

Oda Genel Kurulu 8 - 9 - 10 Nisan'da Ankara'da Yapıldı

Mimarlar Odası XXXIV. Olağan Genel Kurulu 8-9-10 Nisan 1994 tarihinde Ankara'da toplandı. Ülke, meslek ve meslektaş sorunlarının tartışıldığı Genel Kurul iki gün sürdü. Genel Kurulda, oda yönetmelikleri üzerinde tartışmalar yapıldı. Oda Yönetmeliği ve Mimarlık Meslek Yasası konularının görüşülmesi için Olağanüstü Genel Kurul yapılması kararı alındı.

Örgütümüzün tüm birimlerinin 34. Genel Kurul Çalışmaları süresince ortaya koydukları yüksek düzeyde katkı, örgütsel sorumluluk, birliktelik, bütünlük, demokratikleşme ve yapısal değişim konularındaki kararlı tutum ve güç birliği merkez yönetim kurumumuzun önümüzdeki iki yıllık çalışmalarına ışık tutacak ve kaynak olacaktır.

34. Genel Kurul'da seçilen Merkez Yönetim Kurulumuz 20 Nisan 1994 Çarşamba günü yaptığı ilk toplantısında aşağıdaki şekilde görev bölümü yapmıştır.

Salih Zeki PEKİN	Genel Başkan
Şafak EREN	Genel Başkan Yardımcısı
Orol S. ATAMAN	Genel Sekreter
İsmail DEMİRAĞ	Genel Sayman
Mete GÖKTUĞ	Üye
Halis ÇİMEN	Üye
Hasan SUNA	Üye'lilere gelmişlerdir.

34. Genel Kurul Bildirisi:

Mimarlar Odası'nın 34. Genel Kurul'u, toplum ve ülke yararına bir mimarlığın ulusal ve evrensel sorumlulukları içerisinde zengin çalışmalarla geçen bir 40 yılın sonunda yapılıyor. Oda'nın bu 40. yılı, aynı anda ülkedeki kentleşme ve demokratikleşme süreçleriyle bağlantılı önemli birikimlerin ve mücadele geleneğinin yaratıldığı tarihsel bir dönemi de tanımlıyor. Genel Kurul bu mirası onurla taşımanın ve geleceğe de aktarmanın coşkusunu ve gururunu taşıyor.

Öte yandan yine Mimarlar Odası'nın 34. Genel Kurul'u, mimarlığı ve Oda'yı yakından ilgilendiren önemli toplumsal ve ekonomik sorunlarda, ciddi krizlerin yaşandığı bir dönemde toplanıyor. Bu kriz, doğal olarak politikaya da yansıyor; ve yine mimarlığı ve Odamız'ı yakından ilgilendiren konularda bizleri önemli sorumluluklarla karşı karşıya bırakıyor.

Bu sorumluluklar arasında, hiç kuşkusuz ülke zenginliklerinin, doğal ve kültürel mirasın ve kentsel değerlerin sürekli artan bir oranda ve kimi ülke yöneticilerinin açık hoşgörüsü ve desteği altında yağmalanmasına karşı kimliğimizi ve zenginliklerimizi koruma savaşımı önemli yer tutmaktadır.

34. Genel Kurul, özellikle çarpık yapılaşmaya ekonomik ve politik beklentileri nedeniyle ödün veren ve hatta teşvik eden tüm sorumlu çevreleri uygarlık adına protesto etmektedir. Yerel seçimlerden sonra yaşanan toplumsal ve siyasal gerilimin kökeninde, bu yağmadan oy ve çıkar toplamaya çalışan kesimlerdeki aymazlığın önemli payı olduğuna bir kez daha dikkat çekmektedir.

Öte yandan, yine bugünlerde yürürlüğe konulan ve başta kent yağmasından elde edilen haksız kazançlar olmak üzere, her türlü spekülasyonun vergi

dışında tutarak sermaye kesiminin içine düştüğü ekonomik darboğazı salt çalışanların sırtına yükleyen sözde ekonomik istikrar paketinin temelinde de, son yıllarda ülke düzeyinde tahribatını tüm yönleriyle gösteren "talan ekonomisinin" yarattığı açmaz yatmaktadır.

34. Genel Kurul, üretim yerine kentsel rantı ve spekülasyonu sanayileşme yerine tüketim endüstrisini, planlama ve ülke yararı yerine denetimsiz bir yatırım ve kazanç özgürlüğünü egemen kılan, bu nedenle de içine girmiş olduğu kaçınılmaz darboğazın ve kaynak tıkanıklığının yükünü bir kez daha çalışanlara ve biz meslek insanlarına yükleyen politikayı şiddetle kınamaktadır. Gerek kentsel yağma ve yasadışı kentleşmeye verilen ödünler, gerekse ekonomiyi salt sermaye kesimlerinin beklentilerine göre yönlendiren, halkın ve toplumun yaşam koşullarını ise hiçe sayan bir devlet anlayışı sergileyen politikalar yüzünden; bu gelişmeye haklı tepkiler taşıyan kesimler, özellikle **kent uygarlığını yaşayamayan** sağlıksız yapılaşma semtlerinden yükselen toplumsal panik içinde, son yerel seçimlere de damgalarını vurmuşlardır.

34. Genel Kurul, bu sonucun salt laiklik ve demokrasi söylemleri ile tartışılmasını yetersiz ve içeriksiz görmekte, çarpık kentleşme ve plansız gelişmenin yarattığı siyasal ve kültürel erozyonun ülke gündeminde önemli bir sıraya yükseldiğine inanmaktadır. O nedenle **demokrasi ve laikliğin güvencesi** içi boş söylemler değil, öncelikle planlı kentleşme, dengeli kalkınma ve yerel yönetim yasalarında monarşik yapılanmayı da giderecek bir demokratikleşmedir.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra, Dünya'daki tüm kültürleri eşsıyıklıkta gören bir mesleğin temsilcilerinden oluşan Mimarlar Odası 34. Genel Kurul'u, ülkede Kürt kimliğinin hala tartışma konusu yapılmasını büyük kaygıyla karşılamakta ve uygarlık adına bir talihsizlik olarak görmektedir. Bu sorunun yarattığı kriz ise, ülke bütününde demokratikleşme ve kültürel gelişme süreçlerini olumsuz yönde etkilediğini bir kez daha kamuoyunun dikkatine sunmaktadır.

Kültür zenginliğimiz, kimliğimiz ve uygarlık değerlerimiz, tarihte yaşanan en ciddi tehdit ve tehlikeler karşısındadır. Buna karşı, tüm toplumsal demokrasi güçlerinin ve öncelikle sivil toplum örgütlerinin dayanışmalarını güçbirliğine dönüştürmeleri ertelenemez bir sorumluluk olarak karşımızdadır.

Mimarlar Odası, bu sorumluluğunun tüm gereklerini, 40 yıllık bilgi, birikim ve geleneklerinden aldığı güçle yerine getirmekte kararlı olduğunu, 34. Genel Kurul kararıyla kabul ve ilan eder.

Bölge Toplantımız Denizli'de Yapıldı

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Mimarlar Odası Denizli Şubesi, Ege Bölgesi Birimleri toplantısı 28 - 29 Mayıs tarihleri arasında Denizli'de gerçekleştirildi.

KARARLAR

1. Bütün Birimlerin Mayıs ayı dahil bütün gecikmiş

- mizanlarını, Mali İşler Yönetmeliği gereğince 10 Haziran 1994 tarihine kadar Şubeye iletmelerine,
- Fethiye Belediyesince görevden alınan Mimar'ın durumu hakkında Hukuk Danışmanından görüş alınıp, Belediyeye yazı yazılmasına,
- Aydın temsilciliğine gündeme getirilen "Aydın Belediyesinin Döner Sermaye Kuruluşu Yönetmeliği" hakkında Hukuk Danışmanından rapor alınmasına ve konunun Oda Genel Merkezine iletilip görüş talep edilmesine,
- Mesleki Denetimde Yöntem ve uygulamada eşgüdümün sağlanması ile Denetimde Çevresel etki değerlendirmesi konusunda çalışma yapıp gelecek toplantıda gündem yapılmasına,
- İmar yasasında değişiklik talep ettiğimiz 22. ve 38. maddeler için geline aşama Hk. Oda Genel Merkezinden bilgi istenmesine ve konunun izlenmesinin talep edilmesine,
- Mimarlar Odası Genel Merkezinden, bütün üyelere ulaşacak bir yöntemle Mesleki Denetimin zorunlu olduğunu belirten bir yazının gönderilmesinin istenmesine,
- Mimarlar Odası Yönetmeliği 9. madde tartışmalarının sürdürülüp gelecek toplantıda gündeme alınmasına,
- Mimarlık Meslek Yasası konusunda ulaşılan en son taslağın bütün birimlere gönderilmesine, Oda merkezinden istenmesine,
- Termik Santraller ve Gökova Termik Santralleri konusunun İl Koordinasyon Kurullarına aktarılmasına,
- Son ekonomik kararları ile Vergi Mevzuatında yapılan bazı değişikliklerle Mimarlık Mühendislik Hizmetlerinin vergilendirilmesi politikalarındaki çarpıklıkların ve haksızlıkların araştırılmasına, konunun İKK gündemine taşınmasına,
- Toplantı sonuç bildirgesinin basına dağıtılmasına,
- Gelecek toplantının 30-31 Temmuz 1994 tarihinde Ödemiş'te yapılmasına karar verildi.

28-29 Mayıs 1994 Günlerinde Pamukkale'de Yapılan Mimarlar Odası Bölge Toplantısı Sonuç Bildirgesi

Ege Mimarları'nın 28-29 Haziran tarihlerinde Bölge toplantısının yapıldığı güzel Pamukkale'de görülen "Pamukkale Koruma Amaçlı İmar Planı" çerçevesinde yapılan çalışmalar sevindiricidir. Gönül ister ki planın öngörülmesi süre içerisinde bu çalışmalar tamamlanarak Pamukkale'nin yaşamsallığı sürebilsin. Pamukkale örneğinden hareketle, tüm yerel yöneticilerin, uygulamalarında çevre sorunlarına karşı duyarlı olmaları dileğimizdir.

5 Nisan ekonomik istikrar paketi, hükümetlerin şim-diye kadar ulaştığımız, sorunu işçisi, memuru, es-nafi, mimarı, sanayicisiyle, üretime yönelik kesimle-rin sırtına yüklemek politikalarının son örneği ol-muştur. "Türkiye nereye gidiyor?..." sorusunun ya-nıtı olumlu görülmemektedir. Bu genel durumdan biz mimarlar da toplumun diğer kesimleri gibi olum-suz etkilenmekteyiz. Bürolarımız iş yapamaz, inşa-attlar sürdürülemez durumdadır. Ülkemizin içinde bulunduğu zor durumdan çıkabilmesi için, yükün, bütün toplumsal kesimlerin, sorumlulukları oranın-da paylaşmaları gerekirken, kayıt dışı ekonomi ile rant ekonomisi içinde kalan kesimler bu yükten pay almamışlardır.

"Özelleştirme" adı altında emekçilerin işten çıkarıl-maları, işçi ve memurların ücretlerinin dondurul-ması düşünceleri kabul edilemez fikirlere. Özelleş-tirme, tüm tarafların gözlem ve düşünceleriyle sağ-lanacak bir mutabakat sorunu olarak ele alınmalı, hükümetin tek taraflı kararıyla uygulamaya sokul-mamalıdır.

Biz Ege'li Mimarlar olarak, değişik vesilelerle ortaya atılan antilaik düşünce ve uygulamalardan büyük endişe duymaktayız. Çağdaş demokrasi, ulusal egemenlik, bağımsızlık, bilimsellik, özgürlük ve özgür düşüncenin temeli olan LAİK CUMHURİYET ilkelerinden, toplumumuzun vazgeçmesi düşünüle-mez. Biz Ege'li mimarlar olarak, bu ilkelerin savu-nucusu ve takipçisi olacağımızı kamuoyuna duyuru-ruz. Saygılarımızla,

Mimarlar Odası İzmir, Denizli Şubesi,
Mimarlar Odası Aydın, Bodrum, Fethiye, Manisa,
Marmaris, Muğla, Salihli, Uşak Temsilciliği
Milas Mesleki Denetim Görevliliği.

Sinan Gecesi

Mesleğinde otuz yılını dolduran üyelerimize plaket-leri Kültürpark Ada Gazinosu'nda düzenlenen bir yemekte verildi. Bu yıl plaket alan üyelerimiz:

Cumhurbaşkanı METİNTÜRK
Kaya GÜLAN
Kemal DURMAZ
Dinçer ERKMEN
Yücel ULUÇ
Ayşe B. FESÇİ
Tuğrul ERDEM
Cahid AYBET
Yaşar MERCUL
Erol ARVAY
Şener ZABITÇI
Şükrü KIRKAYA
Mehmet ALKAN
Muvaffak TORAN
Meral KASNAK
H. İnci GÜREL
Adil Ersin BAYAR
Mehmet İter GÜRPINAR
Murat DEMİRER
Ş. Cengiz ONARAN
Bekir Erkan KOŞVAR
Selamet BATUR
Cemil Bülent ÇINAR
Mehmet BESET
H. Afşin ADAR
Çeyhan ÖZENBAŞ
N. Akın TUNCER

Oral ALŞAN
Orhan GÜLDEN
Gündem İLKORUR
Talat N. BEZİRGAN
Abdullah SARAYLI
Halid ALFAR

5 Haziran Dünya Çevre Günü Kültür Bakanlığı ve Mimarlar Odası'nca Pamukkale'de Kutlandı

Bu yıl 5 Haziran Dünya Çevre Günü'nü ülkemizin ve bütün insanlığın ortak doğal ve kültürel mirası olan PAMUKKALE'de Kültür Bakanlığı ile Mimarlar Oda-sı birlikte kutladı.

Ülkemizin doğal ve kültürel değerlerinin korunması görevi, sadece bizim değil giderek bütün insanlığın ortak sorumluluğu olmaktadır. Bu konu üyesi oldu-ğumuz çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafındanda benimsenmiştir. Ekim 1985'de Granada'da kabul edilen ve Türkiye tarafındanda imzalanan "Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi" nde üye ülkeler Mimari Mirasın Korunması için yasal önlemler almayı, anıtların ve sit alanlarının bozulmasını ve yok olmasını önlemeyi, Mimari mirasın korun-ması, koruma işlemleri için kamuoyunun teşviki ve yaygınlaştırılmasının kültürel ve çevresel politika-larının en önemli ögesi olduğunu kabul etmişlerdir. Ocak 1992 yılında Malta'da kabul edilen ve yine ülkemiz tarafından da imzalanan "Avrupa Arkeolo-jik Mirasının Korunması Konvansiyonu" nda arkeolo-jik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, korunması ve çevresel planlarda önemli bir girdi olması konularında bütün üye ülkelere çeşitli görev ve yetkiler verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültürel Kurumu UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal mirasının korunması sözleşmesinde dünyamızın olağanüstü evrensel değerlere sahip doğal ve kültürel varlık-larının korunması için özel önlemler alınmasını ön-görmektedir.

görmektedir.

Ülkemizde taraf olduğu bu sözleşmeye göre oluş-turulan Dünya Miras listesinde ülkemizden 7 yer bulunmaktadır. Bu yedi yerden bir tanesinde, doğal oluşumları ve arkeolojik değerleri ile çok önemli gö-rülen PAMUKKALE'dir. Pamukkale travertenleri, termal su kaynakları, doğal yapısı ve Hierapolis antik kentiyle bütün dünyada eşine az rastlanan bir kültür ve doğa parçasıdır. Bu olağanüstü özellikleri nedeniyle hem korunması, geliştirilmesi ve değer-lendirilmesi gerekli bir alan hem de ulusal ve ulusla-rarası turizmin artan ilgisini çeken bir yöremizdir. Pamukkalede, termal suların oluşturduğu traverten-lerin korunması ve devamlılığının sağlanması ve Antik Hierapolis kentinin korunması ve onarılması titizlikle üzerinde durulması gerekli olan uluslara-rası bir sorumluluktur.

1991 yılında Kültür Bakanlığı ve Denizli Valiliğince hazırlanan Pamukkale Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanarak uygulamaya konmuştur. Mimarlar Odası Denizli Şubemiz gerek plan hazırlıkları aş-a-masında, gerek uluslararası çalışma grubu toplantılarında ve gerekse Pamukkale'nin kamuoyu gün-demine alınmasında çalışma ve katkılarda bulun-muş, Pamukkale izleme komitesinde etkin bir şekil-de yer almış, Mimarlar Odasının doğal ve kültürel mirasa sahip çıkmadaki kararlılığını göstermiştir.

5 Haziran Dünya Çevre gününde, Pamukkale'nin yeniden kamu oyunun gündemine getirilmesi ve koruma amaçlı imar planının uygulanmasının yerinde izlenmesi amacıyla Kültür Bakanlığı ve Mimarlar Odası birlikte 5 Haziran kutlama etkinliği düzenledi. Kültür Bakanı ve Bakanlık ilgilileri ile Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile İzmir Şu-bemiz ve 13 şube temsilcilerinin katıldığı kutlama-lar, Bakanlık ve Plan müelliflerinin verdiği bir brifingle başladı. Brifingde Koruma amaçlı imar planı ve planın uygulanmasıyla ilgili bilgiler aktarıldı, orta-ya çıkan gelişmeler değerlendirildi. Brifing sonunda bütün katılımcılar birlikte, plan önerisi yeni yollar-dan geçilerek Güney kapısına gidildi. Güney kapı-sında yapılan düzenleme ve çalışmalar izlendikten sonra, yeni oluşturulan yürüyüş yolları ile traverten-ler ve Hierapolis antik kenti gezilerek Kuzey kapı-sına ulaşıldı. Bu etkinlikle Pamukkale ve Hierapo-lis'in araç girmeden görülüp gezilebileceği de kanıt-lanmış oldu. Ancak Pamukkale'de plan gereği taşın-ması zorunlu olan otel ve motellerin hala faaliyetini sürdürüyor olmasının önemli bir eksiklik ve gecik-me olduğu görüşünde bütün katılımcılar birleştiler. Gezi sonunda yapılan basın toplantısında, Kültür Bakanı Sn. Fikri Sağlar, Pamukkale'nin korunması ve yaşatılması için gerekli çabanın sürekli gösterile-ceğini gelecekte otel ve motellerinde taşınarak Pa-mukkale'nin planın öngördüğü şekle getirileceğini vurguladı.

Mimarlar Odası Genel Başkanı Salih Zeki Pekin'de basın toplantısında doğal ve kültürel değerlere sahip çıkılması gerekliliğini vurgulayarak tutarlı ko-ruma politikaları oluşturulması çağrısını yaptı. Mi-marlar Odasının bütün şubeleriyle, doğal ve kültü-rel değerlerin korunması mücadelesinde bilimsel çalışma ve tutarlılığın sergilenmesi amacıyla Pa-mukkale'de olduğunu dile getirdi.

Basın toplantısından sonra Kültür Bakanı, Denizli Valisi ve Oda Genel Başkanı yalnızca Mimarların ve Şube temsilcilerinin katıldığı 1,5 saat süren bir teknik toplantı yaptılar. Bu toplantıda Mimarlar Odası Denizli Şubesi Başkan Zeki Kaplan, Pamuk-kalenin gelecekteki durumu hakkında, sahipsizlik-ten kaynaklanacak olumsuzluklara dikkat çekerek bir Pamukkale Kurulu oluşturulmasını ve Pamukka-

bir Pamukkale Kurulu oluşturulmasını ve Pamukkale'nin geleceğinin ve sahibinin kişiler değil, bu kuruluğun olmasını dile getirdi. Toplantı ve geziye katılan Mimarlar Odası yetkilileri ve Denizli'li üyelerimiz yapılan teknik çalışmalar ve uygulamalar konusunda öngörülen eksik ve aksaklıkları öneriler halinde bakan, Vali ve plan müelliflerine sundular.

Pamukkale ve benzeri yüzlerce doğal - arkeoloji ve kültürel değerlerimizin mutlaka korunması dilek ve kararlılığı ile 5 Haziran 1994 Pamukkale toplantısı sona erdi.

Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Tasarım

1 Temmuz Dünya Mimarlık günü dolayısıyla toplanan Uluslararası Mimarlar Birliği Konseyince bu yıl 1 Temmuz'un teması "*Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Tasarım*" olarak saptanmıştır.

Dünya Mimarları, kalkınma için çılgınlığa varan bir tüketim anlayışının yeryüzünün doğal kaynaklarını yok edeceğine tüketmesi sonucu, kirlenmenin yaşam çevresini yok edici bir evreye geldiği, doğal ve kültürel değerleri yok ederek sağlanacak bir kalkınmanın sürdürülemeyeceği gerçeğinden hareketle, sürdürülebilir bir kalkınma için bağlılık deklarasyonunu yayınlamışlardır.

Ülkemiz, binlerce yıldır sayısız uygarlığı yaratan, bu uygarlıkların eşsiz kültür birikimi üzerinde barındıran dünyanın en zengin kültür ve doğa mirasına sahip ülkesidir. 3 binden fazla antik yerleşme, onbinlerce tescilli tarihi binası, yüzlerce arkeolojik ve doğal sit alanı olağanüstü güzellikte doğal orman ve tarım alanlarıyla geleceğin mimari yönelmesine esin kaynağı olacak bir ülkedir. İşte böylesine doğal ve tarihi mirasa sahip bir coğrafyada bulunan bu ülkenin mimarları olarak, Dünya Mimarlık topluluğu içinde özel bir sorumluluğu olan bizler, bu değerli ülkenin tarihsel ve doğal zenginliklerini hem sürdürmek hem de değerlendirmek gibi bir sorumluluk ve yükümlülükle karşı karşıyayız.

Bütün bu değerlere karşı, kent topraklarının kamunun elinden alınıp acımasızca satılması, kent için kentli için kullanılmamasını yadırgıyor ve yetkilileri bu satışların durdurulması için uyarıyoruz.

Çağdaş uygarlığın yaratılabilmesi ancak geçmiş uygarlıklara, onların zengin mirasına sorumlulukla sahip olabilmeye ve bu bilinçle gelişmeye katkı koymaya sıkı sıkıya bağlıdır.

1 Temmuz Dünya Mimarlık Gününde, sorumluluklarımızın bilincinde olarak, tüm uygarlık değerlerimizi tanıyarak ve bilerek korumanın, çağdaş uygarlığın yaratılması için zorunlu bir görev olduğunu kabul ediyor, bu topraklar üzerindeki binlerce yıllık zenginliklerin korunarak gelecek bin yıllara aktarılmasının en önemli görevimiz olduğunu kamuoyuna önemle duyuruyoruz.

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
YÖNETİM KURULU

Sonay Çevik'in "Sokaklarımız" Sergisi İzmir'deydi

KTÜ Mimarlık bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Sonay Çevik'in sergisi 1-8 Temmuz tarihleri arasında Yapı Kredi Sanat Galerisi'nde sergilendi. Çağdaş mimarlığımızın halen var olan en zengin kaynağını oluşturan sivil mimarlık örnekleri ve bu örneklerin biraraya gelişyle oluşan "sokaklarımız", Trabzonlu bir meslektaşımız, Sonay Çevik 12 yıllık çalışmasının bir ürünü olarak zengin bir sergi formunda sundu.

Kentsel dış mekanlardan geleneksel dokudaki sokaklar üzerine 1982 yılından bu yana süregelen çalışmalardan bir kesitin yer aldığı sergide

- Trabzon sokakları (Çizimler, maketler ve fotoğraflarla) tanıtıldı.
- Bu sokakların sakinlerinin görüşleri,
- Türkiye'de farklı kentlerin sokakları izlendi.

Meslek Odalarınca Yapılan Mesleki Denetim Uygulaması Bir Protokol Değil Yasal Zorunluluktur

Çünkü; Mimarlar Odası'nın 20 yılı aşkın bir zamandır sürdürdüğü Mesleki Denetim Uygulamasına 27 Mart Yerel Seçimleri'nden sonra oluşan yeni yerel yönetimlerden bazılarının, yapsatçı müteahhitlerin de baskısıyla, karşı çıkmaya başladıkları gözlenmektedir. Bu karşı çıkışın arkasında, bu hizmetlerin Belediyelerle yapılan özel Protokol'larla bugüne kadar yürütülüyor olması yatmaktadır. Ancak unutulmaması gerekir ki: **Meslek Odalarınca Yapılan Mesleki Denetim Uygulaması Bir Protokol Sorunu Değil, Bir Yasal Zorunluluktur.** Odaların görevleri, 27 Ocak 1954 gün ve 6235 ile 4.6.1959 gün ve 7303 sayılı "**TÜRK MÜHENDİS VE MİMARLAR ODALARI BİRLİĞİ KANUNU**" nda (19.4.1983 ve 6.9.1983 tarihli KHK'ler ile değişik) açık biçimde tanımlanmıştır.

Bu yasa Oda; üyelerinin yaptıkları meslek/teknik çalışmaları "*yasa, tüzük ve yönetmeliklere*" uygunluğunu değerlendirerek, bu teknik hizmetlerin doğru kişi/kuruluşlara yapıp yapılmadığını denetlemekle görevlendirilmiştir.

Yine 3 Mayıs 1985 gün ve 3194 sayılı "**İMAR KA-**

NUNU" bu onayın yapılmasını gerekli kılan maddelere sahipken (28. ve 38. maddeler) 24.6.1981 gün ve 17410 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "**TMMOB ASGARİ ÜCRET VE ÇİZİM STANDARTLARI TESBİT KOMİSYONU VE KONTROL BÜROLARININ KURULMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK**" ve 22.3.1990 gün ve 20500 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "**TMMOB SERBEST MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK HİZMETLERİ ASGARİ ÜCRET YÖNETMELİĞİ**" Odaların bu denetimi yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca "**TMMOB MİMARLAR ODASI SERBEST MİMARLIK BÜROLARI TESCİL VE MESLEKİ DENETİM YÖNETMELİĞİ**" (1-2.6.1991 tarihlerindeki Olağanüstü Genel Kurul'da kabul edilen) gibi Odaların kendi üyeleri ile ilişkilerini düzenleyen yönetmelikler de bu uygulamanın yasal dayanaklarıdır.

1. 6235 SAYILI "TMMOB YASASI" GEREĞİNCE YAPILAN DENETİM YASALDIR

TMMOB Yasası'nın 2/b-c maddesi Odaların kuruluş amaçlarını tanımlar. Bu tanımlama aynı zamanda Odalara yüklenen görevler ve yetkiler konusunda bir sınırdır. 2/b maddesinde "*meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakım kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli gördüğü bütün teşebbüs faaliyetlerde*" bulunmakla çalışma alanı tanımlanan Odalar, 2/c maddesinde ise; "*meslek ve menfaatleriyle ilgili işlerde resmi makamlarla işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve tekliflerde bulunmak*" la görevlendirilerek, idarelerin mesleki rapor ve görüş işletmeleri noktasında bu talepleri karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Odalar bu yükümlülüklerini, üyelerinin yaptıkları mesleki çalışmaları inceleyerek (mesleki denetimini yaparak) yerine getirirler. Bu da, Yasa'da açıkça belirtilen: "*meslekle ilgili bütün mevzuatı, normları, fenni şartnameleri incelemek ve bunlar hakkında görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmek*" görevidir.

Yasanın 32/c maddesi, yukarıda sayılan görev alanının karşılığında ücret alınmasını da yasal saymaktadır. Adı geçen maddede Oda gelirleri içinde "*Vesika ücretleri*" (belge ücreti) tanımlaması yapılarak, bu hizmetin karşılığında MESLEKİ DENETİM BEDELİ alınmasını uygun bulmaktadır.

2. 3194 SAYILI "İMAR YASASI" GEREĞİNCE YAPILAN DENETİM YASALDIR

3194 sayılı İmar Yasası'nın 22. ve 38. maddeleri, teknik elemanlara yapılacak teknik hizmetleri tanımlamaktadır. Yasa'nın 38. maddesi: "*... yapıların, mimari, statik ve her tür plan, proje, resim ve hesaplarının hazırlanması ve bunların uygulanmasıyla ve mimarlar deruhte ederler*" diyerek, teknik hizmetlerin ayrı meslek grupları tarafından üretilmesini istemektedir. Danıştay 6. Daire Başkanlığı'nın 1986/228 esas, 1986/420 sayılı kararı ile bu tanım daha da netleştirilerek, "*... mimari projelerin hazırlanması ve uygulanmasındaki fenni sorumluluğun mimarlık eğitimi görmüş fen adamlarınca... yerine getirilmesi gerektiği*" hükmüyle de, hangi teknik hizmetlerin hangi teknik elemanlarca yapılabileceği tanımlanmış, Odalara yeni bir işlev daha yüklemiştir. Böylece Odalar, üyelerinin kendi alanlarında mesleklerini "*deruhte*" edip etmediklerini denetlemektedir.

3. 3065 SAYILI "KDV YASASI" GEREĞİNCE YAPILAN HİZMET YASALDIR

Yasa'nın 27/5 maddesi: "*Serbest meslek faaliyetleri*

için ilgili meslek teşekküllerince tesbit edilmiş bir tarife varsa, hizmetin bedeli, bu tarifede gösterilen ücretten düşük olamaz" demektir. Bu yasa maddesine göre Odalarca, üyelerin mesleki çalışmaları için düzenledikleri ücret tarifeleri vergilendirmede esas kabul edilmektedir. Odalarca belirlenen "asgari ücret tarifesini" ve alınan ücretlerin "bu tarifeyle uygun olup olmadığının kontrolü" yasaldir.

4. TMMOB SERBEST MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK HİZMETLERİ ASGARİ HİZMET YÖNETMELİĞİ GEREĞİNCE YAPILAN HİZMET YASALDIR

6235 sayılı TMMOB Yasası ve 3065 sayılı KDV Yasası gereği "yapılacak mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin ülkenin, mesleğin ve teknolojinin" gereklerine uygun bir şekilde tanımını, uygulanmasını, koordinasyonunu ve gelişimini temin ve hizmetlerin asgari niteliklerine göre bu hizmetler karşılığı alınacak asgari ücreti tesbit ve denetimini sağlamak amacıyla çıkan bu yönetmelik her türlü Mühendislik ve Mimarlık Hizmetlerinin ilgili Odalar tarafından denetleneceğini esasa bağlamaktadır.

5. TMMOB ASGARİ ÜCRET VE ÇİZİM STANDARTLARI TESPİT KOMİSYONU VE KONTROL BÜROLARININ KURULMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK GEREĞİNCE YAPILAN HİZMET YASALDIR

Bu yönetmelik çerçevesinde TMMOB'ye bağlı tüm Odalar ve bunların birimleri üyelerinin ürettiği mesleki hizmetleri ASGARİ ÇİZİM STANDARTLARINI ve ÜCRETLERİ denetlemekle görevlendirilmiştir. YASALAR, TÜZÜKLER ve YÖNETMELİKLER doğrultusunda Meslek Odaları'nca yapılan mesleki denetim uygulaması'na karşı çıkarak bunları uygulamamanın YEREL YÖNETİMLER İÇİN BİR SUÇ OLUŞTURACAĞINI hatırlatıyor ve durumu kamuoyunun bilgisine sunuyoruz.

MİMARLAR ODASI GENEL MERKEZİ

İnsafa Çağrı

• Ülkede 10 yıldır sürdürülen yanlış ekonomik politikalar açmazlarını günümüze taşımış ve hızla artan enflasyon sonuçta halkımız için yıkım paketlerini gündeme getirmiştir.

• Sorunları çözmekten uzak görünen bu önlemler, tüm faturaları yalnızca çalışanlara çıkartmaktadır.

• Mal ve hizmet üretimi pahalılaşmakta, fiyatlar yükselmekte, ücretler ise neredeyse dondurularak alım gücü yok edilmektedir.

• Bu paketlerle, işletmeler kapatılmakta, yatırımlar durdurulmakta, yoğun bir işsizlik tehlikesi kapıda belirmektedir.

• Bu arada ülke koşulları bakımından, hiç bir haklı gereğe dayanmaksızın inşaat malzemeleri de aşırı bir biçimde zamlanmaktadır. Adeta dövize endekslenmiş olan bu malzeme fiyatları (özellikle çimento ve demir gibi) benzeri bir başka ülkede görülmedik bir biçimde yapay bir tırmanışa geçirilmektedir.

• Bu ise, kimlerin ekonomik özveride bulunduğunu ve bunda ne ölçüde samimi olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

• Artan malzeme fiyatları, azalan talep sonucu üretim giderek düşmektedir. Dolayısıyla inşaat sektöründe projeci, uygulamacı ve küçük üretici olarak görev yapan mimarlar da işsizler ordusuna katılmaktadırlar.

• Bütün bu gerçekler ışığında; Malzeme üreticilerini insafa çağırıyor, Özveri yükünün bir ucundan kendilerinin de tutmasını bekliyoruz.

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
YÖNETİM KURULU

Marmaris Kültür Merkezi Proje Yarışması

Marmaris Belediye Başkanlığına T.M.M.O.B. Mimarlar Odası "Mimarlık, Mühendislik, Şehircilik ve Kentsel Tasarım Proje yarışmaları Yönetmeliği" ve "Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Mühendislik ve Mimarlık Proje Yönetmeliği çerçevesinde Marmaris Höyüktepe MARMARIS KÜLTÜR MERKEZİ" proje işi, Mimarlar Odası Marmaris Temsilciliği ile işbirliği yapılarak, Serbest, Ulusal ve iki kademeli olarak yarışmaya çıkartılmıştır.

1. Yarışma; 15 Haziran 1994 günü başlayıp, 1 Eylül Perşembe günü saat; 17.30'da sona erecektir.

2. Yarışmaya katılacakların;

a) Türk Müh. ve Mimar Odalarına kayıtlı olmaları,
b) Şartname alarak adres bırakmış olmaları,
c) Yarışma alanını görerek yarışma raportöründen yer görme belgesi almaları şarttır.

3. Yarışmaya katılmak isteyenler; Marmaris Temsilciliğinden 1.000.000.- TL. karşılığında yarışma şartnamesi ve eklerini temin edebilirler.

4. Yarışma dosyası, incelenmek üzere, Mimarlar Odası Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya Şubelerinde görülebilir.

5. Yarışma Jürisi aşağıdaki üyelerden oluşmuştur.

ASLI JÜRİ ÜYELERİ

Oral VURAL	Mimar (İTÜ)
Doruk PAMİR	Mimar (ODTÜ)
Yurdanur SEPKİN	Mimar (GSA)
Osman BERKSUN	Mimar (GSA)
Atilla BERKER	Mimar (BERLİN T.Ü)

YEDEK JÜRİ ÜYELERİ

Osman AYDIN	Mimar (KTÜ)
Etem AY	Mimar (EGE ÜN)

RAPORTÖRLER

Yılmaz YURTSEVEN	Mimar (DGSA)
Levent UYSAL	Mimar (MSÜ)

6. Yarışmada Jüri tarafından seçilerek projelere aşağıdaki ödül ve mansiyon verilecektir.

(Net olarak)	
1. Ödül/Net	500.000.000.- TL.
2. Ödül/Net	300.000.000.- TL.
3. Ödül/Net	200.000.000.- TL.
5 adet mansiyon her birisi	100.000.000.- TL.

4. Ulusal Mimarlık Ödülleri Belirlendi...

Mimarlar Odası'nın 1988'den (Sinan'ı 100. Anma Yıldönümü) bu yana düzenlediği ULUSAL MİMARLIK SERGİSİ çerçevesinde başarılı mimari eserlere ve mimarlara verdiği ödüller bu yıl 4. kez sahiplerini buldu.

4. Ulusal Mimarlık Ödülleri'nin Seçici Kurul'u şu isimlerden oluşuyordu:

Başkan :	
Aydın BALAMİR	(Mimar, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Öğr. Gör.)
Gürhan TÜMER	(Mimar, 9 Eylül Üniv. Mim. Fakültesi, Öğr. Gör.)
Doruk PAMİR	(Mimar)
Oral VURAL	(Mimar)
Şükrü KOCAGÖZ	(Mimar)

Sergi kapsamı dışında seçici kurulun değerlendirmesi ile belirlenen BÜYÜK ÖDÜL VE MESLEĞE KATKI DALI ödülleri şöyle paylaşıldı.

Büyük Ödül :
Doğan TEKELİ
Sami SİSA

Mesleğe Katkı Dalı Başarı Ödülleri :
1. Uğur TANYELİ
2. Süha ÖZKAN

Yapı Dalı Ödülleri :

1. Cihangir "E" Evi - İstanbul / **Haydar KARABEY**
2. Milli Reasürans T.A.Ş. Genel Müdürlük Binası Yan Tesisleri İş ve Ticaret Merkezi
Sevinç HADİ, Şandor HADİ
3. Sabah Gazetesi Baskı ve İşletme Tesisi
Mehmet KONURALP
4. Teoman Baygan Evi
Joyce Alegra İSRAEL

Proje Dalı Ödülleri :

1. Isparta Forum ve Rekreasyon Merkezi
Can ÇİNİCİ
2. İzmir Bayraklı Plaza
Erdal ERKUT

Yapı Dalı "Koruma Sanatı" Ödülleri

1. Antalya Kaleiçi'nde Bir Ev
M. Sinan GENİM

Grafik Sunuş Dalı Ödülleri :

1. Harbiye'de Bir Rum Evi
Serdar KAYAALP, Semih ÇAVUŞOĞLU, Banu TEVFKLER
2. Bir Kentin Ölümü
Gülşay KELEŞ USTA, Ayhan USTA

İzmir Çevre Sempozyumu

TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulunca düzenlenen "İzmir Çevre Sempozyumu" gerçekleştiği iki gün boyunca ilgi gördü.

Yeşiliyle, mavisıyla, çağdaş bir İzmir için, çevre sorunlarına sağlıklı çözümler üretilmesi amacıyla düzenlenen sempozyuma 30 konuşmacı katıldı ve 4 oturumda 19 bildiri sunuldu.

TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu tarafından 5 Haziran Dünya Çevre Günü nedeniyle düzenlenen İzmir Çevre Sempozyumu iki günlük yoğun programını kesintisiz ve eksiksiz tamamlayarak başarılı bir organizasyon örneği verdi. Sempozyumun içeriği, bilimsel bir kitap ortaya çıkaracak düzeyde bildiri ve tartışmalarla doluydu.

İlk gün Vali ve Büyükşehir Belediye Başkanı'nın mazeret bildirerek katılmadıkları İl Koordinasyon Kurulu adına Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı Öztürk Başarır'ın yaptığı açış konuşmasıyla başladı. Başarır açış konuşmasında planlamanın eksikliğinden hareketle, çevreye verilen zararlara değindi. İzmir ve çevresindeki olumsuzlukları örnekleyerek anlattı. Sorunlara parçacı değil, bütüncül yaklaşılması gerekliliğini vurguladı. Açılışın hemen ardından başlayan birinci oturumda konu KENT ve ÇEVRE idi. Oturumu yöneten Konak Belediye Başkanı Ahmet Sarışın oturumun açılışında yaptığı konuşmasında belediyenin çevre konusundaki tavırını açıkladı ve edalarla işbirliği yapmaya hazır olduklarını bildirdi.

Temel çatışma Toplum yararı mı? Birey yararı mı?

Oturumun ilk konuşmacısı Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şube Başkanı Oktay Ekinci oldu. Ekinci; gelişen koşullar karşısında mesleğinin yapılmamasını savunan dünyadaki tek meslek kuruluşu haline geldiklerini belirterek özetle şunları söyledi;

"5 Haziran 1972 yılında yayınlanan Dünya Çevre Bildirgesi'nin asıl metni hiç bir yerde okunmuyor. Hatta bu metin unutturulmak isteniyor.

Üsünde sorunun özü şudur; bu ülke toprağı, havası, suyu, kamu yararına mı kullanılacak, yoksa kişi yararına mı kullanılıp tahrip edilecek? Dünya Çevre Bildirgesi kamu yararının korunmasından yanadır. Bu nedenle bildirge, sömürgeciliği ve ırk ayrımını reddeder. Çünkü bu politikalar çevreyi de sömüren politikalar üretmektedir.

Biz bu maddeleri çok özgürce tartışmadık. Dünya bunları ilan ettiğinde biz 12 Mart 1972'yi yaşıyorduk. Sonra 12 Eylül'de çevre açısından önemli bir zarar getirdi. 12 Eylül döneminde henüz Anayasa bile yürürlükte değilken, ünlü Turizm Teşvik Yasası çıkartılarak büyük tahribat yapıldı. İstanbul'da birçok yeri, İzmir'de Hilton'u bu yasa yarattı.

Galleria'ya bir yargı konusu oldu. İnşaat yargı yoluyla durduruldu. Üstelik, yargı "kamu yararına ağır biçimde aykırıdır" kaydıyla karar verdi.

Son zamanlarda gerilimli bir süreç yaşıyoruz. Yurt dışında meslektaşlarımız, yöneticiler geliyorlar, hayret içinde kalıyorlar. Biz bina yapılmasını diyecek noktaya gelmişiz. Meslek örgütü olarak dünyada tek örneğiz. Fakat nasıl aksini söyleyelim ki! Deniyor su havzasına bina yapalım. Ormana otel, kentin göbeğine gökdelen, kıyılara yazlık yapılmaya kalkıyor. Kamu yararı nerede? Çevre birey çıkarları adına akıl almaz şekilde talan edilmeye, geri getirilmeyecek ölçüde yağmalanmaya çalışılıyor.

Mimarlar Odası 12. Genel Kurulunda Oda Başkanı

Vedat Dalokay, kıyılarda belli bir kuşağın korunması gerektiğini öneriyor. 9 Ocak 1967 günkü Adalet Gazetesi "Mimarlar Odası'nda komünizm propagandası yapılıyor. Başkan Dalokay özel mülkiyete karşı" diye haber yapıyor ve o rapor sakıncalı raporlar arasına konuyor.

Daha sonra 100 metrelik kıyı yasağı geldi. Ancak bu bile yeterli değil. Ayrıca istisnai durumlar ve yönetmeliklerle buna da uyulmamaktadır."

Son On yılda (1980 - 1990) 10 milyon köylü kente göçtü

Ziraat Mühendisleri Odası Ege Bölge Sekreteri Ahmet Tomar, 1950 - 1980 yılları arasındaki 30 yılda 10 milyon köylü kente göç ederken, 1980 - 1990 yılları arasında da 10 milyon köylünün kente geldiğini ve göçün giderek daha da hızlandığını söyledi: Köyden kente göç eden insanın toplumsal maliyetinin çok arttığını belirten TOMAR, "öyle ki bu maliyet tarımda destekleme maliyetinin çok üstünde olmaktadır. Göç eden köylü, aldığı tarım kredisini kentte geçekondü edinmek için kullanmaktadır" dedi.

Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı Nevzat Tunca, artık çevre sorunlarına çözüm ararken olaylara ulusal değil uluslararası bir perspektifle yaklaşmak gerektiğini söyledi.

Çevreye rağmen değil, çevreyle birlikte sanayileşme olgusunun planlanması gerektiğini belirten Tunca, Türkiye'de çevre sorunlarının sanayileşme ile başladığını ve son 15 yılda büyük bir yoğunluk kazandığını kaydetti.

Sanayi kirliliğinin büyük boyutlarda olmasının önemli nedenlerinden birinin eski teknoloji kullanımı olduğunu vurgulayan Tunca, yanlış yerleşimin de sanayi kirliliği felaketleri yarattığını söyledi ve Haliç, İzmir, İzmit Körfezlerini buna örnek gösterdi.

Çevre hep en son sırada

Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şube Temsilcisi Cavit Kıpçak; tüketim ve refah toplumu olma yolunda, ekonomik, siyasal ve adamsendecilik gibi nedenlerle, sanayileşme içinde çevreyi korumaya yönelik çalışmaların hep en son sırada yer aldığı ve yapılanların da çoğu zaman gerçek çözümden uzak, gözboyamaya yönelik olduğunu söyledi. Nif Çayı'nın Gedizin açık lağım gibi akışını Foça'ya giderken Aliağa'da çelik işletmelerinden kaynaklanan hava kirliliğini çarpıcı örnekler olarak gösteren KIPÇAK; "Sanayileşme ile birlikte çevre kirliliği olgusunun artması yerel izleme ve kentsel birimlerindeki yetersizlikler ve karmaşa nedeniyle gündeme gelmektedir." dedi. Çevre konusunda çalışma yapan kurum ve kuruluşlarda çevre mühendisi isdihdamının yetersiz olduğunu veya enson akla geldiğini belirten Cavit Kıpçak, ileriye dönük çalışmalarda çevre mühendislerinin fonksiyoner bir şekilde süreçte yer almaları gerektiğini vurguladı.

İzmir Körfezi'nde son durum

İkinci günün son oturumunda İZMİR Körfezi tartışıldı. Körfez çamurunun tehidi altında yaşayan Urla ilçesinin Belediye Başkanı Bülent Baratalı'nın yönettiği oturumda İZSU Genel Müdürü Erol İnan, körfezin 5 yıl aradan sonra yeniden gündeme girecek tartışılmasının sevindirici olduğunu bildirdi ve unutulmuş sorunun çözülebilmesi için en az 3 yıl ihtiyaç olduğunu kaydetti. 5 yıl boyunca İZSU'nun Büyük Kanal Projesinde yapması gereken hiçbir ihaleyi yaptırmadığını, yapılanların da iptal edildiğini belirten Erol İnan, tüm bu çalışmalara 5 yıl önce bıraktıkları yerden yeniden başlanacağını söyledi.

İller Bankası 3. Bölge Müdürü Sevil Ok ise, bankanın Büyük Kanal Projesi'nde kredilendirdiği bölümlerin aksamadan sürdürüldüğünü ve 2 yıl sonra kendilerinin sorumluluğundaki tüm çalışmaların biteceğini söyledi.

Prof. Dr. Orhan Uslu, körfezin kirlilik yükleri hakkında bilgi vererek izleyenlerin içine serin sular serpen müjdeli haberi de dile getirdi. Uslu'ya göre İzmir Körfezi ölmedi, yaşıyor. Çünkü Körfezde oldukça iyi bir su karışımı ve su alışverişi var. Üretilen kirlilik belli bölgelerde kalmıyor enaz iki, en çok dokuz günde tüm körfeze dağılıyor. Kış aylarında düzenli olan bu alışveriş, yaz ayında ısınan havalarda daha çok yüzeysel hareketlere dönüşüyor. Prof. Uslu, yediğimiz balığın % 50'sinin körfezden olduğunu ve içinde ağır metaller bulunduğunu belirterek, ancak bu metallerin henüz insan sağlığına zarar verecek oranlara ulaşmadığını kaydetti.

Çevre İl Müdürü Nilgül Gültay, İzmir Körfezi Nasıl Kurtulur konulu yarışmada birincilik kazanan "İzmir Körfezi Kurtulur" adlı kitabından örnekler verdi. Kitabın başlığını inanarak koyduğunu kaydeden Gültay, 94'de İzmir Körfez Yönetimi kanun teklifinin valilikçe hazırlanmış ve komisyonlarda görüşülme-ye başlanmış olduğunu belirtti.

Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şb. Temsilcisi Oya Gürel ise, çevre korumasının tüm politikalar üstü bir yeri olması gerektiğini, gizli bilimcilik yapılmaması gerektiğini ve Körfezle ilgili tüm verilerin ve gelişmelerin bir veri bankasında toplanmasının yararlı olacağını söyledi.

Yerel Yönetimler ve Çevre

Sempozyumun panel bölümü 11 Haziranda İlçe Belediye Başkanlarını ve oda temsilcilerini bir araya getirdi. Karşıyaka Belediye Başkanı Kemal Baysak, Foça Belediye Başkanı Nihat Dirim, Bornova Belediye Başkanı Aysel Bayraktar, İzmir Barosu Temsilcisi İbrahim Arzuk, İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı Mehmet Karcı ve Mimarlar Odası İzmir Şb. Başkan Yrd. Levent Gedizlioğlu'nun katıldığı panel tartışmaları ile oldukça ilginç bir platform oluşturdu.

Mimarlık Yapılı Çevre ve Uzmanlık Alanları

Levent GEDİZLİOĞLU

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Mimarlar Odası, meslek alanında hizmet fiyatlarını belirlemek ve üyeleri arasında haksız rekabeti önleyebilmek amacıyla, her yıl "Mimarlık Hizmetleri için Asgari Fiat Tarifesi" yayınlar. Mimarlık hizmetinin içinde yer alan ve bazı konularda, mimarlık hizmetinin başlangıcının olmazsa olmazı olan iç mimarlık (Dekorasyonu ve mobilyayı iç mimarlıktan ayrı düşünüyoruz) hizmeti bedeli de bu tarifede yer almaktadır. İç Mimarlar Odası başkanı sayın H. Turgut Kaçar, Mimarlar Odası'nın kendi meslekleriyle ilgili bu tarife, "iç mimarlık" tanımıyla bir hizmet bedeli koymuş olmasının meslekte uzmanlık ayrımına uygun bir davranış olmadığını ileri sürmekte ve Mimarlar Odası'nın kendilerine ait olmayan bir hizmet alanına müdahalesi olarak görmektedir.

Biz sayın Turgut Kaçar'ın fikirlerini tartışabilmek için, "yapılı çevre" denen mekan düzenlemelerinin başından sonuna izlediği süreci yada izlemesi gerektiği ileri sürülen süreci kısaca özetlemek istiyoruz.

Şehir plancıları, (en son öğrendik ki, şehir planlama mimar ve mühendisleri imiş ünvanları) kent planlama çalışmalarını süreci başlatıp, şehrin imar planlarını oluştururlar. (Bölge planlama alanını konumuz dışında tutuyoruz.) İmar planı çok değişik faktörlerle ve değişik problemlerle karşılaşarak ele alınan, sonuç olarak kentsel mekanların organizasyonudur. Herhangi bir yapının arsası ve imar koşulları böylece belirlenmiş olur. Bu arada kent plancıları, "kent mimarlığı" adı altında, bir kent meydana, bir sokak, bir site (vb.) planlamasını da, kent plancılarının ilgi alanına girdiği savını ortaya atmaktadırlar.

Arsa ölçüleri, yapılanma koşulları dediğimiz, "imar koşulları" belirlenmiş olan alanın bahçesi ise peyzaj ya da bahçe mimarları tarafından tasarlanması gerektiği söylenir. İç mimarlar da, sayın Kaçar'ın iddiasına göre, arsasının şekli, yapılanma koşulları ve bahçesi başkaları tarafından belirlenmiş olan yapının içini planlamalı ya da tasarlamalıdır. Sürecin tamamlanması için (bazı eksikleriyle) geriye arsasının şekli, yapılanma koşulları, çevresi, bahçesi ve içi tasarlanmış yapıya bir giysi giydirmek kalmıştır. (bir yapının hayatiyet kazanması için gerekli statik çözüm, elektrik sıhhi tesisat ve bazen ısıtma ve iklimlendirme tesisatı gibi hizmetler de söz konusudur. Bu hizmetler mimarlık hizmeti dışında mühendislik hizmetleridir ki, gerçekten mimarlık mesleğinden ayrı disiplinlerdir. Uzun yıllardır mimarlık hizmetleriyle ilgili olarak inşaat mühendisleriyle olan anlaşmazlık sürmektedir. Bu anlaşmazlık yukarıda değindiğimiz gibi yalnızca mimarlık hizmetiyle ilgilidir, çünkü mimarların ya da Mimarlar Odası'nın statik hizmetlerin yalnızca inşaat mühendislerince yerine getirilmesi gerektiği konusunda aykırı fikirleri yoktur.)

Biz, mimarlığın içi, bahçesi, çevresinden bağımsız bir konutta mutfak, odalar, hela, banyo birbirleriyle ilişkileri içinde çözülmeden, o konut planlanamaz, tasarlanamaz. Buzdolabının eviyenin, fırının, aspiratörün bulaşık makinasının yerleri ve mutfak bankosunun şekli, ölçüleri düşünülmeden bir mutfak planlanamaz ve o mutfaka ait kapı ve pencere yerleri belirlenemez. Aynı şeyler, bir banyo bir hela, yatak odaları, yaşama mekanları için de geçerlidir. Yaşama mekanlarının, yatak odalarının, pencereleri, yapının bu mekanlarla ilişkili olan balkonları, bu mekanların tefrişiyle ortaya çıkar. O pencereler, balkonlar balkon kapıları belirlenmeden yapı cephesi tasarlanamaz. Yani mutfaktaki buzdolabının yeri ya da yatak odasındaki gömme dolabın veya gardrobun veya yatağın yeri cepheyle ilişkilidir. Bir mimar, yapının içini çözmeden, tasarlamadan yapının dışını tasarlayamaz. Ya da tasarlamamalıdır. Bütün bu söylediklerimiz yalnızca konutlar için değil, büro binaları, sağlık yapıları, oteller, eğitim yapıları vd. gibi tüm yapılar için geçerlidir.

Yapının içini çözmek, tasarlamak mimarlığın asli görevidir, hizmetinin olmazsa olmazıdır. "Mimarlık, gereksinme, amaç, yapım, iç mekan, dış biçim, özel öğeler ve başka verilerin yanyana gelmesiyle oluşmaz; herhangi bir eşya veya insani eylem gibi bileşenleriyle değil, bütünüyle var olur"¹. Bu demek değildir ki, iç mimarlar bu faaliyet alanından çekilsinler. Söylemek istediğimiz şey şudur: Mimarlık yapının içini de kapsadığından, iç mimarlık hizmeti, genel mimarlık hizmetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu belirleme, hiç de başka bir uzmanlık alanına müdahale anlamı taşımaz. Mimarlar Odası da doğal olarak hizmet kapsamına giren bir alanda düzenleme yapma hakkına sahiptir.

Herhangi bir yapının bahçesinde yaya yollarının belirlenmesi, otopark yerinin belirlenmesi, havuzun yerinin, şekli ve büyüklüğünün belirlenmesi, nereye hangi formda ağaç dikileceğinin tesbiti vb. gibi kararlar, o yapının genelinden ve o yapının içinden bağımsız ele alınmamalıdır. Yapının içindeki yaşam faaliyetleri ile bahçede geçecek yaşam faaliyetlerinin birbirlerinden bağımsız olamayacağı bilinen bir gerçektir. Bu tasarım sürecinin bütünlüğü ilkesidir. Bir mimar, çalışmaları sırasında, bir peyzaj mimarından, tesbit ettiği forma uygun ve toprağın, yörenin ve de iklimin özelliğine göre bitki tayininde yardım (eşgüdüm) almalıdır. Ayrıca bütün bu söylediklerimizden, bahçe tasarım işini yalnızca mimar yapmalıdır, peyzaj mimarları da yalnızca bitki cinsini tayin etmelidir gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Söylemeye çalıştığımız şey, iç mimarlarda olduğu gibi bahçe tasarımının da mimarlar tarafından yapılabileceğidir.

Mimarlık hizmetinin değerlendirilmesi doğru - yanlış ile güzel - çirkin içerir.

Tasarlanan bir yapının,

1. Çevresi, içi, dışıyla birlikte amacına uygun bir biçimde olması gerekir.
2. Amacına uygun malzeme ya da malzemelerle yapılmalıdır.

3. Amacına uygun biçim ve malzemeler uygun yapım teknikleriyle (construction) birleştirilerek yapıyı oluşturmaktadır.

4. "Biçim, malzemeyi, salt malzeme olmaktan kurtarıp ayağa kaldıran bir düzendir. Bu düzen kendini yaşatacak, ayakta durmasını sağlayacak bir iskelete gerek gösterir. İşte bu iskelete, yani biçimi ayakta tutacak olan sisteme" strüktür adı verilmiştir. Yapı strüktürü de, yapı tasarımının bir ögesidir.

5. Bir yapı, amacına uygun biçimde, malzemeyle ve doğru konstrüktif ve strüktürel çözümle, uygun teknik yöntemlerle (yapı teknolojisi) yapılmalıdır.²

Bu saydığımız özellikler, doğru ile yanlışın kapsamı içindedir. Mimarlık bütün bunların dışında ve aynı zamanda çevreyle uyum, kültürel birikim ve güzel gibi kavramlarla da ilgilidir. Yani aynı zamanda, "bilinçli bir güzel yaratma eylemidir" Güzel ve çirkin ise estetiğin sorunsalıdır ve sanat kapsamı içindedir. Mimarlık bu ikisini de kapsadığı için ne yalnızca bir sanattır, ne de yalnızca bir teknik eylem alanıdır. Mimarlığın var olmasından yalnızca teknikle, yapı zanaatıyla değil, aynı zamanda sanatsal kavramlarla söz edilebilir.

Eylem alanının çerçevesini tanımlamaya çabaladığımız mimarlık hizmeti, resim ve heykel gibi sanat dallarından farklı olarak, mutlaka kullanıcılar için yerine getirilir. Bir mimar, bir ressam, bir heykeltıraş veya bir besteci gibi, kendi için (kendi kullanımı için olanları kastetmiyoruz), yalnızca kendi sanatsal kaygularını tatmin etmek için bir mimari eser yaratma şans ve hakkına sahip değildir. Dolayısıyla mimarlık hizmetinin başarı ve başarısızlığı, kullanıcılar için bir risk taşır. Üstelik bu risk, telafisi oldukça zor bazı durumlarda da olanaksız olan bir risktir. Konuya kullanıcıların riskini mümkün olduğunca sınırlamak bağlamında yaklaşılmalıdır. Doğruluk - yanlışlığın ve güzellik-çirkinliğin sonuçları, kullanıcılara -ki bir yapının sonuçlarından etkilenenler, o yapının sakinlerinden ibaret değildir. Bütün bir mahalle halkı bazen bütün bir kent halkı hatta ülke halkıdır- sağlanan yararlılıklarla bağlantılıdır. (Başka bir tartışma açmamak için, "yararlılıktan" kelimenin taşıdığı dar anlamı kastetmediğimizi söylemeliyiz.) Mimarlar Odası kendi içinde ve bazı meslektaşların muhalefetine rağmen, mimarlık hizmetinin kendi yapısında taşıdığı bu riskten dolayı, herhangi bir mimarlık okulundan mezuniyetten sonra, "mesleğe kabul" ilkesini tartışmaktadır.

İç mimarlık alanının yalnızca kendilerine ait olduğunu ileri süren İç Mimarlar Odası başkanı Sayın Kaçar'ın aldıkları eğitim ve uygulama pratiklerini gözönünde bulundurarak ve yukarıda belirttiklerimizi de değerlendirerek, kullanıcıların yani halkın karşılaşacağı riskler açısından, savlarını tekrar gözden geçirmelerini öneriyoruz. □

Notlar:

1. Doğan KUBAN "Mimarlık Kavramları"
2. Ayrıntılı bilgi için Sayın Doğan Kuban'ın yukarıda andığımız kitabını öneriyoruz.

Hazine Arazilerinin Rastgele Satışı Onaylanamaz...

Semahat ÖZDEMİR *

Mart ayı içinde değişik gazetelerde defterdarlıklar (milli emlak müdürlükleri) tarafından verilen büyük ilanlarla karşılaştık. Bu ilanlar Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya ve Kocaeli'nde hazineye ait bazı parsellerin satışıyla ilgili ihale ilanlarıydı. 8 Mart 1994 ile 9 Nisan 1994 tarihleri arasında 898 adet hazine parseli satışa çıkarıldı.

Bu yazının amacı, öncelikle benimsenen bu politikayı sorgulamak, mevcut kurumsal yapı içinde yaratabileceği olumsuzlukları ortaya koymak ve bu döneme tanıklık etmektir.

Bu ele alış biçimiyle tartışma ortamını daha somut düzeye indirgeyebilmek amacıyla, geçen yıl tamamlanmış olan ve İzmir kentinin kuzey gelişme aksının tümünü içeren beş köydeki mülkiyet örüntüsünün dönüşüm sürecini konu alan bir araştırmadan bazı bulgularından da yararlanılacaktır.¹

Kentsel yapının oluşumu ve fiziki planlama sürecinde temel değişkenlerden birisi olan "arsa mülkiyeti" olgusunun içeriğinde önemli bir konuma sahip olan kamu mülkiyetindeki arazilerin kullanımına, (günümüzde satışına) ilişkin politikaları bir dizi saptamayla değerlendirmek, tartışmayı kolay izlenebilir kılacaktır. Bu saptamalar şunlardır:

• **Ülkemizde mevcut kamu arazisi stoğu, niceliksel ve niteliksel özellikleri yeterince bilinemese de yüksektir.**

Cumhuriyet Türkiye'sinin devraldığı toprak rejiminin özellikleri nedeniyle, üst düzeyde olduğu bilinen kamu arazisi stoğunun niteliği / niceliği hakkında günümüzde kesin bilgilere ulaşmak güçtür. Bunun bir nedeni, ülkemizde kadastro çalışmalarının henüz tümüyle bitmemiş olmasıdır. Bir başka nedeni ise yapılan kadastro tesbit çalışmalarında "tescil dışı" bırakılan; ancak fiilen kamu mülkiyetinde olan ve hiçbir yerde kaydı olmayan arazilerdir.

İzmir Metropolitan Alan Sınırları içinde 1992 yılında yapılan bir araştırmada 11798 hektar büyüklüğünde kamu arazisi varlığı saptanmıştır. Bu değer içinde, orman alanları ve söz edilen tescil dışı (ancak kamu mülkiyetinde) olan alanlar yoktur.²

İzmir kentinin kuzey gelişme alanını oluşturan ve toplam 6500 hektarlık büyüklüğe sahip olan beş köyde, tescilli kamu arazisi miktarı 2500 hektar, tescil dışı bırakılmış kamu arazisi miktarı ise 921 hektardır.³

Başbakan Çiller'in kamu arazilerinin satışından beklediği 200 trilyon TL. gelir ise, bu stoğun düzeyinin kestirilebilmesinde bir başka ölçü oluşturmaktadır.⁴

• **Hazine arazilerinin satışı, 1980'lerden günümüze giderek yoğunluk kazanan kamu arazilerinin özelleştirilmesi politikasının son halkasıdır.**

Kamu arazilerinin, 1950'li yıllarda da Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, İskan Kanunu vb. yasaların uygulamasıyla özel mülkiyete devri yaşanmıştır. Çoğunlukla kırsal alanlarda yapılan bu uygulamaların bazı izlerini, artık kentlerimizde veya yakınlarında görmek mümkündür.

İzmir kuzey gelişme aksındaki köyleri konu alan araştırmada, anılan yasalara dayanarak, beş köyde 637 hektar kamu arazisinin 1960'lı yıllarda özel mülkiyete devredildiği saptanmıştır. Elde edilen bir başka bulgu ise, 1970'li yıllarda bu arazilerin bir bölümünün yeniden kamulaştırıldığıdır. Zaman içinde İzmir kentinin büyümesiyle ortaya çıkan bazı kentsel ortak kullanım alanlarının arazi gereksinimini karşılamak amacıyla yapılan bu yeniden kamulaştırmalar, belki de 2000'li yıllarda bugünlerde satışı yapılmakta olan hazine parsellerinin yeniden kamulaştırılması gerekebileceği konusunda örnek oluşturmaktadırlar.

1950 - 60 yılları, bir yandan hazine arazilerinin gecekondularca yoğun bir biçimde işgal edildiği yıllar olurken, bir yandan da gecekondular sorununun çözümü için yine hazine arazilerinin kullanıldığı yıllar olmuştur.

1970'li yıllar, ülkemizde yeni belediyeçilik anlayışının gündeme geldiği ve bu anlayışla belediyelerin öncülüğünde toplu konut girişimlerinin gerçekleştirilmeye başladığı yıllardır. Bu girişimler için bir yandan mevcut kamu arazileri kullanılırken, bir yandan da yeni kamulaştırmalar yapılmıştır.

1981 ve 82 yıllarında, Toplu Konut ve Turizmi Teşvik Yasaları yürürlüğe girmiştir. Çoğu kent çeperlerinde yer alan yeni toplu konut alanlarının büyük bir bölümü mevcut kamu arazilerinin bulunduğu yerlerde gerçekleşmiştir. Turizmi teşvik Yasası, uygulamasını çoğunlukla kıyılarımızda yer alan kamu mülkiyetindeki arazilerin özel girişimcilere tahsisi ile bulmuştur. İzmir (Selçuk, Pamucak, Alaçatı), Aydın (Kuşadası, Davutlar), Antalya (Beldibi, Göynük, Belek) kıyıları 49 yıl süreyle tahsisi yapılan kamu arazilerinin bulunduğu bölgelerden bazılarıdır.⁵

1983 yılı, fiilen işgal edilmiş olan kamu arazilerinin mülkiyetinin, tümüyle işgal eden kişilere aktarılmasına olanak tanıyan ve bu alanlara yönelik, yeni ve artı imar hakları oluşmasına olanak tanıyan yasal düzenlemelerin yapıldığı yıl olmuştur. Kamu oyununda kısaca İmar Affı yasası olarak bilinen (İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler...) Yasa ile kamu mülkiyetindeki araziler üzerine yapılmış olan yapıların da affı gündeme gelmiştir. Çoğu kent çeperlerinde ve kentsel gelişme alanlarında yer alan kamu arazilerinin, yapı sahibi kişilere satışıyla bir yandan büyük bir fırsat kaçırılırken, diğer yandan daha sonra bu araziler üzerine tanınan yeni imar hakları ile aşırı yoğun ve sağlıklı bir sonuca doğru yönelmekte olan bir yenilenme süreci başlamıştır. İslah imar planları aracılığıyla yaşanan bu sürecin bir başka boyutunu daha önce söz edilen araştırma bulgularında algılamak mümkündür. Ulucak Köyünde mülkiyeti hala hazineye ait olan 108 parsel üzerinde özel kişilerin evleri vardır. bu kişilerden 71'inin köyde başka arazisi yokken, 4'ünün 50.000 m².nin üzerinde, 3'ünün 30.000 - 50.000 m². arasında, 6'sının 20.000 - 30.000 m². arasında, 18'inin 10.000 - 20.000 m². arasında ve 2'sinin de 5.000 - 10.000 m². arasındaki büyüklüğe sahip arazileri vardır. Bu ev sahiplerinden 14'ü 1988 yılında "tapu tahsis belgesi" almışlardır. Bunlardan üçünün ise köydeki arazi varlığı 23.000 - 70.000 m². arasında değişmektedir. Kuşkusuz bu bulgular tüm ülke ölçeğindeki uygulamalar boyutunda genelleştirilemez, ancak böyle bir politikanın, kamu arazilerinin hiç de gereksinimi olmayan kişilere çok ucuz bir biçimde devredilmesinin aracı olabileceğinin de göstergesi olarak değerlendirilebilir.

1989 yılı "arsa ve konut sertifikaları" ile kamu arazilerinin doğrudan satışının gündeme geldiği yıl olmuştur. Gerek uygulama sorunları, gerekse de yerel yöneticiler ve bilim adamlarınca haklı bir biçimde oluşturulan tepkiler nedeniyle, bu politika geniş kapsamlı uygulama olanağı bulamamıştır.

1993 yılında ise, günümüz hükümeti kamu arazilerinin satışını programına almış, bu yılda satışlarına başlamıştır.

• **Günümüz planlama pratiğinde ve kentleşme sürecinde "kamu" ve "özel mülk sahipleri" arasında adil olmayan bir paylaşım vardır.**

Kamu arazileri bir yandan önceki bölümde özetlendiği biçimde "özelleştirilme" sürecini yaşarlarken, bir yandan da kentsel büyüme ve fiziki planlama süreci içinde gelenekselleşmiş işlevlerini üstlenmektedirler. Bu işlev, kentsel ortak kul-

* Dr. D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi

lanım aktivitelerinin alan gereksinimini sağlama işlevidir. Sağlık kurumları, eğitim tesisleri, spor alanları vb. kullanımlar, imar planlarında öncelikle kamu mülkiyetinde olan araziler üzerinde konumlandırılırlar.

Kamu, bir yandan bu tür donatı fonksiyonları için gerekli olan araziye sağlarken, bir yandan da üst yapının gerektirdiği maliyetleri ödemektedir. Fiziki planlama, kentsel büyüme sonucu oluşan çok yüksek rantlar ise, bugünkü kurumsal yapı içinde, arazilerinin en çok % 35'ini bedelsiz terk eden çok az sayıdaki özel mülk sahibine geri dönmektedir.

1984 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Yasası ile, bilindiği gibi yol, meydan, otopark, cami ve karakol fonksiyonlarının alan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, kadastral parsellerin en çok % 35'inin "düzenleme ortaklık payı" olarak kamuya bedelsiz terki öngörülmektedir. Oysa bilinen bir başka gerçek de şudur; kentsel ortak kullanım alanları yalnızca bu fonksiyonlarla sınırlı değildir ve pek çok kentimizde benimsenen yapılaşma yoğunluklarının gerektirdiği ortak kullanım alanlarının, planlama alanına oranı % 35'in çok üzerindedir. Bir başka deyişle, 1.1 emsal değerinin üzerindeki bir yapılaşma yoğunluğunda, 18. madde kapsamına giren ortak kullanım alanları için bile % 35 oranındaki bir terk, gereksinimi karşılayamamaktadır. Kentlerimizde sıkça karşılaştığımız, ayrıık nizam beş kat yapılaşma biçiminin emsal değerinin 1.90, (net yoğunluk değerinin 790 ki/ha) olduğu düşünülürse, böyle bir dokuda Yasanın belirlediği normlara göre, alanın % 67'sinin ortak kullanım alanlarına ayrılması gerekmektedir. Günümüz pratiğinde, en iyi olasılıkla, bu gereksinimin % 35'inin bedelsiz terkle sağlandığı düşünülse bile, kalan % 32 oranında arazinin kamulaştırılması gerekmektedir.

İzmir'in kuzey aksındaki köylerde yapılan araştırmada bu saptamaya yönelik şu bulgular elde edilmiştir:

1972 yılında 1/50.000 ölçeğe hazırlanan İzmir Nazım Planı onanmıştır ve araştırma alanını oluşturan beş köy, bu planda kuzey gelişme aksında yer almaktadırlar. 1987 yılında, kuzey gelişme aksını içeren, 1/5000 ölçekli "İzmir - Kuzey Mücavir Alan Nazım Planı" onaylanmıştır. Bu nazım plan sınırları içinde daha sonra 1/1000 ölçekli "mevzii - uygulama imar planları" hazırlanmıştır. Bunlar, 1987 yılında onanan "Koyundere Mevzii İmar Planı, 1988 yılında onanan Ulucak Kurttepe Mevkii Mevzii İmar Planı" 1989 yılında onanan "Harmandalı - Ulucak Mevzii İmar Planı" dır. Bu mevzii planların onama sınırları içinde kalan hemen tüm hazine parselleri ortak kullanım alanlarına ayrılırken;

• Koyundere Mevzii İmar Planı ile 1340 birim konutun yapılmasına olanak tanınmıştır ve bu alanın bütününde 2 özel mülk sahibi vardır.

• Ulucak - Kurttepe Mevkii Mevzii İmar planı ile 6000 birim konutun yapılmasına olanak tanınmıştır ve bu alanın onama sınırları içinde yer alan 33 özel mülk parselinin sahibi yalnızca 18 kişidir. Söz konusu 33 parselden 17'si zaten daha önce hazine mülkiyetinde olup, özel kişilere devredilen parsellerdir.

• Harmandalı - Ulucak Mevzii İmar Planı ile 2628 birim konutun yapılmasına olanak tanınmış olup, bu plan sınırları içindeki özel mülk sahibi sayısı 36 kişidir. Özetle, 10.000 birim konutun yapılabileceği, yaklaşık olarak 40.000 kişinin yaşayacağı bir kentsel gelişme bölgesinde, var olan tüm kamu arazileri ortak kullanım alanlarına ayrılırken ve bu alanların yetmediği durumlarda 18. madde kapsamı dışında kalan okul, sağlık vb. kullanımlar, yine kamu tarafından kamulaştırılırken ve tüm üst yapı maliyetleri kamu tarafından ödenecekken, 10.000 birim konutun ve içinde yer aldığı kentsel çevrenin üretilmesi sonucu oluşacak çok yüksek rantlar, yalnızca 56 özel mülk sahibine geri dönecektir. Böylesi bir maliyet ve yarar paylaşımının adil olduğunu iddia edebilmek çok güçtür.

Bugünkü kurumsal yapının aynen korunacağı düşünülürse, günümüzde satılan hazine arazilerinin yerine, gelecekte ya çok büyük kamulaştırma bedelleri ödenecek ya da kentlerimiz çok yetersiz ortak kullanım alanlarıyla büyüyeceklerdir.

Bir önceki bölümde tartışılan, İmar Yasasının kentsel yaşam çevreleri için öngördüğü normlar, komşuluk ünitesi normlarıdır. Kentsel ölçeğe ve giderek metropoliten kent ölçeğine çıkıldığında bu normlar daha da yükselmekte ve "düzenleme ortaklık payları" oranlarını çok aşmakta ve bu yolla kentsel / bölgesel ölçekteki ortak kullanım alanlarının bedelsiz olarak kamuya kazandırılma şansı ortadan kalkmaktadır. Büyük sağlık kompleksleri, üniversiteler, stadyumlar vb. kentsel ölçekteki kullanımlar için kamu mülkiyetinde olması / kalması gereken büyük alanlara gereksinim duyulmaktadır ve duyulacaktır. Mevcut kamu arazilerinin günümüzde benimsenen politika gereği satışı sürerse, söz konusu gereksinimin karşılanması için gelecekte büyük kamulaştırma bedellerinin ödenmesi gerekecektir. Bu nedenle, kentsel büyüme süreci içinde ortaya çıkan "maliyet" ve "yarar" ların dengeli bir biçimde dağılımını sağlayacak kurumsal yapı değişimlerini gerçekleştirmeden, mevcut hazine arazilerinin satılması, kamunun ve kentlilerin gelecekte daha büyük maliyetler ödemesine neden olacak ve kentlerimizin geleceğini tehlikeye sokacaktır.

İzmir'de Gerçekleştirilen Satışlar Üzerine Gözlemler;

Bu satırların yazarı, gazetelerdeki ilk satış ilanlarını görür görmez, İzmir İli Defterdarlığı Milli Emlak müdürlüğü'ne başvurarak yapılacak ihalelere (ki büyük bir bölümü "açık" ihalelerdir) "izleyici" olarak katılmak istediğini bildirmiş ancak hiç bir yetkili, bu sorumluluğu almak istememiş ve bu olanağı tanımamıştır. İhalelere izleyici olarak katılma talebinin ardında, arazilerin kimlere ve kaç satışıldığının yanıtının bulunması yer almaktaydı. Ancak bu aşamada henüz bu sağlanamadı. (Uzun dönemde tapu kayıtlarının araştırılması sonucunda, bu değerler elde edilmeye çalışılacaktır.) Bunun üzerine öncelikle, şimdiye dek satışı yapılan arazilerin tüm listesi elde edilmeye çalışıldı. Aşağıda verilen liste İzmir'de satışa çıkarılan parsellerin listesidir. (Tablo 2'de ise diğer kentlerimizde 9 Mart - 8 Nisan 1994 tarihleri arasında ihaleye çıkarılan parsellerin listesi yer almaktadır.)

Tablo 1
İzmir'de 8 Mart - 25 Mart 1994 tarihleri arasında ihale yoluyla satışa çıkarılacağı ilan edilen parseller:

Mahalle Köy	Cinsi	Ada Parsel	Yüzölçümü (Metrekare)	Tahmini Bedel (Bin TL - 1000 TL)
(İhale Tarihi: 25 Mart 1994)				
GAZİEMİR				
Sakarya	Arsa	416 0 10	149	15.000
BUCA				
İnönü	Arsa	53055 0 21	125	45.000
KONAK				
Üçkuyular	Arsa	618 0 11	443	300.000
Üçkuyular	Arsa	6181 0 7	691 (283)	450.000
Köprü	Arsa	2540 0 6	63.50	150.000
(İhale Tarihi: 8 Mart 1994)				
Üçkuyular	Zeytinlik	02375	1940 (2060)	275.000
Çamlıköy	Zeytinlik	0829	37480	800.000
ÇİĞLİ				
(İhale Tarihi: 9 Mart 1994)				
B. Çiğli	Tarla	0246	2914 (25464)	3.850.000
(İhale Tarihi: 17 Mart 1994)				
Balatçık	Arsa	21492 0 2	1044 (348)	156.591
Balatçık	Arsa	21693 0 1	1414 (265)	119.321
Balatçık	Arsa	0227	400	80.000
Balatçık	Arsa	0222	400	80.000
(İhale Tarihi: 21 Mart 1994)				
Balatçık	Ev	0157	1345	336.250
Balatçık	Ev	0154	435	108.750
Balatçık	Ev	0213	405	101.250
Balatçık	Arsa	0229	412.50	103.125
Balatçık	Arsa	0230	400	100.000
Balatçık	Arsa	0225	350	87.500
Balatçık	Arsa	0224	400	100.000
Balatçık	Arsa	0216	300	75.000
Balatçık	Arsa	0214	315	78.750
BORNOVA				
(İhale Tarihi: 9 Mart 1994)				
Pınarbaşı	Arazi	01662	58650	2.000.000
KARŞIYAKA				
(İhale Tarihi: 17 Mart 1994)				
Yamanlar	Tarla	0205	8717	90.000
Yamanlar	Tarla	0807	4805	50.000
Yamanlar	Tarla	0810	4714	50.000
Yamanlar	Zeytinlik	0812	4572	48.000
(İhale Tarihi: 17 Mart 1994)				
Şemikler	Bina	9660 0 13	486 (187)	430.100
Şemikler	Ev	9960 0 11	297 (57)	131.100
Şemikler	Ev	9960 0 4	250 (122)	244.000
Şemikler	Arsa	9960 0 14	271 (123)	246.000
Şemikler	Arsa	25196 0 2	878 (304)	75.799
Yamanlı	Zeytinlik	0285	20260	220.000
(İhale Tarihi: 17 Mart 1994)				
Bayraklı	Arsa	1968 0 7	390	1.499.580

Yeni ihale ilanları değişik gazetelerde dönüşümlü olarak çıkmaya devam etmektedir ve izlemek çok güçtür. Bu nedenle ülke bütününde satışı yapılmış / yapılacak olan hazine arazilerinin toplam olarak ne büyüklükte olduğunu, konularının ne olduğunu ve kaç / kime satıldığını bilebilmek bu aşamada olanaksızdır. İzmir'e ilişkin olan Tablo 1 incelendiğinde 18 parselin Çiğli Belediye sınırları içinde olduğu görülmektedir. Bu parseller eskiden köy statüsünde olan ve daha sonra Çiğli Belediyesi'ne dahil edilen Balatçık yerleşimindedir ve pek çoğunun üzerinde konut bulunmaktadır. Bu parsellerde konutları olanların böyle bir satıştan ancak kendilerine ihale davetiyesi geldiğinde haberleri olmuş ve büyük tepki göstermişlerdir. ⁶

Söz konusu parseller, imar planı sınırları içindedir ve sekiz kat yapılanma hakkına sahiptir. 26.4.1994 tarihinde Çiğli Belediye Başkanı Sn. Galip Öztürk ile yapılan görüşme sonucunda, konut sahiplerinin tepkileri ve Başkan'ın talebi doğrultusunda, satış ihalesinin şimdilik iptal edildiği öğrenilmiştir. Satışın yeniden gündeme gelmesi durumunda ise, Belediye'nin alıcı olarak ihaleye katılmayı düşündüğü, bu görüşme sonucu elde edilen bir başka gelişmedir.

Balatçık'da satışa çıkarılan parsellerin öyküsü, bir önceki bölümde bir dizi saptama aracılığıyla yapılan tartışmanın birçok bölümüyle örtüşen bir öyküdür. Uzun erimli, maliyet ve yararların dengeli bir biçimde paylaşımına olanak verecek kentsel arsa politikaları oluşturmadan ve yeterince incelenmeden rastgele satışa çıkarılan hazine arazileri bir toplumsal çatışmaya neden olacak boyutlara gelmiş ve belediye bunu önlemek amacıyla bu parsellere alıcı olma yolunu seçmiştir. Hazine satacak belediye olacaktır. Kamu'nun böylesi bir alım satımdan ne gibi bir yarar sağlayacağı ise ayrı ve önemli bir tartışma konusudur.

Benzer biçimde 28 Nisan 1994 tarihinde, Güzelbahçe Belediye Başkanı Sn. Hülya Yarbuz ile görüşülmüş, satışa çıkarılan parsellerin belediye sınırları dışında olduğu öğrenilmiştir. Sn. Yarbuz herhangi bir biçimde belediye sınırları içindeki hazine arazilerinin satışının gündeme gelmesi durumunda ise Belediyenin alıcı olarak devreye gireceğini belirtmiştir.

Karşıyaka Belediye sınırları içinde yer alan, 9960 ada 4, 11, 13, 14 nolu parsellerin imar planı sınırları içinde olduğu ve beş kat konut yapımına olanak tanıyan bölgede yer aldığı, Planlama Müdürlüğü'nden öğrenilmiştir. 25196 ada, 2 nolu parsel ise ticaret seçeneği konut alanında yer almakta ve 1,2 emsal değeriyle yapılaşmanın olabileceği bölgede bulunmaktadır.

Konak Belediye sınırları içinde yer alan parseller de imar planı sınırları içinde olup beş kat yapılanma izninin verildiği parsellerdir. Diğer parseller için henüz ayrıntılı bilgi elde edilememiştir. Ancak bu parselleri satın alan kişilerin, aldıkları arazinin imar durumunu öğrenmek için belediyelere başvurmaya başladıkları da gözlenen bir başka gelişmedir. Yakın bir gelecekte, imar planı / kentsel gelişme alanı sınırları dışında kalan ve satışı yapılan hazine parsellerini satın alan kişilerin, bu alanların imara açılması konusunda baskı oluşturmaya başlayacakları ise beklenen bir başka gelişmedir.

Sonsöz:

Günümüze dek, kamu arazilerinin kullanımına yönelik tutarlı / bütüncül politikalar oluşturulabildiğini söylemek güçtür. Bütçe açığını kapatmak gibi bir gerekçeyle hemen satışa çıkarıliveren hazine arazilerinin yok olması ise gelecekte daha büyük maliyetlerin ödenmesine neden olabilecek bir uygulamadır. Kentsel gelişme sonucu, her kesimin elde ettiği rantın karşılığı olan maliyeti ödemesine, her ölçekteki kentsel ortak kullanım alanlarının gereksindiği arazi stoğunun sağlanmasına ve alt gelir grubu kentlilerinin konut / arsa gereksinimlerinin karşılanmasına ilişkin net, tutarlı ve uzun erimli politikaların oluşturulacağı güne dek, meslek adamı olarak hepimiz hazine arazilerinin satışını yakından izlemek, sorgulamak, tepki göstermek ve seçenekler üretmek zorundayız. Bunun öncelikli yolu ise bu uygulamalara ilişkin sağlıklı bilgi birikiminin oluşturulmasıdır. Bu birikimi oluşturmada başlangıç niteliğinde olan bu çalışmanın hepimiz tarafından sürdürülmesi dileğiyle.

DİPNOTLAR

1. Söz konusu araştırmada, yürürlükteki İzmir Nazım Planına göre, kentsel gelişme alanı olarak belirlenmiş olan Balatçık, Ulucak, Harmandalı, Koyundere ve Asarlık Köylerindeki yaklaşık 11.000 parselden oluşan mülkiyet örüntüsünün, son otuz yıllık değişimi ve bu değişim süreci ile arazi kullanım ve fiziki planlama süreci arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. S. Özdemir "Metropolitan Kent Çeperlerinde Mülkiyet Örüntüsü Değişim Süreci - İzmir Örneği" Eylül 1993, D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (yayınlanmamış doktora tezi)
2. H. Ünverdi, İ. Özbek, L. Ünverdi, "Kamu Arazilerinin Konut Amaçlı Kullanım Potansiyeli - İzmir Örneği", Ege Mimarlık 93/1-2. s. 73 - 78.
3. S. Özdemir, a.g.e., sf. 416
4. Milliyet, 4.4.1993
5. Milliyet, 16.9.1991
6. Milliyet, 12.3.1994

Tablo 2: 7 Mart - 8 Nisan 1994 tarihleri arasında İstanbul, Ankara, Antalya, ko-caeli ve Eskişehir'de ihale yoluyla satışa çıkarılan hazine parsellerinin sayısı, büyüklüğü ve tahmini bedelleri;

Yerleşim Adı	Toplam Parsel Sayısı	Toplam Parsel Büy. (m ²)	Toplam Tahmini Bedel (1000 TL.)
İSTANBUL			
Adalar	1	20	250.000
Avcılar	1	322	80.000
Bakırköy	1	3.510	5.500.000
Bahçelievler	21	5.506	11.530.000
Beyoğlu	2	100	440.000
Beşiktaş	4	319	1.080.000
Eyüp	1	770	2.000.000
Gaziosmanpaşa	28	14.680	5.855.000
Kadıköy	4	393	1.960.00
Kağıthane	1	5.528	4.200.000
Kartal	1	916	1.150.000
Küçükçekmece	26	64.336	19.765.000
Pendik	12	2.497	2.345.000
Sarıyer	1	155	125.000
Maltepe	1	544	550.000
Tuzla	8	24.699	8.390.000
Zeytinburnu	1	130	220.000
ARA TOPLAM	114	124.425	65.440.000
ANKARA			
Yenimahalle	11	69.585	10.802.000
Mamak	22	12.146	9.940.000
Çankaya	48	76.023	10.221.000
Altındağ	14	96.489	2.889.000
Keçiören	80	39.062	14.728.000
Sincan	98	426.065	23.660.000
Etimesgut	5	1.071	503.000
ARA TOPLAM	278	720.441	72.743.000
ANTALYA			
Merkez	69	99.475	4.784.000
ARA TOPLAM	69	99.475	4.784.000
KOCAELİ			
Merkez	23	19.761	1.420.000
Karamürsel	17	255.060	4.962.000
Gebze	14	4.129	1.023.000
Yarımca	45	288.141	3.332.000
İzmit	6	22.977	866.000
Körfez	28	180.621	3.202.000
Gölcük	20	92.108	5.236.000
ARA TOPLAM	153	862.797	20.041.000
ESKİŞEHİR			
Merkez	29	9.995	3.000.000
GENEL TOPLAM	643	1.817.133	166.008.000

Not : Tablodaki değerler yalnızca boş parselleri içermektedir. 203 adet "konut - ev" statüsünde olan taşınmaz da bu ihalede satışa çıkarılmıştır.

Kaynak : Ekonomist, 6 Mart 1994 verilerinden derlenmiştir.

Ege'de Konut

Ahmet EYÜCE *

EGEMİMARLIK dergisi bu sayının dosya konusunu "Ege'de Konut" olarak belirledi. Ege ve konut birlikte ele alındığında, kuşkusuz tarihin farklı dönemler ve her dönemde birlikte varolan farklı kültürler, farklı üretim ve tüketim ilişkilerinin biçimlendirdiği, farklı yaşamlar ve giderek farklı mekan düzenleme yaklaşımları geliyor aklı.

Mimarlar Odası İzmir Şubesinde gerçekleştirilen tartışmalar da bu yönde odaklaştı ve bir dergi sayısının sayfaları ile kısıtlanamayacak boyutlarda ve zenginlikte olan ve çelişkili görüşlere açık olan konunun gelecek sayılarda diğer dosya konularının yanısıra, ayrı bir köşe olarak süreklilik kazanması varılan ortak kanı oldu.

İnsan yerleşmelerini oluşturan yapılar aracılığı ile oluşan mekan düzenlemelerinin tartışılması doğal öğeler ile belirlenen coğrafi sınırlar ile tanımlanan bölgelere kısıtlanamayacağı herkes tarafından kabul gören bir gerçektir. Mimari geleneklerin yayıldığı alanları doğal sınırlayıcılar belirlemiyor.

Mimari gelenekler bazen denizleri aşmış karşı kıyıya ulaşıyor, bazende politik sınırların ötesine taşabiliyor.

Bu açıdan ele alındığında "Ege'de Konut" ya da "Ege Evi" tartışmalarının başında gelen konu Ege'nin sınırlarının ne olduğudur. Daha açık bir anlatım ile, bu tartışma çerçevesinde Ege'nin sınırları nerelere kadar uzanmalıdır?

Ege'nin kıyıda karaya, kuzeyden güneye yayılma alanı mimari gelenekler açısından geçmişten günümüze acaba ne tür değişimler göstermiştir? Deniz ile varolan Ege'nin kara ile ilişkileri hangi dönemlerde ne boyutlarda idi? Sınırların belirsizliği, yada tartışma alanının zenginliği beraberinde Ege'nin çevresi ile etkileşimlerinin de gündeme getiriyor.

Çağlar boyunca süregelen göçlerin, savaşların, ticaret ilişkilerinin Ege'deki konut oluşumları ile etkileşimleri kaçınılmazdır. Gelenler neler getirdiler, getirilenler acaba mevcutlar ile nasıl bir senteze ulaştı?

Ege'de farklı dönemlerde farklı kültürlerin bazen birarada, bazen ard arda oluşturdukları bir mozaik söz konusu olduğuna göre tartışmaların şüphesiz en önemli odaklarından biride konut araştırmalarında kronolojik olarak hangi zamanlara kadar inilebileceği, günümüzden ne kadar gerilere gidilebileceğidir. Araştırmalar, kazılar, buluntular, günümüze dek ayakta kalabilen örnekler, yaşayan geleneksel konut çevreleri bizleri nerelere kadar götürebilir? Geçmişten geleceğe nasıl bağlar kurabiliriz? Farklı dönemler arasında bağlar, bağlantılar var mıdır. Yoksa dönemler arası geçişlerde doğal afet vb. nedenler ile bazı eşikler mi oluşturmuştur?

Şayet dönemden döneme geçişler mekan düzenleme ve yapıları biçimlendirme ilkeleri açısından bizlere elle tutulur ipuçları veriyorsa acaba Ege'de konut oluşumlarının evrim süreçlerinden sözetme olanağı var mıdır. Yoksa farklılaşmalar, dönüşme - başkalaşma hatta bozuşma niteliğinde midir?

Ege'de konut oluşum süreçlerine odaklanan tartışma ve çalışmalarda konutu tek başına sonuçlanmış bir ürün olarak ele almak yerine konut birimlerini bir dokunun tümleşik elemanları olarak ele almakta; benzer bir yaklaşımla konutu bir yaşam biçiminin gerekliliği olan ortamların yapıya dönüşmüş biçimlenmeleri olarak incelemekte yarar görüyoruz. Böylece, konut çevreleri, yapılar topluluğu olmak yerine yerleşme ölçeğinde ele alınan mekan ilişkileri düzeni olarak gözlemlenebilecek ve ele alınabilecektir. □

Fotoğraf: Ahmet Eyüce

* Doç. Dr. D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Öğretim Üyesi

1. Toplantı

"Ege'de Konut" u tartışmak üzere düzenlediğimiz ilk toplantının konukları Prof. Ayda Arel, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Bekir Deniz, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi Numan Tuna ve Yılmaz Tosun "Ege'de Konutun Evrimi" başlığında açılan toplantı sona erdiğinde DOSYA konumuz "Ege'de Konut" olarak değiştirildi. Evrim sözcüğünün çok iddialı ve kapsamlı olduğu, böyle bir dergi boyutunda ele alınamayacağı vurgulanarak "Evrım" sözcüğü kaldırıldı. Toplantı tutanaklarını Doç. Dr. Ahmet Eyüce yayına hazırladı. "Ege'de Konut" bundan sonra dergimizin sürekli bir bölümünün adı. Bu sayıyla başlatılan tartışmalara siz de yazılarınızla katılabilirsiniz.

AHMET EYÜCE : Efendim, iyi akşamlar, hoş geldiniz. Önce konuklarımızı teşekkür etmek istiyorum. İstanbul'dan bizi kırmayıp gelen değerli hocamız Sayın Ayda Arel'e, Bekir Deniz beye, değerli Yılmaz Tosun'a ve diğer değerli bütün katılımcılara çok teşekkür ederiz.

Yayın Kurulumuz bir süredir ele aldığı konuları tartışmaya açıyor. Bunu daha önce birkaç sayıda denedik. Örneğin, eğitim sayısında bu şekilde bir deneme yaptık. Sanırım kötü olmadı.

Derginin bu sayısında, "Ege'de Konut Mimarisinin Evrimi" başlığı altında bir çalışma alanı düşünüyoruz. Bundan ne kastettiğimizi sanırım tartışmalar daha çok açacak. Daha önce çeşitli vesilelerle değindiğimiz gibi, biz mimarlık araştırmaları bağlamında Ege'yi kesin sınırları olan coğrafi bir konum olarak çizmiyoruz. Yani, "Şurada başlar, burada biter" diye bir şey yok konusunda Ege'deki konut mimarisinin evrimi konusunda nereye kadar gidebiliriz konuyu nereye kadar götürebiliriz; konusunda da kesin bir kararımız yok. Gidebildiğimiz kadar gerilere gitmek, gelebildiğimiz kadar bu günlere gelmek istiyoruz. Daha da doğrusu bütün bunlara burada sizlerle karar vermek istiyoruz.

Ege'de konut mimarisinin evrimi konusunda daha önce yaptığımız toplantılarda bazı noktalar belirledik. Bugün onları da tartışabilirsek çok seviniriz.

Bunlardan bir tanesi, konut topluluğu; yani, konutu tek başına ele almayan, konutu diğer konutlar ile birlikte neden sonuç ilişkileri açısından ele alan bir yaklaşım.

İkincisi ise konut biriminin kendisi ve bu birimin oluşum süresi.

Yine aynı bakış içerisinde açıklayacak olursak, bizi iki şey birden ilgilendiriyor. Bunlardan bir tanesi yapılar, konut dediğimiz yapılar ve yapılar topluluğu; diğeri de, bu yapılarla belirlenen, yapıların içinde, önünde, kenarında, arasında o konutun gerçek var olma nedeni olan mekansal düzen, mekansal kurgu bizi ilgilendiriyor.

Şimdi, evrimden muradımızın ne olduğu konusunu da biraz açalım. Acaba, bugüne gelinceye kadar bu süreç içerisinde dönüşümler, değişimler, gelişmelerin, varsa neler olduğunu somut örneklerle belirleyecek bir çaba içerisindeyiz.

Bunu becerebilir miyiz, beceremez miyiz; çok uzun süre üzerinde düşündük Yayın Kurulu olarak. Sonunda Ege gibi zengin bir mimari mirası olan yörede fazla korkak olmanın bir anlamı olmayacağı kanısına vardık. Cesaretimizin pek ürktü tücü olmadığı gibi bir sonuca ulaştık. Bir şeyler yapmaya sizlerin de yardımıyla uğraşacağız. Şimdi, benim açışta söyleyeceklerim bu kadar. Söz, serbesttir, tartışmaya başlayabiliriz. Veya hala muğlak ve açılmasını istediğiniz noktalar varsa onların bir kere daha üzerinde durabiliriz ben veya diğer Yayın Kurulu arkadaşlarımız bunu yapabiliriz.

YILMAZ TOSUN : Bu konuyu, şehir dokularından, dokunun bir parçası olan eve indirgemekte yarar görüyorum. Siz buna Ege veyahut Batı Anadolu derken, Batı Anadolu'daki yerleşmelerin ilkinden başlamakta yarar var. Ne bileyim, belki de Hellenistik Devir'den gelip, Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı dönemlerine intikal ettirmekte yarar var. İsterseniz konuya buradan girelim, ondan sonra tümün parçası olan konutu ele alalım.

AYDA AREL : Bence bunu tematik bir şey olarak ortaya atıp birçok kişinin olaya istedikleri yerden girmelerine izin vermek lazım. Bu arada gedikler varsa, o gedikler zaman içinde kendi kendine kapatılabilir, tamamlanabilir. Ama tabii, bunu yaparken de sizin koyduğunuz süre çok önemli. Yaptığınız konuda benim için muğlak bir yan var, ona şimdi geleceğim. Araştırmacı bu konuda yazacağı

bir şey varsa, söyleyeceği bir şey varsa yazar, yazılmayan şeyler varsa ya bilmiyor demektir, bilhazare başkası tamamlar veyahut da böyle bir tema atılır ortaya, insanlar toplanır, tartışılır eksikler ortaya çıkar ve bunun üzerine sipariş verilir. Eksikleri kim tamamlayabilir, o düşünülebilir. Yani, ben başka türlü bir şey düşünmüyorum. Zaten böyle arkaik gibi dönemlerde çok büyük bilinmezler var. Ege Bölgesi'nde 18. yy'dan sonra yangınlar olmuş, depremler olmuş ve konut biliyorsunuz ilelebet yaşamak için yapılmaz.

İlk çağlara ait birtakım bulgular var, tahmin edilen şeyler var. Benim gördüğüm şeyler var ama ne kadar bir genellemesi yapılabilir. Yani, ben şöyle diyeyim: Biraz serbest bırakmak lazım. Zorla belli bir şekle sokmaya çalışmamak gerekir.

AHMET EYÜCE : Evet, bu konuda çok haklısınız. Çünkü biz de konunun uzmanını ararken eskilere çok gidebilen, geçmişe gidebilen, araştırmacılar konusunda çok sıkıntı çektik. Burada karar vereceğiz hepsine. Bizim bir kronolojik olalım, ya da olmayalım filan gibi peşin bir fikrimiz yok.

BEKİR DENİZ : Zor bir olay, kronolojik olarak ortaya koyduğunuzda içinden çıkılmaz bir hal de alabilir. Yani, ya özel olarak ısmarlayacaksınız, ya da ne bileyim ısmarladığınızı zaman süre gerekir. Sizin düşündüğünüz süre ne kadar onu da bilmiyorum. Biraz zor gibi.

AYDA AREL : Bir de başka birşey var. Ege'nin belleği şu anda çok sınırlanmış. Ege'nin etnik yapısı bugünkünden çok farklıydı. Dolayısıyla, Levanten'den tutun da Roma v.b. bilmem neye gidinceye kadar bir konut geleneği var ki, onun sözcülüğünü yapacak kişiler aramızda yok. Yani bu, olsa olsa böyleydi falan gibi yaparız biz. Yeterince de bilinmiyor. Onun için, belki bildiklerimizi ortaya koyup, nelerin bilinmediğini ortaya çıkartmalıyız. Bu daha ilginç olabilir.

MEHMET HAMUROĞLU : Benim bir sorum var: Ege konutu diye bir şey var mı? Tarihi olarak ve bugün sürmekte olan Ege Konutu diye özel bir konut türü var mı?

AYDA AREL : Ege'de konut var. Ama, aslında bunu yapmak çok zor; çünkü, siz Safranbolu Evi dediğiniz zaman Safranbolu Evi'nden bahsetmiyorsunuz. Yani, Safranbolu'da bulunan ama başka yörelerin eviyle benzerlik ve farklılıklar gösteren evden bahsediyorsunuz. Böyle etiketlemeler tehlikeli olur.

MEHMET HAMUROĞLU : Tabii, oraya bir kere Orta Anadolu Evi denebilir. Ege konutu var mı?

AYDA AREL : Akdeniz konutu var. Ege, Akdeniz konutunun uzantısıdır.

MEHMET HAMUROĞLU : Orta Anadolu'ya gittiğinizden farklı olan bir tip yok mu?

AYDA AREL : Foça'daki ev farklıdır, Bodrum'daki ev farklıdır, Kaş'taki ev farklıdır, Kütahya'daki, Çandarlı'daki ev farklıdır.

YILMAZ TOSUN : Ben Ayda hanımın fikirlerine tam katılmıyorum. Bir evrim varsa eğer bu evrimi bu etkiye dayanarak çözmekte yarar var. Çünkü bugün Priene, Milet gibi Ege Bölgesi'nde bulunan kentlerin eski dokularını biliyoruz.

AYDA AREL

Bir evrimden söz etmek için; bugün Osmanlı tarihinde bile bir evrimin ne kadar zor tespit edilebildiği üzerinde konuşmalar yapılırken, bu kadar bilinmeyenleri olan, koordinatları hakkında bu kadar az şey bilinen bir konunun geniş bir bölgedeki konutun evriminden söz edemeyiz.

Olsa olsa, Ege'de konut, dün ve bugün diyebiliriz; ne biliyorsak koyarız ortaya, ondan bir şey belki çıkar, belki çıkmaz.

Ama bunlar Bizans döneminde bozulmuş. Bu bozuk düzenle beraber yapı adaları, parseller de bozulmuş. Bu bozuk parseller Selçuklu ve dolayısıyla Osmanlı Mimarisi'ni şekillendirmiş. En azından şehir dokusunda bir evrimin olduğunu kabul etmek lazım.

AYDA AREL : Yılmaz bey, Bizans Evi'nin nasıl olduğunu bana söyleyebilir misiniz?

YILMAZ TOSUN : Bizans Evi demedim dikkat ederseniz, parselasyon olarak söyledim.

AYDA AREL : Parselasyondan bahsetmiyoruz. Konut tiplerinden bahsediyoruz.

YILMAZ TOSUN : Ama ben parselasyondan konuta geleceğim. Düzgün, dik-dörtgen-kare planlı bir şemada sürekli bir cumba gördünüz mü?

AYDA AREL : Şimdi bakın, Girit sisteminden bahsedeceksiniz, tipolojik çalışmalardan bahsedeceksiniz, İtalya'daki; ama belli bir dönemden sonra bunda da bozulma var.

Şimdi, parselasyon ile ev arasında bağlantılar olabilir, ama ev tipolojisi konusunda nelerin olduğunu söyleyebilmek için o ev tipini bilmek lazım, parselasyondan ibaret değildir bu.

Kaldı ki, yakın zamanlara baktığımız zaman, evin tipolojik olabilen kısmı üst kısımdır, parsel oturan kısmı değildir, o rastgeledir. Alt kısım parsel nasılsa ona göre şekil alır. Batı Anadolu'ya Selçuklu gelmemiştir, Türkmen Aşireti gelmiştir ve onların evlerinin ne olduğu konusunda da çok az fikrimiz var. Evlerde oturup oturmadıklarından bile emin değiliz.

Yani böyle bir evrimden söz etmek, çok büyük bir cüret ister, çok büyük bir tarih bilgisi.

Enine boyuna konuşmak, araştırma yapmış olmak ve bu araştırmanın sonun da da birtakım şeylerin bilinmediğini söylemek demektir böyle bir evrim tablosunu çizmeye çalışmak.

AHMET EYÜCE : Burada önemli bir sorun ortaya çıkıyor. Evrim var mı, yok mu? Ege'deki konut geleneğinin evriminden söz edebilir miyiz, edemez miyiz? Çeşitli dönemlerde acaba sadece bazı dönüşümler mi oldu? Yoksa birbirini tamamlayan, birbirinin üzerine gelebilen gelişmeler bir süreklilik, devamlılık içinde mi idi. Ayda Hanım fikrini belirtti. Yılmaz beyin buna aykırı düştüğünü zannetmiyorum. Bu konuda acaba başka fikirler, görüşler var mı?

SALİH SEYMEN : Ben, Datça ve Reşadiye'de gördüğüm bir detayı anımsadım. Taş ev, tek odalı, tek pencere, tek kapılı, tek katlı. Bunun dış cephesinde 2.5 cm. kireç badana kalınlığı var. Yani sıva değil. Zaman içerisinde kireç badanayı üst üste vura vura kireç tabakası oluşmuş. Senede bir defa kireç badana yapılırsa, benim tahminlerime göre o evin yaşı 400-500. Çok kabaca tahmin bu. Bu 500-600 yıllık bir önceyi tesbitliyor ve bu mekan günümüzde yaşıyor. Bu mekanın türevleri var, gelişmeleri var, gelişmişliği var, hatta aynı mekanın türevi o kadar gelişmiş ki, Reşadiye'de konaklar oluşmuş, yani o bölgenin konakları oluşmuş.

Ve burada evrim göze çarpıyor. Ayda hanımın evrim yok diye bir savı geliştirdi burada, bence, belki bunun bilinci henüz yok. Çünkü insanlarda bir evrim var, mekanlarda bir evrim var niye konut mimarisinde bir evrim olmasın, ama biz bunu bilmiyorsak bu ayrı mesele.

Bence araştırmalar yetersiz. Belki bu toplantının amacı da bu yetersizliği vurgu-

lamak. Belki buna bir ışık açmak, yani hangi dallarda yetersiz bunu tespit etmek ve araştırmacılara yön göstermek, tabanımızı aydınlatmak gerekiyor.

Bence, bir evrim var; bir konut mimarisi var... Ayda hanımın tespiti de çok doğrudur; Urla'da başkadır, Ula'da başkadır, Bodrum'da başkadır, Marmaris'te başkadır, Fethiye'de başkadır. Bunların birbirlerine mesafeleri, 1 kaç saat yahut da 4-5 saattir.

Ama, hepsinin kendine özgü niteliğiyle, yaşam şekliyle malzemesiyle farklılık gösteren sivil mimari örnekleri vardır, konutları vardır.

Burada, yine konuşmacıların saptadığı gibi, bizim konuşmamızın şeklini, yönünü tarif etmemiz sınırlamamız veyahut da çizmemiz bence çok zor. Her konuşmacının, bildiği konuda konferans şeklinde konuşmasında ben de fayda görüyorum, en azından bilinenler ortaya çıkar, bilinmeyenler de tabii bu arada doldurulur tahmin ediyorum.

Yani bir katı kural getirmeyelim, hatta "konut evrimi" başlığını biz attık ama, ne kadar da bunda başarılıyız onu bir daha gözden geçirelim.

Yani Ege'de bir Milattan önce 2 binden, 3 binden bugüne kalmış, oba evinden tutun da megarona varıncaya kadar izler var ve belki bunları 1800'lere kadar getirelim tartışarak.

AHMET EYÜCE : Şimdi, ben şöyle bir fark gördüm. Ayda hanımın kastettiği evrim yoktur görüşü ile bizim bahsettiğimiz evrim'i ayrı şeyler olarak görüyorum; Ayda hanımın bahsettiği, çok geniş bir zaman perspektifi içerisinde farklı etnik grupların konut kültürlerinden diğer etnik grupların konut kültürlerine geçişte bir evrimin olmadığı konusudur sanırım.

AYDA AREL : Hayır, evrim yok demedim. Evrimi biz saptayamıyoruz, yani evrimden söz edecek kadar elimizde bilgi yok; dedim.

İkincisi; biraz, hani tarihe bulaşmış olan, ciddi bir şekilde, genel ansiklopedik bilgi şeklinde değil de, araştırmasını yapmış insan bilir ki, genel bir bölge aldığınız zaman, kesin giden, yükselen periyotlar yoktur; çok değişik periyotlar vardır zaman içinde, çok genel periyotlar vardır ve çok küçük periyotlar vardır.

Dolayısıyla, devamlı bir evrim vardır çünkü, tarih denen olay o kadar karmaşık ve o kadar ölçülemeyen, çoğu zaman da bilemediğimiz konulardan oluşuyor ki, ve öyle karmaşık bir doku ortaya çıkıyor ki... Datça'dan veyahut da ne bileyim, Kaş'tan; Kaş'ın 1456 yılında ne durumda olduğunu herkesin irdelemesi lazım. Neydi; bucak mıydı, ilçe miydi, köy müydü?.. Alçı tabakalarına ya da sıva tabakalarına bakıp "şu kadar yaşı var" diyemeyiz.

Yani, bir binanın yaşını belirlemek için de birtakım yöntemler var; o yöntemlere başvurulur, "şu yaşında" denir, veyahut da "bilemiyoruz" deriz. Olsa olsa, başka şeylere bakıp, parsel bakıp, ona bakıp, buna bakıp birtakım sonuçlar çıkarabiliriz. Ama, bir evrimden söz etmek için; bugün Osmanlı tarihinde bile bir evrimin ne kadar zor tespit edilebildiği üzerinde konuşmalar yapılırken, bu kadar bilinmeyenleri olan, koordinatları hakkında bu kadar az şey bilinen bir konunun geniş bir bölgedeki konutun evriminden söz edemeyiz.

Olsa olsa, Ege'de konut, dün ve bugün diyebiliriz; ne biliyorsak koyarız ortaya, ondan bir şey belki çıkar, belki çıkmaz.

AHMET EYÜCE : Seymen'in dediğinden ben şunu anlamıştım: Belli bir zaman kesitinde, fazla geniş olmayan ve belli bir kültüre ait konutun evrimi, kendi için evrimi olabileceğini söyledi galiba.

AYDA AREL : Şimdi, tabii ki değişimler oluyor, yatay çeşitlenmeler olduğu gibi, düşey değişimler de olabilir; ama bunu tespit etmek, hakikaten çok pratik, çok mızımız bir çalışmayı gerektirebilir.

İkincisi; burada antik evden tutup da 18 nci yüzyıla kadar gelen evrimlerden söz ediliyor ki; kusura bakmayın, ben kendimde böyle bir tabloya el atma cesareti bulmuyorum.

AHMET EYÜCE : Biz zaten konuyu ortaya atmaya cesaret edemiyoruz.

AYDA AREL : Ama, bu konu enteresandır ve bilinen birtakım şeylerin ortaya konulmasında yarar var; birtakım konular bölük pörçük, orada burada olacağına, bir ilk deneme yapılır, bazı yazılar ortaya çıkar, bunlar birbirini tutar, tutmaz ama, birbirini tutan tarafından başka şeyler çıkar, yarın bir başkası bir şey bina eder yahut da bir başkası bunu okur ve "ben de bunu bilmiyorum" der.

Bir bilgiye ulaşmak için yavaş yavaş, zahmetli, ufak ufak bir mozaik kurmak lazım; bundan başka bir iddiamız da olamaz gibi geliyor bana.

ZİAEDDİN BİLGİN : Evrim derken neyi kastediyorsunuz, aynı zamanda bir gelişimi mi kastediyorsunuz? Değişim muhakkak; evrimin bizim bugün kullandığımız dilimizde de bir nevi gelişim anlamı var. Ege deyince, Antik Grek'ten Roma'ya geçişte ve belki her 2 devre de aynı tip bir konuttan bahsetmek müm-

BEKİR DENİZ

Bakıyorsunuz pastaslı bir ev ama onun üzerinde, dambaşa denilen yerde bir içlik görüyorsunuz, tütününü asmak için ya da halı dokumak için tezgah koymuş ve evin üzerini tamamen kapatmış, evin fonksiyonu değişmiş. Ya da çardak, hayatını, sofasını kendine göre ayarlamış, şekli kısmen değişmiş. Bence, fonksiyonel olarak da evde bir değişim var. Plan olarak belki antik dönem özelliği taşıyor.

kün, onun içerisinde belki birbirinden bahsetmek mümkün; ama Bizans, bir Ortaçağ yaşamak gibi bir şey galiba Anadolu için, özellikle Ege Bölgesi için, bir kötü devir, bozulma devri olsa gerek gibi geliyor bana.

Benim Bizans'tan gördüğüm sadece birkaç örnek var. Demin Ayda hanım onu sordu; "Bizans evi gördünüz mü" diye İstanbul'da birkaç örnek var ama, benim bildiğim bir Kemalpaşa'da küçük bir saraycık var, bir tane de Bergama'daki eski evlerden yapılmış olan araştırmalar var; bir Alman araştırmacının yaptığı araştırmalar var, yani başka da Bizans evi hakkında fikrimiz yok, değişik taş evleri var. Yani bizim yaptığımız üst kat sistemi gözüküyor.

Yalnız, bir de şunu unutmayalım: Bizim elimize geçen Antik Grek devrinden, Roma devrinden, hatta Bizans'tan kalanlar hep zemin katlar veya temeller. Bayraklı'da bulduklarımız hep temeller açıkçası. Onun için üstyapının ne olduğunu bilmiyoruz. Ama çok iyi biliyoruz ki; mesela kalmış örnekleriyle, zannediyorum Pompei'de falan üst katların bulunmuş olduğu iddia ediliyor, ben görmedim. Demek ki üst kat bunlarda belki daha hafif yapıya dönük bir sistem olabilir.

Yani, acaba hakikaten Osmanlı mı bu sistemi buraya getirdi, ya da Selçuklu veyahut da Türkmenler, Ayda hanımın dediği gibi?.. Ne şekilde geldiğini tam olarak bilmiyoruz. Yani o bakımdan, onu bir evrim diye kabul edecek olsak bile, o evrim acaba eskiden var olan bir şeyin üzerine mi inşa edildi, eskiden var olan aynen mi kullanıldı, değişti mi onu da bilmiyoruz. Ama bizim konutta, konut ve mimarlıkta hakikaten sosyo ekonomik gerçeğin tam yansıdığı noktadır. Çünkü, sanatsal yapı yaparken herkes kendisini zorlayıp başka ekonomik olanakları ortaya koyabiliyor, başka bir sosyal bilinçle işine girebiliyor. Ama, herkes kendi evini yaparken veyahut da yaptırırken, gerçekten sosyal yaşam ne ise toplumda ve ekonomik hayatın verdiği olanaklar insana ne ise onu yapıyor sonuçta. Ege'de özellikle Osmanlı'nın değil de aslında, beylik devrinin çok etkili olduğu kanısındayım. Bizim konutlarımızda ve ondan sonra da bir levanten kültürle gelen değişimi yaşıyoruz kanısındayım. Yoksa aslında Ege konutu Doğan Kuban'ın dediği gibi yüksek dağlar arasındaki orta yaylaların tipinin bir gelişmiş şekli değildir gibi geliyor bana.

Bu bakımdan böyle bir evrimden bahsetmeyi ben de pek doğru bulmuyorum.

ORCAN GÜNDÜZ : Ben söz almak niyetinde değildim; ancak, çok hoş gelişen konuşmalara belki ufak bir katkı olabilir diye söz alma gereğini duydum.

Şimdi konu, Ege'de konut diyoruz ve bunun tarihsel sürecindeki belirsizliklerin geçmiş kültürlerin yaşantıları, etnik gurupların özellikleriyle ilgili çok fazla kaynak olmaması nedeniyle bu süreci günümüze kadar izleyip getirmenin zorluklarına değiniyoruz.

Ben, başka bir boyutuna değinmek istiyorum. Ege olarak tanımladığımız bölgelerde değişmeyen bazı şeyler var, belki onlara değinebiliriz. Bu da buranın doğası; yani, bu alanı belirleyen bir iklim, belli varyasyonlara, farklı özellikler göstermesine rağmen homojen bir zon; bunun içerisinde farklı yorumlamalar da olabilir, ama mevcut koşullara uyum, "Aklın yolu birdir" mantığıyla birtakım ortak çabaların buna nasıl yansıdığı konusunda da, yani bir yaşantının yanı sıra doğa acaba onları nasıl yönlendirmiştir, iklim özellikleri olarak, topoğrafik özellikler olarak, bir de tabii bunun bir parçası olarak malzeme olarak da. Belki bu boyutuyla da bu bilinmeyenleri deşifre ederken bu veriler bize yardımcı olabilir diye belirtmek istedim.

AYDA AREL : İnsan bazı konuların üstünde durdukça nedensellik ilişkilerinin kurulmasında ne kadar büyük zorluklar olduğunu öğreniyoruz. Sözgelimi iklim, gerçekten bir belirleyici olsaydı, yıktırılan İzmir evlerinden sonra yapılan apartmanlarda iklim koşulları biraz daha iyi bir şekilde ele alınırdı; halbuki hiç böyle bir şey yok, ben İzmir'de yaşadığım zaman iklimin koşullarını hiçbir şekilde

kaale almayan bir apartman içinde ayılıp ayılıp bayılırdım. Fakat, periyodların evriminden söz ederken aklıma bir şey geldi. Ege'nin, yani bizdeki kısmının çünkü Ege kocaman bir yer kıyıları var, adalar var, onların hepsi Ege. Kendi Ege'mize şöyle bir bakalım. Birbirinden o kadar farklı evrim noktalarında oluşumlar var ki, yani Alsancak'taki konut da konut, ondan sonra Kemeraltı'ndaki konut da konut, Foça'daki konut da konut, Bodrum'daki konut da konut. Bir de köylerde üç kayrak taşını almış içinde kulübede yaşayan adam. Bunların hepsi 1994 yılında yaşayan ve konut olarak kullanılan yerler.

O zaman, bunlarda bir ortak evrim sürecinden bahsedilebilir mi, bahsedilemez. Demek ki periyodlar çok değişik nedenlerden ötürü farklı bir şekil işlemiş. Ama başka yerden gelen adam buraya yerleştiği zaman bir de kendi kültürel öngörülerini veyahut da kültürel saplantılarını getiriyor ve alışık olduğu, kendi tarzında olan evi yapıyor; ama hangi düzeyde, kimlerin düzeyinde, hangi kastların düzeyinde... Sokaktaki adam yahut, köle çoban mı öyle yaşıyordu yoksa yönetici bir general mi öyle yaşıyordu. Bunları da her zaman hesaba katmak lazım. Yani, homojen bir şeyden söz etmek mümkün değil; ama, yapılabilecek bir şey var; tabloyu ortaya koymak, tesbit almak, sergilemek çelişkileri ve tutarsızlıklarıyla ve ondan sonra bunu anlamaya çalışmak. Tek yapılabilecek şey o, bunu anlamaya çalışmak, bunu izah etmek yani retrospektif bir arayışa girmek.

AHMET EYÜCE : Konutun evrimi konusunda başka görüşler beyan etmek isteyen var mı? Ondan sonra başka bir başlığa geçeceğim, özellikle Eti Atyüz sonradan katıldığı için bilemiyorum eklemek istediği bir şey var mı?

ETİ AKYÜZ : Yalnızca prehistorik, İyon dönemlerini içeren Bayraklı yörelerinde birtakım kalıntılar var.

Daha sonra Helenistik Roma Bizans dönemine ait kalıntılar hiç yok. Hatta buna ilişkin yazılı dökümanlar vesaire de yok diyebiliriz. Ancak, İzmir çevresindeki birtakım yerleşmelere dayanarak Ege hakkında ya da İzmir hakkında genelde fikir edinebiliyoruz. Ve son dönemlere ait 18-19ncü yüzyıllara ait örnekler var. Dolayısıyla, o kadar uzun bir periyodu, önceden bugüne ya da o yüzyıllara bağlamak biraz zor. Ancak, bu konuda birtakım yapılmış çalışmalar var.

Örneğin; Murat Erdim'in Alsancak konutlarıyla pastas evler arasında mekan açısından bağlantı yazısı, çalışması vardı. Gerçekten orada her iki konut tipinde de açık, yarı açık ve kapalı mekan geçişi açısından benzerlikler görülüyor.

Yine, Ege'de antik dönemde ortaya çıkmış pastas konut tipi Alsancak konutları açısından bir bağlantı kurma olanağı var; ama tabii bu bağlantıların ne kadar kesin olduğu tartışılır. Her iki kitle de işte kuzeyde kitlenin alçak olup, güneyde daha yüksek tutulması, böylece iklimatik açıdan daha uygun bir mekan düzeni oluşturulması eğilimi var, ama dediğim gibi bu bağlantıların kesin olduğunu belirtmek zor.

BEKİR DENİZ : Pastaslı ya da prostaslı evlerin arkadaşın söylediği Alsancak evleriyle ilişkilerini çok iyi bilmiyorum ama şunu söyleyebilirim şehir evlerindeki uygulama gibi köy evlerinde de çok açık, kesin ve net. Hem pastaslı hem prostaslı hem geometrik olanları. Üç odalı, dört odalı, yanyana... bu sadece bir - iki tip belki ama...

Bu tabii, evrimi gösterir gibi; yani bir gelişim var burada ama, bu kadar..... Bundan ötesine götürmek biraz zor. Yani, antik dönemin etkilerinin hala yüzyılımızda bile yapıldığı örnekleri var.

AYDA AREL : Yalnız Bekir Bey, o köy evleri zaman içinde çok fazla değişmemiş.

BEKİR DENİZ : Değil tabii, ben onun için diyorum, şehir evlerini bilmiyorum. Köy evinde var ama şehir evini bilmiyorum.

AYDA AREL : Uzun zamanları içine alan ilişkiler kurmada çok dikkatli olmak lazım. Ama belli bir yapı tipi doğmuştur ve devam etmiştir. Başka faktörler girmemiştir yaşam değişmemiştir, anayolların dışında kalmıştır.

NUMAN TUNA : Çok daha tersten başladık. Benzer şekilde Ayda Arel'in söylediği evrimi yakalamanın zorluğunda. Kırsal evlerin formu, planı ne bileyim Bayraklı kentinde rastladığımız ev planlarına şaşılacak benzerliklerin aslında benzer ortamda, yani aynı fonksiyonların olduğu ortamdaki şeylerin görüntüleri onlar, yansımaları. Dolayısıyla, evrimi yakalamak çok zor.

Doğrusu çok geçmişteki kentlerdeki ev planlarından hareketle yakalamak çok zor olur. Çünkü, elimizde çok kesikli bilgiler var.

AYDA AREL : Mevzuat değişiklikleri oluyor. Ahşap evde yangın çıkıyor, ahşap yapılmıyacak deniyor. İklim şudur, mevcut malzeme şudur bu yapılır gibi gözüktüyorsa da mutlaka bir enterferans oluyor. Kültürel nedenlerle, siyasal nedenlerle. Önce ne varsa onu dökmek lazım. Ondan sonra gidim, gidim acaba

YILMAZ TOSUN

Bir evrim varsa eğer bu evrimi bu etkiye dayanarak çözmekte yarar var. Çünkü bugün Priene, Milet gibi Ege Bölgesi'nde bulunan kentlerin eski dokularını biliyoruz. Ama bunlar Bizans döneminde bozulmuş. Bu bozuk düzenle beraber yapı adaları, parseller de bozulmuş. Bu bozuk parseller Selçuklu ve dolayısıyla Osmanlı Mimarisi'ni şekillendirmiş. En azından şehir dokusunda bir evrim olduğunu kabul etmek lazım.

niçin, acaba doğru mu bu söylediğim, acaba başka yerde ne olmuş olabilir. Bir de kusura bakmayın Ege'nin öteki tarafına göz atmak lazım. Çünkü siz şimdi Misak-ı Milli sınırları içinde düşünüyorsunuz. Halbuki eskiden böyle değildi. Ege'deki adam belki adalardakiyle ilgiliydi. Antalya'daki belki Mısır'la ilgiliydi. Tarihte de çok büyük değişimler olmuştu, başka etkileşimler olmuştu. Gemiyle bir yerden bir yere kolay gidebiliyorsunuz. Birbirinden uzak gözükten yerler arasında kültürel etkileşim oluyordu, dağı aşamıyordunuz. Antalya'ya bakıyorsunuz, Manisa'ya bakıyorsunuz 14. yüzyılda Memluk mimarisiyle bağlantılar görüyorsunuz. Çünkü, böyle çok karmaşık bilgilerin kesişme noktaları, düğüm noktaları çıkıyor, onları yorumlamamız lazım. Kolay değil bunları böyle bir çirpıda değerlendirmek.

AHMET EYÜCE : Ben konuyu biraz toparlamak istiyorum. Süreklilikler, kesintiler, eşikler, dönüşümler ve değişimlerden söz ediliyor aynı konu üzerinde bir iki söz daha vereceğim, sonra konunun başka bir boyutuna geçmek istiyorum.

ÜLKER SEYMEN : Yayın Kurulu olarak bunun belirli bir yöntemini bulmak, dosyaları ele alırken o yaklaşım ve yöntemi bu defa da tekrar uygulamak istedik. Yani, bir konu üzerine yoğunlaşmak istedik. Ama, bir savla ortaya çıkmak değildi bu. Bu toplantıların amacı da, gerçekten bizim dosyayı oluşturmamızda, belki bundan sonraki diğer bölümlerde yönlendirilme ihtiyacımız var. Bu konunun önemli olduğunu düşünüyoruz. Ege kültürü ve konut mekanının evrimi dedik. Kuşkusuz bunun üzerinde yetkin bilgiye sahip olmadığımız için, belirli hatalar olması çok doğal ve bunların ortaya çıkıp tartışılması için de böyle bir toplantıyı amaçlamıştık. Sanıyorum amacımıza belirli oranlarda yaklaşıyoruz. Bir saptama ve olanların ortaya konması. Ayda hanımın dediği gibi, yani, neler var, neler nettir, ne tür ilişkilere kadar biz gidebiliriz. Birde çok önemli olan şey; nelerin bilindiğidir. Bunların netleşmesi bile bu oluşacak Dosya aşaması için çok önemlidir. Çünkü, bu açıklar belki ileride yapılacak olan birtakım yaklaşımlara veya araştırmalara da mesajlar verecektir. Bu anlamda, yani belirli bir savın cüretiyle ortaya çıkmak istemedik.

GÜRHAN TÜMER : Aslında konuyla çok daha yakından ilgili olan bu kadar insanın çözemediği konuda sihirli şeyler söylemeyeceğim de; bir şey dikkatimi çekti onu belirlemek istiyorum. Bu tartışma bana çok daha evrensel, insanların görüşüne, düşünce yapısına özgü olan çok daha genel bir şeyi sergiliyor gibi geldi bu tablo. O da şu: Birtakım arketipler vardır insanlar için. Arketip umutlar diyebiliriz ona, arketip gereksinimler vardır. Şunu demek istiyorum: İnsan benzerlikleri görünce, teke indirgeyince, birlik arketipi vardır bana sorarsanız o birliği bulunca, nedendir bilinmez, neredeyse bir zevk duyar. Baktığımız zaman, gökyüzünde yıldızlarla, mikrofizikteki atom birleştiği zaman, aynı şemayla aynı formülle açıklayabildiğimiz zaman, son derece zevklenir insan. Sanki onun ötesinde başka bir şey yokmuş gibi de artık sonuna gelmiş olabilir düşüncesi.

Bir başkası da bu evrim olayı. Dünya iyiye mi gidiyor sürekli, yoksa böyle bir şeyden söz edilebilir mi, edilemez mi? Bu, bildiğim kadarıyla tarihçiler arasında, tarih felsefecileri arasında çok fazla tartışılan bir sorun... Sanıyorum biz de kıyısından köşesinden değindik.

İkincisi, sanıyorum, Ülker hanım yeterince açık olarak belirtti. Bunu vurgulamak gerekir bir ön yargısı yok Yayın Kurulunun. Eğer, böyle bir evrim, değişim iyiye doğru gidiş yoksa, onu da vurgulayacak bir şeyler yapmak gerekir.

Belki de böyle bir dosyanın başında kısaca Egetarihi olabilir; Yöntemin henüz oturduğunu sanmıyorum ben. Ege'yi belirleyen etkenler nedir, geçmeden önce biraz daha buralar da dolanalım diyorum ben.

AHMET EYÜCE : Biraz önce gündeme getirmek istediğim konu şu idi, Ege'deki konutun, ayırıcı özellikleri var mıdır, yok mudur. İsterseniz bu konuyu da biraz tartışalım.

MEHMET HAMUROĞLU : Toplantıya başlarken Ege konutu var mı acaba diye bir soru atmıştık. Olmadığı şeklinde bir eğilim çıktı ortaya. Sonra evrim konusu gündeme geldiği zaman, o konuda da şüpheler belirdi ve bizim toplantımızın Ege'de konut evrimi meselesindeki ayakları birdenbire boşa girdi.

Fakat, konuşmalar sırasında benim dikkatimi en fazla çeken konu şu oldu: Arkaiik dönemlerdeki bilinen bazı ev, bazı konut bilgileriyle, bugünkü yapılmakta olanlar arasında birtakım ilişkiler olduğunu bazı arkadaşlar belirttiler hatta Murat Erdim'in bazı makaleleri filan söylendi.

Şimdi, bu konuda da bunun tesadüfi bir şey olabileceği şeklinde görüşler söylendi. Ben, biraz acaba bu konuyu deşersek bir yerde yakalayabilir miyiz diye düşünmeye başladım, o da şu:

Amerika'da veya Çin'de aynı benzer iklim koşullarına sahip yerde buna benzer konut planları çıkıyor mu ortaya? Ben, o kadar bilmiyorum, ama çıkmıyor diye düşünüyorum. Çünkü, bir yerde, Bergama'da bir şey bulduysanız ve köylerde de bu iş yapılıyorsa, bu iş artık tesadüflerle açıklanamaz, aynı yerde bir kültürel devamlılığın göstergesidir. Bu kültür, o günlerden bugüne kadar devam etmektedir.

Belki bunu da konut -veya ev meselesi diye ele alalım- konusunda bugünün geçmişteki kökleri veyahut geçmişin bugünde görülen benzerlikleri konusunda acaba bilinmeyenler var mı bunları toplamaya çalışsak, daha olumlu bir yere mi gideriz diye düşünmeye başlıyorum.

LEVENT GEDİZLIOĞLU : Ben bu evrim mi, gelişim mi meselesine biraz değinmek istiyorum. Evrim kelime olarak olumlu biçimde kullanıla geldiğinden bu yana, içerisinde bir olumluluk taşıyor; gelişim içerdiği anlamında.

Fakat tabii, bazı değişimler var ki; -yani altını çiziyorum değişim diyorum, gelişim demiyorum- bazı değişimler var ki, bu değişimler bazı yorumculara göre gelişimdir, bazı yorumculara göre geri gidiştir.

Şimdi, konumuz açısından baktığımız zaman, örneğin tek tek ritmik 1/2 oranlı pencerelerin yerine o büyük pencerelerin yer alması kimilerine göre evre perdelerin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilir.

Şimdi, bu bir gelişim midir, bir değişim midir? Ama, şöyle de yorumlanabilir: Bu büyük pencereler İzmir körfezini alabildiğince mekanın içerisine almak; yani, teknolojiyen yararlanarak o güzel panoramayı, körfez panoramasını mekanın içine almak diye de yorumlanabilir.

Dolayısıyla, şimdi bu küçük pencerelerin büyük pencere olması, iklimin dışında kimine göre gelişimdir, kimine göre evre perdeden dolayı değişimden ibaret olabilir. Onun için üzerinde anlaşabileceğimiz tek şey sanıyorum sadece "değişim" i kullanmak.

Yani, bir konu başlığı olarak, "konutta evrim" yerine, acaba "konutta değişim" deyip, ortaya atıp, Ayda hanımın söylediği gibi herkes bu konuda ne biliyorsa, bildiğini ortaya koyarak oradan sonuçlar çıkartmamız...

Ama, en azından değişimlerin ipuçları, değişimin nedenleri üzerinde bir şeyler söylemek sonuçta bizleri bir yerlere götürebilir, böyle bir fırsat verebilir.

AHMET EYÜCE : Hatta biraz daha iddialı olup "farklılaşma" bile diyebiliriz.

LEVENT GEDİZLIOĞLU : Tabii, tabii; "farklılaşma" da denebilir ki; farklılaşma olduğu açık; yani bunu bütün arkadaşlar ortaya koydular.

Onun için konu başlığını böyle ortaya atalım, "konutta değişim ve farklılaşmalar" ve burada bildiklerimizi, eteğimizde ne varsa ortaya koyalım, onlar bizi yönlendirsin, yani bildiklerimiz önce bizi yönlendirsin. Şu anda neler bildiğimizi bilmiyoruz henüz.

AYDA AREL : Şimdi, konuşmaları dinlerken ben şunun farkına vardım: Hem bildiklerimiz ya da bildiğimizi sandığımız konularda, hem de kullandığımız terimoloji konusunda homojen bir bütün oluştu.

Acaba üzerinde çalışılması ya da düşünülmesi gereken şey, Ege'de konut ve onun problemiğinin ne olduğunu ortaya koymak olmasın?.. Yani, bundan öte de bir iddiamız olamaz; çünkü, bizim çoğumuz, bu bölgenin tarihini çok da iyi bilmiyoruz; daha bilinmeyen bir sürü yanı var, hepsi ortaya konulmuş değilken bizim yarım yamalak ansiklopedik yahut da sadece kendi bilgi alanımızla tarih bilirken, bunu korelasyonları ile, başka daha geniş bağlamlar içinde verdığımız periyotlar içinde düşünmemişken, çok büyük yanlışlara düşebiliyoruz. Bu yanlışlardan da kaçınmamız lazım. Bizdeki bu eksikliği kapatacak başka uzmanlara, başka bilgi sahibi kişilere, falan galiba gitmemiz lazım; ama, bir dergi kapsamı içinde de yapılabilecek şeyler vardır, yapılamayacak şeyler vardır.

Şimdi bir özel sayı, Ege konutu hakkında söylenenleri söyleyen ve onu noktala-

NUMAN TUNA

Ben diyorum ki, Salihli'de orada burada gördüğümüz megarona çok benzeyen ev plan tipinin, bir şeyin devamı olduğu; yani, kuşaktan kuşağa aktarılıp, bugüne gelen bir örnek olduğu, belki de önceki yapılan kentlerde kazılardan ele geçmiş megaron benzeri planlar da gösterebiliriz. Bunun birbirleriyle kütle alışverişi olduğu söylenebilir mi? Tıpkı şeydeki gibi, Türkmen kilimlerinin İnkakilimlerinin benzerliği gibi ilişkisi. Yani, akıl yolu birdir.

yan bir bilimsel yayın olamaz, mümkün değil; ama, Ege'deki bir konut problemi var tabii. Konut diye bir varlık, olgu varsa buna ilişkin çeşitli görüntüleri, görünüşleri ve problemleri ortaya dökmek, bunu bir parça tartışmaya başlamak içinde bir vesile olur.

Ama bundan fazlasını galiba beklememek lazım, çok fazla iddialı bir şey olur. Ama bunu yapmak bile, doğru formülasyonla yapmak bile; çok yararlı bir şey olur, çünkü yapılmamıştır. En azından Türkiye'de.

AHMET EYÜCE : Benim de bütün konuşmalardan sonra bir şey geldi aklıma ve bir not almıştım, o da tartışmaya açıktır. Ege'de konutun evrimi, Ege'de konut mekansal yapısının evrimi yerine belki de sadece Ege'de konut oluşumlarının problematiğinin belirlenmesi daha tutarlı bir başlık olur kanısındayım. Efendim, başka söz isteyen var mı bu konuda?

ETİ AKYÜZ : Mimarlığı etkileyen faktörler var ve bunlar konut mimarisini de etkiliyor. Klinik faktörlerin bizler için çok etkili olup olmadığı konusu tartışılmıştır. Benim o konuda dikkatimi çeken; İzmir'de tarihsel süreçte, yani antik dönemde de, son yüzyılların konutlarında da, bahçe veya açık mekan diyebileceğimiz mekanın tüm konutlarda, neredeyse tüm konutlarda görünmesi. O çok belirgin bir özellik olarak görünüyor.

İzmir'in tarihsel süreçte en fazla etkilendiği iki olay var; yangınlar ve depremler. Ve tartışmasız olarak bu konut mimarisini de etkilemekte.

Birtakım yönetmeliklerde de bununla ilgili maddeler var; belirli dönemlerde sık sık yangınların olması ve semtte ahşap konutların çok yaygın olması, yangınların sonucunda da neredeyse tüm mahallenin komple yanması, her seferinde kentin adeta yeni baştan kurulması; buna karşın taş yapıların da depreme karşı dayanıksız olması nedeniyle belirli bir yüksekliğe kadar taş, üstünde ahşap karkas bir konstrüksiyonun olduğu konut tipi, optimum çözüm olarak benimseniyor ve bu kentteki tüm konutlarda; gerek geleneksel Türk evlerinde, gerekse levanten evlerde benimseniyor. Ve yönetmeliklerde yine gerek çıkma enleri sokak genişliklerine bağlı olarak ortaya konuyor, yani birtakım yapıma yönelik koşullar belirleniyor. O da değişimi etkileyen faktörler arasında önemli bir yer tutuyor.

ZİYAEDDİN BİLGİN : Bir çok yerde söylendiğine göre Rumeli göçmenleri geldikten sonra pencerelerin şekli değişti. Dış etkileşimlerde rol oynuyor.

Sonra çok açık söyleyeyim; biz hepimiz, oturma odası, bir de misafir odası bilirdik çocukluğumuzda, -gerçi benim yaşımda olan kişiler çok değil aslında şu anda ama- halbuki ondan sonra birdenbire pat diye "L" salonu gördüm Türkiye'de. Bu "L" salon nereden geldi şimdi; herkes bu "L" salonu yapıyor. Demek ki "L" salon, Türklerin geliştirdiği bir şey miydi sanki?

Şimdi, bu "L" salon bir dış etkiden mi oluştu, ne oldu bilemiyorum; konutlarda da değişimler bazen birdenbire pat diye oluyor, öyle bir evrimle olmuyor.

Bir de şunu söyleyeceğim: Şartnameler demişti Ayda hanım, özellikle o konuya değinmek istiyorum.

Mesela, Foça'da da bir mevcut taş evin restorasyonu da yanına ilave yapılması gerekiyordu. "Araya bir cam ev yapayım" dedim, derhal reddettiler, "Cam olmaz, taş yapacaksın" dediler. Yani, malzeme açısından dahi bazı şartnameler yahut da şartname koyanlar durduruyorlar otomatikman, o zaman tutup taş yapıyorsun. Yani, ben cam yapacakken tüm binayı, kuleyi cam yapacakken, taşta çevirmek zorunda kalıyorum. Yani, bu tip şeyler bu evrimlere falan çok etki ediyor.

Ama bir evrimin de tabii kendi içinde gelişimi var; fakat insanlar zaman zaman pat diye geriye dönebiliyorlar... O bakımdan, Ahmet Bey'in dediği belki doğru. Bunun da tabii kutuplarını bilmek gerekir.

Teşekkür ederim.

SALİH SEYMEN : Ben Bekir Deniz ile Numan Tuna'ya konuya açıklık getirmeleri için konuyu daraltmak istiyorum. Çok önemli bir frekans yakaladığımı zannediyorum. Kırsal konut yahut da köy evi dediğimiz konut türlerinin, 3 bin yıl öncesinin tarihine gidecek konut izlerinin günümüzde de hala görülebildiği ve yahut da çok yakın tarihlere kadar bunların yaşadığının tespit edildiğini söylediler.

Ancak, bu konu eskiye gitme açısından önemli, yani gidebildiğimiz kadar eskiye gitmemizin açısından önemli. Bunu biraz daha işleyebilir miyiz, biraz daha bunun detayını anlatabilirler.

BEKİR DENİZ : Manisa'nın 600 tane köyü vardır. 600 köyden 200 tanesinde benim gördüğüm ve planını çıkarttığım evde belki yüzde 40'ı pastaslı, prostaslı ve geometrik düzenli. Yani, yan yana odaların dizilmesinden meydana gelen evler. Geriye kalan büyük bir bölümü de, belki yüzde 30'una yakın bir bölümü de tek odalı, tek odadan ibaret ve evin içerisinde her şey ortada.

Bu evlerde, tabii ki bunların dışında bir gelişme gösteriyor. Belli ki, o da çadırın etkisiyle gelişmiş tek bir oda. Yani, çadırdan gelişen bu tarz yaşantı, tek odaya indirildi ve öyle bir gelişme gösterdi.

Onun dışında kalanlar da şehir evlerine benzeyen evler. Yani, şehirdeki ev tipini görüp de köyde uygulamaya çalışan veya levanten tipi diyebileceğimiz kadar görkemli, gösterişli, malzemesi de oraya taşınmış olan evler de var.

Bunlar tabii yeni grup gibi belki sonradan geçti, 19'uncu yüzyılda geçti, 19'uncu yüzyılın başlarında şehirden bakılarak yapıldı.

Bunların sayısı az, çok değil ve belirli yerleşim yerlerinde, her yerde de yok; yani köklü yerleşimi olan zengin köylerde var. Bu sözünü ettiğim antik dönem karakterini gösteren, yani doğrudan doğruya yüzde 100 aynısı uygulandı demiyorum. Mesela, bakıyorsunuz pastaslı bir ev ama onun üzerinde, dambaşa denilen yerde bir içlik görüyorsunuz, tütününü asmak için ya da halı dokumak için tezgah koymuş ve evin üzerini tamamen kapatmış, evin fonksiyonu değişmiş.

Ya da çardak, hayatını, sofasını kendine göre ayarlamış, şekli kısmen değişmiş. Bence, fonksiyonel olarak da evde bir değişim var. Plan olarak belki antik dönem özelliği taşıyor ama, fonksiyon olarak baktığımızda onu göremiyorsunuz, plandan ancak çıkartabiliyorsunuz o zaman, doğrudan doğruya bakınca göremiyorsunuz. Kula'nın içerisindeki evi köye götürdüğünüz zaman, aynı evi orada da görüyorsunuz; ama, onun üzerinde içliği de görüyorsunuz veya ön tarafa bir başka mekan eklenmiş olarak görüyorsunuz.

Böylece, belki 2 bin yıllık bir ev aynı şekilde tekrar etmedi; ama, bazı farklılıklarla, bazı değişikliklerle yapıldı. Megaron tipi diyebileceğimiz evler var. Bir oda önünde bir salon görüyorsunuz, arada bir kapıyla bağlantı sağlanmış; yani, arada duvarı bile var, ona bir merdiven vererek ikinci kata çıkışı sağlanmış.

Bazı değişiklikler de belli ki günümüze kadar getirmiş. Günümüzde de hala aynı evi yapıyor ama. İçinde oturuyor.

Bu burada da böyle, diyelim ki Manisa'da da böyle, İzmir'de de böyle, Çanak-kale'de de böyle; yani, Ezine'nin bir köyüne gidin, bu söylediğim evlerin aynısını orada görürsünüz. Ya da ne bileyim, bir başka yerleşim yerine gidin, orada da aynı şeyi görebileceksiniz.

ZİYAEDDİN BİLGİN : Orta Anadolu'da yok mu böyle evler?

BEKİR DENİZ : Orta Anadolu'da, megaron tipi diyebileceğim tipler var.

Ama, onun dışında Orta Anadolu'dakiler daha ziyade dört odalı evlerden oluşuyor; yani, girdiğiniz zaman bir hol, holün etrafında 4 oda. Yani, bizim işte bu tip evlere yakın olanlar daha yaygın. Bu sözünü ettiğim pastaslı, prostaslı tiplerin örnekleri yok, kapatılmış vaziyette olanlar var; yani açık halde değil, açık sofalı değil. Çünkü o da iklimden dolayı herhalde sofayı kapatmış vaziyette. Buradaki iklim uygun, iklim bölgeleri uygun.

SALİH SEYMEN : Bu bölgeye ait özgünlük olarak tesbit edilebilir mi?

BEKİR DENİZ : Bunu iki tip için söyleyebilirim, yani pastaslı, prostaslı dediğim tipler için, Ege Bölgesine özgü diyebilirim.

Şöyle diyeyim; Ege ve Akdeniz, yani Ege'nin tamamını içine alacak şekilde, Kütahya - Uşak sınırını, Afyon'un belki büyük bir bölümünü, Konya'ya yakın, Beyşehir'e kadar olan kesiminde, Isparta'nın büyük bir bölümünde ve Beyşehir'e kadar olan bölümünde bu evleri aynı şekilde görebilirsiniz. Ama, ondan sonrası değişiyor. Yani, Beyşehir'den Konya'ya girdiğiniz zaman hiçbirisini göremiyorsunuz. Megaronu görebiliyorsunuz, yani megaron tipi diyebileceğimiz, onun benzeri olan örneği görüyorsunuz.

AYDA AREL : Bir başka şeyi daha düşünmemiz lazım.

Şimdi, o köyde yaşayan insan, Türkiye insanının geçirdiği evrimi geçirmiş midir? Belki büyükbabanız köyde doğmuştur. Ama siz belki İzmir'de, önünüzde

bilgisayar, bir apartmanda bir Alman mecmuasından aktarılmış olan bir evde yaşıyorsunuz. Bu adam sizinle çağdaş ve bu adam pastaslı, prostaslı evde yaşıyor. Şimdi, bu bir evrim değil bu bir tortu. Şimdi bu tortu bazen dönüşümlerle kalabiliyor, bazen aynen kalabiliyor, anlatabiliyor muyum. Böyle bir zaman bakımından farklılık gösteren, ama hepsi çağdaş ola şeyler olunca, bakın o zaman evrimden söz etmek son derece zor oluyor. Ama, kalıtım vardır, hepimizde kalıtım vardır, bir bakıyorsunuz büyükbabanızın burnu sizde ama büyükbabanızdan belki daha zenginsiniz, belki farklı yaşıyorsunuz.

Onun için böyle mehter yürüyüşü gibi bazen iki adım ileri, bir adım geriye gidişler var. Yani, senkron; herkes medeniyetçi görüş var ya böyle, insan ilerler de, mutlu ufuklara doğru gider gitmiyoruz yani hepimiz biliyoruz ki gitmiyoruz.

Yani, günün birinde birisi dese ki, 1994'teki İzmir. Gecekonudada bulacak köy tipinin izlerini, bir apartman bulacak salon salle à manger, 1905'den beri değişmeyen bir apartman; başka bina bulacak postmodern, bir başka bina bulacak böyle önünde tapınak gibi bilmem neler var.

AHMET EYÜCE : Şöyle bir ilave yapabilir miyim; Numan Tuna gidebildiği kadar geriye gittiğinde, gördüklerinde belirgin bir özellik var mı acaba, Ege'ye özel.

NUMAN TUNA : Arkadaşlar, burada birçok arkadaşım kadar uzman değilim, tabii bu konuda genellemeler yapacak kadar iddialı değilim yahut iddia demek doğru değil de, gerçekten gücü kendimde bulamıyorum.

Yalnız, bu yakın zamanlara kadar bu megaron konusunda megaron tipi planı, Ege'ye özgü olduğundan, birçok arkeolog, bu konuda çalışan kişi öyle düşünürdü. Ve hatta bunun Balkanlardan geldiği, Avrupa kökenli olduğu, dolayısıyla o ev veya plan tipinin yayıldığı düşünülürdü. Yeni kazılarla, tabii o az malzemeyle, meraklılar ve de biraz da işin içine birtakım başka ön yargılar girdiği zaman, her zaman o tür yorumların ideolojik içeriği de oluyor ister istemez. Ve herkes malzemeyi görmek istediği biçimde kurduğunu için, Bergama Sunağı'nın kurgulamasının yanlış olduğu, saptanmış bir Alman tarafından. Tamamen yalan bir kurgu şu anda. Orada burada yapılmış birkaç kazı sonucuna göre o yönde öyle bir genelleme yapmanın yanlış olduğu kısa zamanda çıktı.

Yeni bulgularla, tek kaynaklı değil, Ege'ye de özgü olmadığı. Ve ben diyorum ki, Salihli'de orada burada gördüğümüz megarona çok benzeyen ev plan tipinin, bir şeyin devamı olduğu; yani, kuşaktan kuşağa aktarılıp, bugüne gelen bir örnek olduğu, belki de önceki yapılan kentlerde kazılardan ele geçmiş megaron benzeri planlar da gösterebiliriz. Bunun birbirleriyle kütle alışverişi olduğu söylenebilir mi? Tıpkı şeydeki gibi, Türkmen kilimlerinin İnkı kilimlerinin benzerliği gibi ilişkisi. Yani, akıl yolu birdir. Benzer şeyleri bulabiliriz, benzer planları benzer koşullarda, onu söylemek istiyorum.

AYDA AREL : Çok ilkel düzeyde olması kaydıyla.

NUMAN TUNA : Tabii, tabii, çok ilkel düzeyde. Ama tabii bu demek değil ki; her şey tesadüf, rastgele. Ama dikkatli olmak lazım. Ben, daha önce çok cesurdum böyle genellemeler yapmakta; bu işe girdikçe cesaretim kırıldı, size yardımcı olamıyorum o yüzden.

ETİ AKYÜZ : Bir şey söyleyebilir miyim? Kaynaklarda pastas ve prostas tipi konutların Ege'ye özgü olduğu belirtiliyor. Ege'nin batısında, yani Yunanistan'da geliştikten sonra Anadolu'ya geçtiği; iki antik dönem konutunun kökeninin de Ege olduğu vurgulanıyor.

Ege Denizi'nin biri doğusunda, biri batısında gelişip sonunda batı Anadolu'da buluşmuş. Pastas Yunanistan tarafında gelişip Batı Anadolu'ya geçiyor.

AHMET EYÜCE : Ben Yılmaz Hocaya sormak istiyorum. Ege'de konutun belirgin özellikleri var mı?

YILMAZ TOSUN : Deminden beri antik dönem kalıntıları evlerden söz ediyor. Esasında hakikaten aklın yolu bir. Eskilere dayanırsak, öncelikle bir korunma amacıyla, dışarıdan kendisine zarar gelmemesi için, nasıl yapacak; en basit, dört tarafını taş, bir de kapı yapacak veya çok da küçük pencereler yapacak. Yani bugün Anadolu'da yapılan evler hep böyle. Bizim gecekondu da öyle değil mi? Şimdi, bakın Bayraklı sirtlarına; öncelikle ihtiyaçtan doğan bir ev tipi var.

Biz buna sofasız ev diyoruz. Bazı yerlerde önüne çardak konulmuş, güneşlik görevi yapmış ve öyle bir plan tipi de çıkmış Ege'ye özgü. Mesela biz Muğla, Birgi, Kula'da 159 evin tipolojik araştırmasını yaptık. Ve burada, sizin söylediğiniz şu andaki sofasız ev yüzde 10. Ama bunun yanında yüzde 84'ü de açık sofalı ev. Geri kalanı, sanıyorum yüzde 8'i de iç sofalı eve tekabül ediyor.

Yani, demek ki bir gelişim var. Ama, buna evrim denir başka bir şey denir; onun da etkenleri var, etmenleri var.

AHMET EYÜCE : Ne dersiniz toplantıya devam edelim mi?

GÜRHAN TÜMER : Devam edelim tabii. Yayın kurulu ne yapsın biraz yardımcı olun. Kimlerden yazı istesin bir. İkincisi de onun strüktürü nasıl olsun.

AYDA AREL : Mimarlar Odasının o kadar parası, olanakları var. Bir sempozyum düzenleyebilir miyiz. Bu konuya ilgi duyan herkes gelsin oraya.

GÜRHAN TÜMER : Aslında biz onu Mimarlık Fakültesi olarak düşünüyorduk. Ege'de konut sempozyumları oluyor. Ama o olursa da en az gelecek yıl olabilir.

AYDA AREL : Yahut da bunu sürekli yapalım. Bu konu çok önemli. Banka bir tane yapıyor, fabrika iki tane yapıyor, devamlı konut yapıyor. Bu Ege Mimarlık'ın özel bir kısmı olabilir. "Ege'de Konut" kısmı olabilir. Mesela ilk sayı problemi ortaya koyar. Bu toplantı, bu konuşmalar devam eder. Sonuçlar üzerine bir sonraki sayıda belli tarzda yazılar olabilir. Bu bir model olabilir, hiç kimseyi sıkırtmaz. Bu çevrenin dışında bu konuyu bizden daha iyi bilen, daha iyi deşmiş olan kişilerin katkısı olabilir. Veya çok enteresan bir yazı buluruz onun çevirisi olabilir.

YILMAZ TOSUN : Kıyı çevresindeki yapılarla, buradan aşağı yukarı 150 - 200 km. geriye gittiğiniz zaman ev tiplerinde değişiyor. Yani, onun nedenlerini biz gene araştırdık dedik ki, şöyle: -tahmin ediyoruz, doğru olduğunu bilemiyoruz ama- kıyı sürekli baskın; denizden, korku getirmiş.

Onun için insanlar, olduğu gibi taş duvarlar ve küçük küçük pencereler açmış. Aynı mesele sofasız evlerde, Anadolu'ya gittiğiniz zaman pencereleri biraz daha genişlemiş ve bunun yorumlamasını da böyle yapıyoruz. Kıyı emin bir yer değil, güvenli bir yer değil yerleşmek için.

Ege'den daha doğruya doğru gidildikçe değişik plan tipleri çıkıyor. Yani bu tek sofalıda değil dış sofalı evde de öyle iç sofalı evde de öyle. Ve değişik tipler var. Demek ki, halk eminse, devlet gücü varsa, koruması garantiyse oraya yatırım yapabilmiş. Bunları çıkarabiliyoruz. Batı, o kadar emin bir yer değil kanaatimce...

AYDA AREL : Neyle geçiyorlar, kıyıda kimler var, hangi zamanlarda? Çok önemli; çünkü, hani herkes bir şey yapacak ama, doğru mu söyledi, yanlış mı söyledi? Herkes bunu kendi yaptığı araştırmayla deşsin gitsin bulsun. Bir de yapmadığımız bir şey var; eleştirmek yok. Korkarız ben bunu eleştirsem o da beni eleştirir diye.

Yani, hakikaten çok uzun sürecek bir yayın faaliyetini belki tartışıyoruz şu anda. Bu iş daha ciddi tutulursa hakikaten çok büyük bir hizmet de olur. Periferik konularda işlenebilir. Şehircilik yönüyle, ekoloji yönüyle, iklimsel yönüyle, ustalığıyla. Kimmiş bu ustalar, kimler çalışmış, nereden geliyorlarmış, neymiş bunların kullandığı aletler, loncamıydılar değilmiydiler, o ustalar gittikten sonra onların yerini kim aldı, ne zaman Alman dergilerinden aktarmalar başladı.

NUMAN TUNA : Ege'nin içinde tabii belli dönemler var, kristalize olmuş. Çok uzun bir zaman dilimi içerisinde paralellikler kurmak şart değil. Onun için de ayrı bir şey yazabiliriz. Ama, belli dönemler için ismarlayabiliriz bazı arkadaşlara. Yani Tunç Çağı için Ege evi konusunda akıl yoran Erhan Acar var. Erhan Hoca hakikaten o konuda çok kafa yoruyor.

GÜRHAN TÜMER : Bu gerçekten sempozyum bağlamında birşey oluyor. Dergi olarak bunu sürdürmek olabilsen, denenebilir. Ben şunu söyleyeyim: Sempozyum kavramında ele alınırsa, o zaman bütün üniversitelere gider. Biz şimdi dergi olarak, Yayın Kurulu olarak ulaşabildiğimiz, iletebildiğimiz kişiler sınırlı. Mesela, Karadeniz'de yahut bilmem nerede bu işi yapan var mı, yok mu, bilemiyoruz.

AYDA AREL : Şöyle: Mesela Yılmaz beyin bu konuda yayını yaptığını biliyorsunuz, tabii ona soracaksınız sen. Bu bildiğimiz kişiler mesela araştırma yapmışlar, ona söyleyeceğiz. Tabii, her önüne gelene sen bir yazı yaz dersin, çok hevesli olan vardır, herkes bir şeyler yazar. Çalışma yapan, elinde malzeme olan, kafa yormuş olan yazsın.

YILMAZ TOSUN : Yalnız, Ayda hanım, bu konu açıklığa kavuşmadı. Çünkü zaten bilimsel bir çalışmanın konusu değil bu....

AYDA AREL : Çok bilimsel bir çalışma da Ege Mimarlık'ın işi değil...

YILMAZ TOSUN : Hayır, konu biraz ters geliyor. Ya açalım daha net bir hale getirelim bunu. Çünkü, o bahsettiğim şey olur. O kadar geniş ki. Neresinden tutacağız. Sabaha kadar konuşsak çıkamayacağız işin içinden. O zaman ya bunu

ETİ AKYÜZ

İzmir'de tarihsel süreçte, yani antik dönemde de, son yüzyılların konutlarında da, bahçe veya açık mekan diyebileceğimiz mekanın tüm konutlarda, neredeyse tüm konutlarda görünmesi. O çok belirgin bir özellik olarak görünüyor. İzmir'in tarihsel süreçte en fazla etkilendiği iki olay var; yangınlar ve depremler. Ve tartışmasız olarak bu konut mimarisini de etkilemekte.

küçültmemiz lazım, bir konuyu ele almak lazım. Değişim mi deriz, normlar mı deriz konutlarda. Yani ne bileyim, bir şey çıkartmak lazım. Küçültmek lazım, buna tek noktadan girmek lazım. Hakikaten zor.

Mesela benim araştırmalarım tamamen tipolojik olarak, yani var olanı ele alıyor. Yani, geçmişten bir ses gelip de şu söylemiş falan diye değil, mevcutları olduğu gibi tipolojik araştırmaların sonuçları var.

AYDA AREL : Ama, siz bir evrim çizgisi yakalamışsanız ondan bahsedersiniz, bir başkası der ki; hayır, ben sadece bir saptama yaptım. Bu yaptığım saptama şöyle özetlenebilir... Bir başkası da bunu söyler.

Onun için mutlaka yönlendirmek ve belli bir frekans içinde, belli bir sonuca varmak için insanları şartlandırmamak lazım. Hangi çalışmayı yaparsa yapsın; fakat, Ege'de konutla ilgili olsun ve şu kadar sayfalık olsun...

NUMAN TUNA : Belki Ayda hanım, ben belki çok kesin ayırım getirdim, belki o yüzlerini açık bırakalım ama, hem yazma, hem okuma özürüldüğümüz için Erhan beye söyleyebiliriz, yani Ege'de Tunç Çağı için ilginç saptamaları var. Yani, bir şey hazırlayabilir bize gibi geliyor bana. Tunç çağı çok enteresan. Bence, mimarların oradan alacağı çok şey var; çünkü Ege evi deyince megaron ev akla geliyor, pastas ev geliyor neyin tipik, neyin atipik olduğu konusu da enteresan; yani ben gözlemleri, değerlendirmeyi söylemek istemiyorum. Bence, böyle bir şey de dosyada yayınlandığında ilginç olur diyorum.

Ama günümüze ne yansır, ne yansımaz; o herkesin kendine göre yorumlayacağı bir olay.

YILMAZ TOSUN : Bakın, "kale içi yerleşmeleri" diyor burada; taa en eski devirlerden beri. Dikkat ettiniz mi bunlara, hepsi böyle birbirini kesen yollar görebiliyor musunuz? imkanı yok.

Belki, eskiden öyleydi, ama şimdi hepsi değişmiş; yani, merkez, bir nokta kabul edilmiş, o merkezden bütün yollar ışınlanmış. Nasıl ışınlanmış? Eğri büğrü....

Şimdi, bunların nedenlerini biz araştırmalıyız. Yani niye böyle olmuş? Belki zamanında düz yollar vardı. Ama bizim bugünkü gibi tecavüzler, parsel genişletmeleri, parsel çalmalarıyla insanlar yolun şeklini değiştirmişler, öyle geliyor. Roma evi planlarında öyle. Yani adam, evini biraz 1 metre genişletmiş sonra bir bakıyorsunuz, yolun şekli değişmiş. Yani buralardan hareketle sonuçlara varmada fayda var.

AHMET EYÜCE : Şimdi, benim genelde anladığım kadarıyla olayın, Ege'de konut olayının genel bir sistematige oturtulmasının ne bir yararı var, ne de sanırım olanağı var gibi gözüküyor.

İkincisi, kronolojik olarak başında da olduğu gibi, şuraya kadar inelim gibi bir hedefimiz, kararımız yoktu. Gene de onu çok açık bırakmakta büyük yararlar var. Üçüncüsü; Ege'de konut olayını burada hep beraber oturup 12-13 kişi, bir tez yazmadığımızı göre; yani, bunun çok daha geniş görüşlere açtığımızı göre bunlar çelişkili bile olsa bu tartışmalardan yanlış veya eksik varsa lütfen arkadaşlarımız düzelsinler; biz bu konuyu açık bırakalım Ege'de Konut başlığı adı altında ve bu açıklık içerisinde, ama o açıklığın ne olduğunu açıklayıcı bir dayanak, bunların tekrardan bir gözden geçirip dökülmü hadiseyi.

KIVILCIM KESKİNER : "Ege'de Konut" başlığı altında Yayın Kurulu bu işi ele alırsa son dönem konutları da bu işin içine girer. Acaba Yayın Kurulu tarafından böyle bir beklenti olacak mı?

AHMET EYÜCE : Gayet tabii. Bugün böyle bir konuşma olmadı burada. Belki aramızda uzmanı olsaydı böyle bir tartışmada çıkacaktı. Belki de biz sorunu yanlış koyduk ortaya. Retrospektif bir bakış açısı ve evrim sözcüğü üzerinde yoğunlaşan tartışmalar farklı bakış açılarını beraberinde getirdi. Sonuç yararlı olacak ve ileride daha kapsamlı bir tartışma ortamı oluşturacaktır.

Zaten Tunç Çağına kadar inebilen retrospektif bakış açısındaki araştırmayı öneren dostumuz da bunun sürekliliğinin olamayacağı düşüncesinde. Onun için, başkalaşım, dönüşüm, birtakım eşikler, kesintiler ve bunun ortaya koyduğu savaşlar, depremlerden söz edilirken bunun gerekli ve gereksizliğide gündeme geldi. Bu tartışmamızda, oluşum sürecindeki etkileyiciler ve belirleyiciler konusunda gündeme getirmek istiyordum, maalesef ona bugün zaman kalmadı. Yani, o belirgin özellikler var mı? Benim kişisel kanım Ege'de konutun çok açık ve seçik belirgin özelliklerinin olmadığıdır.

SALİH SEYMEN : Hiç değilse, artık güçlüklerimiz görüldü, yani biz buyuz. Yani artımızla, eksimizle, fazlamızla... Bu da çok önemlidir. Ve bence de toplantı amacına ulaşmıştır.

AHMET EYÜCE : Değerli konuklar, değerli meslektaşlar bence bu toplantımız oldukça yararlı geçmiştir. Anladığım kadarı ile genel yönelim konusu belirlenmiş, sınırları çizilmiş, bir anlamda sipariş çalışmalar istemek yerine konuyu bütün boyutları ile gelecek yazılara ve görüşlere açmak hatta bunu bir dergi sayısı ile kısıtlamadan bir süreklilik içinde yapmak. Örneğin her sayıda bir köşe ayırmak gibi. Böylece Ege'de konut gibi oldukça zengin ve zengin olduğu kadar karmaşık süreçleri içeren bu konu Ege Mimarlık dergimizin sürekli gündeminde kalacaktır.

Toplantı No: 2

"Ege'de Konut" tartışmalarının ikincisinin konuğu ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi Erhan Acar. Dosya bölümü içinde konuyla ilgili Erhan Acar'ın yazısını da okuyacaksınız. Yöneten ve Tartışmaları Yayına Hazırlayan Doç. Dr. Ahmet Eyüce.

AHMET EYÜCE : İyî akşamlar, Ege'de Konut konulu toplantılarımızın bu ikinci oturumuna hoşgeldiniz.

Bu akşam değerli Erhan Acar konuğumuz. Ben şimdi kendisine konuyu aydınlatmak üzere kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Ege Mimarlık dergisinin bir sayısını, büyük bir olasılıkla Haziran sayımızı "Ege'de Konut" başlığı altında Ege'deki konut oluşum sürecinin incelenmesine ayırdık. Bundan önce de bir oturum yaptık, şimdi bu ikincisi oluyor. İlk oturumda tartışmanın çerçevesi biraz daha geniş ve birazda belirsiz idi. Tartışmanın büyük bir bölümü Ege'de konut geleneğinin evrimi üzerinde yoğunlaştı. Daha doğrusu neler yapabileceğimizi tartıştık. Bu toplantı sonrasında kendimizce bazı sorular formüle ettik. Bunlar ne derece tutarlı, ne derece geçerli, bunu da tartışabiliriz.

Ege'nin sınırlarını, bilmem söylememe gerek var mı, coğrafi olarak çizmiyoruz. Mimarî sınırlar nereye kadar uzanıyorsa bizde gidebiliriz. Kronolojik bir kısıtlamamız da yok, gidebildiğimiz kadar geriye, gelebildiğimiz kadar bugüne, gelmeyi amaçlıyoruz. Bu çerçeve içinde tartışmayı açmak istiyorum. Acaba, Ege'de konut araştırmaları ya da "Ege konutu" geleneği konusunda acaba nereye kadar inilebilir? Günümüzden geriye doğru ne kadar gidilmeli? Gerek araştırmalar, gerek çalışmalar, gerek kazılar, gerek buluntular açısından günümüzden gerilere gidip retrospektif bir yaklaşım yapabilir miyiz acaba?

ERHAN ACAR : Aslında Ege'nin antik dönem gerisindeki bilgi dağarcığı oldukça sınırlıdır. Bu konuda çok yetkin değilim ama, pek de bir şeye rastlamış değilim. Helenistik kentler hakkında iyi bir fikrimiz var ve malzeme hâlâ gözümüzün önünde, Priene gibi kentlerde. Ve bunlar hakkında konut geleneği olarak söylenecek çok şey var. Bence o bir tarihsel perspektif açısından kilit bir nokta. Ama, daha geriye gidince, işte sizin izmirinizin Bayraklısı var. Bazı Midilli'den falan eski yapılmış kazılardan, Termi gibi yerlerin buluntuları var. Pek de daha fazla birşey yok. Ama, biraz uzunca laf etmem uygunsa, bir gelenekten söz etmek mümkün.

O zaman ben öncelikle bir kaygıyı dile getirmek istiyorum ya da bakış açısını. Ege bölgesi, Ege mimarîsi deyince, biz geleneksel olarak mimarlıkta hep bir coğrafsal iklim bölgesi belirleyiciliğini çok ön plana çıkardık şimdiye kadar. Hep Ege mimarîsini; işte şıkır şıkır su akan iç avlusu, yazın serin, kışın da güneye açık "oh, ne güzel güneş alır" falan. Her gelenek, her konut geleneği kendi içinde, kendi iklimsel çevresine çok uygundur ve Ege iklimi gibi bir sürü değişik iklim kuşağında da bir sürü değişik konut türü gelişmiştir. İç avlulu konut türü de dünyanın birçok yerinde başka bağlamlarda gelişmiştir.

Dolayısıyla, benim birinci kaygım, olayı bir iklim belirleyiciliği içinde algılamamın ötesine geçelim ve bir sosyal ilişkiler belirleyiciliği içinde ele alalım.

Onu biraz açıklamaya çalışırım şimdi. O açıdan bakınca, geçen toplantınızda da, "Ege konutunun evrimi" diye bir çizgi izlenebilir mi, izlenemez mi kaygısı tartışıldığını öğrendim. Bence burada kilit nokta "evrim" sözcüğünde. Yine evrim de bir tür bir tipin evrimi gibi bir algılayış bir iklimle belirlenen ve gittikçe mükemmelleşen ve çağının gereklerine göre dönüşen bir tip arayışı.

Bunun yapılabilirliğini ben de pek olanaklı görmüyorum; daha doğrusu benim bakış açım, dünyaya bakış açım böyledir. Ama, bence her ne kadar gündemimizden gittikçe uzaklaşıyor olsak da, hâlâ tarihe; üretim biçimleri, üretim ilişkileri, bunların dönüşümleri çerçevesinde bakmak mümkün.

Onun için başınızı ağrıtmayacaksam, böyle bir kurgu kurmak istiyorum. Belki de

becerebilirim benim yazacağım yazı o tür bir çerçeve olabilir.

O açıdan bakınca, aslında konutun bir olgu olarak gelişmesi, yerleşme olgusu ile birlikte gelişmesi büyük ölçüde yerleşikliğe ve özellikle tarıma ya da tarıma doğru gelişen yiyecek üretimi biçimleriyle çok ilişkili. Konut bir yiyecek deposu işleme mekânı, hatta neredeyse bir üretim aracı. İşte aslında Anadolu'da o Çatalhöyük'ün düz damları aslında müthiş yiyecek istifleri; kurutulan şeyler ...

Dolayısıyla konut -tarım biçimi daha doğrusu yiyecek işleme biçimi diyelim isterseniz- bir noktadan sonra tarım, biçimlendirebiliyor. Kuru tarım, sulu tarım, tarla tarımı, sabanla tarla tarımı, ne bileyim Helenistik dönemde bile aslına bakarsanız, konutun, daha doğrusu şunu diyeyim; o zaman çok önem kazanan bağıcılık, zeytincilik, daha önce tarım yapılamayan arazilerin bir kolonizasyonu ile mümkün oluyor, teraslama teknolojisiyle tarım toprağı üretiliyor. Helenistik kentlerde birçok zaman, zaten koloni kentleri gibi gelişmekle birlikte, yerleşmeye zor uygun olan eğimlerin, Priene gibi örneğin teraslanmasıyla oluşur. İleri bir döneme kadar, hatta tarım teknolojisi arasında paraleller bile tartışılabilir. teknolojisi ile yerleşim teknolojisi arasında paraleller bile tartışılabilir.

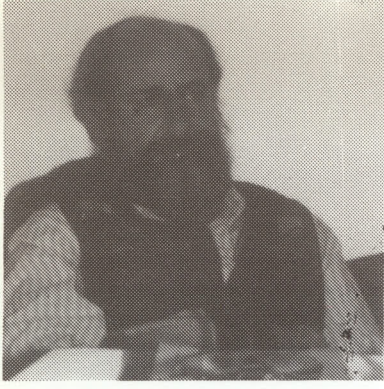
Bu gözle bakarsak, o zaman Ege bölgesinde "kendi içinde bir konut geleneğini ne kadar geliştirmiş" meselesini, "tarım Ege'de nasıl gelişmiş" meselesiyle birlikte ele almak lazım. Yani, bundan sonrası çok hipotetik sorular aslında. Şöyle bir hipoteze dayandırabiliriz bunu: İç Anadolu'da tarımın gelişmesi elzem bir gerkti. Çünkü, 10 binler, 11 binlerden itibaren büyük iklim değişikliklerin yarattığı kuraklık bu iç bölgelerde; Ege'de olsun, İç Anadolu'da olsun, değişik illerde olsun, iç bölgelerde yiyecek toplayıcılık ve avcılık yaşam biçimi sürdürülebilir düzeylerden düşmüştü. Bu var oluş biçimleri krize girmişti ve tarım bunun içinde yavaş yavaş gelişti. İç Anadolu'da tarım bir var oluş biçimi olarak gelişti ve onunla birlikte bir neolitik konut geleneği; işte Çatalhöyük, Aşıklıhöyük bunların örnekleri, ortaya çıktı. Komünal ilişkiler içinde, düz damlı, damdan girilen, hücresel dokular oluştu. Özetle böyle bir gelişme söz konusu.

Ege'de ise, bu dönemde hiçbir bilgimiz yok. Ama, muhtemelen Ege'de o zaman Suriye kıyılarından falan da muhtemelen olduğu gibi ya da olduğu düşünüldüğü gibi yiyecek toplayıcılık ve avcılık her ne kadar eskisi kadar bol düzeylerde olmasa da, belli bir azalmayla da olsa yine bir var oluş biçimi olarak sürebiliyordu. Dolayısıyla, kısaca demek istediğim; Ege'de konut geleneğinin yerleşik konut geleneğinin başlangıçları, -kent konutu diyelim veya yerleşme konutu diyelim-, Anadolu'dan farklıdır. Ege'de yerleşmenin ve tarımın gerekli olması, tarım, bir varoluş biçimi olarak değil, yerleşme gereğini desteklemek için ortaya çıkan bir şey. İç Anadolu'da tarım sonucunda yerleşme çıkarken, Ege'deki yerleşim gereğiyle birlikte onu yaşatacak tarım ortaya çıktı gibi düşünebiliriz.

Dolayısıyla, kısaca diyeceğim; muhtemelen tarım gereğini değiş-tokuş sistemiyle birlikte, işte Ege vadilerinden, İç Anadolu'dan ve diğer kıyılardan falan gelmiş gibi düşünebiliriz. Ama benim hipotezim, İç Anadolu geleneğinin çözülüş biçimlerinin ve yayılmasının Ege'de etkili olabileceği.

O açıdan bakınca, şöyle bağlar görebiliyoruz: Ege'nin örneğin kır konut geleneklerinden biri, biraz arkeolojinin gelişme biçiminin bakış açısıyla "megaron" konutlardı.

Ve bu, başlangıçta, Ege'de olan halkların kuzeyden getirdikleri bir konut türü olarak algılanırdı. Benim tam karşı çıktığım bakış açısı bu. Ege bir çanak; hep böyle insanlar akıp akıp geliyor dışarlardan ve Alman turistleri gibi beraberlerinde bir konut biçimi getiriyorlar, "Biz otelimizi böyle isteriz" türünden. Ve onlara

ERHAN ACAR

Ege'de konut geleneğinin yerleşik konut geleneğinin başlangıçları, - kent konutu diyelim veya yerleşme konutu diyelim-, Anadolu'dan farklıdır. Ege'de yerleşmenin ve tarımın gerekli olması, tarım, bir varoluş biçimi olarak değil, yerleşme gereğini desteklemek için ortaya çıkan bir şey. İç Anadolu'da tarım sonucunda yerleşme çıkarken, Ege'deki yerleşim gereğiyle birlikte onu yaşatacak tarım ortaya çıktı gibi düşünebiliriz.

yönelik, onların getirdiği ve onlara yönelik bir konut tipi geliyor gibi bir kavrayış bana doğru gelmiyor. Ama megaronu eğer şöyle algılasak, ki giderek o bakış açısı geliyor; mesala, daha 5000'li yıllarda, Milattan Önce, Hacılardaki Çatalhöyük türü bir dokunun çözülüş biçimi megaron durumların oluşmasını içeriyor ve megaron dizileri gibi bir şeyi içeriyor.

Bunu çok kısaca söyleyeyim; belki tam açıklamamız olmayacak ama, bence burada söz konusu olan bir artı ürün düzeyinin öyle bir noktaya varması ki, artık paylaşılan miktarlar damdan dama taşınabilir değil ve aynı zamanda bir özelleşme ve bireyselleşme, ailenin yavaş yavaş ön plana çıkması söz konusu.

Bir komünal yönetim tarzından daha feodalimsiye gidecek ya da bir komünal üretim tarzının çözülme biçimlerinden biri söz konusu. Aile önem kazanıyor; özel tasarruf, yani özel pay önem kazanmaya başlıyor. Ve bununla birlikte de dolaşım, artı ürün payının dolaşımı geliyor ve bununla birlikte sokak, geçit, avlu gibi şeyler geliyor.

Mesela; böyle bir bakış açısında avluyu, hayvancılığın tarımla birleşmesi ve evde küçük baş ve büyük baş hayvan tutmak sonucu olarak görebiliriz... Tarla tarımına geçtiğiniz zaman, her evin, her hanenin bir çift öküzü de barındırması zorunlu olduğunda bu doku iyice çözülüyor. Ama o yeni bir aşama. Bu 4000'ler, bilemediniz en geç 3000'lerde falan oluyor. 4000'lerden geriye giden bir şey değil herhalde.

Dolayısıyla, o tür ilişkilerle bakarsak kısacası, Ege'de bizim gördüğümüz en eski biçimler, Termi'deki megaron dizileri, işte Ege'ye doğru ne bileyim Behice Sultan. Behice Sultan bir İç Anadolu sorunu aslında.

Bu megaron olayı bile bir tarım biçiminin ve onun da yayılış biçiminin getirdiği bir konut geleneği gibi algılanabilir. Yani, bir kültürün ithalatı ve ihracatı meselesine bakmıyoruz; bir merkezden bir çepere doğru yayılan bir yeniden yapılaşma, bir yapının çözülmesi ve onun yeniden yapılaşması ve biraz da bunun içerdeki bir yapının, merkezdeki bir yapının çözülüş biçimlerinin yayılması gibi bir dünya algılaması.

AHMET EYÜCE : Ege'ye yaklaştıkça belli modifikasyonlar oluyor mu?

ERHAN ACAR : Bunları bilmemiz çok zor; çünkü, hakikaten benim bildiğim en eski örnekler, işte bir -tam Ege değil- Akdeniz örneği, Mersin'deki o Kazamatlar vardır; bir şeyin etrafında bir kaleyi oluşturan megaron odalar dizisi gibi meşhur örnek vardır.

Bir de bu Termi'de olsun, Troya'nın erken aşamaları olsun birtakım başka şeyler ya var, ya yok, onu bilmiyorum; böyle bir iki tekil örnekte de işte aslında onun daha geç bir örneği İzmir Bayraklı'da; yani, sokak boyunca dikine mekân düzeyli, yapılı odalar var.

Yani, Ege'de nasıl bir dönüşüm olabilir; deminki bakış açımızla açıklanması lazım gibi geliyor bana bunun. Yani, bir dünya gibi bakarsak buna, birbiriyle iliştirebiliriz; Ege de aslında homojen bir mekân değil, yani bir "kıyı" bile dediğimiz zaman, kıyının bir kıyısı var, bir de hinterlandı, iç bölgesi var. Ve Ege'de bunlar hep farklı; yani sonraki Lyon kolonizasyonunda falan, aslında büyük etnik farklar da söz konusu. Hani, bir açıklamaya göre, Eollerin, Lyonların hep kıyıda yarımadalara yerleşmeleri, hem denizden gelecek tehlikeye karşı savunmak, ama aynı zamanda içeriden, yerli halktan gelecek tehlikeye karşı da savunmak; kıyının müthiş yoğun bir gerilimi var.

Ama iç bölgelere hâlâ kendinden kısmen sulamalı çay rejimli, ırmakların sulamasıyla tarım havzaları gibi görebiliriz. Fakat kıyının belirgin niteliği, bence bir ticaret bandı; yani, deniz ticareti terminalleri bandı olması lazım, liman kentler bandı olması lazım.

Dolayısıyla, böyle bir bakış açısından Ege kıyısını uzun bir tarih boyunca, tica-

ret bağlamı içinde, bu ticarete dayanan bir yapılaşma içinde görmek lazım.

Bu neyi gösteriyor? Aslında çok dalı budaklı bir konu. Şimdi, mesela megaronlar, böyle bir bakış açısında megaronun kökenlerini, işte İç Anadolu'dan gelen bir şey olarak görebiliriz. Fakat aynı zamanda Ege'de etkin olan ikinci bir konut geleneği de var. Bu belki daha Doğu'dan kaynaklanan ve belki Girit'te odaklanıp oradan Ege'ye dağılan daha bir "avlulu konut" türü.

Girit'te çok eski çağlardan beri avlu, bir gelenek olarak, tam adını koyamadığımız biçimlerde hep önem taşıyor.

Sonra, sizlerin de bildiği bu iç avlulu konut tipi gelişirken Antik dönemde, bunun bir türü, bir süreci, megaronun etrafında ek odalarla oluşan bir olgu bu. Bir ana megaron var, sonra yanına başka odalar yapılıyor, sonra da bir avluyu çeviren bir dokuyu oluşturuyor. Ve işte bu Yunan -site devletinin oykosunu- hane- oluşturuyor. Hani, o "oykoman" da oradan geliyor, hane birikimi. Bir aile işletmesi olan oykosların oluşumu süreci.

Ama bunun bir geleneği ise, Girit'ten falan yayılan, eskiden beri bir avlusu da olan bir konut tipi.

Şimdi, demek ki hem daha çok artı ürünün depolanması söz konusu olan bir konut bağlantısı hem muhtemelen de daha erken bir aşamada; mesela Girit'te de kutsandığı gibi bir boğa geleneği, büyükbaş hayvan geleneğini de içeren bir tarım geleneği olabilir. Bir yanda Ege'ye doğru daha az, daha cılız artı ürün yaratan ve belki daha çok küçükbaş hayvanla birlikte yer alan yürüyen bir tarım geleneği batı Anadolu'dan yayılırken, daha doğuda daha büyükbaş hayvanlı, tarla tarımlı bir başka gelenek de Girit üzerinden yayılıyor gibi düşünebiliriz ve bunların bir sentezi olarak Ege konutunu görebiliriz; o bildiğimiz peristilli iç avlulu Ege konutu.

Fakat, kısaca şunu da söyleyeyim: Bunu soyut bir konut geleneğinin bir sentezi veya iklime uygunluk gibi değil, tam da Ege'de gelişen Site devletindeki sosyal ilişkilerin düğüm noktası olarak yorumlamamız lazım. Çünkü, Site devletinde iki büyük sosyal örüntü var; önemli sosyal örüntü ve bir sosyal ilişki örüntüsü. Biri sınıflar arasında, biri cinsler arasında. Yani, bir efendi -köle ayırımı söz konusu, bir de erkek-kadın ayırımı söz konusu; bir ölçüde muhtemelen Sümer'de de olduğu gibi. Yani, Sümer konutunda da kadın-erkek kısmı söz konusu. Hellen konutunda da, antik Hellen konutunda da erkek yeri, kadın yeri ayırımı söz konusu. Bu Homeros'ta da gözüküyor.

Aslında öyle baktığımız zaman, Agora da bir iç avludur, Oymnasion da bir iç avludur. Priene Agorasının Kitabesinde, Agora'ya bir kadın ancak hangi koşullarda girebilir, kölesi yoksa, dalsa, ancak pazar kurulduğu zaman gelebilir.- şeklinde ifade ediliyor. Demek, bir evin kölesi, sahibi onu alış-verişe yollamışsa gelebilir. Agora, bizim anladığımız kent meydanı değildir, kent merkezlerimizin yakın gelecekte alacağı tür bir kent merkezidir. Çok sınırlı ve erkek yurttaşların mekânıdır aslında agora. Ve Osmanlı çarşısıyla Osmanlı mahallesinin ikilemi, agora ile iç avlu ev ikileminin bir uzantısı bence. Yani yapı belki başka şey; yani, Osmanlı merkezîyetçiliği bunu yaratıyor aslında; muhtemelen Bizans'da da bir ölçüde belki bu vardı, Bizans kentini bilmiyoruz. Osmanlı merkezîyetçiliği çarşısı Kaledibi'nde tutuyor, Tahtakale'de tutuyor, Dolayısıyla, üretim Avrupa'da olduğu gibi, Orta Çağda olduğu gibi konut alanlarına sığmıyor, yayılıyor. Böyle bir konut-çarşı ikilemi, yani mahalle ve çarşı ikilemi, bir mahremiyet ve kamu hayatı ikilemi halinde sürüyor.

Yani, bunlar çoğaltılabilir. Fakat bilmiyorum ne kadar gösterebildiğimi; ama, olaya bir tarihsel gelişme içinde ve sosyal ilişkilerin dönüşümü içinde bakmak mümkün. Ama burada büyük eksikliğimiz bence; Bizans konutu ve kenti hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Büyük ölçüde Bizans kentlerinin çoğu Osmanlı kenti olarak sürdürdüğü için ya da erken çağda terk edildiklerinden dolayı. Yani benim bildiğim, Bizans kenti kalıntısı Olimpostur, Kemer tarafında, ordaki köprüsü, meydanı falanıyla. Pek bir kalıntı ve kayıt yok o konuda. Arkeologlar da pek meraklı değil Bizans kalıntılarına, hemen onları etrafa atıp, altına inmeye çalışıyorlar.

O konuda bilgimiz yok ve bence çok kilit bir konu, ama bilmiyoruz. Ege için de muhtemelen çok önemli. Fakat Ege'nin tarihini böyle noktalardan başlayıp, yani tarımın yayılışından başlayıp, işte ticaretin gelişmesi, köletipi bir toplumun ataerkil bir topluma dönüşmesi. Tabii burada bir anasoyu, ataerkil meseleleri de var, onlara girmedim. Bu tür şeylerle gelip, antik dönemdeki noktasına kadar getirebiliriz.

Ondan sonra, Bizans kopuşundan sonra Osmanlı kenti aynı sınıftan, değişik cinslerin bir arada yaşadığı kenttir. Dolayısıyla, bu antik dönemdeki keskin ayırım, yani kesin bir iç avlu, dışa kapalı bir ev, dıştan kör duvarlı bir ev, sağır duvarlı bir ev; pencere falan da yok. Bence bütün o iç sofalı, dış sofalı, orta sofalı ev tipi, aslında bu avlulu ev tipinin bir yumuşayış biçimidir. Çünkü, burada bir ölçüde giderek yoğunlaşan kadın-erkek ayırımı ve mahrem ayırımı varken, bir sınıf ayırımı yoktur. Köleden sakınmak gibi bir içe kapanış değildir bu; aynı sınıfın bir yandan mahremine sakınırken, bir yandan da merakını yenemeyişidir Osmanlı konutu. Bir meydandan çıkmaz sokağa girersiniz; o çıkmaz sokaktan,

AHMET EYÜCE

Konutun gelişimi ve dönüşümü veyahut evrimi sürecinde bazı tipler sabit kalmasına rağmen, onların bir araya gelme biçimlerinde bazı değişimler var. Biraz önce değindiniz ona; yani, ip gibi megaronların dizilmesi ya da hep içe dönük ve daha sıkışık düzenlemeler halinde iç avlulu evlerden oluşan yerleşmeler...

bir çıkmanın altından, kapıdan avluya geçersiniz; avludan işte hayata, oradan, sofaya geçersiniz; sofadan baş odaya geçersiniz, cumbadan hemen sokağa bakarsınız; kim geldi, kim gitti, komşu ne yaptı falan diye. Sokağa bir yandan kapanan, bir yandan açılan bir yaşam biçimi.

Bir böyle doku var ve bunu Osmanlı'nın işte bu ikiye bölünmüşlüğü içinde anlatabiliriz. Çünkü, bunda biraz da eşrafın, giderek, kendisini yavaş yavaş bir kentsoylu olarak sergileme hevesi var, ama bir yandan da merkezi yönetim teröründen ödü koptuğu için başı fazla yükselmesin kaygısı var.

Bir yandan bir sokak üzerinde dizilen megaronlar, ki bunlar bir yandan -Tunç Çağında diyelim- çiftçi, savaşçı kentlilerin, kralları etrafında safa dizilişi gibi bir olgu; diğer yandan köleli kentte, içine kapanık hücreler halinde bir kent dokusu ve izgara planının bütün meseleleri, kolonizasyonla ilgili, toprak tahsis sistemleriyle ilgili bir şey. Tabii, bunu da bugünkü konut siteleriyle birlikte tartışmak, yani yazlık konut siteleriyle birlikte tartışmak mümkün.

Ondan sonra, o dokunun biraz daha çözülmüşü Osmanlı dokusu; gene hücresel, içine görece kapanık, fakat görece de dışarı açılan bir şey. Bir miktar kademelenmiş bir mekansal yapı. Ve ondan sonra da, ne bileyim, Levanten doku mu diyeceğiz; yani ticaretin etkin olmasıyla orantılı olarak konut diliminin bir bakıma Avrupa Orta Çağından çıkışta geliştiği gibi, sokakla doğrudan irintili bir dizgiye dönüşmesi ve yeniden sokakla ilgili bir mekân dokusu. Fakat, işte 2 katlı falan gibi bir şey.

Tarım ve konutu bir arada tutmuştum başta. Bu bence, konutun bizatihi üretim mekanı da olmasıdır.

Ondan sonra, giderek tarım, hayvancılıkla birleşip karmaşıklaştıkça, tarım dışı üretimler konutla birleştiği, yani çanak, çömlekçilik, bakırcılık, vb. yani konutun bir çiftlik evine dönüşmesi ya da bir atölye eve dönüşmesi, giderek hane içinde konut ile işyeri ayırımını getiriyor. Hala aynı hanede işyeri ve konut; fakat, işte avlunun bir yanı ev, öbür yanı samanlık, ambar, ahır, sabanın falan durduğu yer; böyle bir ayırım. Ya da hanenin arkası yaşam mekânı ev, ön taraf atölye, dükkân gibi, böyle bir şey geliyor. Ve sanayileşmeyle birlikte de işyeri ve konut birbirinden tamamen yabancılaşırca ayrıyor. Böyle bir genel bakış açısı da olabilir.

AHMET EYÜCE : Çok teşekkürler.

Şimdi, bir iki cümleyle toparlamak gerekirse; bizim konumuz, Ege'de konut araştırmalarının ya da bulgularının ya da konut geleneğinin nereye kadar inebileceği şeklindeydi.

Fakat Erhan bey, açıklamasında hem bu köklerden, ki yer yer, biri megarona giden, diğeri Girit'ten yayıldığı söz konusu olan avlulu konuta kadar gidebilen köklerin varlığından, bulunabilen köklerin varlığından, -hatta bizim daha sonra tartışmak istediğimiz- bunların zaman içerisindeki geçirdiği aşamalardan, kopukluklardan -Bizans döneminde özellikle- söz etti.

Bunların biçimlenme ilişkileri içerisindeki üretim-tüketim ilişkilerinin Ege'nin ikliminden ziyade ve başka yerden devralınan arketiplere de dayalı olabileceği söz konusu oldu. Ve bu tarihsel gelişme içinde, kopukluklar olsa da, olaya bakılabileceği gerçeğini vurguladı.

Şimdi, geçen defa tartıştığımız evrim olayına veyahut diğer başka bölgesel farklılaşmalar, kültürel farklılaşmalar gibi konulara gelmeden önce, isterseniz sıcaklığına aynı konuda tartışmayı genişletelim. Bu bir takım sorular şeklinde olabilir ya da katkılar veya açıklamalar şeklinde olabilir.

LEVENT GEDİZLİOĞLU : Aslında birçok şeyin açıklamasını, yaşam tarzını dahil, üretim ilişkileri ve üretim tarzıyla ortaya koymak lazım. Gerçekten, bu terkediliyor gibi görünüyor ve bunun altını çizmiş olmanızı da kabul ediyorum.

Fakat, ihtiyatla karşıladığım bir şey var ki; her şeyi belirlemekte bazen aciz kalabiliyor üretim ilişkileri. Buna vurgu yaparken bu söylediğimi de gözden uzak tutmamak gerekir gibi bir kuşku var, ihtiyatlı yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum. İklimsel koşulların, bu üretim ilişkileri dışında, yapıların hem mekânsal örgüsünü, hem de bezemesini; dıştaki pencere, kapı, vs. oluşumlarını iklimin etkilediğini ben gözleyebiliyorum.

Dolayısıyla, konut tiplerinde de faktör olarak, topografyanın hatta, topografyanın ve iklimsel koşulların etkilemediği gibi bir sonuç çıkarsa, bana çok doğru gelmiyor o zaman.

AHMET EYÜCE : Yalnız, galiba bu, belirleme ve etkileme arasında bir şey; etkilenme başka şey bir etkenin kesin belirleyici olması başka şeydir.

SALİH SEYMEN : Levent arkadaşımın eksik bir tespiti var; bütün olayı yahut da bu gelişmeyi belirleyen yalnız başına üretim ilişkileri değil. Üretim ilişkilerinin oluşturduğu sosyal ilişkilerden bahsettiler. Üretim ilişkilerinin bir direkt etkisi var, tarım konutu gibi; işte karasaban buraya konacak, öküz buraya konacak gibi; bir de üretim ilişkilerinin endirekt etkisi var, oluşturduğu sosyal ilişkilerden ötürü. Bu önemli bir vurgu bence ve çok daha doğru bir yaklaşım.

Bu bütünsellik içerisinde bizim çok derinlere gitmemiz mümkün; gerekli somut araştırmaları da yapmamız mümkün.

ERHAN ACAR : Daha önce şunu söylemek isterim: İklimsel gerekleri karşılayabilecek bir sürü mekânsal çözüm olabilir. Mekânın teknik çözümlerinin bir sürü alternatif biçimi aynı iklimsel koşullarda rahatlık yaratabilir. Fakat bunun nasıl somutlaştığını, hangi biçimi aldığını sosyal ilişkiler belirlemektedir. Bu bir kapanıklık meselesi ise, bir kapanık sosyal ilişkiler içinde iç avlu bunu çözer. Ama çok böyle üstsüz gezdiğimiz bir açıklık, yani bir Polonezya gibi başka tropik bölgelerdeki sıcaklık meselesi veyahut da işte yazı sıcak, kışı serin neresi olabilirse, eminim ki bu sefer çok daha açık güneşe yönelme biçimleri, açık havalanma biçimleri orada bambaşka mimariler de yaratabilir.

Aynı şekilde, iç avlulu konut türü de öylesine bir oluşum ki Roma Çağında, Avrupa'nın oluğu soğuk bölgelerine kadar yayılıyor; İç Anadolu'nun kışın dondurucu yerlerine kadar yayılıyor, ama çok sıcak Afrika'nın kuzeyinde de ortaya çıkıyor. Bir iklimsel tercih göstermiyor, çok geniş iklim kuşaklarına yayılıyor. Bir bakıma denebilir ki, başarılı olmuştur; çünkü, bir teknik biçim olarak, mimarî biçim olarak esnekler.

AHMET EYÜCE : O zaman ben yine şöyle bir şeyle devam edeyim:

Şimdi, genelde iki tane arketipten bahsedildi. Bir tanesi megaron, İç Anadolu kökenli veya Ege dışı kökenli olabilir. Ama en azından Ege'ye özgü değil yani. Ege'nin malı değil. Diğeri, de avlulu konut. Bunun peristil olan ya da olmayan tipleri var.

Şimdi, evrim sözü çok iddialı oluyor. Bu bakımdan evrim sözünü kullanmadan zaman içerisinde bunların bir gelişimi, dönüşümü ya da arada kopukluklar, eşikler varsa, acaba bunlardan sözetmek biraz mümkün mü?

ERHAN ACAR : Yılmaz bey burada mı bilmiyorum, Yılmaz Tosun'un bir çalışması var "*Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları*" üzerine. Orada, Birgi, Kula, Manisa, İzmir'den örnekler var, Bergama var falan, Muğla var tabii. Yani, böyle tipik İç Anadolu örnekleri var, Batı Anadolu Osmanlısı gibi.

İç avlulu konut bir şekilde hâlâ daha geçmişten gelen ayırımların sürdüğü bir tür olarak görülüyor.

İklimle uygunluk geleneği burada yeni ilişkilerle zorlanmadığı için bir biçim olarak sürebiliyor. Sosyal ilişkiler bir ölçüde artık onu çok gerekli kılmaya bile yerine müthiş dönüşmüş sosyal ilişkiler gelmediği için o iklimsel çözüm, biçim olarak varlığını sürdürüyor gibi bakılabilir.

Ama, bunlara böyle bakmak bize ne getirecek bilmiyorum, yani böyle bir çerçeve içinde bence ancak bazı, hiç olmazsa belki bir yazı bu tür örnekleri ayrıntılı olarak ele alsın ve bu sosyal ilişkilerin dönüşmüşlüğü içeriğini doldurabilirse; ne bileyim, Alaçatı'yı çok iyi bilen birisi, Yeni Foça'yı çok iyi bilen birisi ve de buradaki Kula'yı falan çok iyi bilen birisi, yaşantısını çok iyi bilen biri, bir şeyler anlatsa ve böyle bir perspektifle anlatsa, bence bu bakış açısı anlamlı olur. O zaman Osmanlı kenti dediğimiz, Osmanlı dokusu dediğimiz şeyin hem ilişkisel, hem kültürel falan ve dolayısıyla dokusal sorumluluğunu kavrarız.

Bana doğrusu Ege'deki oluşumların çok kökenliliğini, çok kültürlülüğünü vurgulamakta bugünün ortamı açısından önemli geliyor. Türkiye'de benim gördüğüm tek bir yöresel lezzeti olan apartmanlaşma veya müteahhit konusu çevresi, Bodrum. Bu olumlu bir şey gibi geliyor.

Fakat, bütün bu yöresellik başarılarına rağmen, olay öyle boyutlara, öyle ölçüklere varıyor ki, yani dünyanın bütün geleneklerini, yöresel konutlarını bir araya koysanız, Bodrum'daki kadar konut olur zaten. Yani bir yöreselliğin bir nadirlik

LEVENT GEDİZLİOĞLU

Aslında birçok şeyin açıklamasını, yaşam tarzını dahil, üretim ilişkileri ve üretim tarzıyla ortaya koymak lazım. Gerçekten, bu terkediliyor gibi görünüyor ve bunun altını çizmiş olmanızı da kabul ediyorum. Fakat, ihtiyatla karşıladığım bir şey var ki; her şeyi belirlemekte bazen aciz kalabiliyor üretim ilişkileri. Buna vurgu yaparken bu söylediğimi de gözden uzak tutmamak gerekir gibi bir kuşku var, ihtiyatlı yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum.

ve nadidelik ölçüğü var, onu yitirdiğinizde hepsi bu apartmanlara dönüşüyor. Tabii o yerleşme düzenindeki askerlik de bunu getiriyor, matematik, aritmetik yerleştirme de bunu getiriyor. Tabii, konunun bir ucunda da böyle bir, bizim yaptığımız işlerin olayla yakından uzaktan ilgisi olmayışı meselesi var.

GALİP ERGENECİ : Milet'e bakıyorsunuz, Efes'e bakıyorsunuz, orada bazı şeyler gelişiyor sonuçta.

Bunlar biraz daha açılabilir mi? Mesela dağların arka tarafına yerleşen, yani tarıma dayalı olanlarla, biraz daha kıyılarda kalanlar arasında böyle bir gidip gelmeler, Teselya'dan bazı şeyler yakalanabilir mi? Yani Girit'le bağlantılı bazı şeylere söylendiği gibi yaklaşabilir mi?

ERCAN ACAR : İşte bu arkeolojinin hep politik sınırlarla parçalanması dünyanın her tarafında var. Amerika'da da, Meksika'daki olaylarla, Amerika'nın Güneybatısındaki olaylar arasında yeni yeni ilinti kuruluyor, sınırlar zorla açılmaya çalışılarak.

Bizde de Yunanlıların bu konudaki birikimleriyle bizim birikimlerimiz bir türlü bir araya gelip, doğru dürüst paylaşılmıyor ve biz doğrusu Yunanlıların arkeolojik çalışmalarından pek bihaber gideriz. Var aslında. Teselya'nın neolitik geleneği, sonra gelişen şeyler. Fakat bu ilintileri, çabalanırsa uluslararası kaynaklarda, ulaşılabilen kaynaklar. İşte kitaplarını getiriyorsunuz, ediyorsunuz; kolayca ulaşılabilir olmuyor ama. Ama, şu anda Türkiye'deki bakış açısında pek bir şey yok, kaynakları yok.

Bizdeki Ege kıyısındaki arkeolojinin göndemi de biraz belirleyici. Şimdiye kadar, hep antik dönem, arkaik dönem belki bir ölçüde, yani işte 8-9 binlere dayanan bir şey üzerinde duruldu arkeolojik kazı olarak. Pek fazla böyle daha eski Tunç çağı ve eski yerleşmelere merak gösterilmedi. Hatta öyle yerleşmelerin örüntüsü de pek bilinmiyor, araştırılmış falan değil.

Dolayısıyla, sınırların o yanında ve bu yanında değişik ilgi alanlarının derinleşmesi de, birbirile çakışmayan tarih yelpazeleri veya tarih kesitleri de yaratabiliyor. Onun için, bizim bildiğimiz, en iyi bildiğimiz dönem şimdi Helenistik dönem, ona yakın dönemler. Demin sözünü ettiğim türden bir evrenselleşmenin olduğu dönem, yani kıyıda ve içerde Helenistik kentin bir tür ideolojik modele göre ürettiği bir dönem. O bakımdan, dediğim gibi. İnce bir ayırım bu.

GALİP ERGENECİ : İnsanlar karaya çıkıyor ve o anda bir yerleşim kuruyor. Bunu kurmaları tamamıyla Teselya'dan mı geliyor? Bir de orada yerleşik bazı şeyler de buluyor.

ERCAN ACAR : Aslında bir de şu mesele var bununla ilgili olarak: Yine bu arkeologların ve kimi şehircilerin ve mimarların bakış açısı da meslek merkezli bir bakış açısı bu. Yani planlı mıydı kent, palansız mıydı? İşte Hipodamus'tan itibaren, ki o daha Miletosludur, Anadolu'da ilk şehir plancısı, ondan itibaren planlı şehirler gelişmeye başladı. Ondan önce çarpuk çarpuk, palansızdı.

Her yerleşmenin bir toplumsal biçimi ve mantığı, örtüsü vardır, okunabilirliği vardır. Kaldı ki, belki bu en az planlı şehir, yerleşmelerde vardı. Yani ben, o ızgara planının gelişmesini, büyük ölçüde tam sözünü ettiğim kolonizasyon sürecinin bir parçası olarak görüyorum.

İzgara planı aslında bir şehir planı değildir, bir tür plansızlıktır; toprak tahsisatı meselesinin ön plana çıkmasıdır. Sorun ne? Adam ip çekip toprağı bölcek ve yurttaşlara eşit olarak dağıtacak; bu kadar basit bir şey.

Onun yanında, o zaman insanlar kente, konuta, mimariye ve planlamaya bizim

kadar yabancı değil; herkes agora nerede olmalı, işte Gymnasyum nerede iyi olur falan, bunları biliyor. Limanla ilişki nasıl olmalı, biliyor ve herkesin konsensusuna uygun bir şekilde. Burayı da agoraya ayıralım, burayı da işte Zeus tapınağına ayıralım; onun dışında geri kalan adaları da dörder, altışar, yurttaşlara dağıtalım. İşte onların kendi aralarındaki planları, aşirelerin yerleşim şeyleri var belki, birtakım alt parçalara bölünmesi var veya yok. Böyle bir dağıtım mekanizması, plan falan değil aslında.

AHMET EYÜCE : O zaman şöyle bir şey söylemek çok yanlış olmaz galiba: Konutun gelişimi ve dönüşümü veyahut evrimi sürecinde bazı tipler sabit kalmasına rağmen, onların bir araya gelme biçimlerinde bazı değişimler var. Biraz önce değindiniz ona; yani, ip gibi megaronların dizilmesi ya da hep içe dönük ve daha sıkışık düzenlemeler halinde iç avlulu evlerden oluşan yerleşmeler...

ERHAN ACAR : Bütün toplumsal biçimler gibi bence konut gelenekleri de eklenerek tarih içinde yürüyorlar. İç avlulu konut türü, megaronun içinde baş oda olarak içeriyor uzun bir süre. En belirgin eklenme belki bu. Eklenmeler ve dönüşmeler...

Fakat, bence bir doku kavramı içinde, yani sokakla ilişkisi, konutun iç yapısı, bütün bunları bir araya alan bir bakış açısında bayağı bir tipoloji dönüşümünden bence söz edilebilir. Çatalhöyük'ten başlayan ve bu bir ölçüde toplumsal yapıya tekabül eden bir şey olarak da ele alınabilir, hiç olmazsa bir katkı kurmak açısından. Ondan sonra bundan deviasyonlar, çeşitlenmeler söz konusu. Ama, Çatalhöyük doku bir hücrel doku olarak hakikaten o komünal ilişkilere tekabül ediyordu.

Megaron dizgilerinin bir çözülüş biçimi olarak; ilişkilerdeki çözülme ve yeniden yapılanmaya paralel bir çözülüş ve yeniden yapılanma biçimi olarak tartışılması mümkün.

İç avlulu konut doku, toplumdaki ayırıcı ilişkiler, ayırımlar ve birleşmeler diyalektiyle çok çakışıyor bence ve sınıflı bir toplumun oluşması ve cins ayırımı içeren bir toplumun yapısı bölümleriyle doğrudan bir tipoloji olarak tartışılabilir. İşte Osmanlı'daki o dokunun çözülüşünün de ilişkilerin çözülüşüyle paralellüğünden söz ettim. Sınıfsal ayırım yok, ama cins ayırımı var; dolayısıyla, doku da işte o kadar çözülmüş.

Ticaret sermayesi ve ticaretin gelişmesiyle bu Levanten doku diyelim veya kentsoylu doku, burjuvalaşmaya başlayan bir dokudan söz edebiliriz ve sonra batı etkileri; 19. yüzyıldaki gelişmeler, bunlar kapitalizmin gelişmesiyle birlikte dallanıp budaklanan şeyler. Orada artık bu kadar tarihsel olunmayacak; çünkü, çok daha somut olgularla uğraşılır olacak.

Ama bence böyle bir tarihe bakış açısı, konut tipolojisinden öte bir doku anlayışı bence gerektiriyor. Bir yerleşme dinamiğini hiç olmazsa yansıtan bir doku anlayışı.

LEVENT GEDİZLİOĞLU : Şimdi, soracağım soruyu konumuzla ilgisiz ya da konumuzdan uzaklaştırmak gibi görürseniz müdahale edebilirsiniz.

Şimdi, dikkatimi çeken bir şey oldu. Mesela, biz hep plancılığın başlangıcını mimarlık öğrencileri olarak şehircilik derslerinde ve ondan sonraki meslek hayatımızda Hipodamus'la başlatırız hep.

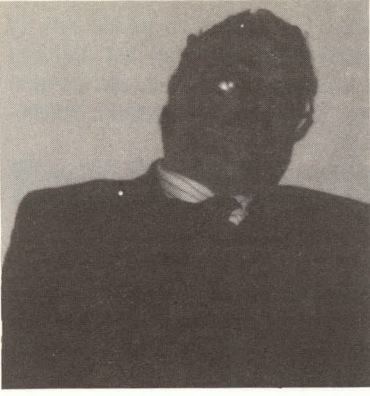
Tespitiniz benim çok hoşuma gitti ve müthiş bir tespit gibi geldi: O arsa tahsisatını anımsatan o plan tipi, ızgara tipi, aslında plansızlığın bir göstergesi. Ben de böyle sesli düşünüyorum. Aynı zamanda da gerçekten de doğru geliyor bu tesbit. Çünkü, o bizim düşündüğümüz, kent mekânları dediğimiz sokakların değişik perspektifler kurması, girdileri, çıktıkları vesaire, o değişik sürprizler falan yok orada. Dediğiniz gibi, gerçekten arsa tahsisatını çağrıştıran ya da oluşturan düz hatlar.

Şimdi, bu tespit çok doğru gibi geldi ama, bu iddayı ilk defa duyuyorum yalnız. Çünkü bizde planlamanın tarihi olarak Hipodamus olarak gösterilir...

ERCAN ACAR : Ben bugüne kadar bu kadar iddialı dile getirmeye cesaret edemedim.

LEVENT GEDİZLİOĞLU : Ancak bu ızgara planı görürsek, coğrafyada, bu planlı derdik. Tabii ki bu daha sonra, 1950'lerden, hatta 20. yüzyılın başlangıcından itibaren bu anlayış değişti; yani, planlamanın unsurları, planlamanın faktörleri değişti, o ızgaralar falan terk edildi. Ama bizim ülkemizde, örneğin Cumhuriyetten sonra Nazilli'de ya da ne bileyim Kula'da, yeni planlanan yerlerde planlama girdiği zaman o ızgarayla karşılaşıyoruz.

ERHAN ACAR : Aslında, İzmir'i çok iyi bilmem ama, İzmir'de 19. yüzyıldan kalma öyle şeyler var galiba. İç Anadolu'da gözüktüğü ilk durum - Ankara'yı biliyorum - 19. yüzyıl sonunda, 1890'larda, 1880'lerde göçmen mahalleleridir, Balkan göçmenleri falan iskân edileceği zaman ortaya çıkmıştır. Bu da bir arazi

SALİH SEYMEN

Üretim ilişkilerinin bir direkt etkisi var, tarım konutu gibi; işte karasaban buraya konacak, öküz buraya konacak gibi; bir de üretim ilişkilerinin endirekt etkisi var, oluşturduğu sosyal ilişkilerden ötürü.

Bu önemli bir vurgu bence ve çok daha doğru bir yaklaşım.

Bu bütünsellik içerisinde bizim çok derinlere gitmemiz mümkün; gerekli somut araştırmaları da yapmamız mümkün.

tahsisati örneğidir. Hatta herkese arsa tahsis edilip onlar da evlerini yapmış; örnekleri de vardır, ev yapılıp da verilen örnekleri de vardır.

LEVENT GEDİZLİOĞLU : Sormak istediğim şey şu; bunu nasıl izah etmek gerekir: Şu anda planlama kavramı girdiği zaman ızgara kavramıyla karşılaşıyoruz. Bu sadece afet evlerinde değil ama gördüğüm Anadolu kentlerinin birçoğunda, işte yaşadığım yerlerden biri, mesela Sarayköy, Denizli, Nazilli; buralarda, yeni planlara baktığımızda, hatta Karşıyaka, hatta başka yerler; plan kavramı karşılığı bu tür ızgara kavramı oluyor.

ERHAN ACAR : Plan da özel mülk tahsisidir aslında.

LEVENT GEDİZLİOĞLU : O sizin söylediğiniz ve son derece katıldığım konut tipi hatta yerleşimi açıklayan o üretim ilişkileri mantığıyla bakmak açısından günümüz konutuna, günümüz konutu deyince de apartman konut tipini nasıl açıklıyoruz.

MEHMET HAMUROĞLU : Şimdi ben o planlama ve plansızlık meselesine değinmek istiyorum. Planlama daha sonradan ortaya çıkacak olan şeyin önceden tasarlanmasıdır.

Dolayısıyla, planlamanın plansızlık olduğu gibi bir teze katılmıyorum; yalnız, herhalde şu kastediliyor: Planlanarak elde edilen şeyin insanın kendi tabiatına ters düşen, eskisinin meydana getirdiği zenginliklerden uzak bir şey olması; eskisiyle mukayese edildiği zaman, plansızlık denilen şeyle, kendiliğinden oluşmuş bir yerleşme ile mukayese edildiği zaman birçok dezavantajlar ve hakikaten insanı biraz daha mutsuz bir yaşam teşkil eden unsurlar taşıması diyebiliriz. Ben şimdi, o açıdan bakıldığı zaman, buna plansızlık değil, planlılığın acaba kentler için gerekli mi, gereksiz mi olduğu konusunun tartışmada getirebilir diye düşünüyorum. Çünkü, daha önceki tiplerde bir kentin gelişmesi, birbirine eklenen birimlerle oluşuyor.

Dolayısıyla, yani bir feodal kent veya bir konut; avlusuyla, kapalı alanlarıyla yanındakine ekleniyor ve o önünden geçen yol da bazen daralıyor, bazen genişliyor; yeterli bir uzaklığa gelince bir meydancık oluşuyor. Tabii, böyle bir mantık içinde, bir çekirdek, bir ticaret merkezinden radyal kollar olarak gidiyor falan. Bu planlı değil bence. Doğan ihtiyaçtan gittikçe büyüyor; ama, sonucunda büyüyeceği zaman nereye varacağını ilk başta kesinlikle kestiremezsiniz.

Şimdi, sizin söylediğiniz belki çok güzel şehirler, kentler; ama, onlar oluşmaya başladığı zaman, daha sonra ne olacağını hiç kimse bilmiyordu. Dolayısıyla, o planlama değil. Planlama, Hipodamus'un yaptığı. Şimdi, planlamayı Hipodamus'la başlatmak bence doğru. Neden doğru? Çünkü, o planlama ama, planlamaya karşı çıkarız, planlama kötüdür deriz, başka; anlatabiliyor muyum?

ERHAN ACAR : Benim asıl karşı çıktığım, yani planın kendi düzgünlüğünün kendi başına bir erdem olduğu tezine karşı çıkıyorum. Çünkü, bu edebiyatta hep planlamayla kentler düzgünleştirdi ondan önce düzensizdi gibi bir şey var, düzensiz değildi demek istediğim. Anlattığım anlamda böyle konsensusa yabancılaştırmamaya; herkes aslında kentin kabaca ne biçim alacağını biliyor; çünkü, kent ne de olsa ortak bir imge ev diye bildikleri şey de ortak bir imge. Ve nereye varacağını biliyorlar o kentin o yavaş gelişmesiyle.

Ve her adımında da, herkesçe paylaşılan imgelerden oluşan bir konsensus var.

SALİH SEYMEN : Benim, sormak istediğim; bu tarihi süreç içerisinde açık mekânların gelişimi veyahut da dönüşümü nasıl oldu? Bu konuda bir söyleye-

ceğiniz birikiminiz var mı? Açık mekânlar derken; bir sokak, meydan, avlu, işte hayata kadar gelebilir böyle ölçek içerisinde. Bu özellikle de üzerinde durduğum bir konu, bu konuda söyleyeceğiniz bir şeyler var mı?

ERCAN ACAR : Şöyle bakıyorum olaya:

Mesela, bildiğimiz en eski doku; konut dokusu, işte Çatalhöyük türü dokular. Şimdi, Aşıklıhöyük'ü kazıyorlar, çok ilginç bir olay o da. Çatalhöyük'ten 2000 yıl falan daha eski aslında, Aksaray yakınlarında. Orada da benzer bir şey var. Yani, böyle bir sokaksız, gerçek anlamda bence avlusuz; yani, avlular var ama, bunlar birazcık işte çöplük ve tuvalat olarak kullanılan terk edilmiş mekânlar gibi. Bazı toplu avlular var, onların ne olduğu çok belli değil; ama, özünde hücre ve sürekli bir doku söz konusu.

Demek ki konut dokusunun bizdeki hiç olmazsa tarihinde, başlangıcında sokak onun ayrılmaz bir parçası değil. Damların oluşturduğu düzlemde bir genel dolaşım söz konusu ve bu komünal ilişkiler var. Anadolu'da çok geleneği olan bir şey var ve çok güçlü bir gelenek bu, yani 20 nci yüzyıla kadar parçaları sürdü.

"Sokak nereden ortaya çıkıyor?" sorusu bence burada çok kritik. Ben sokağın artık eve damdan taşınamayacak düzeyde, artı ürün paylaşımının keçi, koyun olsun, hatta inek, öküz olsun; bu tür bir paylaşımın gündeme gelmesiyle daha doğal döşemdeki, sert zemindeki dolaşım sisteminin gelişmesi olarak görüyorum. "Sokak, bir yeni paylaşım biçimidir" diye düşünüyorum.

Ondan sonra giderek birtakım törensel, kültürel her mekan gibi, kendi ideolojisi, yani o toplumun ideolojisindeki birtakım kültürel, törensel şeyleri, anıtsal boyutları kazanıyor. İşte, resmi geçit yapıldığı mekân oluyor falan. Giderek arabanın da girebildiği şey oluyor. Kent sokağıyla kentler arası yollar bir şekilde, yeni bir ilişki biçimi içinde birbiriyle bağlanmaya başlıyor. Uzun bir süre ama, bunların; mesela, -benim iyi bilmediğim bir konu- hatta dini ideolojilere bile varan düzeyde, kent içi sokakla araba ulaşımını ayrı tutmak, arabayı kente sokmamak gibi bir ideolojik mesele de var. Bunun anlamı nedir; ben bunu bilmiyorum, bu ilginç bir konu.

Ona paralel olarak avlu bence şöyle gelişiyor: Bazı komünal geleneklerde, mesela Çatalhöyük'ün öyle olup olmadığı tartışılabilir, geç dönem katmanlarında daha büyük avlular gösterirler, alt katmanlarda daha az avlu vardır.

Avlu öyle bir süreç içinde geliyorsa, benim için anlamı, yine daha önce komünal olarak bir arada tutulan artı ürünün, ki hayvanları da bunun içine katıyorum, daha spesifik bölüşüme gitmesiyle ilgilidir. Klanların kendi paylarını kendi mekânlarında tutmaları ve kendi ağıllarını belki oluşturmaları falan gibi.

Fakat, öte yandan kültürel aktivitelerin gittikçe ayrıntılanması, çeşitlenmesi ve zenginleşmesi, yani güneş dansı, yağmur dansı falan gibi olayların ve bunların giderek daha toplumsal bir ideolojiye, bir bakıma merkezleşen bir toplumsal ideolojiye dönüşmesi sonucu da olabilir. Buna paralel olarak, tapınığın evdeki kült mekânından ayrı bir tapınak olarak belirginleşmeye başlaması ile birlikte, Çatalhöyük'te bu ara aşamada, Çatalhöyük evlerinin bir kısmı tapınak diye geçiyor, bence tapınak evler bunlar. O büyükannenin odası gibi bir yer. O büyükanne orada yatıp kalkıyor ve orada ailenin geçmişiyle ilgili bir sürü ilginç şey var, kült objesi var. Ve bayram zamanında gidip ayının büyükannenin odasında yapılması gibi.

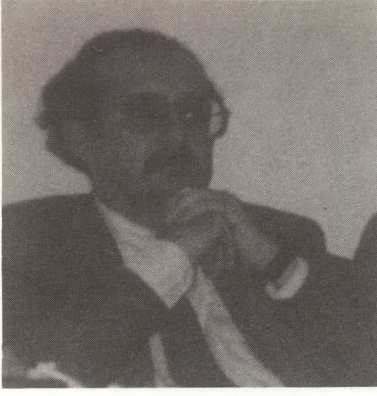
Fakat, zamanla bu Hacılar'da ayrı bir tapınağa dönüşüyor. Avlu bir yandan bir paylaşım biçimi olarak, bir yandan da toplumdaki ideolojik merkezleşmenin toplu mekânları olarak gelişiyor.

Sonra bu tarımla, yani hayvancılığın ve bu bireyselleşen paylaşmanın, daha önce düşey olan bir mekan organizasyonunun giderek yataya dönüşmesi. Hayvan avluya geliyor, büyük miktarda mal avluya geliyor. Belki damda kurutuluyor, belki avluda işleniyor; sonra avludan dipteki depo odasına konuyor, ara odada yaşanılıyor, dış odada da pişiriliyor falan. Megaron düzeni aslında bu kadar basit bir şeydir. En basit bir yatay mekân organizasyonudur; depolama, yaşama ve işleme işlevini içerir ve onun bir avluya bağlanması. Sonra da işte bu dediğim gibi çiftlik evinde, mesela Ege'de Kolofont böyle şeydir, kent evlerinin aslında büyükçe çiftlik evleri gibi olduğu. Tabii, kentten kente de farklar var. Ne bileyim, Nasyon belki Kolofont'un kıyısında bir liman kentti. Ama Kolofont biraz daha aşağıda Gümüldür'ün içinde kalan ova, Cuma Ovası'na hakim gibi bir konumda, bayağı bir tarım yerleşmesiydi.

Dolayısıyla, kentsoylular, aynı zamanda tarımla doğrudan ilişkili olabilir. Bir tarım merkezi. Öyle bir tarım merkezindeki iç avlulu evle bir ticaret limanındaki iç avlulu ev birbirinden farklı olabilir ama, veri yok pek bu konuda.

Sonra giderek o avlu, Helenistik kent evi belirginleştiği de bir iç mekan olarak; bir yandan evin iç avlusu oluyor, bir yandan agora oluyor ve gymnazyum oluyor o avlu kademeleri.

Bütün bu dış mekânların oluşumu da bence aynı konut gibi toplumsal ilişkilerin dönüşümleri ile anlaşılabilir diye düşünüyorum.

MEHMET HAMUROĞLU

Dolayısıyla, yani bir feodal kent veya bir konut; avlusuyla, kapalı alanlarıyla yanındakine ekleniyor ve o önünden geçen yol da bazen daralıyor, bazen genişliyor; yeterli bir uzaklığa gelince bir meydancık oluşuyor. Tabii, böyle bir mantık içinde, bir çekirdek, bir ticaret merkezinden radyal kollar alarak gidiyor. Bu planlı değil bence. Doğan ihtiyaçtan gittikçe gittikçe büyüyor; ama, sonucunda büyüyeceği zaman nereye varacağını ilk başta kesinlikle kestiremezsiniz.

MEHMET HAMUROĞLU : Şimdi, eski yerleşimler var; damdan ulaşılan eski yerleşmeler bunlarda çelişkili bir durum var bence; hem komünal bir yaşantı, hem de bireysel olarak belirlenmiş hücreler var; bir avlu, avluya bakan odalar. Şimdi burada damlar ortak alan oluyor. Avlular da, işte sizin söylediğiniz gibi, ya artıkların, ya hayvanların bırakıldığı yerler.

ERHAN ACAR : Pardon, burada şöyle bir doku var: Bu tür yerleşmeler, en azından bir klan gruplarının aglomerasyonu ile oluşan şeyler; yani, klanlar birbirlerine komşu ola ola, katla katla birleşik bir doku oluşturuyor. Bu bazı tezlerle göre, büyük avlular aslında o klan birimlerinin odak noktaları, toplu dış mekânları gibi.

MEHMET HAMUROĞLU : Peki o zaman daha eskiye gidildikçe avluların küçüldüğü şeklinde bir şey söyledin. Bununla çelişmiyor mu; klanın geriye gidildikçe büyümesi gibi bir durum söz konusu değil mi? Klanın yaklaşırken parçalanması, dolayısıyla avluların daha sonra küçülmesi gerekmez mi?

ERHAN ACAR : Bu konular çok tartışma konusu, avlunun Çatalhöyük'ün o son evrelerinden öncesini pek bilmiyoruz. Belki işte bu Aşıklıhöyükteki kazılar ilerledikçe daha tartışılır hale gelecek. Zaten Çatalhöyük, Aşıklıhöyük, Hacılar; bir Batı İç Anadolu, Güneybatı neolitik geleneğiyle; diyelim ki Çayönü falan gibi daha doğudaki oluşumlar da farklı kendi içlerinde. Ama böyle bir gelenek çerçevesinde, benim hipotezim şöyle: Başlangıçta avlu bu tür bir yerleşmeye hiçbir elzem bir şey değildi. Bu klan birimleri var ise de, hatta başka oda grupları, belki her biri klan başına bir küçük yerleşmecik gibiydi. Çatalhöyük gibi yerleşmeler bunların bir tip aglomerasyonu halinde oluştu. Oradaki etmen de, aslında, Çatalhöyük olsun, Aşıklıhöyük olsun bunlar oksidiyen ki o zamanın işte uranyum, petrol ve platin karışımı bir şey, her şeyi, en önemli temel malzemesi cilalı taş devrinin; oksidiyen dağıtım merkezleri olma niteliği de var. Çünkü oksidien kaynaklarına yakın yerleşmeler. Hatta bundan hareketle, acaba kentli yerleşme tarımla mı oldu; yoksa tarım ötesinde, ticaret gibi dış etmenlerle mi gerçekleşti diye tezler de var.

Ama bir çelişkiyi ben doğrusu görmüyorum. Avlu olsa da, olmasa da o klan kendi damlar düzlemine ortak olarak kullanıyor ve alttaki o bireysel gibi gözükten odalar da, bence o kadar bireysel değil. Avlulu düzende hem bireysel bir tahsis var; hem de toplumsal bir tasarruf var.

MEHMET HAMUROĞLU : Bir sorum daha var. Dünyanın başka yerlerinde görülen tek mekânlar, büyük toplumlar, uzun evler gibi şeyler; Anadolu'da bulundu mu var mı öyle bir şey?

Ben bunu niye soruyorum, biliyor musunuz? Bireysel dokuyu şöyle açıkladınız: O bireysel doku dediğiniz yerler aslında farklı kültürlerin merkezleriydi. Ama ben baktım, -hatırladığım kadarıyla, şu anda gözümün önüne getirmeye çalışıyorum o planları- o kadar da farklı kültür olacak kadar kompleks toplumlar değil. 20, 30, 40 tane böyle bir grup. Sanki bir bireyselliğin başlangıcı gibi.

ERHAN ACAR : Şimdi, Çatalhöyük'teki şöyle: Çok belirgin bir şekilde aynı tür mekân organizasyonu olmakla birlikte dekorasyon açısından her mekânın diğerinden oldukça farklı bir kültür değil ama, kültürün farklı bir konusu var. Bunların avcılıkla da ilişkisi var, tarımla da ilişkisi var. Sözelimi arı kovanlarını betimleyen desenler var. Hatta hatırladığım kadarıyla arılar var. Ölümünden sonrası, ölümlerle ilgili bir kültür boyutu var. Ve bütün bunlar farklı şeyler olarak gözüküyor, ama hep aynı mekân organizasyonu. Bunlar da aynı zamanda çok standart bir yaşam birimi içinde...

MEHMET HAMUROĞLU : Peki, içten birbirlerine geçiş var mı onlarda?

ERHAN ACAR : Bir çoğunun bir depo ve yaşam mekânı gibi bir ikilemi var. Bazısı tek mekân, fakat bunlar kendi içlerinde kapalı...

MEHMET HAMUROĞLU : Yani, birbirini geçmek için dama çıkmak gerek...

SALİH SEYMEN : Bu yapılanma konstrüktif olarak değerlendirilemez mi? O günün teknoloji ve malzemesiyle büyük mekânlar yapılamadığı için, işte taşla, toprakla, kille, yahut kısa ahşaplarla ancak bunlar yapılabilir diye bir de konstrüktif bir bakış açısı geliştirilebilir mi?

ERHAN ACAR : Bütün bu çevrelerde, hele tarım biraz gelişmeye başlayınca falan, tarımın ağaçsızlaştırması, erozyon vs. bu sürecin hızla katlandığını düşünüyorum. Mesela, sonradan Efes, Miletos, limanları, mille dolup taşıyor falan; niye binlerce yıl orası dolmuyor da son iki, üç-beş bin yılda oluyor. Bence, Ege Bölgesine açılan ırmak vadilerinde tarım çok yaygınlaştı, böyle keçicilik falan; orada erozyon müthiş hızlanıyor ve dolayısıyla ırmakların mil taşıma kapasitesi ırmakların çok artıyor geometrik olarak; tam bir ekolojik süreç sonucu.

Ağaç, İç Anadolu'da muhtemelen kıtlaşıyor. Böyle bir boyutu vardır. Fakat öte yandan bir düşündüğümüz zaman, bir sürü ideolojik boyutu da var. Damla birlikte yeni bir yeryüzü yaratıyoruz. Evle yeni bir yeraltı yaratıyoruz ve onun altında da hâlâ kullandığımız eski yeraltı var. Ölüleri de sekilerin altına gömüyoruz. Bu olay biraz karmaşık ve köklü bir olay. İdeolojik boyutlarıyla falan da ele aldığımız zaman, kozmik ideolojisiyle ele aldığımız zaman bir bakıma soyutta, yerleşikliğin zamana kök salmasının mekânsal ifadesi bu. Biz gezici, yiyecek toplayıcı toplumlarken hep değişik mekanlarda aynı zamanı yaşıyoruz. Yiyeceğin toplanacağı, olgunlaştığı zamanı, mevsimi yaşıyoruz. Yaylaya çıkıyoruz, orada yiyeceğin baharını yaşıyoruz bir bakıma, veya daha güneğe gidiyoruz falan. Değişik mekânda değişik zamanı; tarımla birlikte iklimler, mevsimler, takvim falan çok önem kazanıyor zamanı izlemek. Bu, aynı zamanda gayet açık bir anlamda da aynı mekânda katmanlaşmayı da getiriyor ve hatta bu bazen kış mekânı, yaz mekânı gibi iklimlendirmelere de dönüşüyor. İşte, yiyeceği işlemenin zamanı dam oluyor, saklamanın zamanı kışın yaşanılan iç mekân oluyor. Ölümünden sonranın zamanı sekinin altı oluyor falan, bir zaman katmanlaşması var.

Ben hatta şu duygudayım ki: Çatalhöyük'teki duvar resimlerinin az veya çok ölçüde bir güneş takvimi niteliği de olsa gerekir diye düşünüyorum. Özellikle meşhur kent resmi vardır. Kalibrasyonlu bir panodur o. Ve de duvar olarak da tam akşam güneşinde batarken vuracağı doğu duvarındadır. Batıya bakan yamaçta. Dolayısıyla, yani güneşin o resimlerin üzerine düşüşü zamanının da bu ayınlarda falan belki daha öte konularda ilgisi olacağını düşünüyorum. Bütün bu ideolojik yapı olarak da düşünmek mümkün yerleşimi.

Dolayısıyla, o düşey yapı şimdi bize gayri pratik bir sıkıntı gibi gözüküyor; Onlar için ise, yaşamın zenginleşme biçimi aslında yaşadığı her odanın duvarları, bir sürü yeni imkan.

Ve bu yönden de söyleyeceğim şu: Çok iyi bilmiyorum, ama bildiğim, kadarıyla, tam tarıma geçiş toplulukların evi değil uzun evler, daha yarı yerleşik yaşamın Mesela, bazı, uzun evli bir tarım toplumu örneği olarak bildiğim Orta Avrupa yerleşmelerinde tarım daha çok ormanlık bölgelerde "kes yap" yöntemiyle, teknolojisiyle yapılıyor. Gidiyorsunuz, ormanı biçiyorsunuz tarla açıyorsunuz, orayı ekiyorsunuz ve biçtiğiniz, kestiğiniz ormanın döküntüsü bir üst hidrojen katmanı yaratıyor. Bu ilk başta çok verimli kısa bir süre için; fakat, 5 ila 10 yılda besleyiciliğini kaybediyor ve ölü toprağa dönüşüyor. Ondan sonra kayıyorsunuz, bir başka alanı açıyorsunuz, orada 5-10 yıl kalıyorsunuz.

AHMET EYÜCE : Genelde ben bu akşamki toplantının çok düzeyli ve verimli olduğu inancındayım. Onun için ben konularımıza çok teşekkür ediyorum. □

Ege'de Konutun Erken Tarihi

Erhan ACAR *

EGE DÜNYASININ İÇ ANADOLU BAĞLANTILARI

Ege Dünyasını, coğrafyası, iklimi ve yaşam biçimiyle kendi başına bir bütün olarak algılarız. Bu bütünlük, iki yakasındaki kıyılar arasına serpilmiş takım adaların oluşturduğu, nice Odyssea'yı barındırabilecek bir galaktik görüntü ile pekişir. Belki de bir ölçüde, çağdaş yaşantımızın gerçeklerinde ürettiğimiz özlemler ve tarih düşleriyle örülüdür.

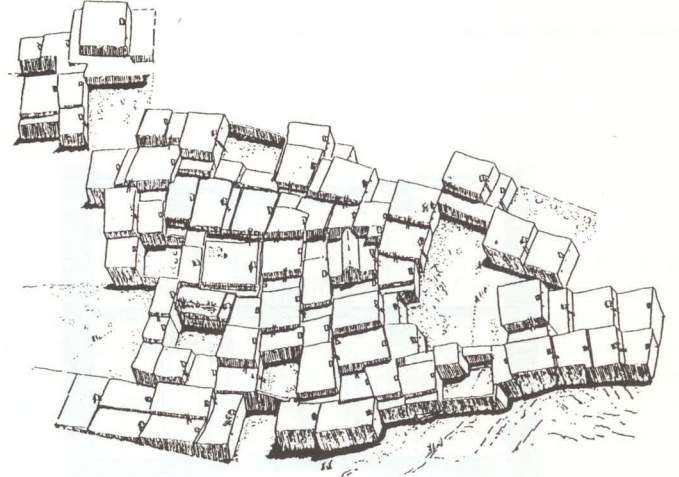
Bu algılayışımız, tariheki olayları açıklayışımızı da yönlendirir. Ege Dünyası, dışından gelen kültürlerin taşıdıklarının birikip kaynaştığı ve içindekilerle karıştığı bir çanak gibi görülür. Sanki, kuzey kökenli kavimler çeşitli çağlarda, tıpkı günümüzün Alman, İngiliz, Fransız, İtalyan turistleri gibi, otobüsleriyle, karavanlarıyla, tekneleri ya da charter filolarıyla; otellerden bekledikleri standartlar ve kumsallardaki davranışlarıyla, Ege Dünyasının yerleşim ve yaşam biçimlerini hızla dönüştürmüştür.

Bu algılayış tümüyle yanlış olmayabilir; hatta önemli bir doğruluk payı da taşıyabilir. Ancak, farklı bir bakış açısı, en aşağı aynı doğrulukta bir başka algılayış biçimine de yol açabilir. Ege Dünyasını, dağlar, yarımadalar ve denizlerle sınırlanmış bir havza olarak değil, çeşitli tarihsel geleneklerin ve gelişme süreçlerinin kesiştiği bir alan olarak da algılayabiliriz. Ege paleolitikinden gelen bir kıyı ve deniz kullanımı birikimi ile kesişen bu gelenekler, bir yandan Thesselia ve Makedonya üstünden Orta Avrupa kökenlerine, bir yandan, Girit üstünden Mısır ve Mezopotamya'ya, öte yandan, belki daha da eski ve belirleyici olarak, vadi boylarından içeri, İç Anadolu neolitikine uzanır. Bu kısa yazının amacı, andığımız geleneklerin sonuncusunun, Ege Dünyasında aldığı biçimlere doğru gelişimini izlemek ve elimden geldiğince diğer geleneklerle ilişkisini kurmak. Böyle bir çabanın sonucunda, öte yerlerden kalkıp gelen kültürlerin taşıdığı dış etkilerle dönüşen bir gelişme algılayışı yerine, kendi iç dinamikleriyle gelişen bir Ege Dünyası kavrayışına yatkınlık kazanacağımızı umuyorum.

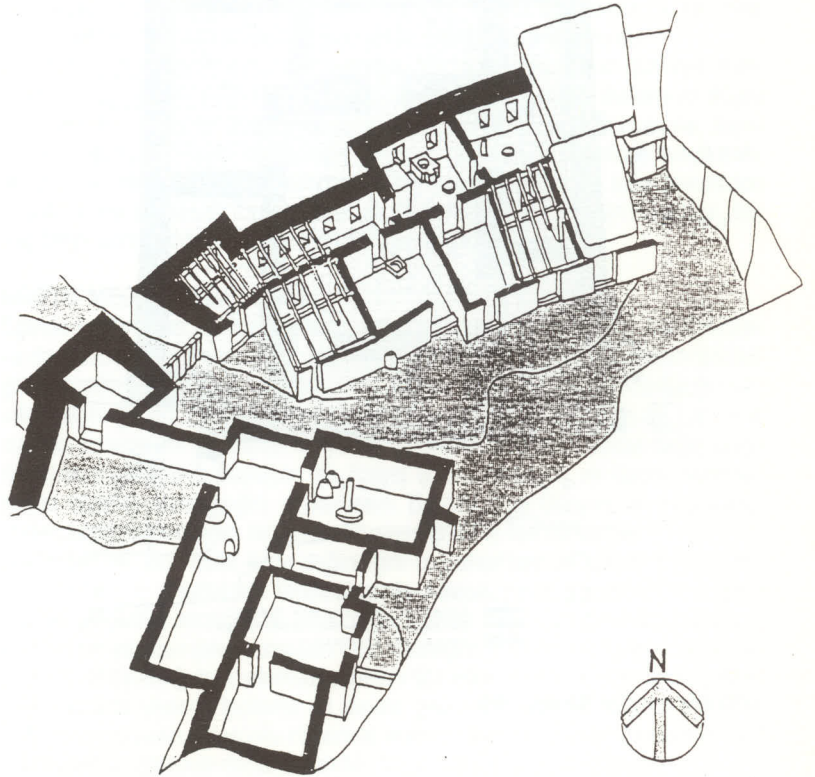
Böyle bir arayışın altında yatan ilk kabullerden biri, Ege Dünyasının, İç Anadolu evrenine bir dizi ırmak havzaları ile bağlandığıdır. Bu havzaların herbirinde bir ya da birkaç yerleşme merkezinin, çok eskilerden beri bu bağlantıda önemli işlevi olduğu umulabilir. Beycesultan, bu örneklerin en bilineni; Bergama, Sardes, Afrodiasya gibi kentlerin geçmişinde de bu tür bir işlev gören yerleşme merkezleri söz konusu olabilir. Bölgeler arasında bütünleşme, tarih öncesinin sandığımızdan da eski dönemlerine dayanıyorsa, İç Anadoludaki gelişmelerin, ille de kültürlerin yer değiştirmesi yoluyla değil, bölgelerarası ilişkiler yoluyla Ege Dünyasına ulaştığını daha kolaylıkla kavramsallaştırabiliriz.

Bu bağlantının başlangıçları, birkaç deniz kabuğu ile değiştirilen bir iki külçe obsidyen kadar alçakgönüllü olabilir. Bu cılız başlangıçlar, binlerce yıl sonra İç Anadolunun çanak çömleği, tahılı, belki yünü ve dokumaları karşılığında Ege kıyılarının zeytinyağı ve şarabının önemli bir ticaret hacminde değişimi boyutlarını kazanacaktır. Ancak bu vadiler, sadece basit birer değiş tokuş kanalı olarak görülmemelidir. Kuru ve sulamalı tarım, tarla ve saban, çömlekçi tekeri ve bronz teknolojisi, ve tüm bunların yarattığı toplumsal örgütlenmeler ile yerleşme biçimleri, İç Anadoludan Ege'ye doğru, yeni yapılanmalar yaratarak bu yolları yayılmış olmalıdır.

İç Anadolunun, tarım deneyleriyle desteklenen ve obsidyen kaynakları çevrelerinde öbeklenen, kalıcı sayılabilecek yerleşmeler geliştirmeye başladığı onuncu bin yıllarda, Ege Dünyası, henüz daha ilkel toplayıcılık ve balıkçılık ile avcılık etkinliklerine dayanan bir yaşam sürdürüyordu. Yedinci ve altıncı bin yıllarda, İç Anadolu'nun tarımdaki deneyimi sulamalı tarım düzeyine varırken, tarımın yarattığı mevsimlik güvence de daha sürekli bir refaha dönüşüyordu. Bu

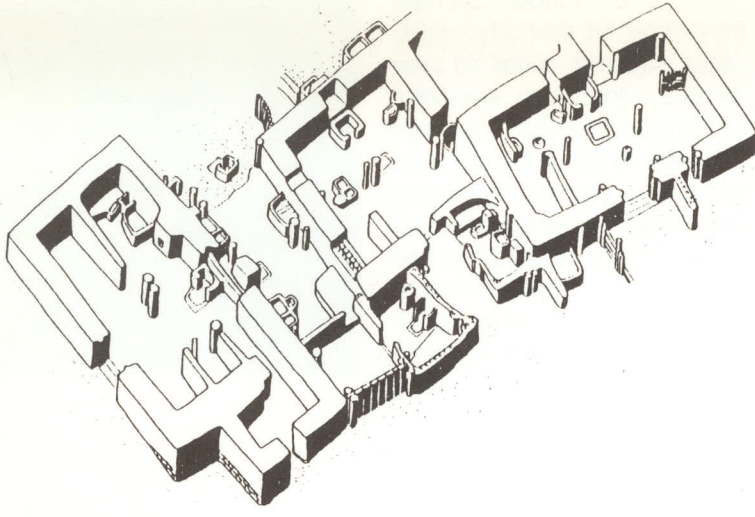
Çatalhöyük: Sırt sırta hücresel doku (Kay: Naumann 1975)

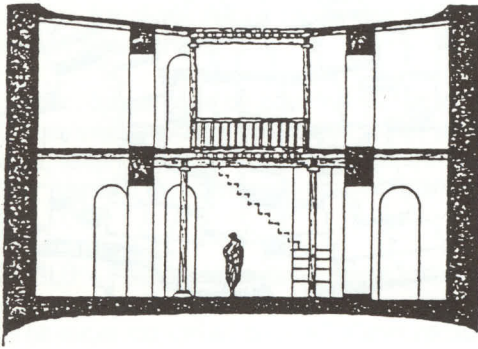
Mersin'de megaron biçimli birimlerden oluşan hisar dizgesi (Yay: Stea ve Turan, 1993)

* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Görevlisi

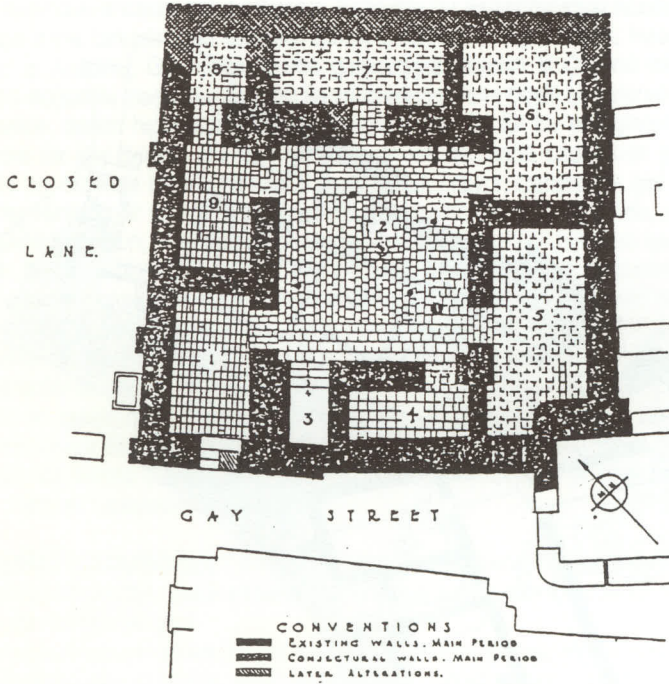

Hacılar: Erken dönemde megaron biçimli evler dizgesi (Yak. 5600)

CROSS SECTION.

Ur'da avlulu ev (Kay: Woolley, 1954)

refahla birlikte, İç Anadolu'da gelişen Çatal Höyük, Can Hasan, Hacılar gibi merkezlerin daha uzun mesafeli değiş tokuş ilişkileri geliştirdiği düşünülebilir. Bu ilişkiler, İç Anadolu'nun oluşturduğu gelişim merkezinden, daha geri, çevresel Ege Dünyasına doğru bir gelişme ve dönüşme zinciri yaratmış olmalı.

Yerleşme ve konut ile ilgili gelişmeler, tarım ve tarımdaki dönüşümlerin yayılması ile birlikte ele alınmak zorunda. Tarihinin erken dönemlerinde konut, bir yiyecek deposu ve işiği nitelikleriyle, tarım biçiminin özelliklerine kuru ya da sulamalı tarım olması, bahçelerde ya da tarlalarda yapılması, veya hayvancılıkla ilişkisi derecesi gibi boyutlarına, doğrudan bağlıydı. Bu açıdan, Ege Dünyasında ne tür yerleşme ve konut türlerinin ne zaman geliştiği tartışması, ancak, hangi tarım türlerinin ve onların yarattığı toplumsal ilişki ve örgütlenmelerin ne zaman ve ne koşullarda Ege Dünyasında yaygınlık kazandığını tartışarak yürütülebilir.

İç Anadolu'da tarım, onbirinci binyıllar sırasında kuraklaşan iklim koşullarının Toros eteklerinde ve yaylalarında yaşayan toplulukları daha seçici ve özenli yiyecek toplamaya zorlamasıyla gelişti; tarıma geçiş bir varoluş krizine çözümdü ve giderek büyüyen yerleşik topluluklar zorunlu bir güvenceydi. Oysa, bu dönemler boyunca, Ege kıyılarındaki yaşam biçimlerinin, herhalde avcılık, balıkçılık ve toplayıcılığa dayanan varoluş düzenleri, iklim değişikliği sonucunda o denli yoğun bir bunalıma girmemiş olmalıdır. Özellikle, balıkçılık, bu bölgede güvenilir bir yiyecek kaynağı olmayı tarih boyunca sürdürebilmiştir. Egede toplu yerleşmelerin ortaya çıkması, kıtlık ve kuraklığa karşı bir güvence gereğinden değil, İç Anadolu, Mezopotamya, Mısır gibi merkezlerdeki gelişmelerin etki ve çekimlerinin kıyılara ulaşması ile bir Doğu Akdeniz Dünyasının örülmeye başlamasına ve bu örüntü içinde gelişen ticarete bağlı olabilir.

Bu yaklaşımda Ege Dünyasında konut, sanki içine kapanık, tanımlı bir coğrafasal bölgede, kendi yağında kavrulup evrilen bir gelişme içinde algılanmamalıdır. Ege Dünyasında yerleşme ve konut başka merkezlerde gelişen geleneklerin var olduğu bir ortamda, ancak onlardan farklı koşullarda gelişmiştir. Bu ilişki ve farklılıkların kavranması için öncelikle en yakın tarım gelişimi merkezi İç Anadolu'daki konut geleneklerinin irdelenmesi gerekir.

DÜZ DAMLI HÜCRESEL DOKUNUN ÇÖZÜLÜŞ BİÇİMLERİ

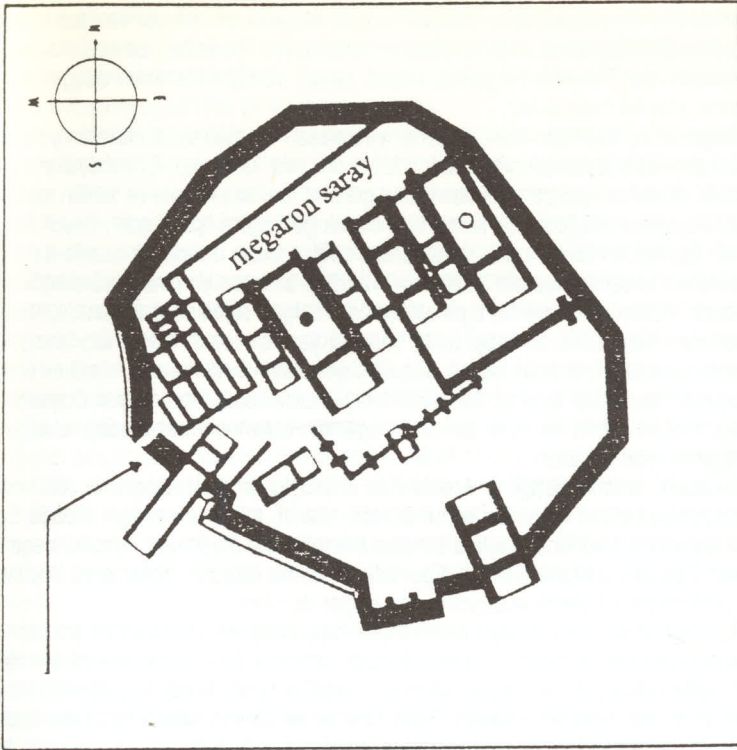
İç Anadolu'da toplu yerleşmelerin kökenleri, Torosların yaylalarındaki yabancı tahıl türlerinin gözetim ve bakım altında toplanmasına; giderek bu yiyecek kaynaklarının korunma, sulanma gibi belli bir sürekliliği olan gereklerine yönelik mevsimlik konak yerlerine dayanabilir. Bu geçici yerleşmeler, yiyecek toplama tekniklerindeki gelişmelerini, ekip biçme deneylerine dönüştürdükçe kalıcılık kazanmaya başlamış olabilir. Ancak Aşıklı Höyük'te saptandığı gibi, en geç dokuzuncu binyıl ortalarında, İç Anadolu'nun toroslara görece yakın bölgelerinde kalıcı ve kapsamlı yerleşmeler belirmiş olmalı.

Bu bölgenin iki ortak özelliği var; geniş yerleşmeleri yaşatabilecek yoğun bahçe tarımının gereksindiği yakın sulama kaynakları ve neolitik çağın kara elması obsidyenin bolca bulunduğu volkanik alanlar. Aşıklı Höyük, Melendiz Havzasının bol yiyecek kaynaklarından yararlanarak obsidyen kaynaklarını denetleyen ve sulamalı tarıma geçmeden önce büyümeye başlayan bir yerleşme örneği olabilir. Ancak, en geç yedinci binyılda Çatal Höyük, konumunun elverdiği bu olanakların her ikisini de değerlendiren, tarıma ve belki de hayvancılığa dayalı bir obsidyen toplama, işleme ve dağıtım merkezidir.

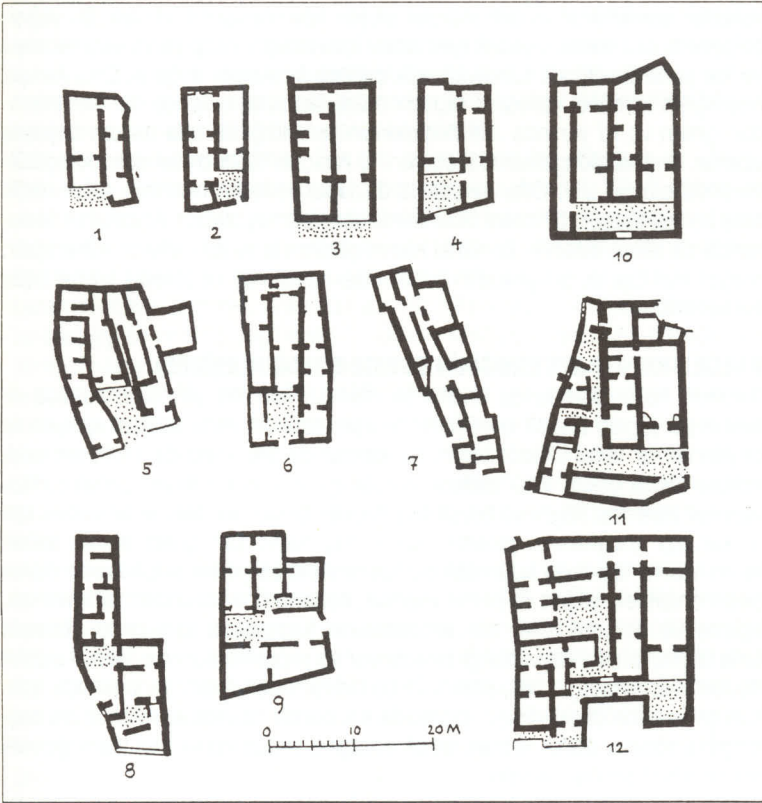
Bu yerleşmeler, yiyeceklerini, ister yoğun toplama ve avcılık, ister az veya çok sulanmış bahçelerde çapa tarımı ve küçük veya büyük baş hayvan beslemeyle edinsinler, sonuçta ortak bazı toplumsal etkinliklerin temelleri üstünde kurulmuşlardı. Bu etkinlikler, yiyeceğin kıt olacağı dönemlerin toplu dayanışma ve paylaşmanın güvencesiyle aşılmasına yönelikti. Yerleşme, temelinde, yiyecek işlemenin, depolamanın ve bölüşümün mekanıydı. Çatal Höyük gibi yerleşmelerin birbirine bitişik, düz damlı ve damdan girişli evlerden oluşan hücresel dokusu, damlarda güneşte kurutulan yiyeceklerin dam altındaki odalarda depolanması süreci ile imce ve paylaşımın komünal eşitlikçiliğini yansıtır.

Tarımin gelişmesi sürecinde yeni bir yeryüzü ve yeni bir yeraltı yaratıldı. Giderek çeşitlenen, karmaşıklaşan ve ayrıntılanan iş türleri, tohumun ekilip çapalandığı ve ekinin biçildiği dörtgen bahçelerden başlayıp, yiyeceklerin ve diğer ürünlerin serildiği dörtgen damlara uzanan ve doğada daha önce görülmedik bir geometrik mozaik oluşturuyordu. Farklılaşmalara yol açmadan eşit bölüşülmüş bu yeni yeryüzü, aynı geometrinin biçimlendirdiği odalardan, sekilerden ve duvarlardan oluşan bir yeni yeraltına açılıyordu. Çatal Höyük evleri, yeni yeryüzü ile yeni yeraltını, yiyeceğin işlenmesi ile saklanmasını bağlayan bu düşey ilişki çevresinde kurulmuştu. Bu düşey ilişki, bir yandan güneşin ve ayın gökyüzüne, bir yandan da sekilerin altında gömülü geçmiş anaların ve dayaların katmanına uzanıyor, ve yazla kışı, yaşama ölümü, adakla bereketi bütünleştiriyordu.

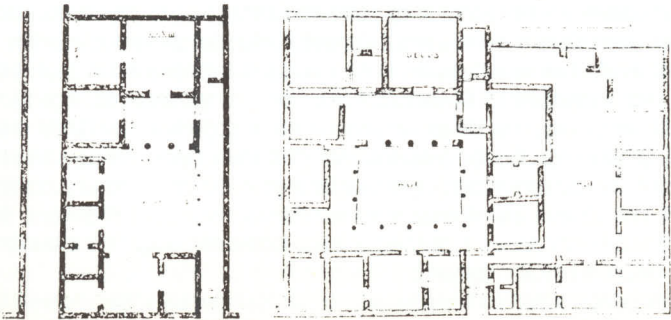
Yataydaki ilişkiler dokusu ise, farklılaşmanın ve eşitliğin dokusuydu. Damdan dama ve bahçelere yayılan bu yaşamda ayırımlar azdı; bahçeler herhalde dönüşümlü ekiliyor, herkes herkesin damından geçiyor, aynı zamanda kült odaları olan evler, belirli zamanlarda tüm klan tarafından kullanılıyordu. Bu süreklili

Troy'da megaron dizisi biçiminde saraylar (2500 - 2200)

Troya ve Poliochni'de megaron çekirdekli avlulu ev tipleri (Kay: Naumann, 1975)

Priene'de yandaki evle birleştirilip harem ve selamlık olarak kullanılan ev (Yay: Akurgal, 1988)

mozaik, başlangıçta herhalde az sayıda ve sınırlı boşluklarla kesiliyordu; boş kalan evlik yerler, çöp ve diğer atıklar için bir avlu olarak kullanılıyor, yerleşmenin kenarlarında ya da klan kümeleri arasında büyük ya da küçükbaş hayvanların toplu ağılları yer alıyor olabilirdi. Belki, zaman içinde, klan örgütlenmesinde belli bir merkezleşme gelişip bir ruhban zümre oluştukça ve belki kimi evler kült odasından tapınağa dönüştükçe, bazı ayınların daha geniş katılımla yapıldığı avlular da belirmiş olabilir.

Ancak, avlunun bir doku ögesi olarak yaygınlaşması, geçit ve sokaklarla birbirine bağlanması ve konut kurgusunun yataylaşarak bu dış mekanlarla doğrudan ilişki kurması, daha köklü toplumsal dönüşümlere bağlı olmalıdır. Komünel klannın ortak güvence birikimi belli bir noktayı aşmaya başlayınca, bölüşüm daha büyük özel paylara dağılmaya başladı. Artık evlere daha fazla ürün taşınıp depolanıyor; belki, daha önemlisi, daha önce bu sırsırta dokunun içine sokulmayan kimi küçük ve büyük baş hayvanlar da artık evlerin yakınına, belki içlerine kadar getiriliyordu. Evin yanındaki ya da altındaki ağıl, köy dışındaki otlaklara, bir avlu, geçit ve sokak dizgesi ile bağlanıyordu. Düz damların sürekli düzleminin giderek çözülmesinin altında, damdan dama taşınamayan paylardan oluşan yeni bölüşüm düzeni yatmaktadır.

Çatal Höyük yerleşmesinin bir çözülüş ve sönüş sürecine girdiği evlerde Burdur gölü kıyısındaki Hacılar yakınında yeni bir yerleşme tipi geliyordu. Kalın bir kerpiç korunma duvarı ile çevrili bu yerleşme, küçük bir köyden çok, müstahkem bir ağa ya da kabile şefi çiftliğini andırıyor ve Anadolu'da binlerce yıl sürecek bir hisar geleneğinin bütün unsurlarının embriyonik başlangıçlarını taşıyordu. Kerpiç "sur" ve girişin yanındaki "nöbetçi odası" herhalde henüz eli sopalı beslemeler düzeyinde uzmanlaşmış bir "askeri" unsurun varlığına işaretti. Daha "Saray" denemeyecek düzeyde farklılaşmış bir konut bunun hemen yanında "kraliyet anbarları" olmak boyutundan henüz çok uzak ama evden ayrılmış bir depo bölümü ve "tapınak" niteliği kazanmaya başlayan ayrı bir kült evi, belli bir merkezleşme başlangıcının belirtiriydi. Bir önceki evrede özelleşmeye ve belki mülkleşmeye dönüşen bölüşüm, bu çağda belirli ellerde toplanarak farklılaşma ve merkezleşme eğilimleri geliyordu. Hacılar'da bu merkezleşme ile birlikte gelişen farklılaşmanın ilk belirtilerinden biri, yerleşmenin orta kesiminde çanak çömlek işlikleri diye nitelendirilen birimlerin varlığıydı. Artı ürün, merkezi bir yeniden dağıtım unsurunun elinde toplandıkça yiyecek üretme ile kimi diğer ürünlerin üretimi birbirinden ayrılıyor, başkalarının ürettiği yiyeceklerle yaşatılan çanak çömlekçilerin uzmanlaşma ortamı doğuyordu.

Tüm bu farklılaşmalar ve çeşitlenmeler, artık dolaşım düzlemi ile çakıştığı için odaklaşan avlular çevresinde öbekeniyor, bu avlulara doğrudan açılan yatay mekansal dizgeler oluşturuyordu. Hacılar yerleşmesinin daha erken evrelerinde, kapalı bir yaşam mekanı ile yiyecek hazırlamakla ilgili bir yarı kapalı mekandan oluşan konutlar yanyana dizilerek ortak bir avluya açılıyordu. Bu gelenek, duvarlı yerleşmenin özellikle batı kesiminde belirginliğini koruyordu.

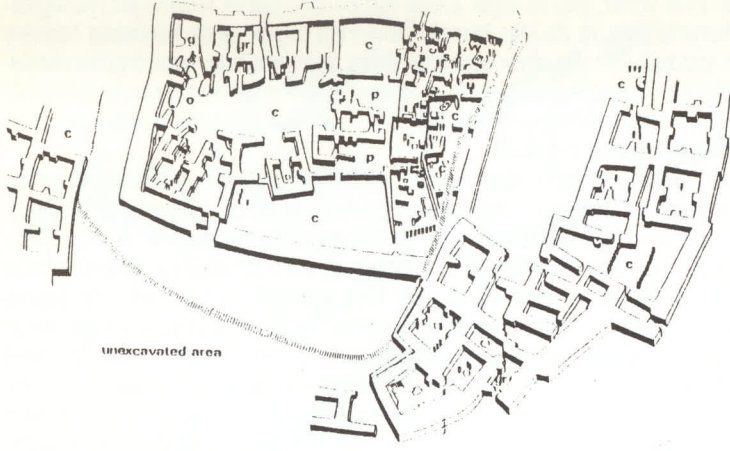
İç Anadolu neolitiklerinin sırsırta dayanmış, hücresel dokusunun çözülme sürecinde konut, iki yeni eğilim gösteriyordu. Bunlardan ilki, konut mekanının düşey bir düzenden yatay bir düzene dönüşmesiydi; bu eğilim Ege Dünyasına, depolama, yaşam ve önavlü dizgesinden oluşan megaronlar biçiminde ulaşacaktı. İkincisi ise, konutun içerdiği etkinlik ve işler çeşitlendikçe bir avlu çevresinde örgütlenmesi eğilimiydi; Ege'ye belki de Girit dolayımıyla yayılan bu eğilim, birkaç binyıl sonra peristilli içavularda doruğuna varacaktı.

EGE'DE MEGARON GELENEĞİ

Ege'de kentimsi ve kentsel yerleşmelerin gelişme koşullarının, İç Anadolu'dan ya da Mezopotamya veya Mısır gibi büyük ırmak havzası ortamlarından farklılık göstereceğine daha önce değinmiştim. Ege'de toplu yerleşme zorunluluğunun, yıllık geçim güvencesini sağlayacak bir tarımsal örgütlenmeye, ya da kapsamlı sulama sistemlerini yaşatacak bir yerleşme örüntüsüne bağlı olarak değil, Doğu Akdenizde gelişmeye başlayan bir ticaret ağının iskeleleri ve konak noktaları olarak belirmiş olabileceğini söylemiştim. Burada, Ege Dünyasının özgüllüklerinden kaynaklanabilecek bir iki özellik olasılığı daha ileri sürülebilir.

Bunlardan ilki, yine daha önce değindiğim coğrafsal/tarihsel konum farkına dayandırılabilir. İç Anadolu'da tarımı zorunlu kılan koşullar gerçekleşirken, eğer Ege'de gerçekten avcılığın ve balıkçılığın ağırlıklı olduğu bir tarım öncesi varoluş biçimini yaşatan çevre koşulları hala etkinliğini yitirmiyse, erkeklerin görece etkin rol oynadığı bir toplumsal yapıdan söz edilebilir. Yani, Ege'nin koşulları, İç Anadolu'da yiyecek toplama ve tarıma geçiş süreçlerinde başrolü oynayan kadınların olasılıkla anasoylu düzenine kıyasla, avcı ve balıkçı erkeklerin başrolü oynadığı, ataerkile daha yatkın bir toplumsal yapıyı beslemiş olabilir.

Bir diğer özellik olasılığı da, Ege'de yerleşmelerin gelişme dayanağı olan tarım teknolojisinin, neolitik İç Anadolu'daki gibi çapalı bir bahçe tarımı aşamasını belirleyici bir düzeyde yaşamadan sabanlı tarla tarımına geçmiş olabileceğidir. Büyük bir olasılıkla tarım, Ege'ye, İç Anadolu'daki gibi zorunluluklar karşısında topluca geliştirilen bir iç dinamik sonucu olarak değil, belli konumlarda kişi ya

Hacılar: Ortada eski dönem (Yak. 5400) hisarı; çevresinde ise bir sonraki dönemde (Yak. 5250) genişletilmiş hisarın bir kesimi (Kay: James Melloart, *Earliest Civilizations of the Near East*, Mc Graw Hill, 1965)

da zümrelerin ithal ettikleri öğrenilmiş bilgi olarak ulaşmıştır.

Bu etmenlerin hepsi, farklılaşan ve hiyerarşikleşen bir toplumsal yapıya yol açmaya yatkındır. Ticaret, toplumun ürettiği ve tükettiği malları giderek çeşitlendirerek, kimi yerleşmelere merkez yer niteliği kazandırmaktadır; Ege'de bu kademelenme, kıyı kentleri ve iskelelerinden kıyı ardındaki arbtölgelerine doğru olacak ve kendilerine bağlı köylerde beslenen merkez yerler ağı biçiminde gelişecektir. Ticaret, aynı zamanda, değişim için meta üretimini körükleyecek, çömlekçi tekeri gibi emeği hem vasıfsızlaştıran hem de üretkenleştiren teknolojileri gündeme getirecek; bu tür üretimin yönetimi ve eşgüdümü de toplum içinde denetim ve otorite merkezleri yaratacaktır.

Ataerkil eğilimler de bu tür bir otorite merkezleşmesini destekleyecektir. Ana soylu klanın daha yaygın ve eşitlikçi yetki paylaşmasına karşın, atasoylu kabilenin şefi, önceleri topluluğu adına kullandığı yetkileri daha kısa yoldan merkezi bir otoriteye dönüştürülebilir. Bu tarihsel altyapı, sonraki bin yıllar boyunca kuzeyden Ege'ye inen atasoylu Hint-Avrupa halklarının yerel yapı ile bütünleşip kaynaşarak, onunla sürekli yapılar kurmasını kolaylaştırmış olabilir.

Sabanla tarla tarımı ise, bu merkezleşen kentsel yerleşmeleri besleyecek, tüccarların ve zanaatkarların tarımdan bağımsızlaşmış işler yapmalarına izin verecek artı ürünü sağlamaktadır. Bu artı ürün, tekil tarım işletmelerinden ve köylerden merkez yerleşmelere ya pazar ya da haraç ve vergi yoluyla ulaştığı için, bu işletmelerdeki yapı da bir baba otoritesi çevresinde öbeklenerek merkezi yapıya eklenmektedir.

Kısacası, Ege'de yerleşme ve konutun gelişme koşulları, hızla merkezleşen atasoylu bir ortamda, daha geniş bir dünyaya açılan bir ticaret ağının düğüm noktalarında, herhalde tarla tarımı ile yaşatılan kentimsi ya da kentsel yerleşmelerle, bunları besleyen tarım köyleri ikilemi içinde olgunlaştı. Konutun gelişme süreci, bu ikili kanalda izlenebilir.

Megaronun İç Anadolu'nun göç niteliğinde hücrenel bir dokunun çözülmesi sürecinde beliren ilksel biçimleri yanyana dizili odalar biçimindedir. Bu tür bir dizgenin dış savunma çeperini oluşturduğu bir beşinci-dördüncü binyıl örneği Mersindeki Soğuksutepe yerleşmesi. Ege Dünyasında bilinen en eski örneği ise, Lesbos (Midilli) Adasında, 3000-2400 yılları arasında tarihlenen Thermi yerleşmesidir.

Thermi, bir köy gibi başlayıp bir kent gibi biçimlenen küçük bir yerleşmeydi. Yerleşme, başlangıcından beri dar sokaklar boyunca uzanan, dar cepheleri sokağa açılan derin dörtgen ev dizileri biçiminde gelişti. Son aşamalarında, dış çeperindeki evlerin arkasında, yer yer bağımsız, yer yer de evlerin arka duvarını oluşturan bir hisar suru izlenir. Ortak duvarları, bu evlerin bir arada yapılıp ortak bir düz damla örtüldüğü izlenimini yaratır. (Naumann, 1975, s.227-231)

Bu yerleşmenin doku özellikleri, yukarıda anılan özelliklerin hepsinden pay taşımaktadır. Thermi, bugün önemli bir bölümü deniz tarafından götürülmüş bir kıyı yerleşmesiydi ve Midilli Boğazındaki merkezi ve kuzeybatı rüzgarına kapalı konumu açısından Kuzey Ege deniz yollarında herhalde önemli bir uğrak yeri oluşturuyordu. Bu bakımlardan, varlığının başlıca dayanağı bu deniz trafiği ve ticareti olmalıdır. Yerleşmenin merkezinin başlangıçtan beri belirgin bir önem taşımaması ve korunması, yerleşmenin beyleri çevresinde yerleşmiş bir kentli yurttaşlar topluluğundan oluştuğu izlenimi yaratır. Kent halkının, bir yandan ticaretle (talan ve korsanlık da bu kapsama girebilir) de uğraşan savaşılar, diğer yandan kenti besleyen tarım topraklarının sahipleri olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan sokaklar boyunca yanyana dizilen dar parseller, hem bu savaşı yurttaşla-

rın beyleri çevresinde safa dizilişini hem de sabanla tarımın dar ve uzun tarlalar biçimindeki toprak bölüşümü düzenini anımsatır. Thermide, Limnos Adasında Poliochnide, Troyada megaron, ticaret, savaş ve tarla tarımının odağını oluşturan ataerkil baba evidir.

Megaronun, başından beri, sadece, yataşlaşan bir mekansal düzenin yeni koşullarını karşılayan en pragmatik çözüm olmakla kalmayıp, Çatalhöyükteki damaltı odalarının yeraltı mistisizminden giderek farklılaşan yeni bir kültürün mekansal boyutunu oluşturan bir konut türü olarak geliştiğine işaret eden birçok belirti var. Bunlardan en belirginini, megaronun, çoğu zaman ortada bir ocakla da desteklenen eksensel mekan düzeninin, varlığını binlerce yıl ısrarla sürdürdük-ten sonra, Hellen politeizminin tapınaklarında en olgun biçimine ulaşmasıdır. Megaron evin kendisinin, bir fetiş, hatta belki de yeni bir totem olarak algılandığına, Hera tapınaklarına adak olarak sunulan, geometrik bezemelerle süslü ev (veya tapınak) maketleri tanıklık eder. Megaron terimini bize ileten Homerosun Odysseiası ise, Hellen evinin ne denli bir erkek egemen ataerkinin baba ocağı olduğuna değinmelerle doludur.

Kısacası, tarımın beşiği İç Anadolu'da anasoylu bir klan düzeninin çözülmesi sürecinde beliren megaron konut düzeni, ticaret, talan ve savaşın ördüğü Ege Dünyasında ataerkinin başlıca simgesi mertebesine ulaşmıştır. Ancak, megaronun Ege'de yerleşmesinin bir diğer kökeni de bu bölgeye binlerce yıl boyunca çeşitli dalgalar halinde kuzeyden inen göçler de olabilir.

Bu göçlerin olası kaynakları olan Orta Avrupa bölgelerinde tarım ve konutun İç Anadoludan farklı biçimler alması doğaldı; ormanlardan kesme yakma tekniğiyle açılan alanlarda ve yağışlı iklimlerde yapılan tarım, kendi koşullarının konut ve yerleşme biçimlerini yarattı. Tıpkı tarımın kendisinin yabancı tahılların özgün doğal çevrelerinden yayılmasının yeni dayanıklı tahıl türleri yaratması gibi, konut yapımının da bu yeni bölgelerdeki daha sert ve değişik koşullara uyacak biçimde dönüşmesi (Piggot, 1965, s. 44-46); sıkışık dokuların yerini dağınık tek konutlar, samanlıklar ve anbarlardan oluşan köy planlarının alması; bu yağışlı bölgelerde düz damın yiyecek işlemedeki işlevselliğini yitirip yerini yağmur suyu ve kar yükünü üstünde tutmayan eğik çatılara bırakması doğaldı. Orta Avrupa neolitiklerinin komünel yerleşme biçimini oluşturan uzun evler de dar kenarlarından girilen ve iki yanında aile hücrelerinin yer aldığı bir orta mekan boyunca uzanan derin dikdörtgenlerdi. Megaron, İç Anadolu'da hücrenel dokunun çözülmesinde olduğu gibi, Orta Avrupa'da da toplu yerleşim biçiminin daha küçük ama benzer kurgulu birimlere bölünmesinden doğmuş olabilir. Ancak, her iki durumda da temel dinamik, komünel klanın çözülmesi ve tekil ailenin yükselişidir; megaronun Ege'de gelişmesinin her iki olası kökeninde de ataerkil ailenin baba evi yatmaktadır.

AVLULU KONUT GELENEĞİNİN EGE'DE EGEMENLEŞMESİ

Avlunun, konut dokusunda önemli bir merkezi konuma yükselişi, tarımda ve toplumsal yapıda önemli dönüşümlerle eşzamanlıdır. Avlu, giderek gelişen ve çeşitlenen bir tarım ekonomisinin, bir yandan da aile yönünde tekilleşen odak noktası olarak gelişti. Artık sadece yiyecek işlemek ve kurutmak, çanak çömlek yapmak ötesinde, küçük ve büyük baş hayvan beslemek, bunları beslemek için ot kurutup anbarlamak, giderek büyük baş hayvanları çekici olarak saban tarımında ve taşımada kullanılan bu hayvanların eti yerine sütünü gıda olarak değerlendirmek, yoğurt ve peynir yapmak, derisi yerine yününden yararlanmak, eğirme ve dokuma işleri, aile ekonomisinin kapsamına katılıyordu. Sabanla tarla tarımı, tarımla hayvancılığı birleştiriyor ve yoğunlaştırıyordu: "İkincil ürünler devrimi" (Ehrenberg, 1989, s.99-107) bu birleşmeden doğdu ve mekanda avlunun çevresinde öbeklenirken, toplumda da, bu karmaşıklaşan ekonomiye başlangıçta zorunlu olarak katılan, erkek emeğini, statüsünü ve otoritesini giderek egemen bir konuma yükseltti.

Avlulu köy evlerinin, tarla tarımının yayıldığı her yere, bir çift öküz, bir saban ve giderek her işin yönetimine el koyan bir aile babası çiftçi ile birlikte ulaşması doğaldı. Ege'de de, belki kentlerin henüz sıkışık megaron dizilerinden oluştuğu dönemlerde bile, tarım köylerindeki evlerin avlular çevresinde örgütlenmiş olmaları umulabilir. Kentsel konutun da zamanla karmaşıklaşan yaşam düzeninin, evi bir avlu çevresinde derlemeyi kırsal deneyimlerden devşirdiği düşünülebilir.

Ancak, avlulu evin kente ulaşımının bir yolu da kral saraylarından geçmiş olabilir. Hitit saraylarından Beycesultan'daki ikinci binyıl sarayına, Ege'de, aynı binyılın ikinci yarısında Miken saraylarına kadar çoğu kral konutunda merkezi içavullar yaygındı. Bunlar arasında, Miken öncesi Giritin Minos saraylarının içavulları ayrı bir konumdaydı; tüm belirtilere göre, bu avlular boğa güreşleri gibi çeşitli költ kökenli etkinliklerde kullanılmaktaydı. Knossos, Phaistos, Malla, Aghia Triada gibi Minos saraylarında avlu, içmekanin pragmatik düzenlenmesinin ötesinde boyutlar taşıyordu.

Neolitik dönemin son evrelerinde avlu, bir yandan günlük yaşamın çeşitli işlerinin ve ilişkilerinin odak noktası olarak gelişirken, bir yandan da giderek merkezileşen ve bir ruhban zümre elinde toplanmaya başlayan költ yaşamının çeşitli

ayın ve etkinliklerinin de odağına dönüşüyor, daha büyük izleyici kitlelerine yönelik gösterilerin mekanı olmak görevini üstleniyordu. Çatal Höyük'te evlere oranları giderek azalan (Stea, Turan, 1993, s.112) tapınak sayısı, Hacılar'da kendi avlusuna açılan tek bir tapınağa iniyordu.

Minos saraylarının avlularının bu denli eski İç Anadolu geleneklerine dayandığını, Anadolu'nun doğusundan, belki Mezopotamya ve Suriye gibi bir güzergahtan Girit'e ulaştığını ileri sürmek bugünü bilgileri olanaksız. Ancak Minos uygarlığının birçok yönünün, bir ayağı Mısır'a ve belki Hindistana bile uzanan boğa fetişizminin, yılanlı kadın rahibelerin çağırıştığı bir Kybele kültü benzeşiği anasoyluluk kalıntılarının Anadolu benzeri bir neolitik geleneğe dayanması olasılığı da göz ardı edilemeyecek düzeyde. Bu yüzden, Minos uygarlığında, megaron türü konutun varlık göstermemesi, Santorini Adasındaki Akrotiri yerleşmesinin iki üç katlı evlerinde olduğu gibi, avlulu olmasa da yoğun kült etkinlikleri belirttileri taşıyan evlerin yaygın olması, böyle bir geçmişle ilgili olabilir. Girit'in kendisindeki Gourmia kentinde konut avluları, sıkışıkça bir yerleşme düzenin pragmatik çözümleri olarak belirir, fakat Knossos yakınındaki Tyliossotaki villa, avlu çevresinde düzenlenen sarayların kanatlarını anımsatan bir kurgu gösterir. Kısacası, içavlu, Minos uygarlığında en azından soylu sınıfın konut geleneklerinde önemli bir kültürel mekan konumu taşımış; belki de ana tanrıça kültüne duyarlılığını koruyan halkın günlük yaşamında da belli bir yeri korumuştur.

Ancak Ege'de içavlulu kentsel konut kalıntılarının yaygınlık kazanması, M.Ö. 2500'lerden itibaren, Limnos Adası'nda Poliochni V ve Troya II kazılarında bulunan önavlulu evlerle başlar (Naumann, 1975, s.349). Her iki yerleşmede de, megaron türü başodaların yanlarına yapılan eklemelerle üç yanı odayla, sokak yanı ise duvarla çevrili önavlular oluşturulduğu görülür. Bu evlerin kimi, oldukça kapsamlı ve varlıklı bir kentsel yaşamı yansıtır. Kuzey Ege deniz ticaretinin önemli noktalarında yer alan Poliachni ve Troyanın zengin tüccarlarının bu tür evleri olması, megaron evlerinin çevresini mal stoklarını depolayabilecekleri odacıklarla donatmaları umulabilir. Burada dikkati çeken özellik, bu önavlunun, sonradan içavlulara atfedilen iklimsel kaygılarla ilgisi olmayan, konut yaşamı ile mal depolama ya da satma gibi birbirinden ayrıştırılmak istenen kullanımların ilişkilerini düzenleyen bir mekan olarak belirlenmesidir.

Gerçekte, içavlunun geçmişi, Ege'den daha geniş bir dünyaya ve konutun işlevlerinin çeşitlenmesinden daha geniş kaygılara dayanır. Klasik dönem sonunda belirgin bir tipolojiye ulaşarak Hellen dünyasında yaygınlaşan içavlulu polis evinden tirbuçuk binyıla yakın bir süre önce Mezopotamya'da Ur kentinde aynı tür bir tipolojiye uyan içavlulu evler yaygındı. 1920'ler ve 30'larda bu kenti kazan Woolley, bugünkü Arap dünyasında hala yaygın olduğunu gözlemlediği bu tipolojiyi üç nedene bağlıyordu: "... Güney Mezopotamya iklimi, konutta mahremiyet kaygısının Orta Doğunun değişmez bir özelliği olması, ve evde köle kullanmak adeti..." (Woolley, 1954, s.180). Mezopotamya'dan çok daha öteleden, Indus havzasında Mohenjo-Dara'dan, Roma dünyasının en batı uçlarına kadar yayılan bir konut tipinin iklim koşullarıyla belirlenmesinden söz etmek çok anlamlı olamaz. Ancak, diğer iki neden, yani "Harem" ayırımı ile sınıfsal ayırım, tüm bu ataerki ve köle sahibi kentsoylu zümrelerinin gündelik yaşamının düğüm noktalarıydı.

Homerosun öyküsünde değinilen ve Telemachosun annesi Penelope'yi tersleyerek yolladığı üst kadın (Homeros, 1970, s.356-359), Hellen evinde de gynai-konitis yani kadınlar bölümü olarak kullanılması, en azından ünlü ozanın yaşadığı çağa dayanır. Olynthos ve Priene gibi kentlerden kalan ev tiplerinde ise alt katın ya da megaron tipinde bir başodanın andronitis yani erkek bölümü (selamlık) olarak kullanıldığı izlenebilir (Wycherley, 1991, s. 166-169). Priene'nin bir çoğu tek katlı evlerinde harem-selamlık ayırımının, bazen yanyana iki megaron odada, bazen de daha önce ayrı olan yanyana iki evin sonradan birleştirilmesiyle (Akurgal, 1988, s.442,443) gerçekleştirildiği görülür.

Antik çağın birçok toplumu gibi Hellen kentlerinde de en azından domestik köle kullanımı, özellikle ticaretin ve kentlerin büsbütün geliştiği Klasik ve Hellenistik dönemlerde, yaygınlaşmış olmalı. Bu dönemlerde kentlerin, özellikle de ünlü Hippodamos'a atfedilen ızgara sokak planlı yeni kurulan kentlerin, belirgin özelliği titiz bir ayırım ve ayrıcalık kaygısı ile planlanmış mekanlardan oluşmalarıdır. Bugün, yıkıntılarının doğayla bütünleşik bir açıklık ve ferahlık duygusu verdiği agoralar, tiyatrolar ve gymnasiumlar, yaşadıkları çağlarda kapalı ve denetimli açık hava mekanlarıydı. Kentin yaşam merkezini oluşturan ve dört yanı stoalarla çevrili agoraya kadınların ve kölelerin girişi kuralların verdiği izinlere bağlıydı. Kısa zamanda kolay bir arsa tahsisi ve dağıtımını sorunu çözmek amacıyla birçok zaman eğimlere rağmen serilen ızgara sokak düzeni, rahat bir yurttaş yaşamını zenginleştirmekten çok, iş, çarşı ve ev arasındaki köle trafiğinin kanalları olarak planlanmıştı. Kent kapılarında agoraya giden caddeler dışında bu kanallar, evlerin genellikle sağır dış duvarlarıyla büsbütün yoksullaşıyor ve agoradaki kamu yaşantısıyla evlerdeki özel yaşantı arasında kölelere terk edilmiş mekanlara dönüşüyordu. Domestik kölelere genellikle evlerin zemin kat-

larında, avlunun "öte" yanında odalar ayrılıyordu. Böylece, kadınlar gibi kölelerin de yaşantısı, gerekli temaslar dışında, erkek yurttaşların yaşantısından ayrı tutuluyordu.

Cinsiyet ve sınıf üstüne kurulmuş bu ikili ayırım, Hellen evinin iç avlusunda bütünleşiyor ve tümüyle içine dönük, dışa kapalı bir konut tipi yaratıyordu. İçinde bir havuz ya da kuyunun bulunduğu, genellikle bir adak yeri de içeren bu içavlu, güneşle gölgeyi, sıcakla serini birleştirdiği ve denetimli bir biçimde ayırdığı gibi erkekle kadını ve efendiyle köleyi de birleştiriyor ve ayırıyordu.

İçavlulu Hellen evinin kökenleri Ege'yle sınırlı olmadığı gibi, gelişmesi de Ege Dünyasının sınırlarını çok aştı ve Roma İmparatorluğunun en ücra köşelerine kadar yayıldı. Antik çağı aşan izleri, Avrupa'da ortaçağ kentlerinde zanaat loncalarının gelişmesi ve üretimin kentin tüm konut alanlarını kapsayacak biçimde örgütlenmesi ile gelişen lonca konutları ile silindi. Doğuda ise daha yavaş bir dönüşüm söz konusuydu: İçavlulu konut ve çarşı ile mahalle ayırımı, sınıfsal boyutlarını yitirerek, fakat cins ayırımı tavrını sürdürerek, Bizans vs. Osmanlı kentlerinde uzun süre daha yaşadı.

BAZI TEMALARLA GERİYE BAKIŞ

Tüm bilgi ve yöntem eksiklerine ve spekülatif tavrına karşın bu yazının bazı önemli temalara değindiğini vurgulamak istiyorum. Bunların gerek tarih içinde gerekse günümüzde konu araştırmaları açısından önem taşıdığına inanıyorum: O Ege Dünyasını bir iklim, çevre koşulları ve kültür çanağı olarak algılamak ve konut tipolojisini bu tür açıklamalara dayandırmak yetersizdir. Megaron, sadece kuzeyden getirilen bir iklimsel ve kültürel konut türü olarak açıklanamaz. İçavlulu konut da sadece güneş ve serinlikten yararlanmak için geliştirilmiş bir Akdeniz konutu olarak algılanamaz. Konut, elbette bulunduğu yörenin iklim koşullarına uyum gösterir, ancak bir sürü uyum biçiminden hangisinin geçerlik kazandığı, tarihsel ve toplumsal dinamiklere bağlıdır.

O konutun üretimle yakın ilişkisi tarih boyunca dönüşen bir önem taşır. Konut, yiyecek üretme sürecinin bir parçası olarak belirir; üretimin çeşitlenmesine koşut olarak evdeki işyeri niteliğini kazanır; sanayi toplumu ile birlikte, işyeri ile konut kesin bir ayırma uğrar. Tarih araştırmalarında konutun bir yandan tarımla, bir yandan da zanaatla ilişkileri önemlidir ve mekansal örgütlenmesinde bu üretimin çeşitlenmesi ve ayrıntılanması belirleyici rol oynar.

O tarihte geri gittikçe toplumların tarım toprağını bölüşmek teknikleri ile yerleşme dokusu oluşturma biçimleri arasında benzerlikler belirginleşebilir. Çatal Höyükte dörtgenler geometrisinin yarattığı damlar ve bahçeler arasındaki sürekliliği ve megaron dizileri ile sabanla sürülen tarla dizileri arasındaki olası benzerliğe değinmiştim. Izgara planlı Hellen kentlerinin eğimli yamaçları kolonize edebilmek için geliştirdiği teraslama teknolojisi ile, aynı çağda ticari ürünler olarak önem kazanan bağcılık ve zeytinciliğin aynı tür yamaçları kolonize etmekte kullandığı teraslama teknolojisi de önemli benzerlikler taşır.

O Prehistorik konut tarihi antik çağ açısından önemli olduğu gibi, antik toplumların konut tarihi de ortaçağ açısından önem taşır. İçavlulu antik çağ konutunun cinsiyet ve sınıf ayırımına dayanan içine dönüklüğünü ve agorada odaklanan kent merkezinden kopukluğunu toplumsal tarih dinamiği için kavramak, hakkında bilgisiz olduğumuz Bizans konutu ile, göçebe ve İslam değerleri ile açıklamaya çalıştığımız Osmanlı konutu hakkında ışık tutabilir. Gerek Bizansta gerekse Osmanlı toplumunda, Batıdaki özerk zanaat loncalarına kıyasla çok daha merkezi bir denetim söz konusudur. Bu denetim çarşı ile mahalleyi ayrı tutmaya devam etti ve, Avrupa ortaçağ kentlerinin tersine, üretimin konut alanlarını dönüştürmesini engelledi. Sınıf ayırımının kalktığı, ancak cinsiyet ayırımının sürdüğü Osmanlı kentinin konut türü özünde karmaşıklaşmış, ayrıntılanmış ve kademelenmiş bir içavlulu konut tipi olarak yorumlanabilir; kesin olarak içine kapalı çok amaçlı antik içavlunun yerini, bahçe, avlu, hayat, sofa gibi mekanlar almış ve bu dizge, yine sokaktaki yaşama denetimli bir mekanla yönelen çıkma ve cumbada noktalanmıştır. □

KAYNAKÇA

- AKURGAL, Ekrem: *Anadolu Uygarlıkları*, Net Turistik Yayınlar, İstanbul 1988
EHRENBERG, Margaret: *Women in Prohistory*, British Museum Publications, Londra 1989
HOMEROS: *Odysseia*, A.Erhat, A.Kadir çevirisi, Sander, İstanbul 1970
NAUMANN, Rudolf: *Eski Anadolu Mimarlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975
PIGGOT, Stuart: *Ancient Europa*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 1965
STEA, David ve TURAN, Mete: *Placemaking*, Avebury, Ashgate Publishing Ltd. 1993
WOOLLEY, Leonard: *Excavations At Ur*, Londra 1954
WYCHERLEY, R.E: *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu? Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul 1991.

Antik Çağ Batı Anadolu'sunda Konut

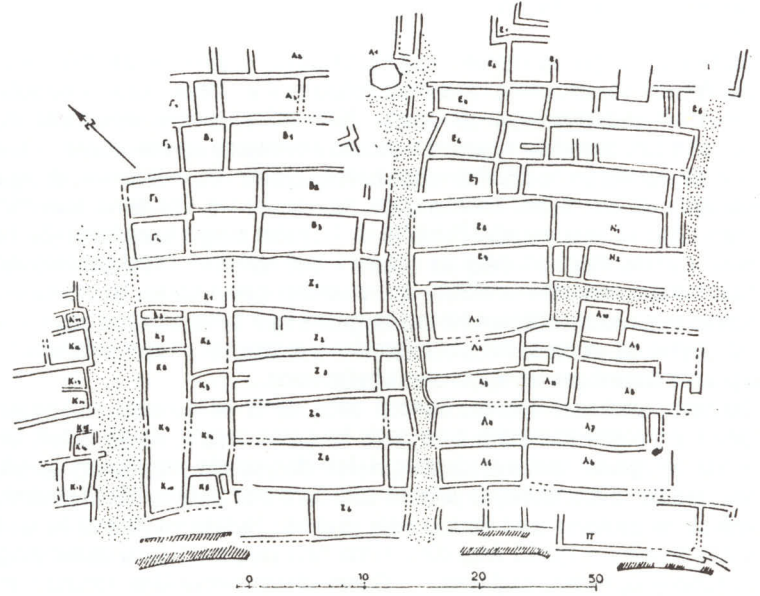
Akın ERSOY *
Binnur GÜRLER **

Konut insan için vazgeçilmez bir gereksinimdir. Uygarlığın gelişim süreci içinde insanın gelişen ve değişen ihtiyaçları, konutlarının şekillenmesinde etken olmuştur. Mimarlık tarihi çerçevesi içinde bu gelişimi çok sayıda eski yerleşim yerlerine sahip olan Batı Anadolu coğrafyası içinde bulmak olasıdır. Geniş bir perspektife sahip olan bu konuda, Batı Anadolu ölçeğindeki kazı ve araştırma sonuçlarına dayanarak, daha çok plan şeması değerlendirilmiştir.

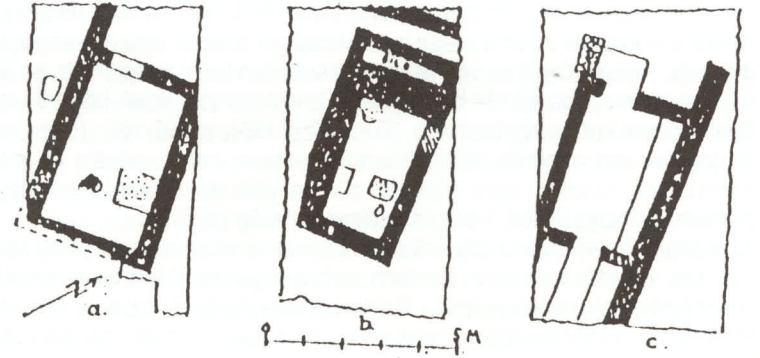
İnsan yaşamının başlangıcından itibaren, barınma ve sığınma önemli bir gereksinim olmuştur. Yaklaşık M.Ö. 7 binde, insanın yerleşik yaşama geçişinde barınma ve sığınma gereksinimleri küçük konutlarda şekillenmiştir. İnsanın doğa ile ve sonrasında fazla ürünün paylaşımında çıkan sorunlar nedeniyle hemcinsleri ile olan mücadelesi konutların planlanmasında etken olmuştur. Arkeolojik bulgu ve değerlendirmeler yan yana veya arka arkaya olan konutların, ortak taşıyıcı duvarlara, avlulara ve çatılara sahip olduklarını göstermiştir. ¹ Konutların bu şekilde planlanmasında ortak mücadele ve yaşam kavgasını en iyi şekilde bulmak mümkün olmaktadır. Yerleşimlerin ortak kaygılara yönelik olarak önceden planlandığı da ileri sürülmektedir. Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Çatalhöyük'te, önemli bir gereksinim olan yollar görülmezken, bu görevi savunmaya yönelik fonksiyonu ile birlikte düz olan çatılar karşılıyordu. Düzgün doğrultular izlemeyen yollara Batı Anadolu hinterlandı içinde yer alan Lesbos (Midilli) Adası'ndaki M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen Thermi yerleşiminde rastlanmaktadır. (Çizim 1) ². İki yerleşim arasında iki bin yıldan daha fazla bir süre vardır. Bu süre sonunda yolların ortaya çıkışı ve ortak avluların ortadan kalkması gerek ihtiyaçların farklılaşması ve gerekse insanın giderek ortak yaşamdan uzaklaşması ile de çok yakından ilgili olmalıdır. Ancak ortak kullanılan çatı ve taşıyıcı duvarlar, ortak kaygıların sürdüğünün ifadesidir.

Batı Anadolu'da Denizli civarında bulunan Beycesultan bölgesinin en eski yerleşimlerinden biridir. Beycesultan'da İngiliz Arkeologların ortaya çıkardıkları, M.Ö. 4500 yıllarına tarihlenen XXXIII tabakadaki evler, bir ocaklı ve dikdörtgen planlı iken, M.Ö. 4000 yıllarına ait olan XXIV. tabakalardakiler ise bir ön oda ve iki arka odadan oluşan megaron tipi evlerin ilk habercileridir. (Çizim 2) ³.

M.Ö. 3. binin başlarına tarihlenen Thermi konutlarının sokağa bakan bir ön oda ve derin bir dikdörtgen arka odadan oluşan bir plana sahip oldukları saptanmıştır. (Çizim 3) ⁴. Konutlar arasındaki bölme ve taşıyıcı duvarlar ortak çatıları taşıyorlardı. Tek katlı olan bu konutların sokak ile olan bağlantısı, ön odanın bulunduğu kısa taraftan sağlanıyordu. ön odadan bir kapı ile tabanı sıvalı olan tek ocaklı arka odaya geçiliyordu. Ön oda 12-15 m², arka oda ise 36-65 m² boyutlarındadır. M.Ö. 3. binin ortalarına doğru önce arkadaki büyük odanın ikiye bölündüğü (Çizim 1), sonrasında ise bir dip oda veya ikinci bir ön odanın tasarlandığı görülmektedir (Çizim 4). Bunun yanısıra uzun duvarların kapı duvarını aşarak ileriye uzamasıyla oluşan bir ön avlu, megaron tipindeki evlerin ilk örneklerini oluşturan bir değişimin başlangıcını belirler (Çizim 5). M.Ö. 3. binin başlarına verilen Troia Ib yerleşiminde, 5.4 x 12.8 m boyutlarında, içinde ocağı ve ön avlusu bulunan bir megaron tipi ev saptanmıştır. ⁵ Bu evin bağımsız olarak planlanmış olması, Anadolu'daki en eski ve kesin bir megaron planı gösteren örnek olması ile gerçek anlamdaki ilk Megaron olarak kabul edilmektedir. Yontulmamış taşlardan oluşan duvarlarının alt kısmı balık sırtı şeklinde örülmüştür. Duvarların üst kısmı ise kerpiçtendir. Çatı, iç destek kullanılmaksızın geçilen toprak düz dam örtüsüyle Thermi konutlarını hatırlatmaktadır. M.Ö. 3. binin başlarına tarihlendirilen Beycesultan XVII. tabakada, yan odalı ve megaronlu büyük evler görülür.

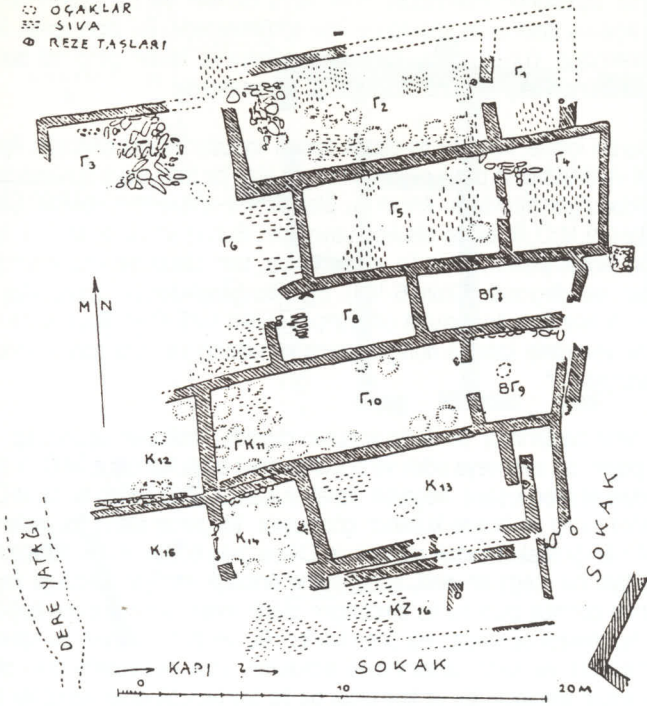
Çizim 1: Thermi. IV B Yerleşmesi. W. Lamp, Excavations At Thermi In Lesbos, Cambridge 1936, Fig. 5.

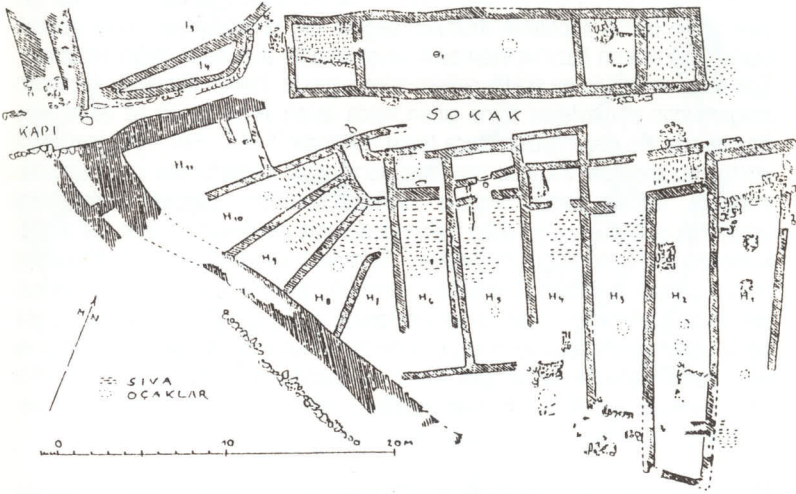
Çizim 2: Beycesultan. XXIX. XXVII. ve XXIV. Tabakalar. S. Lloyd und J. Mellaart, Beycesultan I, 1962, Abb. 5,6.

* Arkeolog, DEÜ. Mimarlık Fakültesi.
** Arkeolog, DEÜ. Güzel Sanatlar Fakültesi

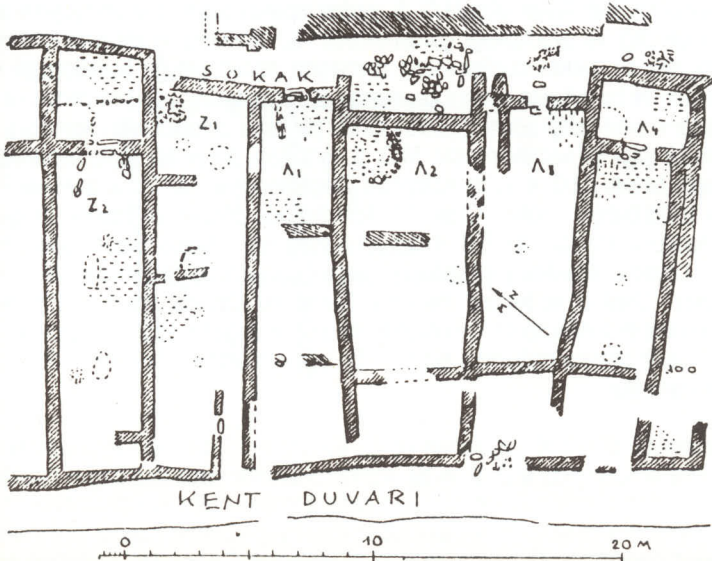
17 ÇÖMLEK CUKURLARI
 18 OÇAKLAR
 19 SIVA
 20 REZE TAŞLARI

Çizim 3: Thermi. I. Yerleşme. W. Lamp, Excavations At Thermi In Lesbos, Cambridge 1936, Fig. 1.

Çizim 4: Thermi. V. Yerleşme. W. Lamp, Excavations At Thermi In Lesbos, Cambridge 1936, Fig. 6

Çizim 5: Thermi. V. Yerleşme. W. Lamp, Excavations At Thermi In Lesbos, Cambridge 1936, Fig. 6.

M.Ö. 2500-2200 yılları arasına tarihlendirilen Troia II yerleşiminin erken dönemlerine ait çok az ve yetersiz konut kalıntısı ele geçmesine karşın, sonrasında, Troia II'c'de 6 adet megaron saptanmıştır⁶. Bunlardan A yapısının 10.20 x 20 m boyutlarında olduğu ileri sürülmektedir. Duvar kalınlığı 1.40 m olan bu yapının oldukça geniş bir iç açıklığa sahip olmasına karşın, düz dam şeklindeki çatısını taşıyabilecek olan iç desteklerin varlığı saptanamamıştır. Aynı zaman dilimine ait olan Beycesultan XVI-XIV. tabakalarında evler, Thermi örneklerinde olduğu gibi, bitişik düzende ve temelde yan yana ilk megaronun geldiği, dikdörtgen ev veya oda toplulukları oluştururlar. Ancak bu evlerde ön avlu olup olmadığı saptanamamış olmakla birlikte, M.Ö. 3. binin sonlarına tarihlenen X.-VIII. tabakalardaki megaron tipi yapılarda saptanan ön avlunun varlığı, bu evlerde de avluların olabileceğini mümkün kılmaktadır. Troia II ile çağdaş olan Alaşehir Gavurtepe yerleşiminin IV. yapı katında da megaron tipi yapılara ait mimari bulgular ele geçmiştir.⁷

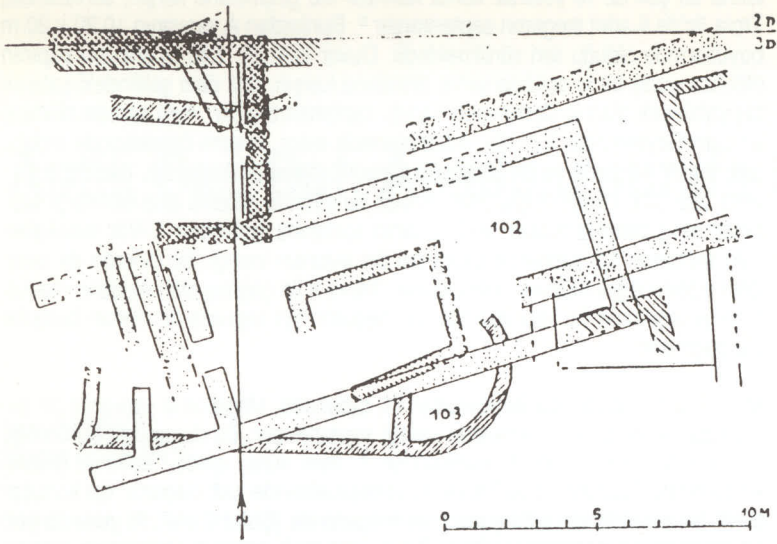
M.Ö. 3. binin sonlarında Beycesultan IX. tabakada, Megaron B yapısının ön avlusunda çatıyı taşıyan dikmelerin varlığı saptanmıştır. Bu durumla bu örneğe Anadolu'da hala rastlamak mümkündür.⁸ Aynı süreç içinde, Lemnos (Limni) Adası'ndaki Poliochni V ve Troia IIg yerleşmelerinde salt megaron tipi konutlar değil, bir yanında yan odalar bulunan megaronlar (Çizim 7 a-d), iki yanında yan odalar bulunan megaronlar (Çizim 7 e-g), avlulu, birçok yan odalı ve megaronlu evler (Çizim 7 j-l) ve megaronsuz evler (Çizim 7 h-i) ortaya çıkmıştır. Bu çok sayıdaki çeşitli ev tipleri ihtiyaçların birden bire değişimi ve çeşitlenmesinden çok, bu sırada söz konusu merkezlerdeki kültür değişiminden kaynaklanmıştır. M.Ö. 2. binin ortalarına doğru, Beycesultan IV. tabakada, megaron ve megaron benzeri odalara sahip evler vardır ve bunların hepsinde bir ocak bulunmaktadır (Çizim 8)⁹. M.Ö. 1800 - 1275 tarihleri arasına verilen Troia VI'da ise, Troia II'nin tekdüzeliğine karşın, bireysel yaratıcılığın ürünleri olan üç tip konut ele geçmiştir (Çizim 9)¹⁰. A, B ve G konutları megaron, V, W ve M konutları çok odalı ve E, F ve Q konutları tek odalı konut tipindedirler. C konutunun 8.40 x 15.30 m. boyutlarındaki ana odasının genişliğinin uzun duvarlara paralel olan, orta aks üzerindeki üç adet iç destekten oluşan bir sıra destek ile geçilerek çatısının taşındığı ileri sürülmektedir. Aynı destek sırasının varlığı diğer konutlar için de önerilmektedir. 8.40 x 11.50 m. boyutlarındaki F yapısında çok sayıda destek altlıklarının ele geçmesi ve duvarlarının kalınlığı bu konutun bir bodrum katı olduğunu düşündürmektedir. Tüm bu konutların araziye bağlı şehir planı çerçevesinde yelpaze gibi dağıldıkları görülmektedir. Alaşehir Gavurtepe yerleşiminde daha çok bir saray yapısı olarak tanımlanan megaron, 8.70 x 10.00 m. boyutları ile Troia VI'nın megaron tipi konutlarına benzerlik göstermektedir. Taş döşeli zemine sahip olan bu yapıda ocak ve iç sütun sırası henüz belirlenememiştir.¹¹

Tüm bu örnekler M.Ö. 2. binin sonlarına kadar Batı Anadolu konut planlamasında, dikdörtgen planlı konut şemasının devamı olarak, özellikle M.Ö. 3. binin başından itibaren, çekirdek yaşam birimini megaron tipindeki konutların oluşturduklarını göstermektedir. Anıtsal yapılar bu tipin dışına çoğu zaman çıkmazken, küçük ölçekli konutlarda M.Ö. 3. binin sonlarından itibaren, yine bu tipe bağlı olarak ihtiyaçların gerektirdiği ilavelerle değişik şemalar görülmeye başlanmaktadır. B. Anadolu konutlarının İç Anadolu konutları ile tam bir paralellik göstermedikleri görülmektedir. İstinasız tüm yapılarda görülen düz dam çatısının, M.Ö. 2. binin ortalarından itibaren iç desteklerle taşınmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Tümüyle taş duvar örgüsüne sahip konutlar da olmasına karşın, çoğu konut taş temel veya döşek üzerine ahşap hatıllarla güçlendirilmiş kerpiç duvarlara sahiptir. Kerpiç boyutları belirli standart örnekler vermezler. Kullanılan taşlar işlenmemiş, az işlenmiş veya kırık taşlardır. M.Ö. 2. binin ortalarından itibaren taş yontumu artar. Taş duvar örgüsü, özellikle Troia merkezli olarak, plan tiplerinde olduğu gibi, Hitit ve Myken kültür bölgelerinden farklıdır. Bu bölgelerde büyük ve işlenmemiş taşlar tercih edilirken, Troia'da küçük, işlenmiş ve duvarlarda belli sıralar meydana getiren standart taşlar kullanılmıştır.

Oda tabanlarına çoğunlukla yeterli ilgi gösterilmemektedir. Bazı örneklerde, örneğin Thermi'de evlerin tabanlarının çakıl ile örülmesi ve Alaşehir Gavurtepe megaronunda küçük kayrak taşlarla kaplanması gibi, özenli taban uygulamaları olmasına karşın, çoğunlukla tokmaklanarak sıkıştırılmış kilden ibaret olan bir harçla kaplıdır. Kapı söveleri ve eşikler ahşaptı. Eşik olarak kil, küçük veya orta boy taşlar ile büyük ölçekli taşlar da kullanılmıştır. Ocak ve fırınlar ısıtma, pişirme ve kurban ateşi olarak evlerin vazgeçilmez unsurlarıydı.

M.Ö. 1. bine girildiğinde yeni bir konut tipiyle karşılaşılmaktadır. Oval planlı olan ve M.Ö. 925 - 900 tarihleri arasına tarihlendirilen bu ev tipi, bilinen en eski oval

Çizim 6: Troia II A ve II B Megaronları. R. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı (Çev. Beral Madra), Ankara 1975, Res. 95.

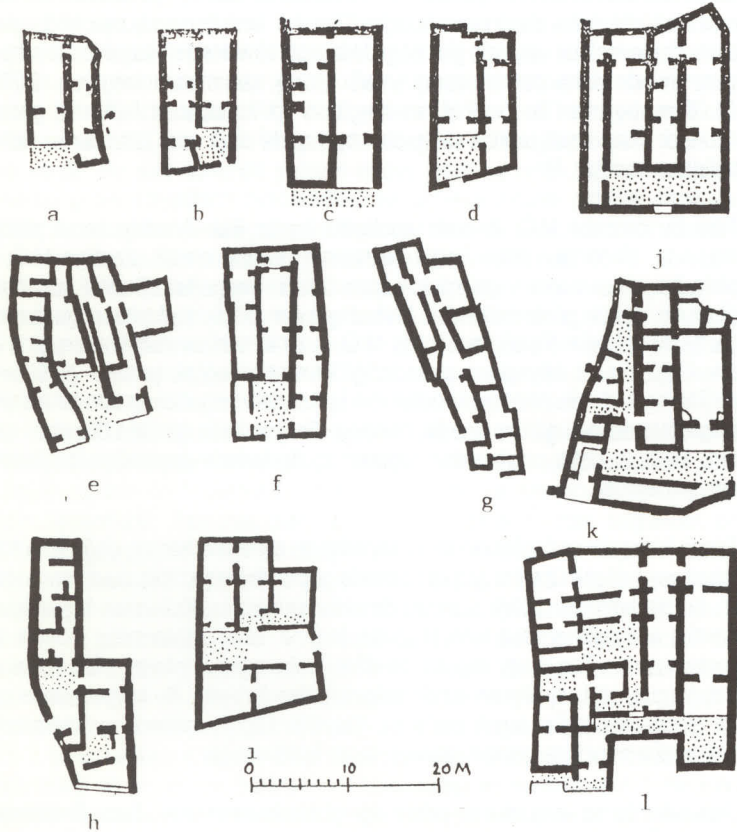
planlı evdir. Bayraklı Eski İzmir'de saptanan bu oval ev, 2,45 x 4 m. boyutlarında olup, taş temel üzerine standart boyutlardaki kerpiçten inşa edilmiştir (Çizim 16)¹². Semerdam şeklinde çatı örtüsüne sahip olduğu önerilen evin, ışık ve havalandırma sorununun mahyadaki delik veya delikler ya da çatının hemen altından açılmış delikler ile çözüldüğü ileri sürülmektedir. Bu plan tipinin önce adalar üzerinden Yunanistan'a, sonrasında, İtalya'ya kadar gittiği ve burada Apenin kültürünün baş formunu oluşturduğu bilinmektedir.¹³

Zaman süreci içinde, ikinci bir tip olarak apsisli konutlar ortaya çıkmıştır. Apsisli evin, oval ve dikdörtgen planlı ev arasında yer alan bir form veya bunların çeşitlenmesi olduğu görülmektedir. Ancak bu plan ilk kez kullanılmış değildir. Çünkü Yunanistan'da M.Ö. 3. binde oldukça yaygındır. Bunun yanı sıra, M.Ö. 3. binin başlarına tarihlendirilen, Troia 1a yerleşiminde, tam olarak tanımlanmamış bir apsisli yapı ele geçmiştir (Çizim 6-103). Eğer bu gerçekten bir apsisli yapı ise, bu planın ilk kez Batı Anadolu'da ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bayraklı'da Geç Geometrik yerleşme katında dörtgen planlı konutların yanı sıra apsisli konutlar da saptanmıştır.¹⁴

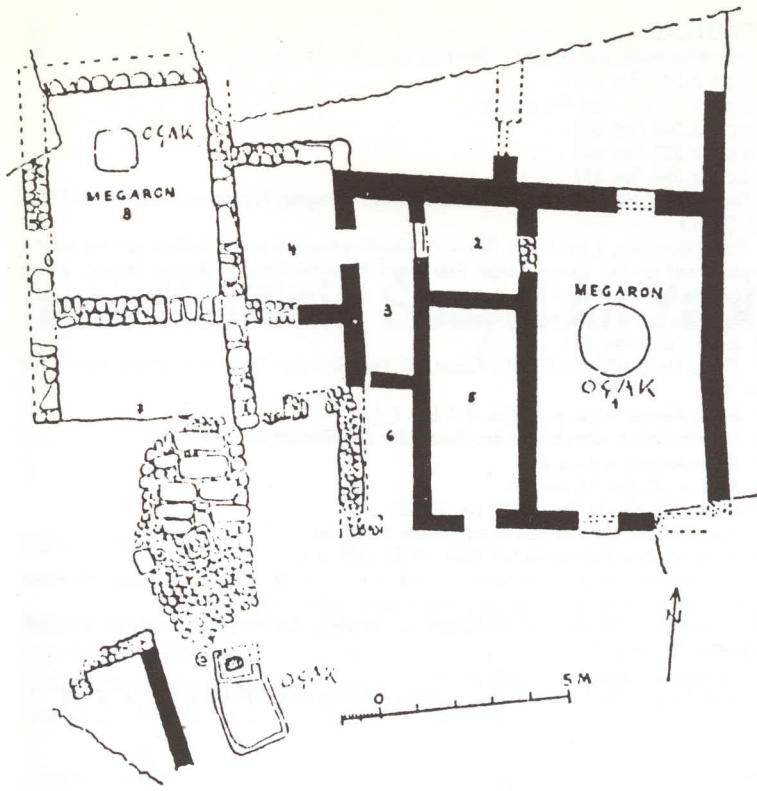
M.Ö. 1. binin başlarında, bu iki tip konutun dışında, rastlanan üçüncü tip, dikdörtgen planlı, ön avlu veya odalı ve büyükçe arka odalı konuttur. M.Ö. 3. binin başlarından itibaren kısaca megaron olarak yukarıda sözü edilen bu tip M.Ö. 8. yy'da, diğer iki tip ile birlikte kullanım görmüştür. Megaron planlı tip, Hellen ve Roma Mimarlığı'ndaki tapınak planına ve Oikos (baş odalı) olarak adlandırılan gerçekte tam bir megaron olan, konut tipine öncülük etmiştir. Oldukça yaygın bir kullanım görmüş olan bu tip dikdörtgen planlı evler, şehir planına bağlanabilen ilk tip olması açısından da önemlidirler. Bu ve bunu izleyen ev tiplerinin planlanmasında ve kendi aralarındaki ilişkilerde artık gelişmekte olan planlı şehircilik etken olacaktır. Bu üç tipe diğer bir tip olarak, çok odalı konut tipi ilave olmuştur. Yeni tipte çok sayıda odanın önünde bir koridor veya avlu ya da herikisi birden yer almaktadır. Bu tip, daha sonra görülecek olan prostas planlı konutlara giden aşamada bir adım oluşturmaktadır. Tip hakkında bilgi verebilecek örnekler Bayraklı'da ortaya çıkarılmıştır.¹⁵ Bu konutların planlarını, dönem için belli bir tip olarak saptamak mümkün değilse de, kendilerinden sonra gelecek olan klasik tiplerin hazırlık aşamasını oluşturmaları açısından değer kazanırlar. Çok odalı ve avlulu ev tipinin gelişim süreci içinde, Hellen Mimarlığı açısından megarondan peristyle ev tipine giden yolda atılan ilk ve büyük bir adım daha Bayraklı'da ele geçen buluntularla tespit edilmiştir.¹⁶ M.Ö. 640 - 600 tarihlerine verilen bu konutun, temelde yan yana konmuş iki megarondan oluşan planlamasında, soldaki özgün megaron biçimini korurken, sağdaki değişikliklere uğrayarak günlük işler için daha kullanışlı duruma getirilmiştir (Çizim 10). Soldaki mekan erkekler için bölüme (Andron - Selamlık), sağdaki mekan ise kadınların oturup çalıştıkları bölüme (Gynaikon - Haremlik) olarak işlev görüyordu. Üst katındaki iki oda ailenin oturmasına ve yatmasına ayrılmıştı. M.Ö. 7. yy'da, bu çok odalı, kendi içine kapalı ve avlulu olan bu tip konutların giderek yaygınlaştığı ve aynı zamanda konutların belirli kural ve standartlara kavuşmaya başladığı görülmektedir. Avlulu konut tipinin yapısal özelliklerini alması, uygun şehir planına bağlanmasıyla paralellik göstermektedir.

M.Ö. 6. yy'da Batı Anadolu'da Pers istilası söz konusudur. Bu nedenle, Bayraklı örneğinde görülebileceği gibi, konut mimarlığında belirli bir aşama kaydedilmemiştir. Birkaç yeni uygulamanın dışında daha çok eski konutların onarımları mevcuttur. Batı Anadolu'da M.Ö. 5. yy'dan itibaren planlı şehir anlayışının artarak geliştiği ve uygulandığı görülmektedir. Bu planlama içinde, her fonksiyon için ayrı bir mekan düşüncesinin artmasına neden olduğu konutlardaki oda sayıları ve bir avlunun etrafını çevreleme düzenlemesinin yanı sıra cadde ve sokakların sınır-ladığı adalar (insula) içinde yer alma zorunlulukları konutlara kurallı bir yapı tipi kazandırmıştır. M.Ö. 5. yy'a özgü bir ev tipi saptanamamış olmakla birlikte, M.Ö. 4. yy'da Kolophon (Değirmendere - İzmir) ve özellikle Priene (Güllübahçe - Söke) (Çizim 11) konutlarında görülen ve özünde megaron bulunduran Prostaslı Ev Batı Anadolu'da yaygındır. Miletos (Balat - Sike), Priene, Latmos Herakleia'sı (Kapıkırın - Bafa Gölü), Menderes Magnesiası (Tekkeköy - Ortaklar) ve Knidos (Reşadiye Burnu) bu yüzyılda ızgara şehir planının uygulandığı merkezlerdir.¹⁷ Kolophon'da az çok değiştiği saptanan prostaslı ev tipi, şehir planına bağlanma biçimine bu yüzyılın ortalarında kurulan Priene'de kavuşmuştur.

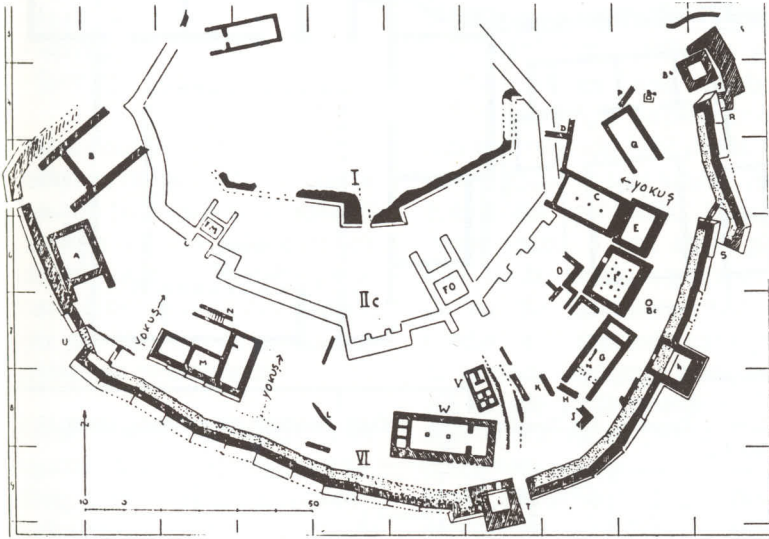
Hellenistik dönemde uygulanan üç tip konuttan (18) biri olan Prostaslı ev tipi Priene konutlarında M.Ö. 2. yy'da yapılan onarımlar nedeniyle özgün olarak bu tipi yansıtmazlarken (Çizim 12) biraz daha önceye verilen Kolophon evleri daha iyi yansıtmaktadırlar.¹⁹ Ancak Priene evleri yapı düzeninin daha iyi olmasıyla dikkat çekicidirler. Konutların mekan düzenlemeleri açısından Kolophon evleri farklı iki plan gösterirler. Gerçekte farklılık avlunun şeklinde ve avlunun diğer

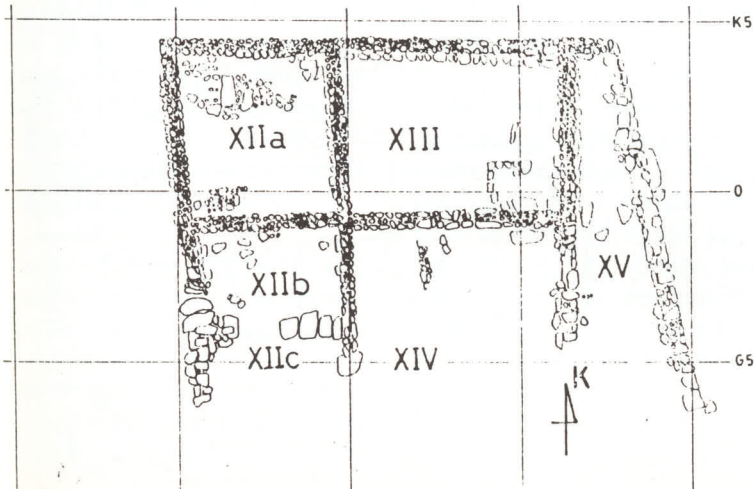
Çizim 7: Troia II g ve Poliochni V'den konutlar. R. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı (Çev. Beral Madra), Ankara 1975, Res. 452.

Çizim 8: Beycesultan IV a ve IV b Tabakalarındaki konutlar, S. Lloyd und J. Mellaart, Beycesultan II, 1965, Abb. 24.

Çizim 9: Troia. I, II c ve VI. Tabakalar. C. W. Blegen, J. L. Caskey, M. Rawson, Troy III, The Sixth Settlement, Fig. 447.

Çizim 10. Bayraklı ikiz megaronlar Plan: E. Akurgal, Eski İzmir I, Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı, Ankara 1983, Şek. 2 a.

kenarında yer alan andron kısmındadır. Evin dikdörtgen şemasına avlunun bulunduğu kısımda trapezoidal bir avlu daha yerleştirilmiş ve andron bunun kenarında yer almıştır. Diğer farklı plan uygulamasında ise, mekanlar düzgün bir dikdörtgen alan içine yerleştirilmişlerdir. Burada oikos kuzeyde, andron ise diğer uçta, güneydedir. Avluların zemini sıkıştırılmış topraktır. Eşiklerde genellikle düzgün dikdörtgen taş blokları kullanılıyordu. Duvarlar köşeli küçük taş ve kerpiçten inşa edilmişlerdir. Duvarların çoğunlukla sıvalı olduğu ve bazı mekanların bir kısmı masif olan merdivenlerle çıkılan ikinci bir kata sahip oldukları saptanmıştır. Evlerin sırtları soğuk rüzgarların geldiği kuzeye dönüktür.

Kolophon'da saptanan II no.lu Ev ile Bayraklı'daki İkiz Megaronlar olarak adlandırılan yapı (Çizim 18), plan şeması olarak karşılaştırıldığında geçen iki yüzyıllık süreç içindeki değişimi ve gelişimi görmek mümkün olmaktadır. Yan yana iki megaron olarak başlayan şema, bunlardan birinin günlük ihtiyaçları karşılayacak şekilde değişimi ile Kolophon örneğinde sonuçlanmıştır. Giriş ile bir bütünlük oluşturan avlu belli sınırlara ulaşırken avlunun etrafında yeni mekanlar oluşmaya başlamıştır. Priene evlerinin çekirdeğini, megaron kaynaklı planı olan, üzeri kapalı girişle birlikte iki sütunlu bir ön oda (prostas) ve dikdörtgen bir baş oda (oikos) oluşturur (Çizim 11). Bu bütünün sağında veya solunda arka arkaya duran iki küçük oda daha vardır. Bu mekanların önünde düzgün olmayan, iki taraftan odalar ve bir taraftan da bir koridorun çevrelediği avlu yer almaktadır.

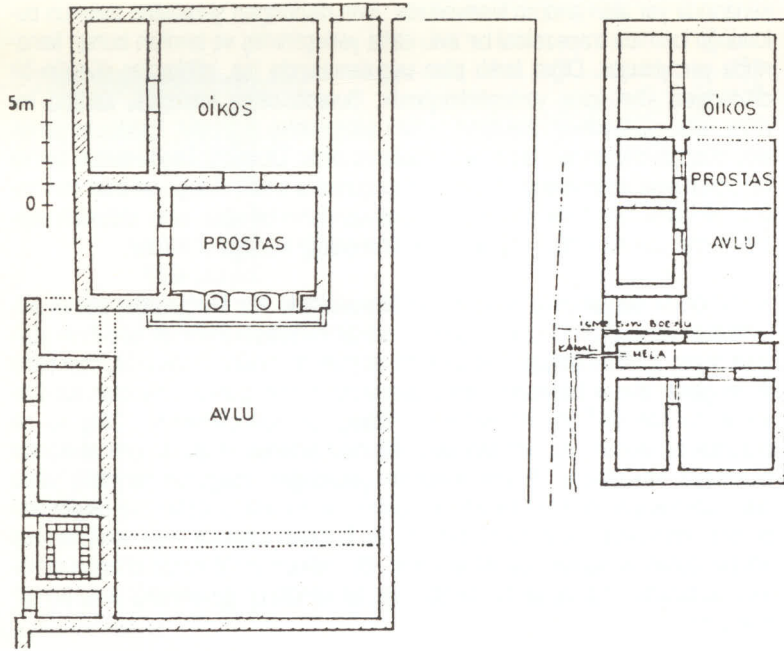
Batı Anadolu'da, M.Ö. 1. binin son üç yüzyılında yeni bir tip olarak **peristyle** tipi planın konut ve saray yapılarında uygulandığı görülmektedir. Hellenistik dönem olarak adlandırılan bu zaman dilimi içinde, bu bölgede, M.Ö. 4. yy'a özgü prostas tipi konutlarıyla başlayıp, Hellenistik peristyle avlulu konutlara kadar olan aşamayı verebilecek bir gelişim çizmek mümkün değildir. Peristyle konutlar Batı Anadolu'ya Büyük İskender'in Anadolu'ya geçişinden sonraki dönemin ilişkileri içinde gelmiştir. Bu tipin iki farklı uygulaması vardır. **Rhodos Tipi** veya **Kuzey Portikolu Tip** olarak adlandırılan peristyle uygulamasında, güneye bakan sütun sırası avluyu çevreleyen diğer üç sütun sırasından daha yüksektir. Tamamen Akdeniz iklimine uygun bir plan gösteren bu tip, Akdeniz ülkelerindeki konut mimarlığının kanonik formudur. Bu evlerin önemli ve geniş odaları her zaman güneye yönelik, cephede yer alan kuzey portik (revak) iklimin etkilerini ılımlaştırır. Bu tipin öncülük ettiği yapılar M.Ö. 3. yy'ın sonlarından itibaren Batı Anadolu'da inşa edilmişlerdir. Tipin iyi bir örneği, Bergama Yukarı Şehir'deki, Attalos'ın sarayıdır (Çizim 14). Burada önemli ve büyük odalar geniş bir portikoya açılırlar. Saray, Akropolis'in ve üzerindeki diğer yapıların konumları ve özellikle arazinin kayalık yapısından dolayı farklı bir konum gösterir. ²⁰ Miletos'daki bu tipin Roma dönemi örneği ise, planın uzun süredir devam ettiğini göstermektedir (Çizim 13). Hellenistik dönemde inşa edilmiş olan bu ev Roma döneminde geçirdiği bazı değişikliklerle kullanılmaya devam etmiştir. ²¹

Kuzey Portikolu peristyle avluya sahip evlerin Roma dönemine ait güzel örnekleri **Ephesos**'dadır. **Yamaç Evlerde** ilk inşa evleri M.S. 1. yy'a rastlayan kuzey portikolu peristyle avlulu evler vardır (Çizim 15). ²² Burada bu tipten başka avluyu çevreleyen sütun sıraları ile odalar arasındaki galerilerin genişliklerinin eşit olduğu peristyle avlulu konutlar da bulunmaktadır. Bu tip için peristyle avlulu konutlar da bulunmaktadır. Bu tip için peristyle avlulu tanımı kullanılmaktadır. Yamaç Evler'deki bu konutların Roma ve Erken bizans dönemlerinde de onarım ve eklemeler yapılarak iskan edilmiş oldukları görülmektedir. Bu durumda bile merkezi avluya ve çevresindeki düzenlemeye dokunulmaması, oturmuş ve artık gelişme beklemeyen bir planın ortaya çıktığını göstermektedir.

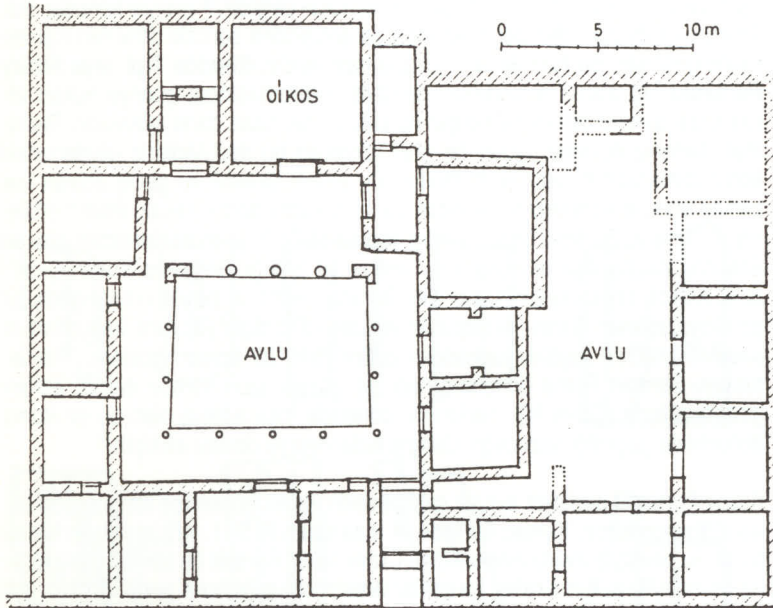
Batı Anadolu'da uygulanan peristyle planlarda Hellenistik ve Roma dönemini birbirinden ayıracak kesin çizgiler yoktur. Peristyle planlı konutların uzun süre yaşamasında gereksinimleri karşılayacak oturmuş bir plan şemasına ulaşılmış olması önemli rol oynamış olsa gerektir. Ulaşılmış olan plan şeması, aynı kültür yapısı içinde benzer gereksinimleri Roma ve Erken Bizans dönemlerinde de kolaylıkla karşılamış olmalıdır.

Tüm bu saptamalar, megaron plan şemasının M.Ö. 3. bin yılın başlarından itibaren, zaman zaman bazı ilavelerle çeşitlendirilip ve zaman zaman da yeni planlarla karşılaşılsa da, M.Ö. 7. yy'ın sonlarına kadar konutların planlamasında çekirdek yaşam birimini oluşturduğunu göstermektedir. M.Ö. 7 yy'dan sonra ise, ihtiyaçların farklılaşması ve gelişmesine bağlı olarak yerini, M.Ö. 4. yy'da iyice şekillenen, yine plan şeması olarak megaron kaynaklı olan, prostaslı evlere bıraktığı görülmektedir. Prostaslı evler ise, M.Ö. 3. yy'dan itibaren yerlerini, yine prostaslı evlerin bir üst aşaması olan ve avlunun etrafında sütunlu bir hol ile arkasında mekanların olduğu peristyle evlere bırakmıştır. Megaron plan şeması, konut mimarisinde bu gelişimi gösterirken, tapınaklarda ve sonrasında kiliselerde çoğunlukla tercih edilen plan olmuştur. □

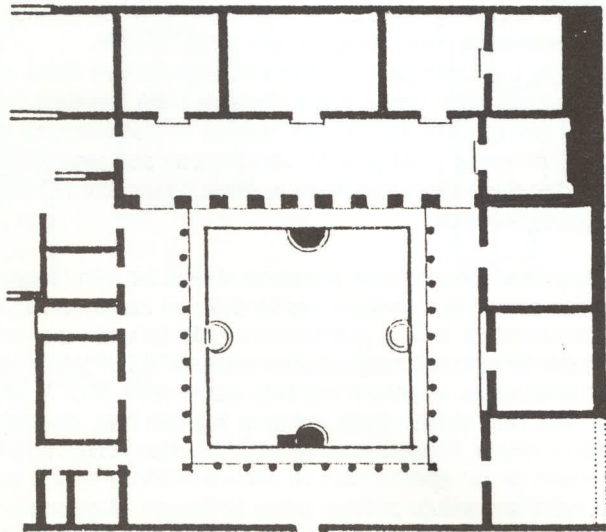

Çizim 11: Priene. XXIV ve XXV no.lu evler. Th. Wiegand, H. Schrader, Priene, Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895 - 1898, Berlin 1904, Abb. 301, 312.

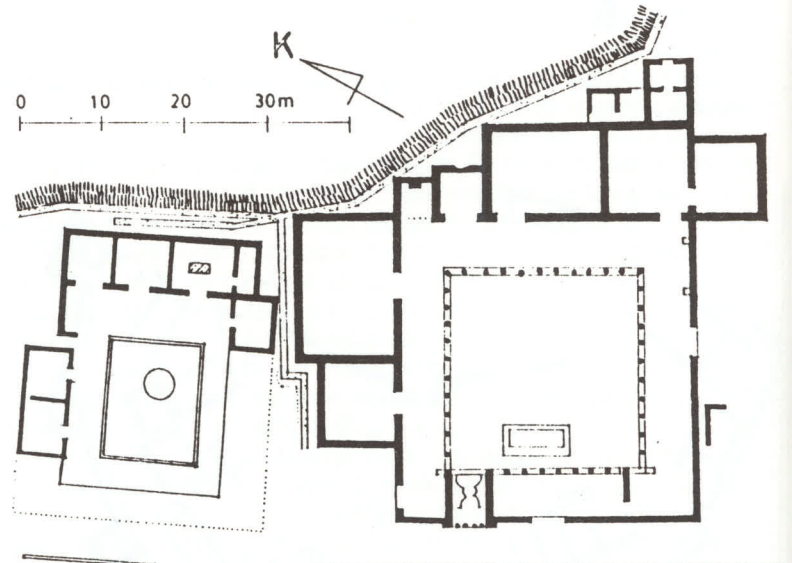
Çizim 12: Priene. XXXIII no.lu ev ve bitişik evin son şekli. Th. Wiegand, H. Schrader, Priene, Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895 - 1898, Berlin 1904, Abb. 316.

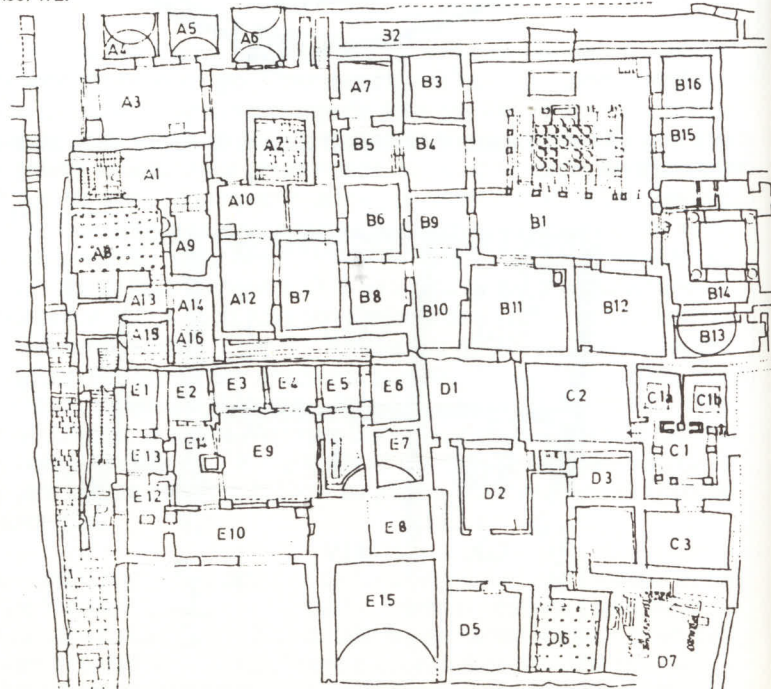
Çizim 13: Miletos. Peristyle avlulu ev. Th. Wiegand, Milet, Berlin 1925, Taf. VI.

DİPNOTLAR

1. Rudolf Naumann, *Eski Anadolu Mimarlığı*, Çev. Beral Madra, Ankara 1975, s.22 v.d.
2. a.g.e. s. 346, Res. 286/7.
3. a.g.e. s. 357 vd., Res. 459, 460 a-c.
4. a.g.e. s. 346, Res. 449.
5. a.g.e. s. 352, Res. 453.
6. a.g.e. s. 354, Res. 314.
7. Recep Meriç, *1991 Yılı Alaşehir Kazısı, XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı II*, Ankara, 1993, s.355 v.d., Çizim 1.
8. Rudolf Naumann, a.g.e. s. 360, Res. 463. Alaşehir yöresinde bugün de kullanılan bağ evleri ile karşılaştırmak için bkz. Ekrem Akurgal, *Eski İzmir I, Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, Ankara, 1983, s.115 v.d.
9. Rudolf Naumann, a.g.e. s. 360, Res. 464/5.
10. a.g.e. s. 360, Res. 311.
11. Recep Meriç, *1990 Yılı Alaşehir Kazısı, XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 1992, s. 228, Res. 6.7.
12. Ekrem Akurgal, a.g.e., s. 15, Şek. 3, 4. Lev. 4. 5.
13. Heinrich Drerup, *Griechische Architektur Zur Zeit Homers AA* 1964, s. 183.
14. Ekrem Akurgal, a.g.e. s. 28.
15. a.g.e., s. 30, Şek. 15, Lev 22b.
16. a.g.e. s. 35, 40 - 41, Şek. 19, 20, Lev. 26 - 29.
17. Aşkıdıl Akarca, *Şehir ve Savunması*, Ankara, 1972, Res. 7, 11 - 17.
18. A. Rumpf, *Zum Hellenistischen Haus*, Jdl 50, 1935, s. 2.
19. L.B. Holland, *Colophon*, Hesperia 13, 1944, s. 91 - 171; M. Schede, *Die Ruinen von Priene*, Berlin, 1934; Th. Wiegand - H. Schrader, *Priene*, Berlin 1904, s. 285 - 328.
20. G. Kawerau - Th. Wiegand, *Die Palaste der Hochburg, Altertümer von Pergamon V/1*, Berlin, 1930, Şek. 29 - 33.
21. Th. Wiegand, *Milet*, Berlin, 1925, Lev. 6.
22. V. M. Strocka, *Die Wandmalerei der Hanghäuser in Ephesos*, FfE VIII/1, 1977, s. 22 - 24.

Çizim 14 Pergamon. Kral Saraylarının Planı. J. Durm, *Handbuch der Architektur*, Leipzig 1910, Abb. 472.

Çizim 15: Ephesos. Bülbuldağın batı yamacındaki batı insula. E. Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey*, Istanbul 1978, Fig. 172.

İzmir Kentinin Sosyal Alt Yapısı - Sportif Donatımlar

Nazan YOĞURTCU *

Bugünün kentsel mekanlarında kent halkının aktif rekreasyonel faaliyetlerinden kabul edilen sportif aktiviteler için hizmet sunan tesisler:

- Stadyumlar
- Kapalı Spor Salonları
- Yüzme Tesisleri
- Tenis Kortları
- Yelken Tesisleri
- Atış Poligonları
- Hipodromlar
- Semt Spor Sahaları

olarak sıralanabilir. Kent halkının istekleri ya da gereksinimleri doğrultusunda bu tesisler temel kullanım biçiminin yanısıra kullanıcılar için otopark, restoran, kafeterya-pastahane, dinlenme ve toplantı salonları gibi yan hizmetleri de sunacak bir planlamayı gerektirmektedir.

Kentin önemli rekreasyon alanı olan spor tesisleri, kent halkının sadece günlük sportif aktivitelerini karşılamaya yönelik değildir. Bu tesisler yapılırken aynı zamanda ulusal ya da uluslararası spor karşılaşmaları da hedeflenmektedir. Bu da kentsel yönetimin kendi ekonomik gücüne bağlı olarak oluşturduğu küçük hacimli tesislerden daha fazlasını, her türlü teknik donatımlar düşünülerek gerçekleştirilecek spor komplekslerini ve büyük yatırımları zorunlu kılmaktadır.

Bu bakımdan ele alındığında, İzmir kentinde 1971 yılı Akdeniz oyunları için oldukça büyük bir organizasyon ile kentin bugün sahip olduğu Atatürk Yüzme Tesisleri'nin yapıldığı görülmektedir. Toplam 85.000 kişi kapasiteli 2 büyük stadyum, 3500

kişi kapasiteli Atatürk Kapalı Spor Salonu ve 3500 kişi kapasiteli Atatürk Yüzme Tesisleri, eşdeğer kapasitede herhangi bir tesis ilavesi söz konusu olmadan 23 yıldır sürekli artan kentsel topluluğa hizmet sunmaya devam etmektedir.

İzmir ili sınırları içinde; atıcılık-avcılık, atletizm, basketbol, binicilik, bisiklet, boks, jimnastik, dağcılık, eskrim, futbol, güreş, halter, hentbol, judo-karate, masa tenisi, su altı sporları, tekvando, tenis, voleybol, yelken, yüzme gibi gerçekleştirilen spor aktiviteleri için 1992 yılında 14 adet profesyonel spor kulübü, 200 adet amatör spor kulübü, 11 adet ihtisas kulübü, 3 adet askeri güç spor kulübü olduğu saptanmıştır. Bu kulübler faaliyetlerini kısmen kendilerine ait tesislerde, daha çok da yukarıda saydığımız birkaç büyük tesisde sürdürmektedirler. Bir diğer ayrıntı olarak, Çizelge 2 de açıkça ifade edildiği gibi bu tesisler sportif etkinliklerin dışında, diğer rekreasyonel aktivitelere ve belirli sosyal donanımlara sahip değildir.

1971 yılından önce yapılmış ve ilçe belediyelerinin adlarıyla bilinen toplam 5000 kişi kapasiteli 4 küçük stadyum dışında, büyükşehir ve ilçe belediyelerin ekonomik şartları çerçevesinde oluşturduğu genellikle futbol için hazırlanan ve özel bir yapı sergilemeyen toprak zeminli semt-mahalle oyun alanları, yapay halı sahalar, beton zeminli tesis kortları dışında bir tesis görülmemektedir. Ekonomik yetersizlik nedeni ile tesislerin gerekli teknolojik üstünlüklerle donatılmaması sonucunda, sert zeminli olarak planlanan bu sahalar oyuncular açısın-

dan her zaman sakatlanma riski yaratmaktadırlar. Ayrıca yerel yönetimlerin politik düşüncelerle çevresel şartları dikkate almadan konut alanları arasında kalan küçük alanları semt spor tesisleri olarak değerlendirmeleri, tesisin etkin olduğu zamanlarda çevrede yaşayanlar açısından görülmüş, vb. gibi önemli olumsuzluklara da neden olmaktadır. Bu tesislerde duş, WC, kafeterya, dinlenme merkezi, otopark gibi diğer yan hizmetlerden bahsetmek ise hiç mümkün değildir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü ve Özel İdare Müdürlüğüne bağlı kulüb ya da otel gibi belirli ücret karşılığı, az sayıda kentliye kullanım olanağı sağlayan yüzme tesislerini, tenis kortlarını ise sahip oldukları özellikleri nedeniyle geniş çerçevede değerlendirmek söz konusu olamamaktadır.

Sonuç olarak, İzmir kenti artan nüfusu ve gelişmiş kent imajına rağmen, 23 yıl öncesi gösterdiği gelişme çizgisinin çok altında bir tablo oluşturmaktadır. Bugün kent dokusu içinde rekreasyonel amaçla değerlendirilebilecek geniş alanlar kalmamıştır. Bu nedenle bundan sonra oluşturulacak yeni yerleşim alanlarında ve kent çevresinde de saptanabilecek geniş alanlarda, 2000 yılının İzmir'ine yakışacak nitelikte, yeni teknolojilerin kullanıldığı geniş kapsamlı tesislerin ortaya konması zorunlu hedef olarak düşünülmelidir. □

* E.Ü. Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Dr. Arş. Gör.

TESİS ADI	KULLANIM AMACI	BAGLI OLDUĞU BİRİM	YERİ	ETKİ ALANI	KUR. YILI	KAPA. (KİŞİ)	TESİSE AİT BİLGİLER	YETERLİLİK DURUMU	TESİS AÇIK MEKAN DURUMU
Fen Fakültesi Anfisi	Toplantı Ders Salonu	Ege Üniversitesi	Bornova	Ege Üniversitesi	--	--	Genellikle eğitim amacıyla, zaman zaman bilimsel toplantılarda kullanılıyor.	--	Bulunduğu yapı üniversiteye ait geniş açık mekan içindedir.
Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Salonu	Toplantı Salonu	Dokuz Eylül Üniversitesi	Alsancak	Anakent Bütünü	--	--	Üniversiteler ve Resmi Kurumların kullanımına açık toplantı salonudur.	--	Otoparkın yer aldığı, küçük bahçe içindedir.
Ticaret Odası Toplantı Salonu	Meclis Salonu	İzmir Ticaret Odası	Pasaport Alsancak	Anakent Bütünü	--	240	Resmi kurumların mesai saatleri içinde gerçekleştirilecekleri kültürel amaçlı toplantıları için kullanılıyor. Ayrıca 30 ve 50 kişilik 2 toplantı salonu, zemin ve asma katta sergi salonu yer almaktadır. 160 kişilik Büyük Salon (Meclis Salonu) merkezi ısıtma sistemi, elektronik her türlü donanım, simültane sistem bulunmaktadır.	Büyük Salon bir toplantı için gerekli olan her türlü teknik donanıma sahiptir.	Çok katlı yapının üst katında yer alır. Yapı çevresinde açık mekan yoktur.
Sanayi Odası Toplantı Salonu	Meclis Salonu	İzmir Sanayi Odası	Gümrük Konak	Anakent Bütünü	--	100	Resmi ve Ticari Kurumlar kullanılıyor.	--	"
İhracatçı Birlikleri Toplantı Salonu	Meclis Salonu	İzmir İhracatçı Birlikleri	Alsancak	Anakent Bütünü	--	70	Resmi Kurumlar kullanılıyor. Salon, Simultane çeviri sisteme sahiptir.	--	--
Büyük Efes Oteli Salonları	Toplantı Salonu	Özel İdare Müdürlüğü	Alsancak	Anakent Bütünü	1992	1.200 1.750 500	Yeni yapılan kongre merkezinin 1. katında Didim, Efes ve Bergama olmak üzere çok amaçlı 3 salon yer alır. Salonları ayıran ses yalıtımlı portatif bölmeler kaldırıldığında tek bir salon meydana gelir. 2. ve 3. kat 3 bölümden oluşan Oditorium ile çok amaçlı 6 küçük salon içerir. Tüm salonlarda 6+1 dilde simültane çeviri sistemi yer alır.	Salonlar her türlü teknik üstünlükle donatılmış olup, kongre ya da toplantılar için aynı anda faaliyet yada diğer salonlardan izlemek mümkündür.	Otele ait düzenlenmiş geniş açık alan içinde yer alır. Otopark var.
Hilton Oteli Salonları	Toplantı Balo Salonu	Özel	Alsancak	Anakent Bütünü	1991	--	Çok amaçlı büyük salonun yanısıra küçük salonlar da vardır.	--	Yoğun iş bölgesindeki yapının bir katını kaplar. Yapı çevresinde açık mekan yoktur.
Etap Pullman Otel Salonu	Toplantı Salonu	Özel	Alsancak	Anakent Bütünü	1992	--		--	"
Balçova Termal Tesileri Salonu	Toplantı Salonu	Özel İdare Müdürlüğü	Balçova	Anakent Bütünü	1992	2.500	Balçova Termal Tesileri kompleksi içinde yer alan çok amaçlı salonudur.	--	Otele ait düzenlenmiş geniş açık mekan içinde yer alır. Otopark var.

ÇİZELGE 1-f :İzmir Kenti Sosyal Alt Yapı Merkezleri (YOĞURTUÇU) 1993.

TESİS ADI	KULLANIM AMACI	BAĞLI OLDUĞU BİRİM	YERİ	ETKİ ALANI	KUR. YILI	KAP. (KİŞİ)	TESİSE AİT BİLGİLER	TESİS AÇIK MEKAN DURUMU
ATATÜRK SPOR KOMPLEKSİ	Çok amaçlı spor tesisi	Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü	Halkapınar	Anakent ve Çevre İlçeler	1971	--	1971 Akdeniz Olimpiyatları için Halkapınar'da 248.570 m ² lik alana kurulmuştur. Spor kompleksini; Atatürk kapalı stadi, 3 çim futbol sahası, 1 toprak futbol sahası, 3 tenis kortu, kapalı-açık antrenman salonları, 5000 kişilik kapalı Seha Aksoy atletizm stadi, sporcu sağlık Merkezi ve soyunma odaları, duş, WC'lerden meydana gelir. Kapalı stadyum dışındaki açık sahalardan çevreden koruyucu duvar-tenis örgü ile ayrılmıştır.	Spor kompleksi geniş açık mekanlar içinde düzenlenmiştir. Spor kompleksinin giriş yönlerinde çok sayıda otopark yapılmış. Ancak bu otoparklar Terminal Garajı ve Sanayi sitesi tarafından tamamen işgal edilmiş durumdadır.
ATATÜRK STADYUMU (Spor Kompleksi içinde)	Futbol Atletizm Stadi	"	"	Anakent ve Çevre İlçeler	1971	67.500	10 m.x105 m. ölçülerinde çim futbol sahası, atletizm pisti ve kapalı-açık tribünler bulunmaktadır. Tribünlerin alt mekanları güreş, boks, masa tenisi, voleybol, eksrim, jimnastik, halter, basketbol, tekvando gibi aktiviteler için hazırlanmış salonlardan meydana gelir.	"
ALSANCAK STADYUMU	Futbol Stadi	"	Alsancak	Anakent ve Çevre İlçeler	1971	17.500	24.000 m ² . alana yayılan stadyum çim futbol sahasının ölçüleri 70 m. 105 m. olup, ayrıca atletizm pisti vardır. Tribün alt ve yan kısımlarında Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü Büroları, Altay Spor Kulübü Bürosu ile güreş salonları bulunur.	Giriş merdivenleri yönünde otopark olarak kullanılan duvarların sınırladığı küçük bir açık mekan var. Yapılar arasında sıkışmış durumdadır.
KARŞIYAKA STADI	Futbol Stadi	"	Karşıyaka	Anakent Bütünü	1940	2.500	70 m. x 105 m. ölçülerinde çim futbol sahası ile atletizm pisti var.	Yüksek binaların arasına sıkışmış durumdadır.
GÖZTEPE AKSEL STADI	Futbol Stadi	"	Güzelyalı	İlçe Belediyesi	1948	500	Toplam 36.000 m ² . alana yayılmış stadin 70 m. x 105 m. ölçülerinde toprak futbol sahası, ile idari bölüm, soyunma odaları, WC gibi mekanlardan meydana gelir. Stad çevresi koruma duvarı - tenis örgü ile çevrilmiştir.	Stad yüksek koruma duvarı ile çevrilidir. Stad dışında otopark olarak kullanılan serbest açık alan var.
BUCA STADI	Futbol Stadi	"	Buca	İlçe Belediyesi	1967	1.400	65 m. x 97.50 m. ölçülerinde çim futbol sahasının ölçüleri normalden küçük olmasına rağmen uluslararası oyunların oynanmasına izin verilebiliyor.	--
BORNOVA STADI	Futbol Stadi	"	Bornova	İlçe Belediyesi	--	500	70 m. x 105 m. ilk çim futbol sahası var.	Yüksek koruma duvarları ile çevrilidir.

ÇİZELGE 2: İzmir Kenti Spor Tesisleri (YOĞURTÇU, 1993)

TESİS ADI	KULLANIM AMACI	BAGLI OLDUGU BİRİM	YERİ	ETKİ ALANI	KUR. YILI	KAP. (KİŞİ)	TESİSE AİT BİLGİLER	TESİS AÇIK MEKAN DURUMU
ATATÜRK SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü	Alsancak	Anakent ve Çevre Belediyeler	1971	3.500	2 adet açık basketbol sahası, kapalı salon soyunma odası, duş, WC, idari bölümler meydana gelir. Havalandırma ışıklarıdır. Salon zemini parke kaplıdır.	Kapalı Spor Salonunun her iki yöndeki girişlerinde giriş-çıkış rahatlığı ve tören için beton zeminli bir açıklık bulunmaktadır.
BALÇOVA SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	"	Balçova	İlçe Belediyeler	1983	250	3500 m2.lik alanda açık basketbol, voleybol sahası yer alır. Çelik konstrüksiyon karabük tipi yapısıdır.	--
BUCA SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	"	Buca	Buca İlçesi	--	250	Çelik konstrüksiyon karabük tipi yapısıdır.	--
CUMHURİYET MAHALLESİ SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	"	--	İlçe Belediyesi	--	250	Çelik konstrüksiyon karabük tipi yapısıdır.	--
ÇİĞLİ SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	"	Çiğli	İlçe Belediyesi	--	250	Çelik konstrüksiyon karabük tipi yapısıdır.	--
BELKAHVE SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	"	Bornova	İlçe Belediyesi	--	250	Çelik konstrüksiyon karabük tipi yapısıdır.	--
CELAL ATIK KAPALI SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	Izmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Müdürlüğü	Kültürpark Alsancak	Anakent Bütünü	--	1.712	Salon, basketbol, voleybol, hentbol gibi çeşitli oyunlar için uygun olup, ayrıca güç geliştirme merkezi, sauna, sağlık merkezi, kütüphane, lokalden meydana gelir. Havalandırma, ısıtma, ışıklarıdır düzeni var. Kapalı Spor Salonu yanında tartan pistli açık saha yer alır.	Kültürparkın mevcut yeşil dokusu içine yerleştirilmiştir.
HASANAĞA BAHÇESİ SPOR TESİSLERİ	Kapalı Spor Salonu	"	Buca	Anakent Bütünü	1987	--	12 ay hizmet veren buz paten salonu, kondüsyon merkezi, spor lokali meydana gelir.	Hasanağa Bahçesinin mevcut yeşil dokusu içine yerleştirilmiştir.
NAİM SÜLEYMANOĞLU SPOR SALONU	Kapalı Spor Salonu	Ege Üniversitesi Rektörlüğü	Bornova	Ege Üniversitesi	--	4.500	Çok amaçlı spor salonu, basketbol - voleybol, masa tenisi, antrenman salonları, kondüsyon merkezi, duş, WC, soyunma odalarından meydana gelir. Salon zemini parke kaplıdır.	Üniversite Kampüsünde geniş açık mekan içine yerleştirilmiştir.
ANAKENT SPOR KOMPLEKSİ	Semt Spor Sahası	Izmir Büyükşehir Belediye Gençlik ve Spor Müdürlüğü	Bostanlı	Karşıyaka İlçesi	--	--	Spor Kompleksi, 1 çim futbol sahası, 1 halı saha, 4 tenis kortu, paten pisti, kafeterya, WC, idare binasından meydana gelir.	Büyük park dokusu içine yerleştirilmiştir.
1819 SOKAK SPOR TESİSİ	Semt Spor Sahası	"	Karşıyaka	Karşıyaka İlçesi	--	--	Kompleks, 4 basketbol, 2 futbol, 2 voleybol sahası, idare binası ve soyunma birimlerinden meydana gelir.	--

TESİS ADI	KULLANIM AMACI	BAĞLI OLDUĞU BİRİM	YERİ	ETKİ ALANI	KUR. YILI	KAP. (KİŞİ)	TESİSE AİT BİLGİLER	TESİS AÇIK MEKAN DURUMU
BORNOVA SPOR KOMPLEKSİ	Semt Spor Sahası	İzmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Müdürlüğü	Bornova	Bornova İlçesi	--	--	Kompleks; 46 x 25 m. ölçülerinde 1 halı saha, 2 tenis, 2 basketbol sahası, kondüsyon merkezi, soyunma odalarından meydana gelir.	--
REFİK ŞEVKET İNCE ve CENGİZHAN MAH. SPOR TESİSLERİ	Semt Spor Sahası	Karşıyaka Belediyesi	Bayraklı	Karşıyaka İlçesi	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
HASAN TÜRKER SPOR SAHASI	Semt Spor Sahası	"	Atakent Bostanlı	"	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	Sahanın etrafı tel örgü ile sınırlanmıştır.
BAYRAKLI SPOR SAHASI	Semt Spor Sahası	"	Bayraklı	"	--	--	2 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
BÜYÜK ÇİĞLİ SPOR SAHASI	"	"	Büyük Çiğli	"	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
BORNOVA ATATÜRK MAH. SPOR SALONU	"	İzmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Müdürlüğü	Bornova Atatürk Mah.	Bornova İlçesi	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
KADİFEKALE SPOR TESİSİ	"	"	Kadifekale	Kadifekale Çevresi	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
YEŞİLYURT SPOR TESİSLERİ	"	"	Yeşilyurt	Yeşilyurt Çevresi	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
ŞİRİNYER SPOR TESİSLERİ	"	"	Şirinyer	Buca İlçesi	--	--	1 toprak futbol sahası ile soyunma odası, WC içeren yapıdan oluşur.	--
ATATÜRK YÜZME TESİSLERİ	Kapalı - açık yüzme havuzu	Gençlik ve Spor Bakanlığı, Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü	Alsancak	Anakent Bütünü	1968-71	3.500 (açık havuz)	Açık ve kapalı iki havuzdan; Açık havuz 1968, kapalı tesis 1971'de yapılmıştır. Açık Yüzme Havuzu 50 m. olimpik havuz olup, 3700 ton su kapasitelidir. Nisan ayından Ekim ayına kadar faaliyet gösterir. Kapalı yüzme havuzu 25 m - 6 kulvarlıdır. 750 ton su kapasitesine sahiptir. Havuz Ekim - Nisan arasında faaliyet gösterir. Tesisde sporcu eğitim kursları, yarışlar yapılmakta olup, kondüsyon merkezi, toplantı odası, soyunma odaları, kafe-terya, idari bölüm yer almaktadır.	Duvar + tel örgü ile sınırlanmış tesis, küçük bir bahçe içinde yer alır. Yoğun iş merkezi içinde yer alır.

ÇİZELGE 2'nin Devamı (YOĞURTCU, 1993)

TESİS ADI	KULLANIM AMACI	BAĞLI OLDUĞU BİRİM	YERİ	ETKİ ALANI	KUR. YILI	KAP. (KİŞİ)	TESİSE AİT BİLGİLER	TESİS AÇIK MEKAN DURUMU
FUAR YÜZME HAVUZU	Kapalı yüzme havuzu	--	Kültürpark/ Alsancak	Anakent Bütünü	--	--	--	Kültürparkın mevcut yeşil dokusu içine yerleştirilmiştir.
EGE ÜNİVERSİTESİ YÜZME HAVUZU	Kapalı yüzme havuzu	Ege Üniversitesi Rektörlüğü	Üniversite Kampüsü / Bornova	Anakent Bütünü	--	1.500	50 x 21 m. ölçülerinde, 8 kulvarlı olimpik yüzme havuzudur. Derinliği 4,5 - 1,80 m. arasındadır. Su sıcaklığı 26 C°'dir.	Üniversite kampüsünde geniş açık mekanda yer alır.
BALÇOVA TERMAL TESİSLERİ HAVUZU	Kapalı-açık yüzme havuzu	Özel İdare Müdürlüğü	Balçova	Anakent Bütünü	--	--	Kapalı havuz yanındaki açık yüzme havuzu, termal özelliği nedeniyle hafif soğuk zamanda da kullanılmaktadır.	Termal tesisler kompleksindeki otel yapısıyla ilişki biçiminde geniş bir açık alan içinde yer alır.
CUP YÜZME HAVUZU	Kapalı yüzme havuzu	Özel İşletme	Karşıyaka	Karşıyaka İlçesi	--	--	Eğitim amaçlı olarak da kullanılmaktadır.	Karşıyaka'da bir apartmanın zemin katında yer alır. Dışardan sadece kapısı algılanabilir
ATATÜRK SPOR KOMPLEKSİ TENİS KORTLARI	Tenis Sahası	Gençlik ve Spor Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü	Halkapınar	Anakent Bütünü	--	--	3 tenis kortu vardır.	Spor kompleksinin geniş açık alanları içinde yer almaktadır.
FUAR TENİS KLÜBÜ	Tenis Sahası Sosyal Merkez	"	Kültürpark/ Alsancak	Anakent Bütünü	1940	500	5 tenis kortundan 4'ünün zemini kırmızı topraktır. Bunların bir tanesi karşılaşmalar için kullanılmakta olup, tribünüdür. 1'i tartan Pist olup, ayrıca çarpma duvarı var. Tesiste res-toran, toplantı odaları, duş, WC bulunmaktadır.	Kültürparkın mevcut yeşil dokusu içine yerleştirilmiştir.
KARŞIYAKA SPOR KLÜBÜ TENİS KORTLARI	Tenis Sahası	"	Karşıyaka	Karşıyaka İlçesi	--	--	Tribünleri olan 2 tenis kortunun zemini kırmızı topraktır.	Yapılar arasına sıkışmış durumdadır.
BALÇOVA TERMAL DESİSİ TENİS KOR.	Tenis Sahası	Özel İdare Müdürlüğü	Balçova	Anakent Bütünü	--	--	Kortların zemini tartan pisttir.	Termal tesisler kompleksindeki otel yapısıyla ilişkileri biçimde, geniş bir açık alan içinde yer alır.
KARŞIYAKA ATAKENT TENİS KORTLARI	Tenis Sahası	İzmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Müdürlüğü	Karşıyaka	Karşıyaka İlçesi	--	--	4 tenis kortunun zemini betondan yapılarak, boyanmıştır. Ayrıca çarpma duvarı bulunur.	Deniz kenarında oluşturulan geniş spor parkı içine yerleştirilmiştir.
BUCA TENİS KORTLARI	Tenis Sahası	Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü	Buca	Buca İlçesi	--	--	--	--
ÇİĞLİ TENİS KORTU	Tenis Sahası	"	Çiğli	Karşıyaka İlçesi	--	--	--	--
YELKEN TESİSLERİ	Yelken Spor	"	Karşıyaka	Anakent Bütünü	--	--	Karşıyaka Spor Kulübü yanında yer alır.	Deniz kenarındaki bölümü ile yapılar arasına sıkışmış durumda depolama ve idari tesisleri vardır.
ATIŞ POLİGONU	Atıcılık	"	Yayaköy/ Bornova	"	--	--	--	--
HİPODROM	At Yarışları	"	Şirinyer	"	--	--	Atların koşu sahası, oturma tribünleri, idari yapıları, otopark üniteleri vardır.	Çevresi sınırlanmış olup geniş açık alan içinde yer alır.

Düşte Mekan, Mekanda Düş

D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi ve Mimarlar Odası İzmir Şubesi işbirliği ile pek çok öğrencilerarası yarışma düzenlendi bugüne dek. Bunlardan üç yıl önceki, Genç Sinan Ödülü adını taşıyordu ve şartnamesinin bir dileği de bu yarışmaların rutine oturtulmasıydı. Böyle bir dileğe yanıt verebilecek katılım desteği mimarlık eğitiminin tempolu çalışma düzeni içinde özellikle öğrenciler açısından çok güç görünmektedir. Yine de bu yılın Nisan - Mayıs aylarında gerçekleştirilen bir fikir projesi yarışmasının sonuçları bu konuda oldukça yüreklendirici olmuştur. Eğitimi zenginleştiren bir tekniğe de sahip olan bu son yarışma öğrencinin soyut konulara kavramsal yaklaşımadaki özel ilgisini de bir kez daha açığa çıkarmıştır. Yarışmadaki konunun ana eksenini jürinin Düşte Mekan Mekanda Düş teması çevresinde çeşitlediği çalışmaları oluşturmuştur. Bu çalışmaların vardığı noktada Baudelaire'in şiirimsi düzyazısından bir alıntı temanın ifadesine ışık tutabilecek en uygun dayanak noktası olarak öne çıkmıştır.

"Bir düşe benzeyen bir oda, gerçekten ruhsal bir oda, durgun havası hafifleyen pembeyle maviye kaçan.

Pişmanlık ve arzu ile kokulandırılmış bir tembellikte yanar burda ruh. Alacakaranlığımsı, mavimsi, pembemsi bir şey; bir güneş tutulması sırasında bir haz düşü.

Eşyaların biçimleri uzanık, bitkin, soluk. Eşyalar düşe dalmışlar sanki; uyur-gezer bir yaşam sürüyorlar diyeceği gelir insanın, bitkiler, madenler gibi.

Duvarlarda hiçbir sanat pisliliği yok. Arı düşünle, çözümlenmemiş izlenimle karşılaşırlınca, tanımlanmış sanat, olumlu sanat bir küfüdür. Burada uyumun yeterli aydınlığı, çok güzel karanlığı var herşeyde."

Bu anlatım yarışmanın kapsamı ile de şöyle ilişkilendirilmiştir.

Ünlü Fransız yazarı Baudelaire'in düşündeki oda böyle. Ama yalnızca yazarlar düş kurmazlar. Herkes kurar. Mimarlar da. Her bina, her mekan, her şeyden önce bir düşür.

Peki öyleyse sizin düşlerinizde nasıl bir oda var? "Ne yapılacak bu odada? Bu odanın işlevi ne olacak?" diye mi soruyorsunuz?

Ne olursa, siz ne isterseniz, nasıl isterseniz. Belki her şey, belki hiçbir şey. Belki de yalnızca düşler kurulacak orada. O oda belki de bir düş odası olacak, düşlerinizin odası olacak.

Düşler sonsuzdur, düşlere sınır konulamaz. Onun için, siz de sonsuzca özgürsünüz, hiçbir zaman olmadığınız ve belki de hiçbir zaman olamayacağınız kadar özgürsünüz bu yarışmada.

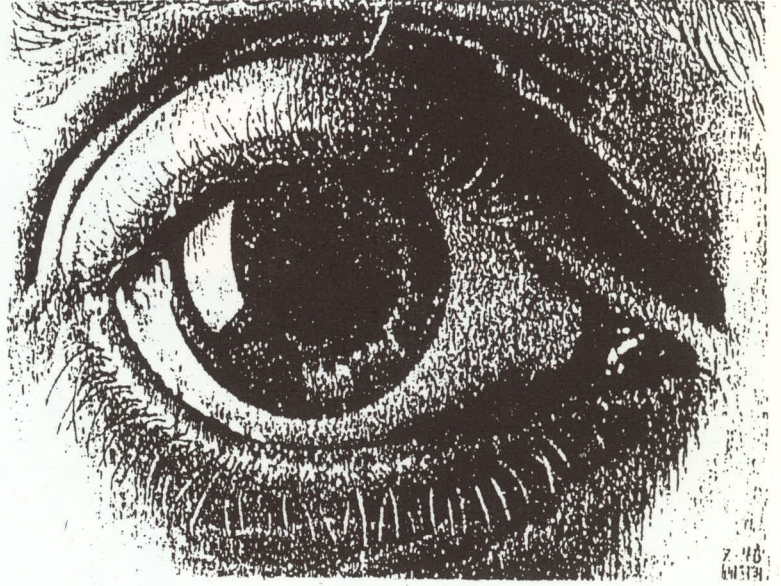
Tek isteğimiz, o düşsel odayı, düşlerinizdeki o odayı anlatmanız bize. Sözcüklerle, çizgilerle, renklerle, maketlerle... Canınızın çektiği gibi, uygun gördüğünüz biçimde.

Yarışmanın jüri üyeleri de;

Ahmet EYÜCE	: Doç. Dr. ODTÜ
Gürhan TÜMER	: Doç. Dr. İTÜ
Tevfik TOZKOPARAN	: Mimar ODTÜ
Çınar BİLGİN	: Mimar DEÜ
Emre ERGÜL	: Y. Mimar MSÜ'den oluşmuş ve ödülleri;

1. ÖDÜL	: 3.000.000.- TL.
BAŞARI ÖDÜLÜ	: 1.500.000.- TL.
BAŞARI ÖDÜLÜ	: 1.500.000.- TL.
BAŞARI ÖDÜLÜ	: 1.500.000.- TL. olarak belirlenmiştir.

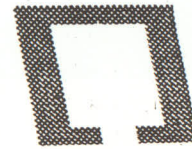
D.E.Ü. MİMARLIK FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİ ARASI FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

*"YARIŞMA, GÖNÜLLÜ BİR SINAV,
KENDİMİZE ELEŞTİREL BİR BAKIŞTIR"*

DÜŞTE MEKAN MEKANDA DÜŞ

DEÜ MİMARLIK FAKÜLTESİ
MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'ne 6 Mayıs 1994 Cuma günü 21 adet çalışma teslim edilmiştir. Tüm çalışmalar jüri değerlendirmelerinin sonrasında D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi Giriş Fuayesi'nde sergilenmiştir. 14 gün süren serginin son günü fakültenin Suat Taşer Salonu'nda kollojyum ve ödül töreni yapılmıştır.

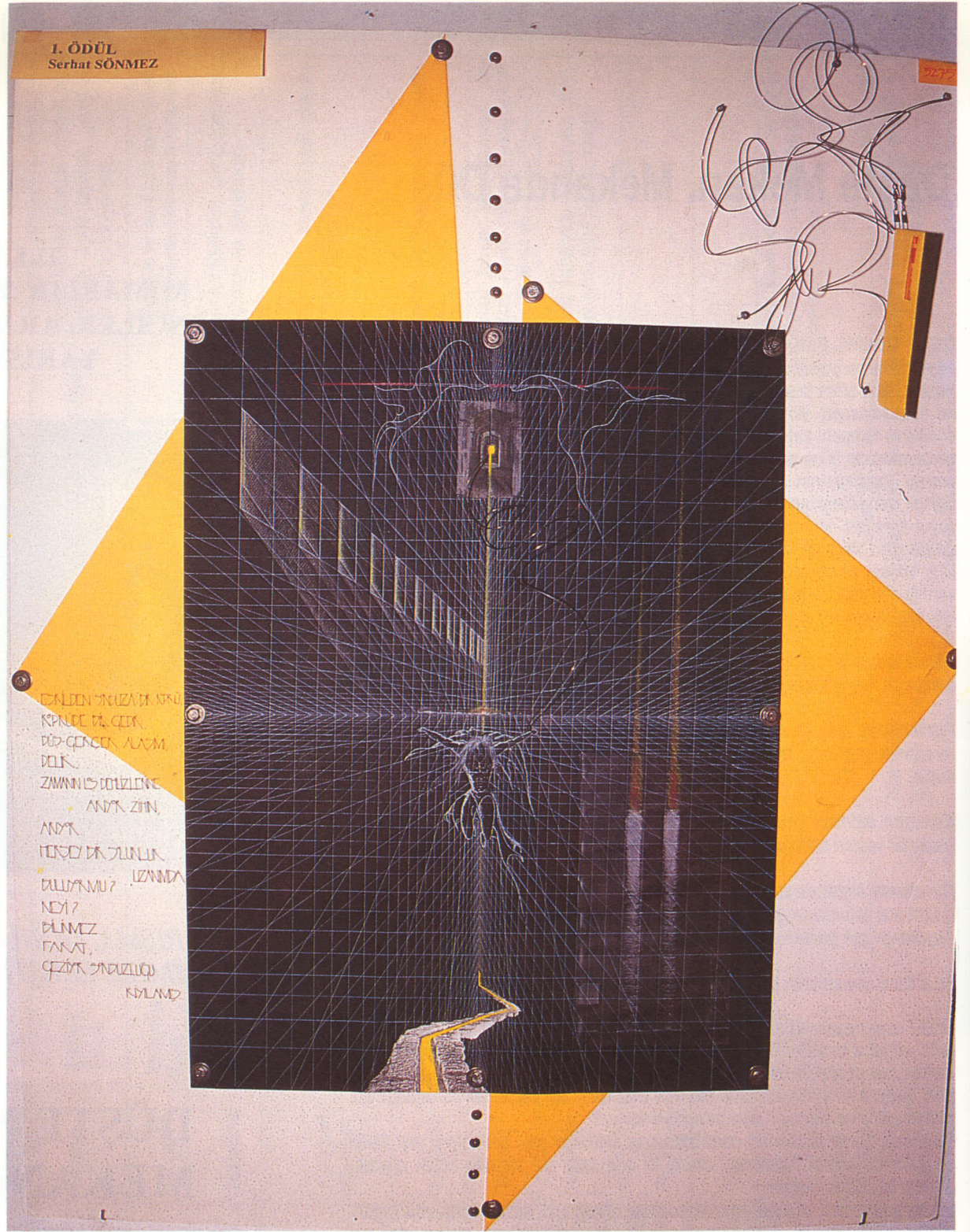

1. ÖDÜL
SERHAT SÖNMEZ

Eskilden sonsuza bir köprü,
Köprüde bir gedik;
Düş-gerçek alışımı;
Delik,
Zamanın loş dehlizlerine
Akıyor zihin,

Arıyor...
Herşey bir solukluk
Uzanımda,

Buluyormu?
Neyi?
Bilinmez...
Fakat;
Geziliyor sonsuzluğu
Kıyılmış...

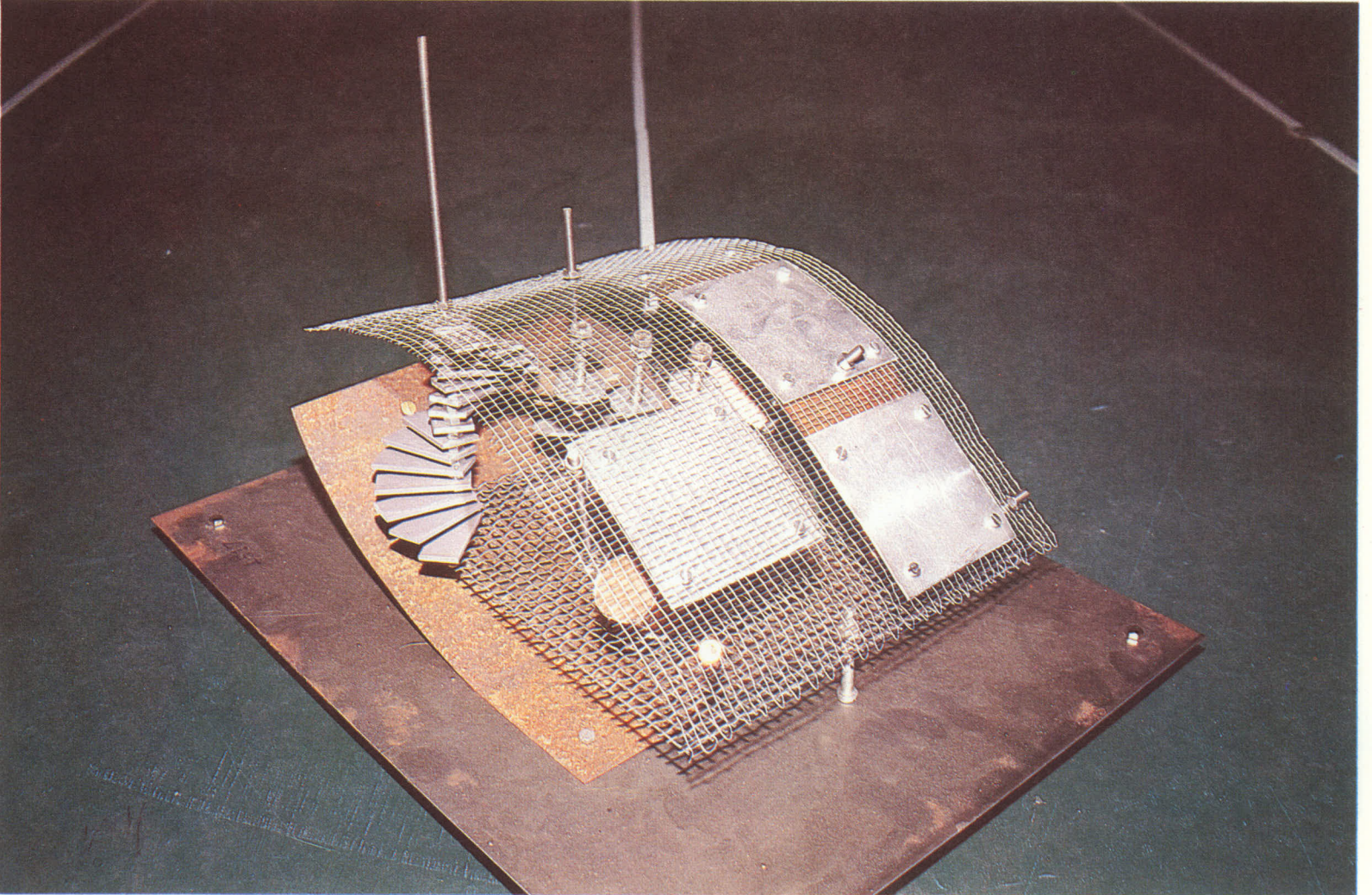
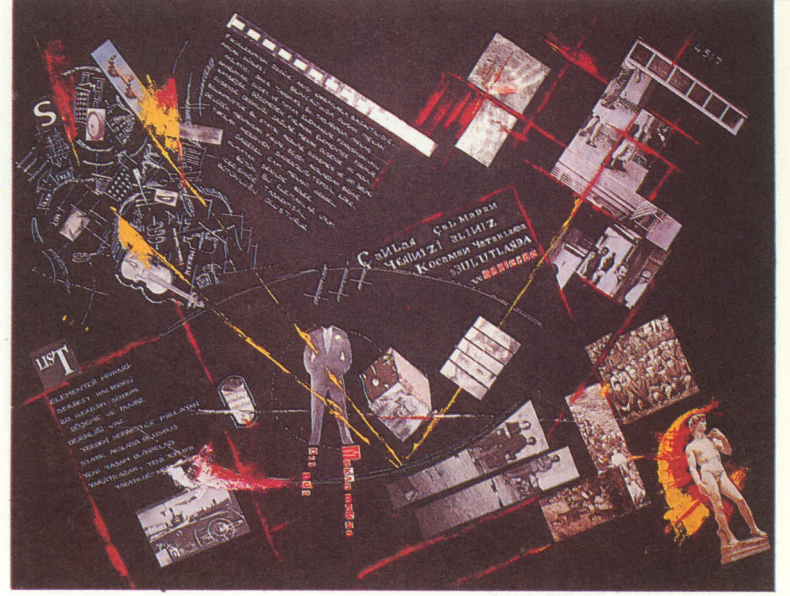
Fotoğraflar : Hakan Akdemir

**BAŞARI ÖDÜLÜ:
ÖVGÜ HANÇERLIOĞLU**

Fikirlerimizin özgür akışı kanunlarla bağıntılıdır. Ancak düşler! Bilinçaltında oluşan mekan anlayışı sınır tanımaz. Bu tasarımda mekanı sınırlayan yatay ve düşey elemanlar fonksiyonunu kaybeder. Döşemeden fırlayan elementer formlar düşeyde derinliği sağlar. Mekan düşeyde üç aksa bölünmüştür. Bu statik akslar döşemeyi ve üst örtüyü delerek mekandan fırlar. Düşey akslardan birine takılan merdiven sınırsızlığı temsil eder. Dairesel cam, mekanı görsel olmayan şekilde böler. Bütün bu elemanlar uyum içerisinde tasarımsal bütünlüğü oluşturur.

LIST

Elementer mimari - serbest hacimdeki bir gerilim sistemi döşeme ve duvar derinliği var.
Yerden serbestçe fırlayan statik akslarla oluşmuş yeni yaşam olanakları yaratılarak yeni toplum yaratılır.

BİLGE TUFAN

ODA 1

bana düşlediğim odanı çiz, dediniz.
işte size "benim odam"
yanibaşınızda duruyor.
arada bir görüp selam verirsiniz
günaydın, iyi akşamlar.
sınav kağıtlarına bakarsınız
kızarsınız bazen çalışmadığım için
işte size benim odam!!!

siz hiç eğilip de durgun bir suya baktınız mı?
yada gözyaşlarınız hiç okyanus oldu mu?
olmadıysa da olmasının zamanı gelmiştir!
odamı çiziyorum yalnızca kendime
kendime bütün yaptıklarım
yani hepsi insanlara
her kıvrımda, her çizgide, her boşlukta
ben yaşıyorum, nefes alıyorum.

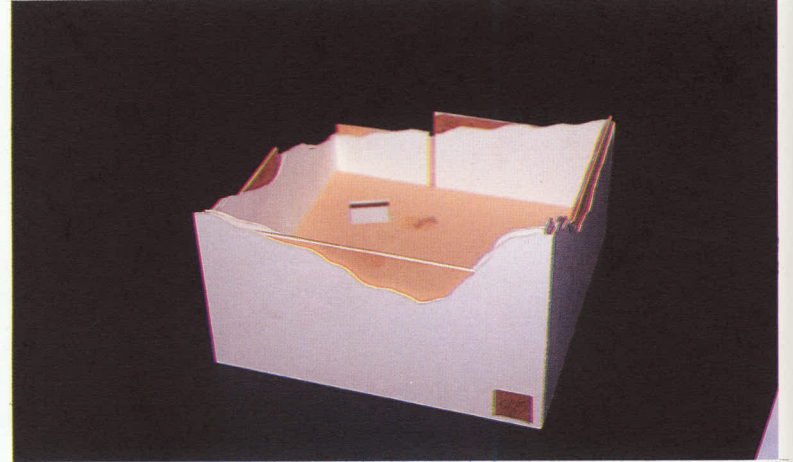
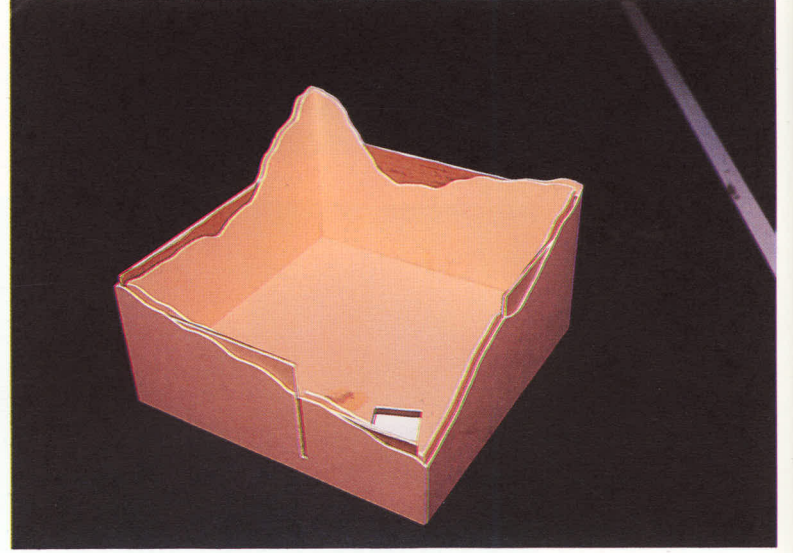
duyuyor musunuz?
herkesin dünyası farklı, odası da öyle.
kimi uçsuz bucaksız, kimi kutu gibi
ama hepsinde ayrı ayrı yaşamlar var.
bizim istediğimiz şiir değil, diyorsunuz belki.
ama her proje, her düş bir şiirle başlamaz mı?
yazılsın yazılmasın,
hepsi beynimizin içinde dönüp dolaşan ahenkli
sözcüklerden oluşmaz mı?

ODA 2

her geçen gün biraz daha büyüyor odam.
her geçen gün yeni insanlar tanıyor.
konuşuyor, gerekli, gereksiz.
her geçen gün kendi kendini yeniden yapıyor
odam,
özenle alıp sıvayı tuğlayı tuğlaya yapıştırıyor.
her olay her insan alıp götürüyor ondan bir
şeyleri
ya da öylesine etkiliyor ki onu, acılar, hüzünler
ekliyor yaşamına
odam içine akıtır bunları.
kimsenin göremeyeceği bir biçimde bir delikten
içeriye.
ve onlar arada ne kadar kalacaklarını
bilmeksizin ayrı bir yaşam kurarlar.
odam da onlarla birlikte yaşamayı öğrenir böylece.

ODA 3

ne oturacak yeri olsun bu odanın
ne de ışığı,
bazen duvarları görebileyim sadece
bazen bütün evreni
bazen içim titresin, üşüyeyim.
bazen de bunalayım sıcaktan.
bazen tek başıma
bazen dolup taşsın insanlar

ODA 4

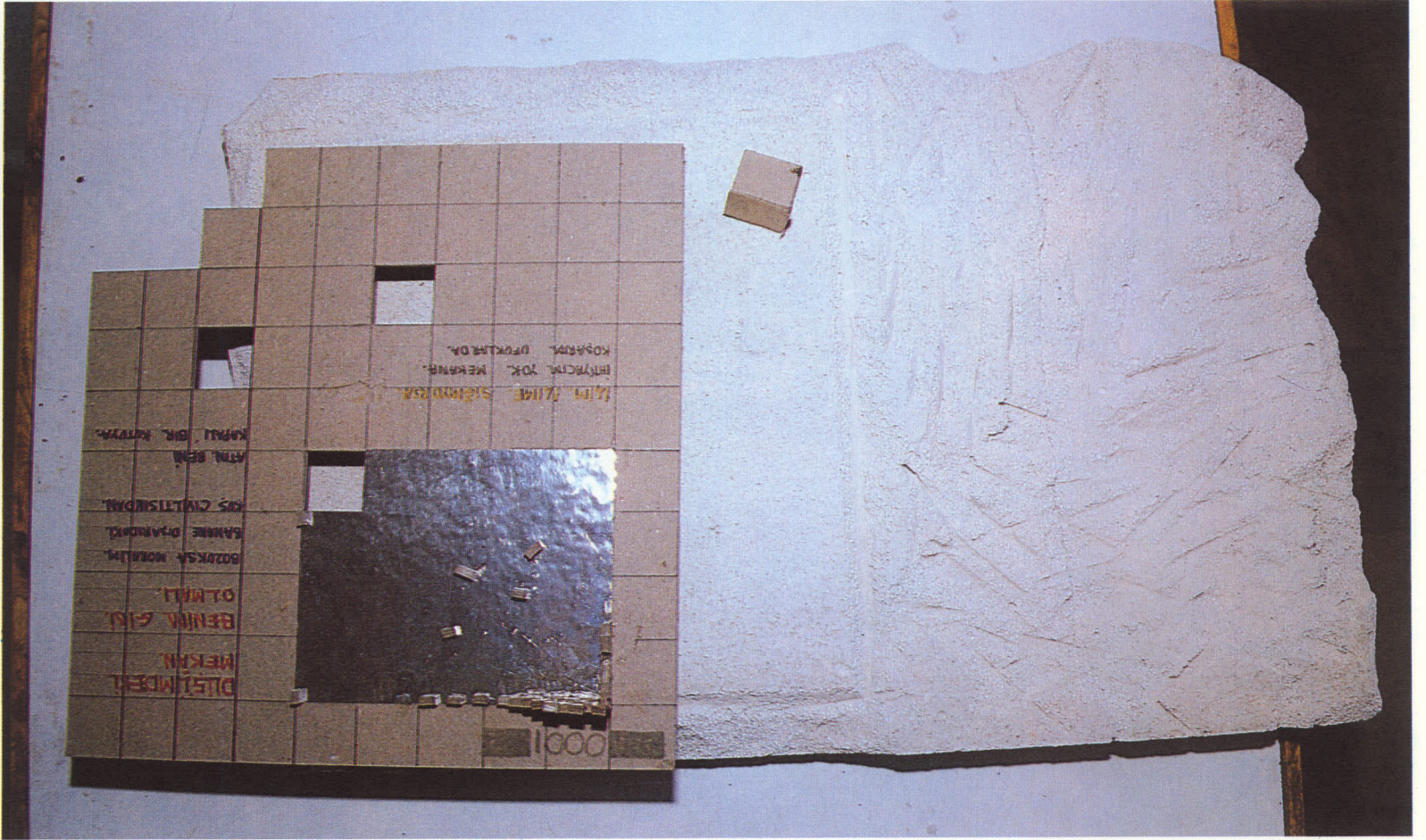
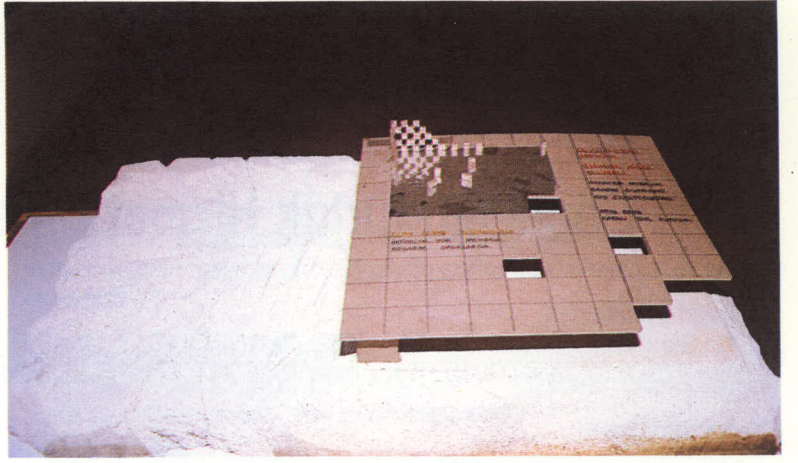
çok düşündüm,
bu oda sadece benim mi?
kimse giremez mi oraya?
ama, arada sırada yüreğimize davet
ettiğimiz insanları, aslında bu odada
her an konukluyoruz.

ODA 5

ama, lütfen,
yanlış anlamayın sakın.
yanibaşımda bir yer bomboş
-duruyor hala.
o da ölünce kapanacak.

BAŞARI ÖDÜLÜ: MERİÇ BATMAZ

Dünya üzerinde her insanın bir psikolojik alanı vardır. Bu alan bazen evi, bazen işyeri olur. (yada herhangi bir yer) Fakat neresi olursa olsun kişi bu alanla oynamak ister. Değiştirmek, kendine benzetmek ister. Öyle bir alan (mekan) düşünüyorum ki. Tıpkı bir lego gibi oynayabilmeliyim. Canım istediği zaman, duvarları kaldırıp, kendimi gösterebilmeliyim. Yalnız kalmak istediğimde tekrar yerine koyabilmeliyim. Alanımı bölüp parçalara ayırabilmeliyim.

Tariş Genel Müdürlük Hizmet Binası

Asli Jüri Üyeleri:

Orhan ŞAHİNLER : Prof. Y. Mimar GSA (1952), Neşet AROLAT : Y. Mimar İTÜ (1959), Erdoğan ELMAS: Y. Mimar İTÜ (1962), Semra UYGUR : Y. Mimar ODTÜ (1980), İsmail MANİSALI : Mimar EÜMBFMMYO (1973)

Yedek Jüri Üyeleri:

Recep ESENGİL : Mimar ADMMA (1975), Tuğyan Aytaç DURAL : Y. Mimar ODTÜ (1982)

Danışman Jüri Üyeleri:

Oğuz OYAN : Prof. Dr. Tariş Genel Müdürü, Selami DOĞANAY : Tariş Genel Müdür Yardımcısı, Emre TEKİNBAŞ : İller Bankası Genel Müdür Yardımcısı, Ali Rıza GÜLERMAN : İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar İşleri Daire Başkanı, Selahattin ONUR : Doç. Dr. ODTÜ Öğretim Üyesi

Sonuçların Açıklanması:

23 Nisan 1994

Yarışmaya 104 proje katıldı.

1. ÖDÜL Tülin Hadi - Cem İlhan

Erdoğan ELMAS

Tariş; İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytin ve Zeytinyağı Birlikleri, Ege Bölgesinde 66 yerleşim biriminde 125 Tarım Satış Kooperatifi, 100.000'i aşan Tarım Üreticisi Ortağı ve dev tesisleri ile ülkemizin ilk ve en büyük kooperatif kuruluşudur.

1993 yılında 80. kuruluş yıldönümünü kutlayan Tariş; işletme ve fabrikalarında üretim ve verimin artırılması, kalitenin yükseltilmesi için her türlü teknolojik yenilik konusunda atılım yaparken, yetersiz kalan yönetim birimleri içinde çağdaş bir yapı arayışına girmiş, bu konuda gerek ülkemiz, gerekse mimarlık ortamında doğru olanı seçerek, yeni Genel Müdürlük yapısı projeleri için mimari proje yarışması açmıştır.

Yarışmalar Komitesi tarafından saptanan Jüri Üyeleri öncelikle; hoşgörülü, yaygın katılımı sağlayacak, genç mimarların yarışma ortamına girmesini özendircek, fazla emek ve masraf gerektirmeyen bir şartname oluşturmayı görev saymışlardır. Bu konuda, Tariş'in de anlayışını ve gerekli ortamın sağlanmasındaki katkısını özellikle vurgulamak isterim.

Özet olarak sade, kolaylıklar içeren, sınırlama-ayrıntılardan uzak bir yarışma şartnamesi ve uzun senelerdir olmayan posta-kargo yolu ile proje gönderilebilmesi olanağı sağlanarak, yurt dışında bulunan mimar arkadaşlarımızın da yarışmaya katılımı kolaylaştırılmıştır.

En başta belirtilmesinde yarar bulduğum konu; yarışmacıların bir bölümünün senelerin birikimi olan alışkanlıkları - korkuları bırakamamalarıdır?!... Örneğin; ofislerin bölünmesi, yarışma aşaması için gereksiz ölçüler istenmediği halde bunlar yapılırken, diğer bir bölümü de en azından gösterilmesi gereken anlatım eksikleri yapmışlardır. (Kot yazmama, girişleri belirtmeme, ana bölümleri göstermeme gibi.)

Genelde sunuş ve anlatım olarak projelerin büyük çoğunluğu yeterli düzeyde olsa da, bir özleştirici olarak; çok sayıda katılım olasılığı olan bu tip yarışmalarda gerek değerlendirme, gerekse sergileme ve yayın açısından sunuş paftalarının sayısı ve ölçüsünde bir standartlaşma sağlanması çok faydalı olacaktır.

Tariş Genel Müdürlük Hizmet Binası için seçilen arsa İzmir - Alsancak Şehitler Caddesi üzerinde yer almaktadır. (Alsancak Stadyumu - DEÜ Mimarlık Fakültesi yanında) TAKS 0.5'dir. H.MAX 10 kat ile sınırlandırılmış olup, inşaat toplam m².sinin Tariş tarafından yaklaşık 15.000 m². de tutulması istenmiştir. Arsa alanı 9833 m².dir.

Arsanın bulunduğu bölge ticaret ve sanayi kullanımlarının kesişme noktasında olup, çevre koşulları bakımından olumlu görünümde değildir.

Buna karşın, yarışmaya 104 projenin katılımı, yarışmanın amacına ulaşması ve mimarlık mesleğinin gelişmesine katkı açısından sevindirici olup, tüm yarışmacıların çalışmalarından dolayı kutlanırım.

Ancak, yarışma şartnamesi ve soru-cevap aşamalarındaki esnek ve hoşgörülü tutumun, sade, açık anlatım ve isteklerin yarışmacılara daha rahat ve araştırmacı bir ortam sağlayacağını umarken, katılan projelerin ortalama düzeyi beklentileri karşılamamıştır. Konuyu daha açmak gerekirse, ödül adayı proje sayısının daha çok olması, seçimin bunlar arasından zorlukla yapılabilmesi umudu gerçekleştirmemiştir.

Yarışma ihtiyaç programı iki ana bölümden, yaklaşık her biri 7.500 m².lik.

A. Genel Müdürlük Büroları,

B. Ortak Tesisler

"Konuk Evi, Kitaplık, Konferans Salonu, Yemek Salonu, Lokal, Kres" den oluşmuştur.

Programın iki ana bölümünün, Tariş Genel Müdürlük Hizmet Binasının biçimlenişindeki, işlevsellik, simgesellik, özgünlük gibi ağırlıklarını ölçmek, önerilen tasarımın yeterli bir düzeyde ifade edildiğini test etmek, çevre ve iklim verilerinin etkisini, oluşan mimarinin dilini, strüktür ve teknik açılardan uygulanabilirliğini ve işletme bakım kolaylıklarını soruşturmak değerlendirmenin genel ilkeleri olarak özetlenebilir.

Jüri değerlendirme çalışmalarına 20 Nisan 1994 günü başlamış, önce tüm projeleri ön yargısız, değerlendirme ölçütlerini saptamadan bireysel olarak titizlikle incelemiştir.

Bu çalışmalar sonucunda, gerek yukarıda sözü edilen ilkeler, gerekse yarışma projelerinin üyeler üzerinde oluşturduğu etki ve izlenimlerin birleştirilmesi ile, eleme yapılmadan projeler toplu olarak incelenmiştir.

Yapılar arasında ve çevre ile oluşturulan dış mekanların değerlendirilmesi, ana işlevlerin kurgusu ve birbirleriyle hiyerarşik ilişkisinin doğruluğu, plastik değerlere gerekli özenin gösterilmesi, ihtiyaç programının ana unsuru büro mekanlarının yorumlanması, prestij yapısı olmasına yönelik yeterli çabanın gösterilmesi ve özgün araştırma gibi konularda yapılan eleştiri ve inceleme sonucu, projelerin % 70'inin (76 proje) ikinci elemelerde elenmesi, diğer bir özleştirici gündeme getirmiştir.

Jüri, şartname ve ihtiyaç programının çok yalın görünümüne, soru cevapların yarışmacıların tüm sorularına açık olarak yapılmasına karşın, yarışma programında yeterli anlatımın sağlanıp - sağlanmadığı konusunda kuşkuyla belirtmiştir.

Bunun yanı sıra, sorgulanan ve yadırganan bir konuda; çok karmaşık olmayan bir yarışma programı ve istemi varken bu kadar çok karmaşık çözümlerin üretilebilmiş olmasıydı.

Sadelik, arınmışlık, kullanışlı olmak, uygulanabilirlik, iklim verileri ve teknik gereksinimlerin karşılanması, büro-fois görünümü gibi konulara yanıt aranılmasından çok biçime yönelik, bazı bilinen form ve akımların aktarıldığı tasarımlar yanında çok az sayıda da olsa, klişeleşmiş çözümler de görülmüştür.

Diğer yandan, programın farklı yorumlanması, yarışmaların arsanın ve çevrenin kısıtlayıcı, elverişsiz koşullarına karşın çok değişik tasarımlar, yorumlar getirmesi de ilgi ile karşılanırken, Tariş'in istediğini ve gereksinimini belirleyen program ve Genel Müdürlük imajını doğru tanımlayan tasarımlarla da karşılaşmıştır.

Jüri, yukarıda sayılan tüm sorunlar üzerinde tartışıp, geri dönüşler yaparak, kararların tekrar tekrar irdeleyerek konuyu her boyutuyla incelemiştir.

İkinci elemelerden sonra kalan 26 proje üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalar sonucu 3. elemelerden sonra 8 proje ile son aşamaya gelinmiştir.

Belirtmem gerekir ki; 8 projenin kalması bir raslantı sonucu olup, jüri 3 ödül + 5 mansiyon sayısını oylama sırasında düşünmemiş ve dikkate almamıştır.

3. eleme ve dereceleri ile ilgili özet görüşler jüri raporunda olup, uygulanacak birinci ödülün seçimi oldukça tartışmalı geçmiştir. Her üç ödülün de 3-2 seçilmesi bunun göstergesidir.

Kanımcı, 1. ödül, seçimden sonra Tariş yetkilileri tarafından da beğeni ile karşılanan, uygulanabilir bir proje olarak, projelendirme ve uygulama aşamasında da daha gelişip olgunlaşarak yarışmanın amacına ulaşmasını sağlayacak nitelikte bir tasarımdır.

Tüm asli, yedek ve danışman jüri üyeleri, raporlar ve Tariş'in duyarlı katkısı ile, yarışma hazırlık aşamasından değerlendirme sürecinin sonuna kadar tam bir hoşgörü ve demokratik tartışma ortamında çalışılmış, eleştiriler inatlaşmaya dönüşmeden yenilenmiş ve geliştirilmiştir.

Herkesin konuya yakın ilgisi ve özverili yaklaşımları, yansız tutumları çalışmanın bütününde geçerli olup, hepimiz için unutulmaz anılar oluşturmuştur.

Son olarak; jürinin önerisi ve Tariş'in olumlu yaklaşımı ile yoğun katılımının değerlendirilmesini sembolik olarak tanımlayan 4 adet projenin de, satın alınmasına karar verilmiştir.

BİRİNCİ ÖDÜL

TÜLİN HADİ - CEM İLHAN
YARDIMCI : ESRA ÇEBİL

JÜRİ RAPORU'NDAN

Büro ve sosyal işlevlerin, imbata açık gölgeli ve işlevlerin dışı akımıyla yaşama şansına sahip, plaza ile otoparkı bağlayan doğu-batı yönündeki sokak ile ayırım, yapıya yaklaşımın uygun şekillenmesi, plan düzlemindeki estetik olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Protokol girişine merdivenle ulaşım, plandaki plastik kaygının mekana aktarılmasındaki eksiklik, konferans salonuna ulaşımındaki rahat olmayan çözüm, kreşin girişi ve kitaplığın yeri eleştirilmiştir.

Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 1. ödüle seçilmiştir.

(Karşı oylar N. AROLAT - S. UYGUR)

N. AROLAT bu projeyi 2. ödüle önermiştir.

S. UYGUR bu projeyi 2. ödüle önermiştir.

1.ÖDÜL İÇİN JÜRİ ÖNERİLERİ

- 1- Oluşturulan sokağın, yatay ve düşey de görsel ve işlevsel ilişkilerle zenginleştirilmesi ve ferahlatılmasına yönelik olarak ele alınması;
  - 2- Protokol girişinin, oto yaklaşımını sağlayacak şekilde meydan düzeyinde sağlanması,
  - 3- Konferans salonuna ulaşımının rahatlatılması,
  - 4- Kreşin zemin ile ilişkisinin kurulma olanağının araştırılması,
  - 5- Kitaplık bölümünün Genel Müdürlük blokunda yer almasının uygun olacağı Jürimizce önerilmektedir.
- Projenin uygulama yeterliliği vardır.

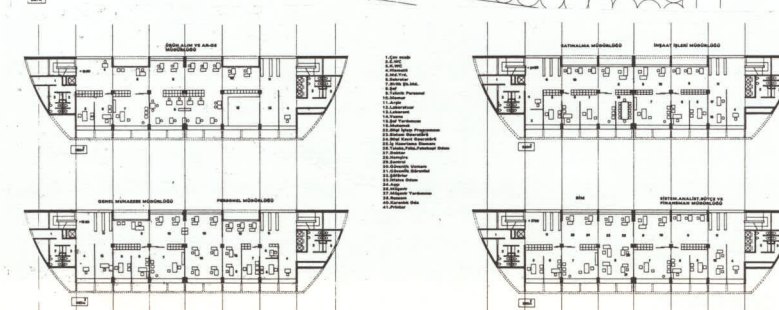
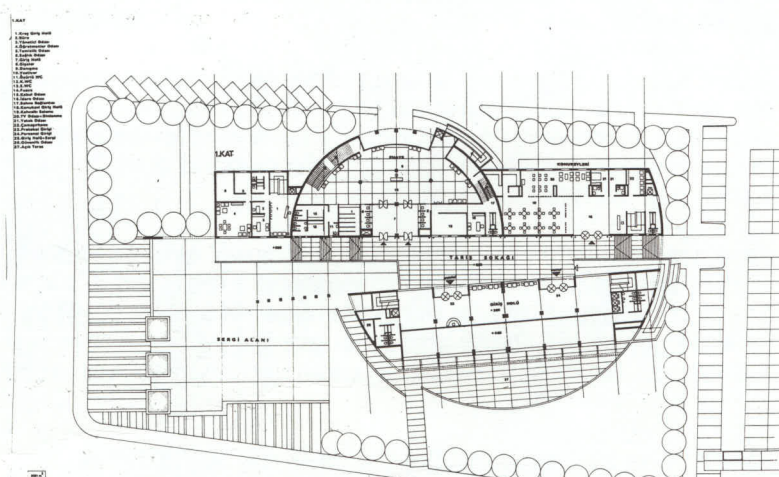
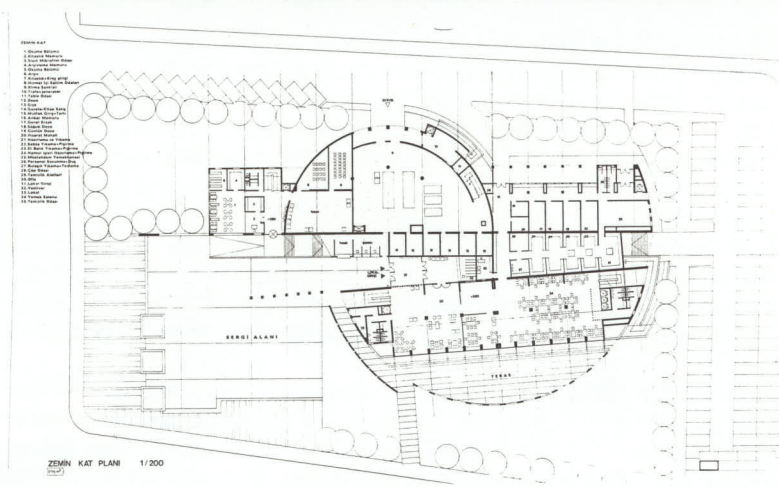
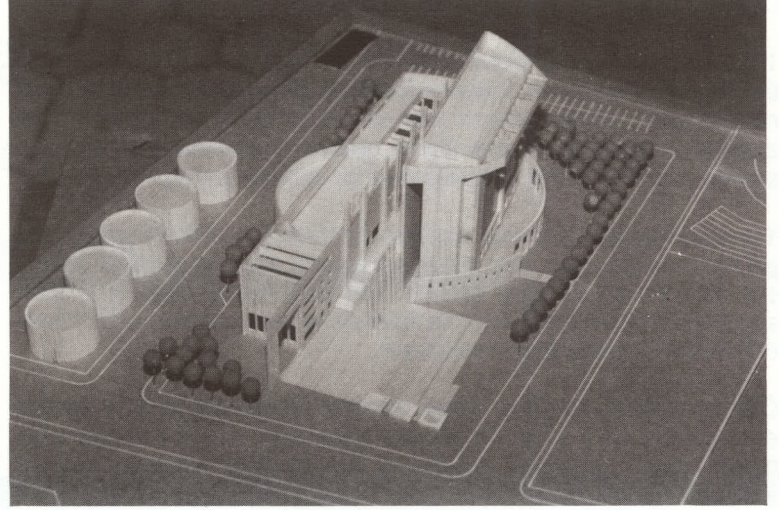
1. ÖDÜLE İLİŞKİN SEMRA UYGUR'UN GÖRÜŞÜ

Plan düzleminde ustaca kullanılan geometrinin yarattığı plastik değerlerin, salt plan düzleminde kalarak iç mekanlara yansımaya, bu projenin olumsuz yönüdür.

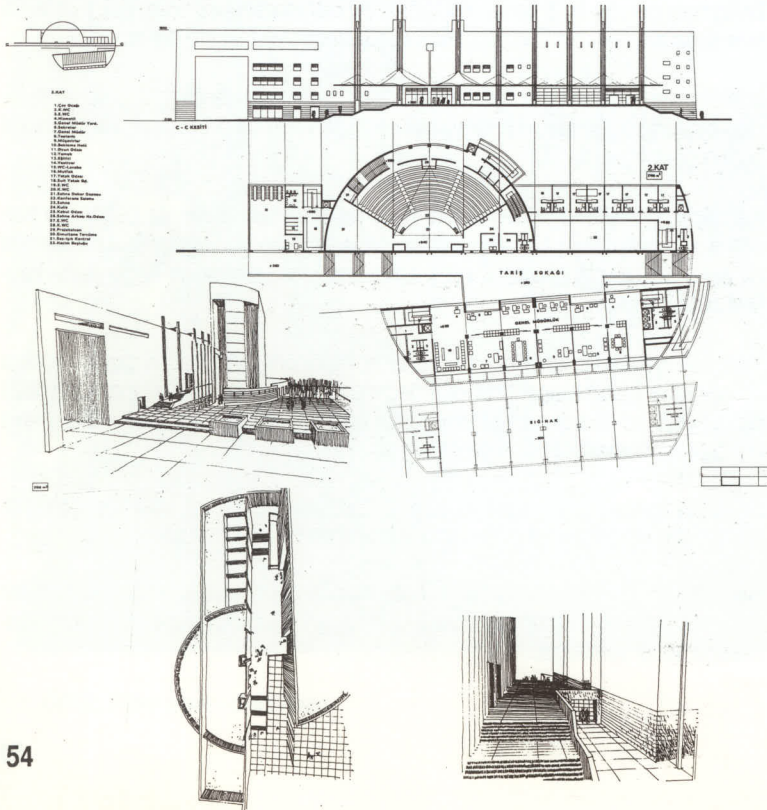
Sokak fikrinin gücüne rağmen bu gikrin mekanlarla desteklenmeyişi bu projenin yanıltıcı tarafıdır.

Salt geometrinin getirisini olarak konumlanan toplantı salonu ve fuaye ilişkisi protokol girişinin merdivenli oluşu, kreş ve kütüphanenin çözümü giriş holünün yemekhaneye ve lokale bakışı; projenin planlama anlayışındaki eksiklikleridir. Bu eleştirilen çözümlendiğinde, sonucun yarışmadaki plastikliği vermeyeceği endişesini getirmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı bu proje 2. ödüle önerilmiştir.

Fotoğraflar: Hakan Akdemir

İKİNCİ ÖDÜL

SELİM VELİOĞLU - SİNAN ŞENER
DANIŞMAN : HÜSEYİN KAHVECİOĞLU
YARDIMCI : SELİM GEDİKOĞLU

JÜRİ RAPORU'NDAN

Yapının arsa ve program verilerine uygun ve yalın çözümü, bürolar bloğu ve ortak tesislerin net olarak belirtilmesi, kendi içleri ve aralarındaki işlevsel ilişkilerin bağlantısı beğeni ile karşılanmış, oluşturulan ana giriş mekanı ve dengeli yapı yükseklikleri olumlu bulunmuştur.

İç mekanlar ve giriş meydanı ile batı aksında iç yol düzenlemelerinde özgün kullanım eksiklikleri eleştirilmiştir.

Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 2. ödüle seçilmiştir.

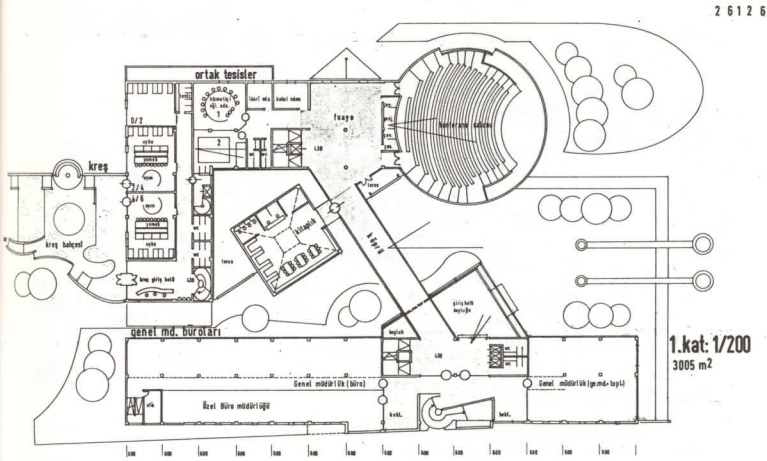
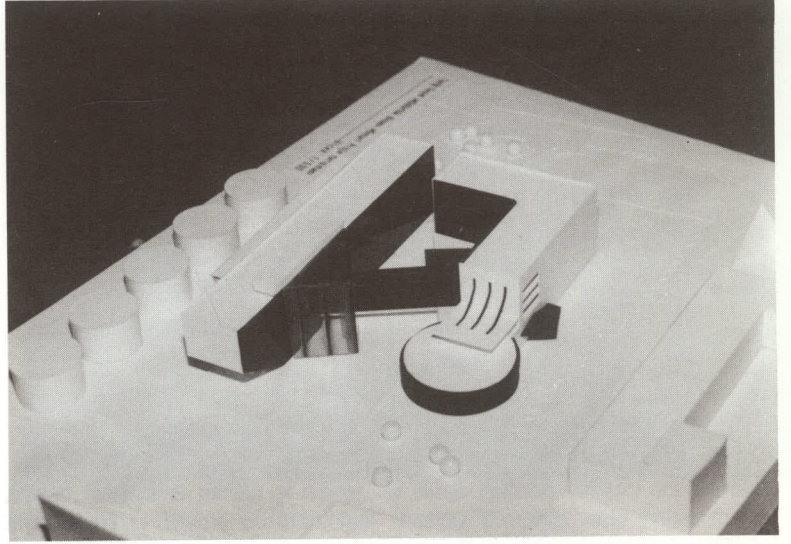
(Karşı oylar N. AROLAT - S. UYGUR)

N. AROLAT bu projeyi 1. ödüle önermiştir.

S. UYGUR bu projeyi 3. ödüle önermiştir.

2. ÖDÜL'E İLİŞKİN SEMRA UYGUR'UN GÖRÜŞLERİ

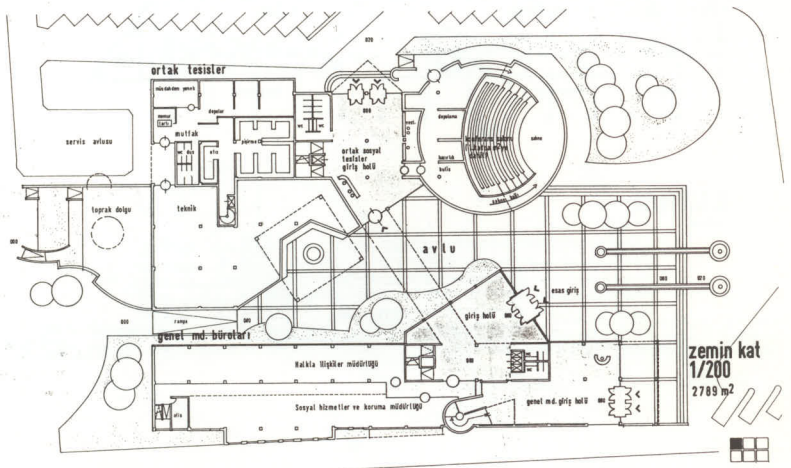
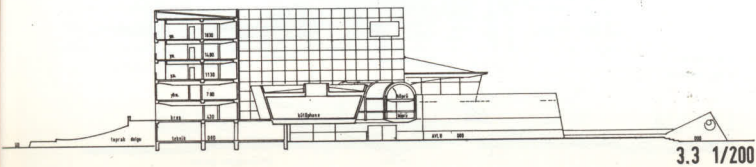
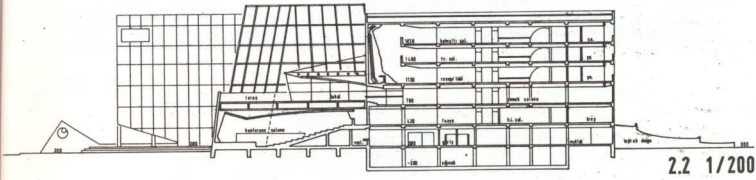
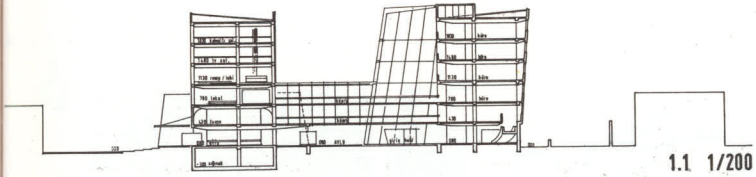
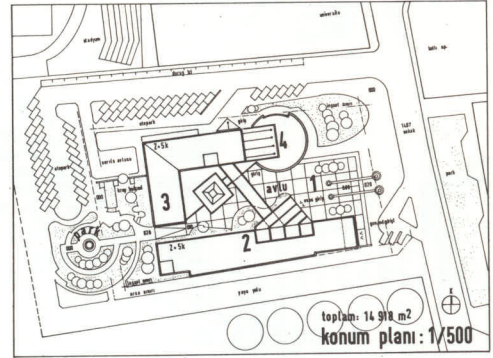
İşlevsel ilişkilerin ustaca çözülmüş olmasına rağmen iç mekanlardaki kuruluk ve klasik yarışma anlayışının ötesinde bir katkısı olmaması nedeniyle bu proje 3. ödüle önerilmiştir.

TARİŞ GENEL MÜDÜRLÜK HİZMET BİNASI ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

YERLEŞİM KARARLARI

- 1) Menen alanına çamaşırhanası yerleştirilerek ana girişin yalın bir alan olarak kalması sağlanmıştır.
- 2) İçten dışarıya açılan alanlar ve koridorlar, işlevsel ilişkilerin sağlanması için yerleştirilmiştir.
- 3) İçerde yapılacak röportaj ve toplantı alanları ve mevcut demiryolu müzesi alanına yalın bir giriş ve koridor kullanılmıştır.
- 4) Kilitlenme ve gece kullanımları düşünülerek bina için aydınlatma ve ses yalıtımı sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ ÖDÜL

MUSTAFA KEMAL ALTAN

DANIŞMAN : CEM AÇIKKOL

YARDIMCI : MİTHAT TEKİN

JÜRİ RAPORU'NDAN

Program ve arsa verilerini özgün bir anlayışla şekillendirme çabası; bu amaçla düzenlenen zengin ve çekici atrium programının çeşitli elemanlarının birbirleri ile ilişkilerinde ve iç düzenlemelerinde sağlanan başarı olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Ancak aynı atriumun işlemede ortaya çıkaracağı sorunların aşılabileceğine inanmak mümkün olmamıştır. Ayrıca konferans salonu ve fuaye alan olarak, konuk evi ise hem alan hemde konum olarak eleştirilmiştir.

Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 3. ödüle seçilmiştir.

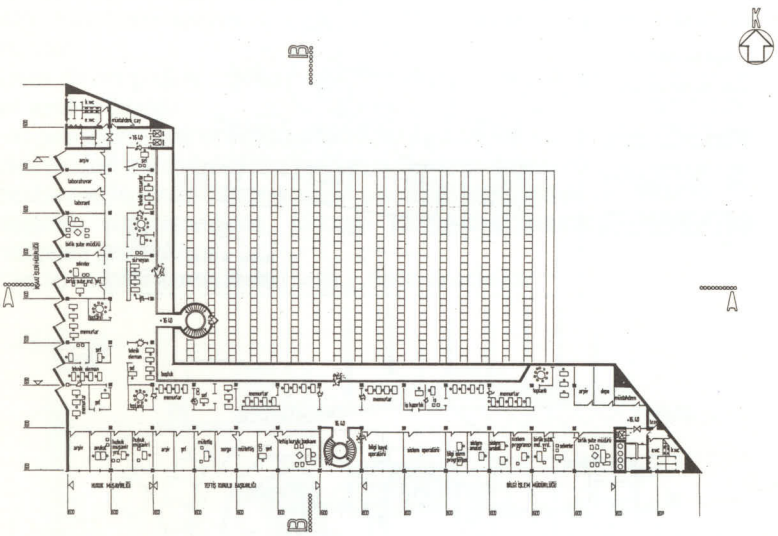
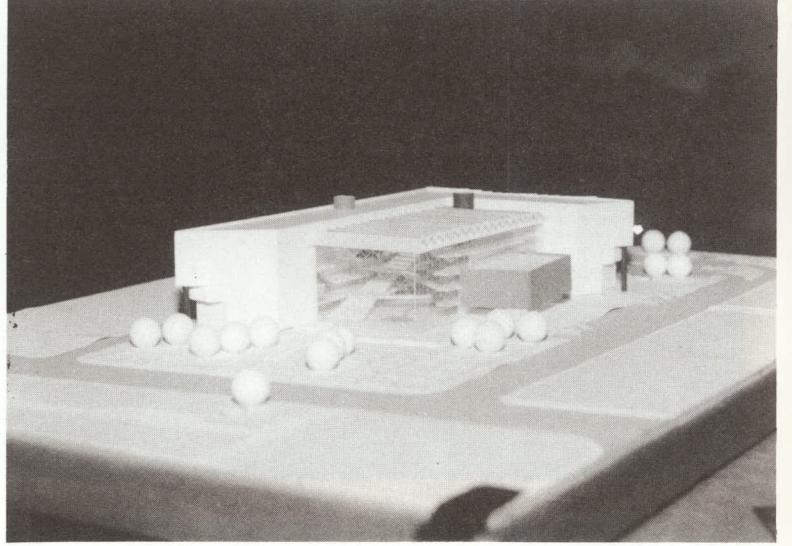
(Karşı oylar S. UYGUR - E. ELMAS)

S. UYGUR bu projeyi 1. ödüle önermiştir.

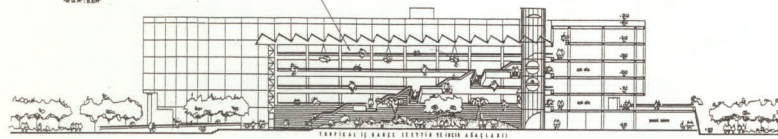
E. ELMAS bu projeyi Mansiyon grubuna önermiştir.

3. ÖDÜL'E İLİŞKİN SEMRA UYGUR'UN GÖRÜŞLERİ

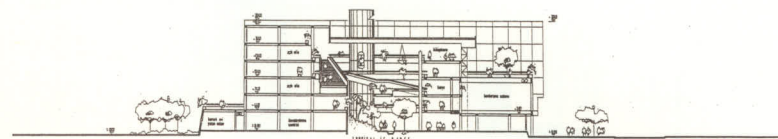
Özellikle bu projede önerilen cesur ve zengin iç mekan anlayışının hayata geçirilmesine olan kuşkusuz inancım nedeniyle bu projeyi 1. ödüle layık gördüm. Artık yapılar salt işlevleri yerine getiren hacimler ve plastik öğeler olmalarının yanısıra insanlara, o yapıyı kullanmanın tadını verecek iç mekanlara sahip olmaları gerekiyor. Bu projede olduğu gibi iç mekanların yapılmaya teşvik edilmeleri, insanlara mekan kullanma görgüsünü öğreteceği gibi Türk Yapı Teknolojisinin gelişmesinde yardımcı olacaktır.

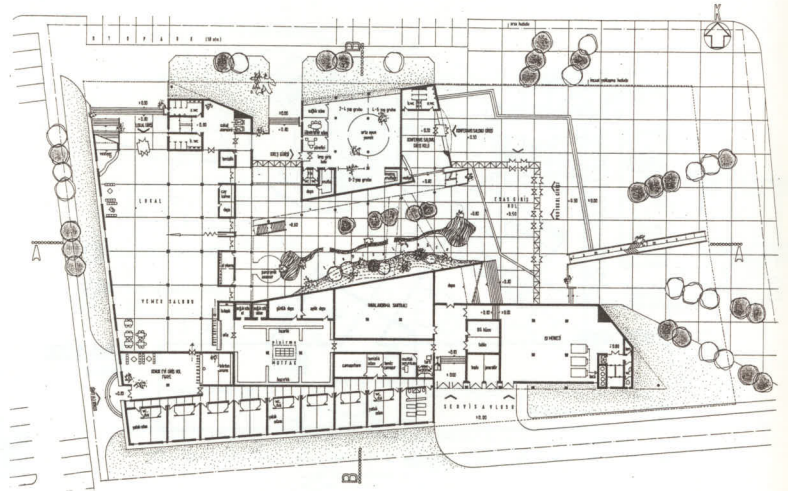
5. KAT PLANI

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

1. KAT PLANI

BİRİNCİ MANSİYON

M. ÖZGÜR ECEVİT - AZİZE ECEVİT

PEYZAJ DANIŞMANI : EKREM GÜRENLİ

YARDIMCILAR : KADİR ÇALBAYRAM - İBRAHİM KARACAKOL

JÜRİ RAPORU'NDAN

Blokların işlevlerine uygun ayrımı ve hiyerarşisi, büro bloğunun yönlendiği, esnek bir büro düzeni, zengin yeşil alan kazanımı olumlu olarak değerlendirilmiştir.

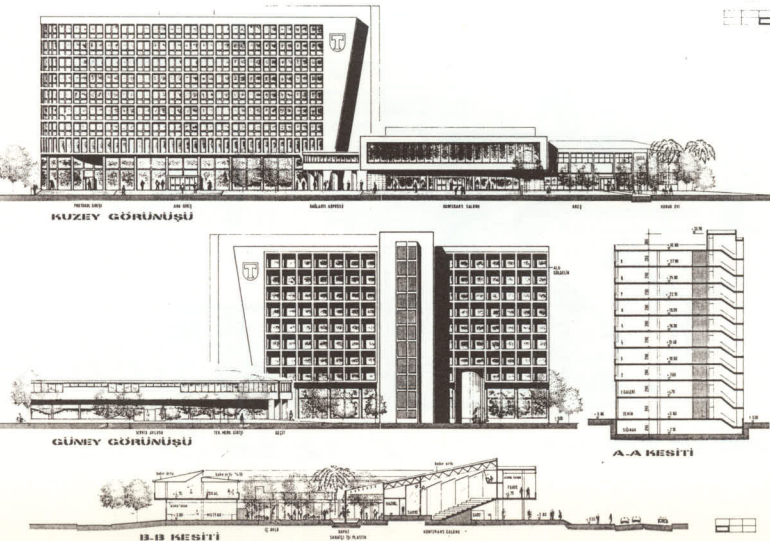
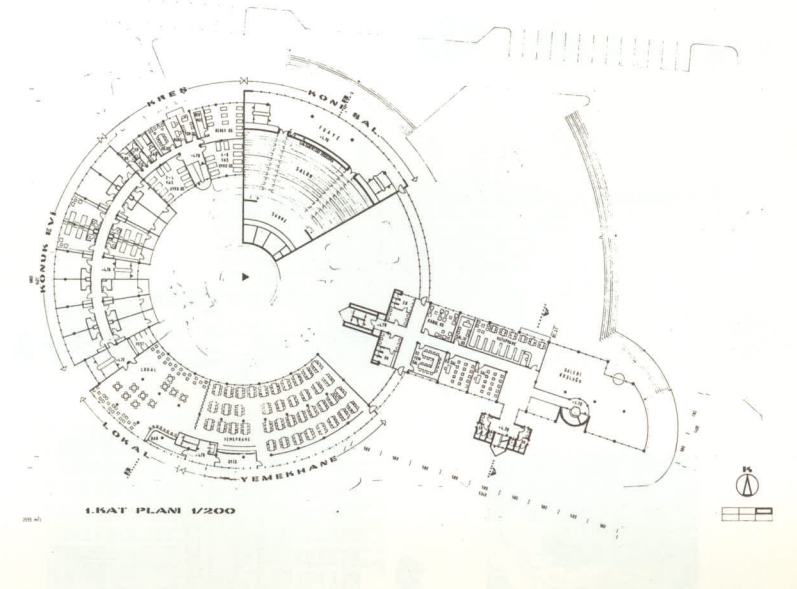
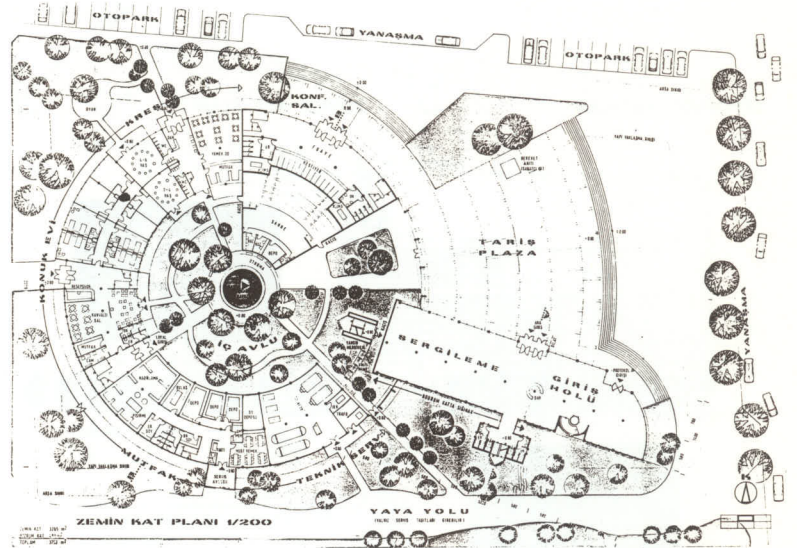
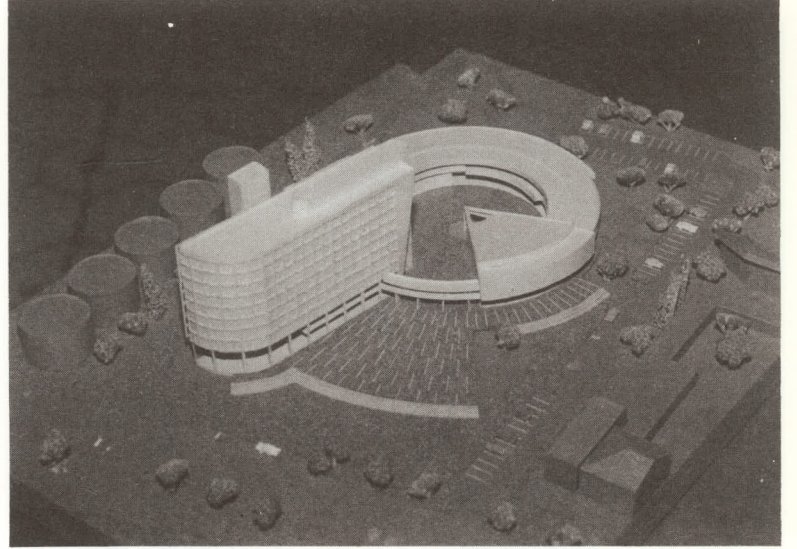
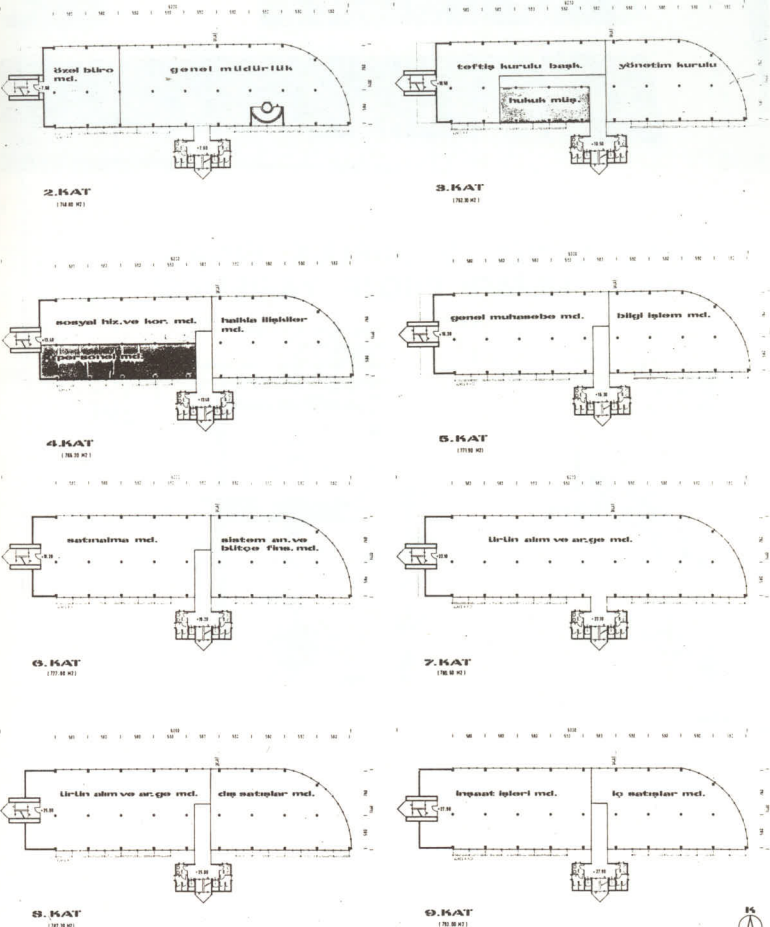
Büro bloğunun zeminle ilişkisindeki sertlik, sadelik çabasının özgünlük arayışını engellemiş olması eleştirilmiştir.

Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 1. Mansiyona seçilmiştir.

(Karşı oylar E. ELMAS - S. UYGUR)

S. UYGUR bu projeyi 4. Mansiyona önermiştir.

E. ELMAS bu projeyi 2. Mansiyona önermiştir.

İKİNCİ MANSİYON

BÜLENT TARIM - ECE TARIM
YARDIMCI : ATEŞ SUNGUR

JÜRİ RAPORU'NDAN

Yapıya yaklaşımın doğru değerlendirilerek giriş meydanı oluşturulması, kitlelerin işlevlerine uygun ayrımı, girişlerin doğru yerlerde konumlanması olumlu olarak değerlendirilmiştir.

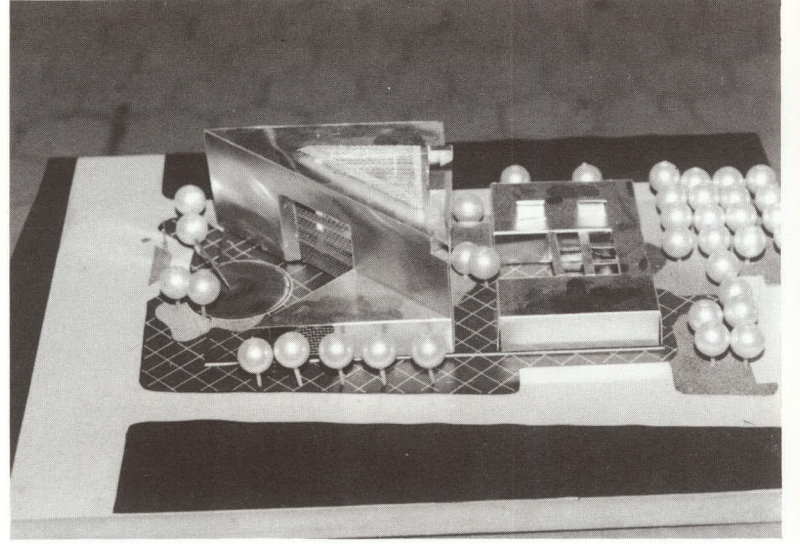
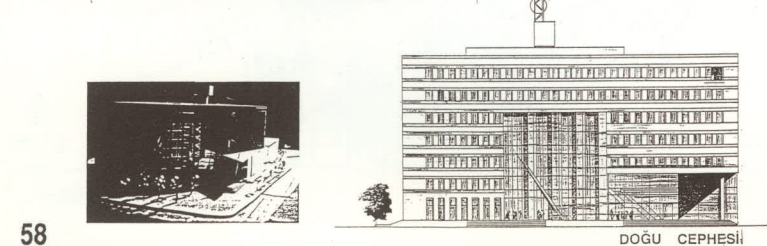
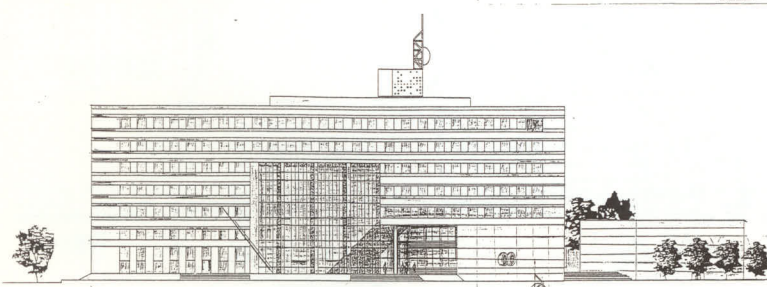
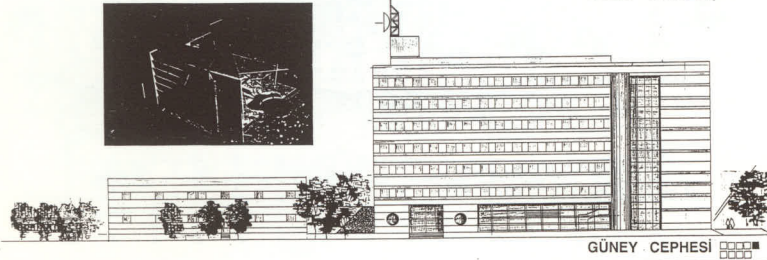
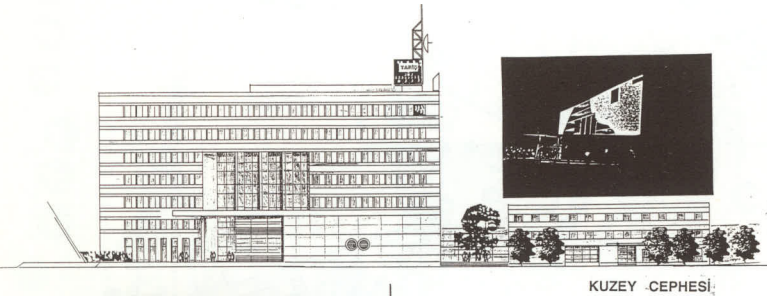
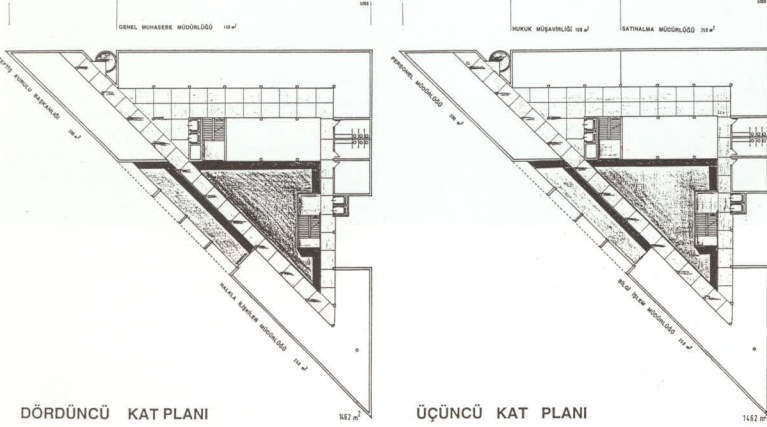
Etki arayışındaki abartı, açık alanların parçalanması, çekirdeklerin yetersizliği, lokalin dışı kapalılığı, konferans salonunun sayısal yetersizliği eleştirilmiştir.

Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 2. Mansiyona değer görülmüştür.

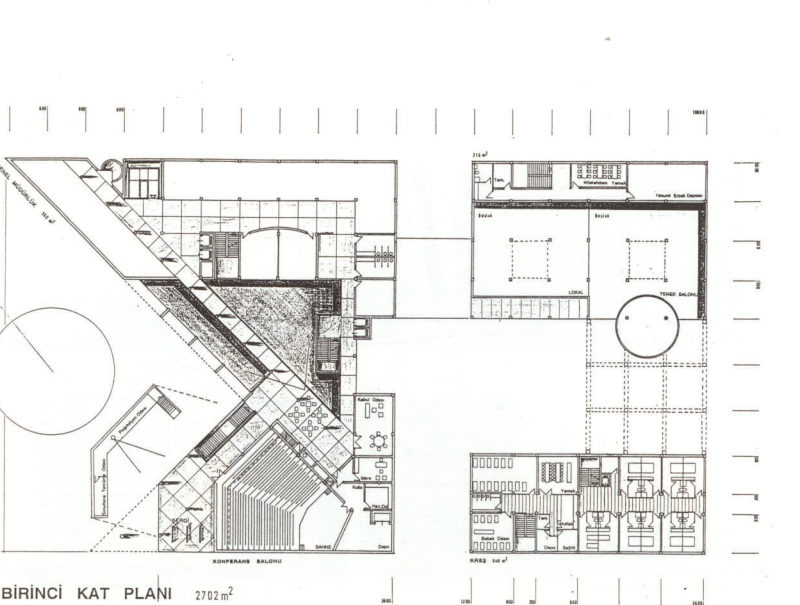
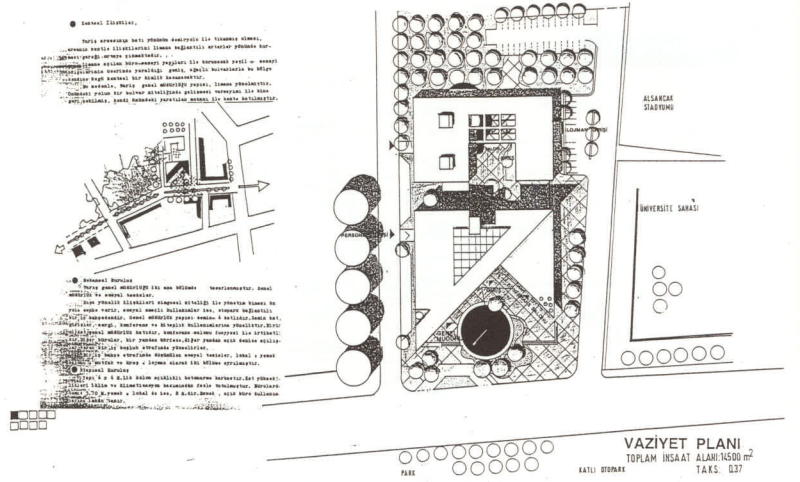
(Karşı oylar S. UYGUR - N. AROLAT)

N. AROLAT bu projeyi 3. Mansiyona önermiştir.

S. UYGUR bu projeyi 3. Mansiyona önermiştir.

TARİS GENEL MÜDÜRLÜK BİNASI ULUSAL MİMARİ PROJE YARIŞMASI

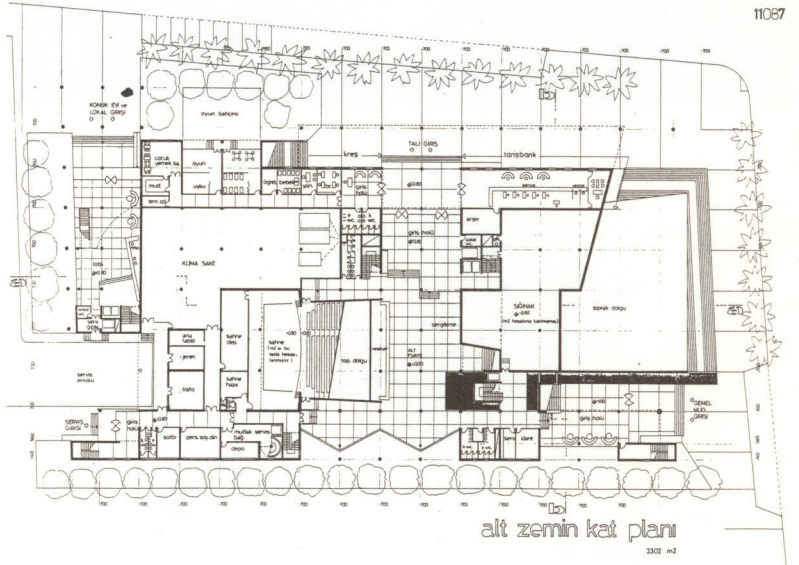
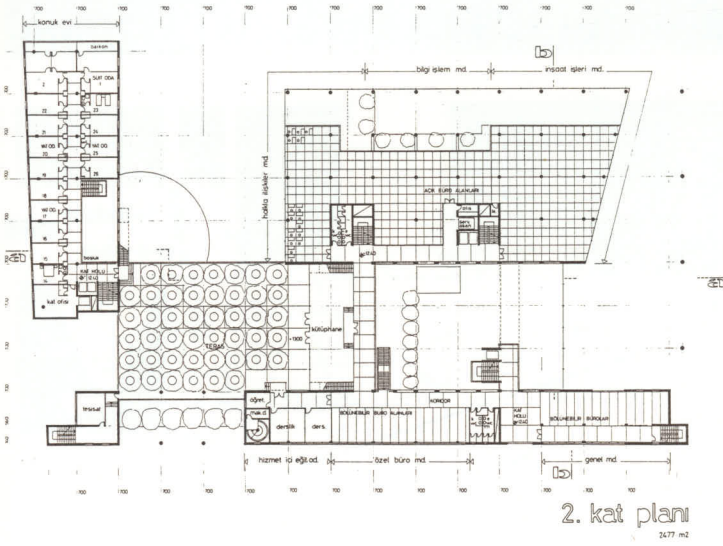
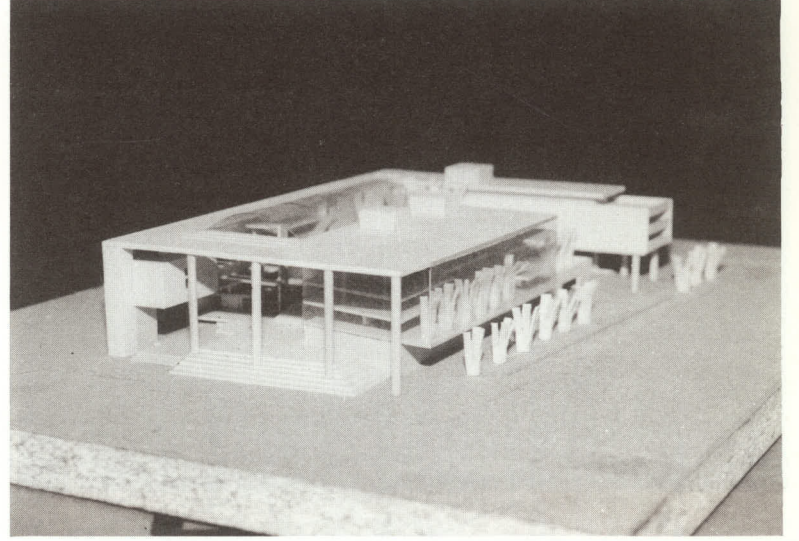

ÜÇÜNCÜ MANSİYON

HASAN ÖZBAY - BARAN İDİL - TAMER BAŞBUĞ
YARDIMCI : ARİFE ÖZÇELİK

JÜRİ RAPORU'NDAN

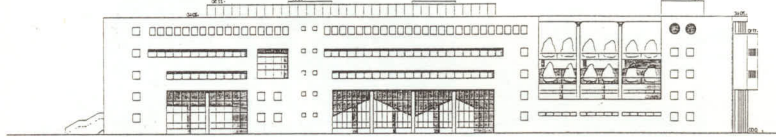
Alçak yapılaşma çabası ve işlevsel ilişkilerdeki başarısı olumlu bulunmuştur. Arsanın yoğun kullanımı + 0,80 kotu altında düzenlenen mekanlar ve büroların esnek kullanımını kısıtlayacak şekilde parçalanmış olması eleştirilmiştir. Bu proje 3/2 oy çokluğu ile 3. mansiyona seçilmiştir. Karşı oylar N. AROLAT - S. UYGUR) N. AROLAT bu projeyi 2. Mansiyona önermiştir. S. UYGUR bu projeyi 2. mansiyona önermiştir.

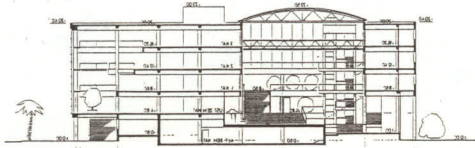
VECTR

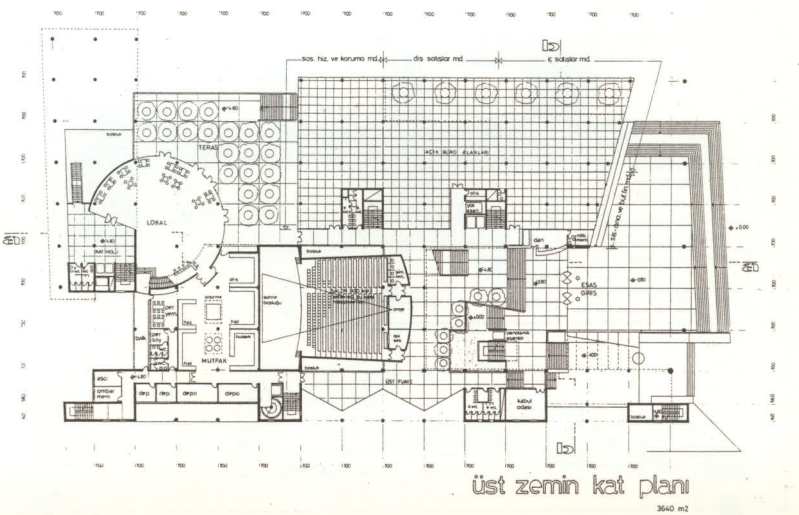
Üstününög üsd

Üstününög vnyüp

Üstününög d-d

11087

11087

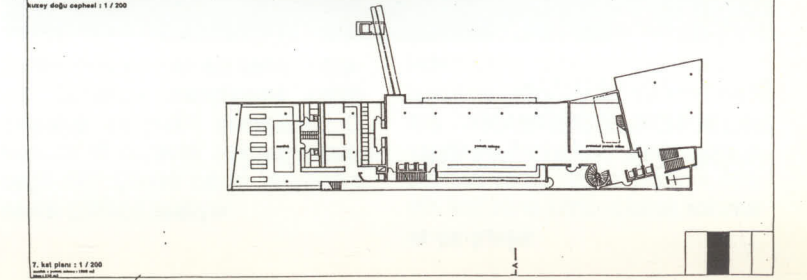
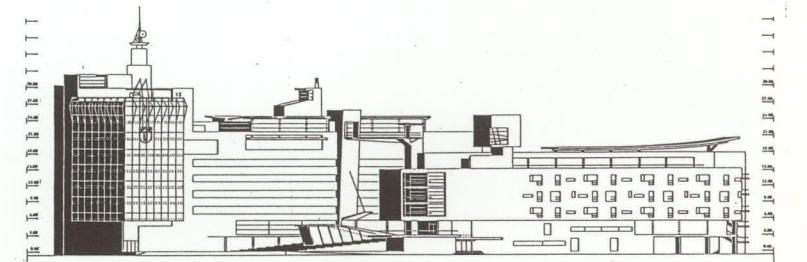
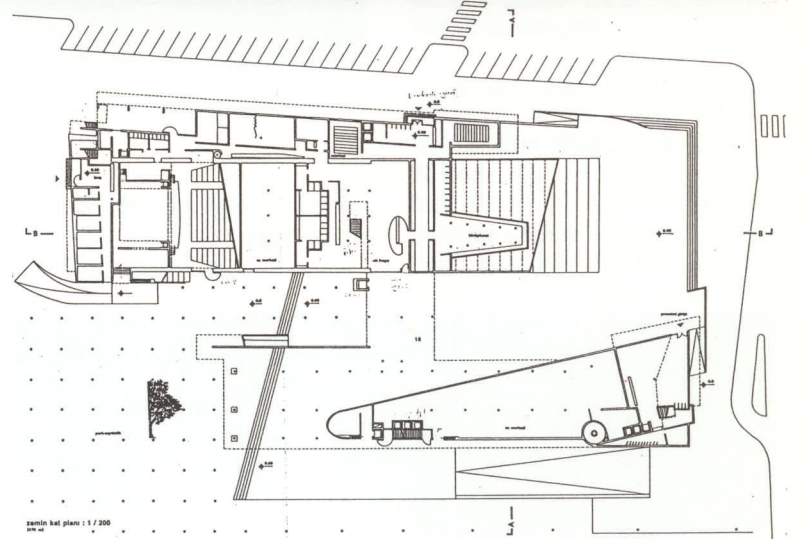
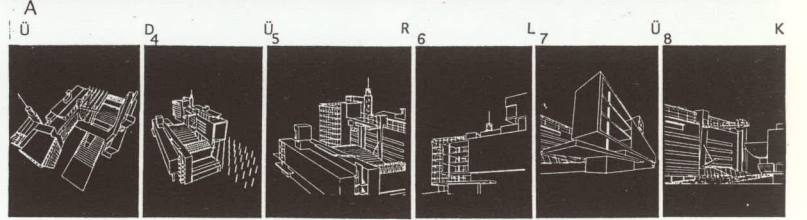
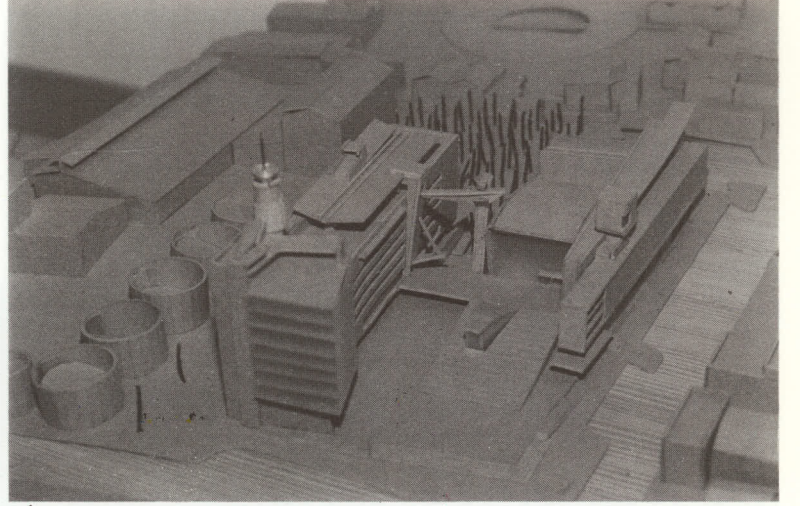
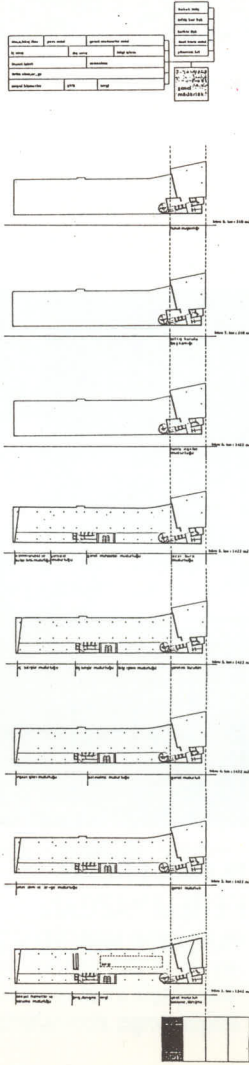
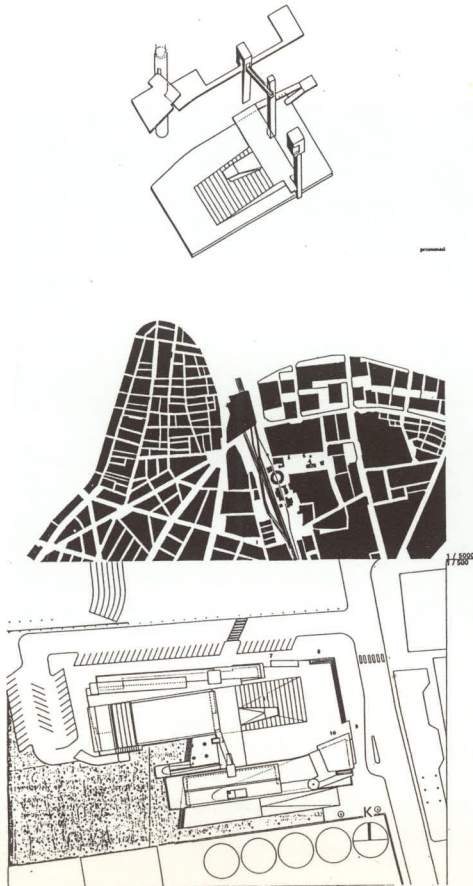
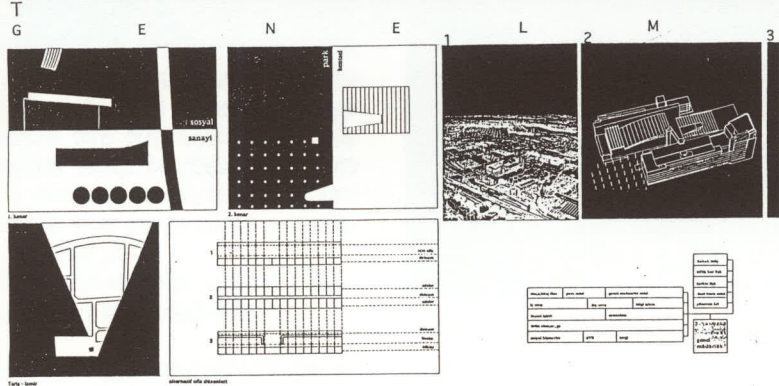
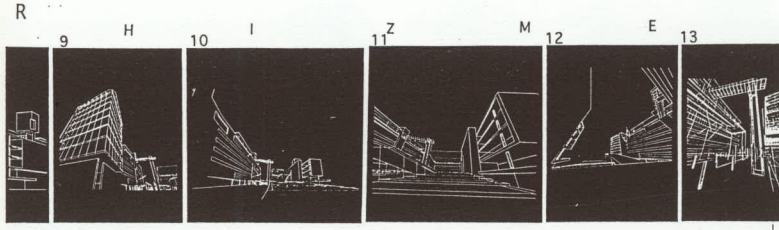
BEŞİNCİ MANSİYON

MEHMET KÜTÜKÇÜOĞLU - NAMIK ERKAL

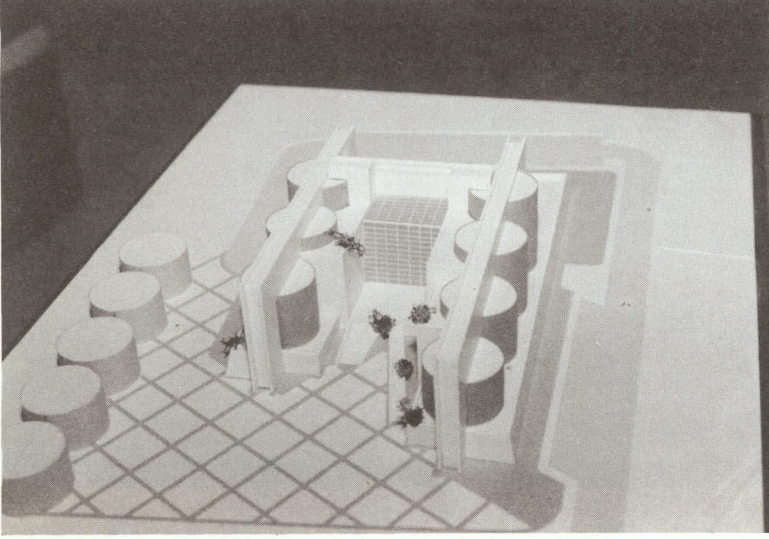
YARDIMCILAR : ESRA AKCAN - ESİN BİLGİN - CEREN KAHRAMAN - ALPER KARESİOĞLU - FİLİZ KÖSE
TOLGA ÖZBAKAN - ÇİĞDEM TANIK

JÜRİ RAPORU'NDAN

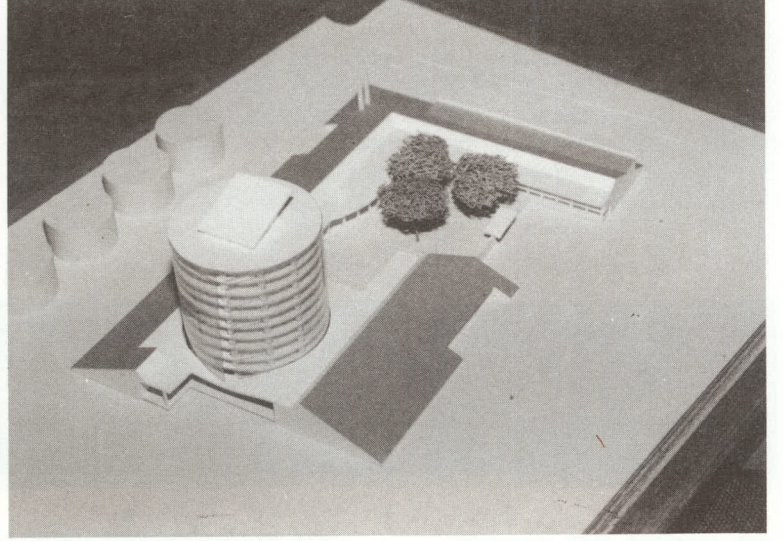
Kentsel ölçekte yapının yakın ve uzak ilişkisini kurma çabası, program elemanlarının bir araya getirilmesindeki başarı beğeni ile karşılanmıştır. Sunuştaki ifade yetersizlikleri, girişler ve çekirdekler, lokal ve yemek salonunun büro bloğu üstünde yer alması eleştirilmiştir. Bu proje 4/1 oy çokluğu ile 5. Mansiyona seçilmiştir. (Karşı oy S. UYGUR 1. Mansiyona uygun gördüğünden.)

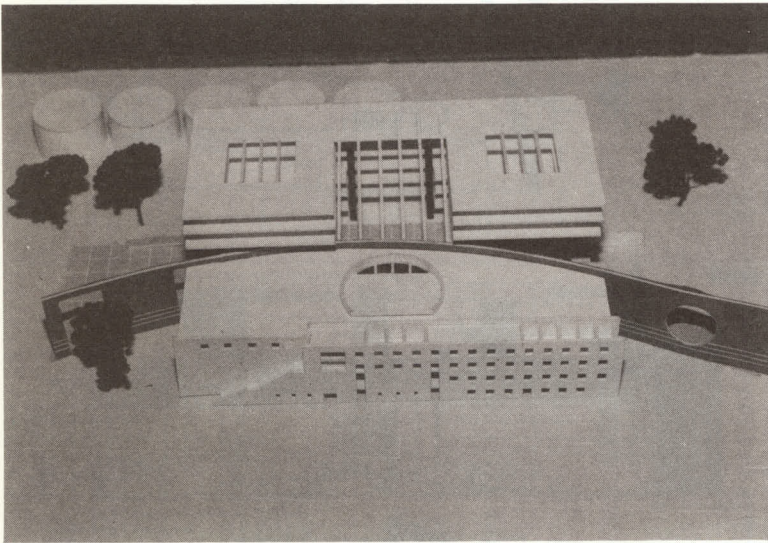
SATINALMA

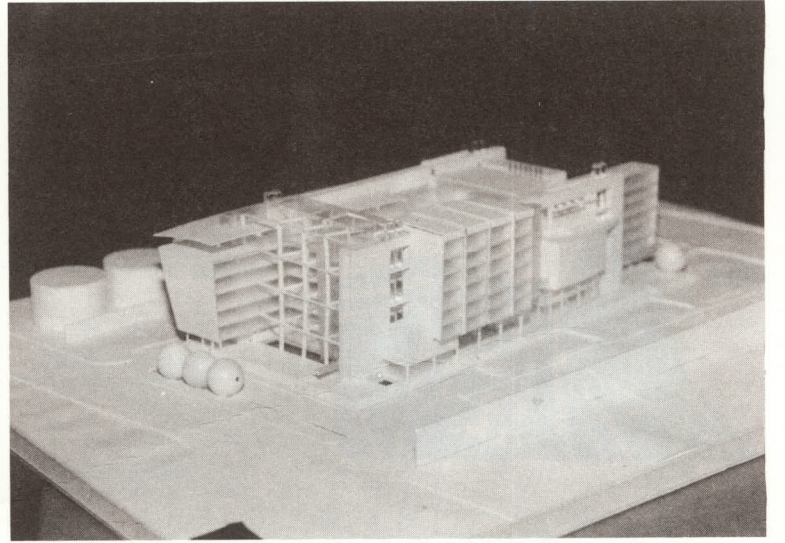
CEM AÇIKKOL
YARDIMCI: MİTHAT TEKİN

HÜSEYİN BÜTÜNER
ALİ OSMAN ÖZTÜRK
YARDIMCI : GÜLNUR ÖZYÜRÜK

BÜNYAMİN DERMAN
DİLEK TOPUZ DERMAN
YARDIMCILAR : YILMAZ ERDOĞAN - DİDEM TOPUZ

BURAK ERCAN
KEREM YAZGAN
YARDIMCI : NESLİHAN ERCAN

"Geçmişe saygı her yaratıcı için doğal bir evlatlık borcudur.
Her oğul babasını sever ve sayar"

Le Corbusier

Sevgi MOLVA

Bu sayıdaki konuğumuz Sayın Kamuran Çizer, 1951 yılında İstanbul'da doğmuş. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünden mezun olduktan sonra Seramikçi olan eşi ile birlikte çalışmalar yapan sanatçı, sekiz yıldır arkeoloji ile ilgilenmekte ve restitüsyon maketleri çalışmalarını sürdürmektedir. Kendisi ile Arkeoloji Müzesinin kantininde sohbeti sürdürürken çok duyarlı ve duygusal bir insanla konuşuyorum diye düşünüyordum. Söyleşi devam ettikçe bu düşünce arttı arttı bu düzeyde hassas bir insanı yanlışlıkla kırar mıyım acaba endişelerine kadar ulaştı. İğinc olan kendisini heyecanlı, tepkili, sabırsız olarak tariflemesi...

Kamuran bey ürünlerinizin bazılarını bir seneye yakın sürede tamamladığınızı söylüyorsunuz bu yapınız ve yoğun tepkileriniz işinizi nasıl etkiliyor?

Hepimizin yapmayı düşündüğü ama daha sonraya ertelediği işler içinde sanatsal etkinlikler en başta gelir, bu oblomovluk olgusu tüm yaşantımızı etkiler bizi pasifize eder. Koşulların olumsuzluğuna rağmen yapmanız gerektiğine inandığınız, işinize başlayıp bitirebilmeniz için, yapınızdaki olumsuz gibi görünen özelliklerinizi tanıyıp gerektiğinde yararlı olarak değerlendirmeniz gerekir.

Yakaladığınız bir espri beynimizde gelişerek bir yapıt haline gelmeğe başladığı zaman, yükselen bir tempoda heyecanlanırsınız. İşte gece yarısı yahut güneş doğarken, ilk hareketi sağlayıp beni Atölyeye koşturan ve işe başlama cesareti veren bu aniden yükselen heyecan oluyor. Güncel yaşamdaki anarşi karşısında kaçınılmaz olarak gösterdiğim tepkilerin sonucu, yükselen asabi tansiyon. Beni kamçılıyor. İşte o zaman ortaya çıkan bu olumsuz enerjiyi çalışarak kullanıp yok ediyorum.

St. John Kilisesi, M.S. 6. yüzyılda, Bizans İmparatoru Justinian tarafından yaptırılan yapının 2. evresi.

Sabırsızlık ise çalışmanın her aşamasında sonucu görme isteğini körükliyor, böylece sürekliliği sağlayarak işin sonuçlandırılmasında olumlu rol oynuyor.

Mimarlık - Arkeoloji - Seramik sizin ilgi alanlarınız hepsi birbiri ile ilişkili ama sizi etkilemeleri nasıl oldu?

GSF. Seramik bölümünde öğretim üyesi olan eşimle birlikte Bornova'da sadece sanat çalışmaları yaptığımız bir atölyemiz var. Seramik çamuru insanın bulaştığı zaman kurtulamadığı büyüklü bir malzeme.

Seramiğin Arkeoloji içinde çok önemli bir yeri vardır. Seramik buluntular kazı alanı için önemli bir veri kaynağıdır.

Eşim de Ege bölgesinde geçmişte ve günümüzdeki seramik üretim merkezleri ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Görüldüğü gibi mimarlık arkeoloji ve seramik tarih boyunca hep iç içe yaşamıştır. Bende bu tarihi ilişkiyi bozmadan, çalışmalarımnda pişmiş toprak

malzeme kullanarak İşlev + malzeme biçim İkesi ışığında bu doğal bütünlüğü korumaya çalıştım.

1985 yılında Arkeoloji müzesine yaptığım Anadolu Uygarlıkları haritası çalışmaları sırasında bir çok arkeolog dost araştırmalarımdaya yardımcı oldu. Müzedeki bir konferansı sonrası, uluslararası Arkeolojinin babası Ord. Pr. Dr. Ekrem Akurgal ile tanıştım. (o günden sonra eserleri ve sohbetleri ile en büyük yol göstericim olmuştur) Böylece düşüncelerime uygun ürünler verebileceğim, bilimsel ortam belirlenmiş oldu.

İlk olarak kazı ve restorasyon çalışmaları süren Meryem ve St. Jean kiliselerinin maket ve panoları ile başlayan çalışmalarımız halen ile ilgili olarak sürmektedir.

Sohbete başlarken siz bana "hayatım boyunca inançlarıma sahip çıkmaya çalıştım" demiştiniz. O konuda söyleyecek çok şey olmalı değil mi? Çünkü böyle insanların sayısı gittikçe azalıyor.

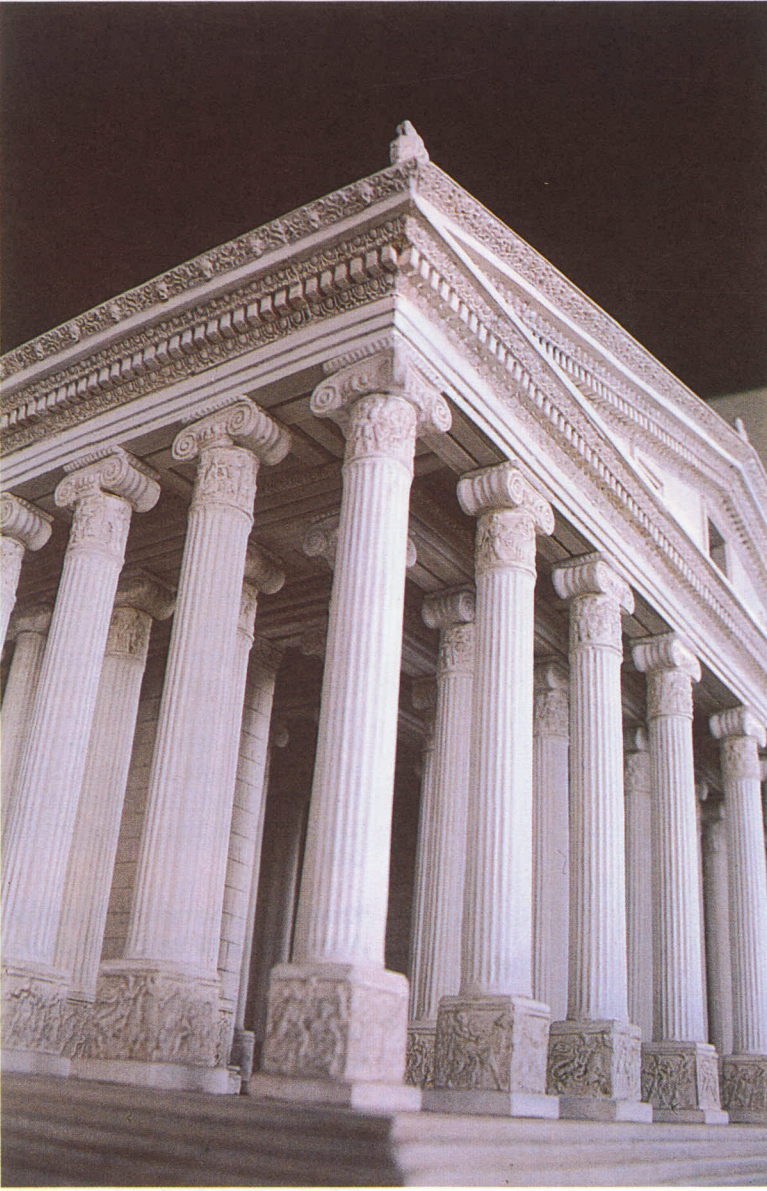
M.Ö. 570 tarihlerinde Samos'ta tanrıça Heza adına büyük bir tapınak yapıldığını duyan İon uygarlığının başkentinde yaşayan Efes'liler de kendi kültürlerine sahip çıkarak, Anadolu'nun ana tanrıçası Kybele'den gelen Artemis için antik çağın tamamen mermerden yapılmış ilk ve en büyük yapısını inşa etmeye başladılar.

Komşu ülke Lidya'nın kralı Knezüs'de Artemis kültürünü sahiplenen bir kişi olarak, yapının en önemli özelliklerinden biri olan kabartmalı sütun tablolarını hediye olarak göndererek katkıda bulunmuştur.

Bu görkemli tapınağın ön yüzünün ortasındaki iki sütun arası 8.74 m olup bunların taşıdığı arşitrav bloğu 24 tondur. Bu denli ağırlığı o günlerin ilkel aletleri ile 20 m. yüksekliğe çıkarmak şaşırtıcı bir başarıdır. Sonradan bu mermer bloğun tapınaktaki yerine, kendine inananlara yardım etmek isteyen tanrıça Artemis tarafından konduğu söylencesi doğmuştur. Böylece dünyanın yedi harikası arasında biri olarak anılan Arkaik Artemision tamamlanmıştır.

Büyük İskender M.Ö. 334 yılında Pers'ler üzerine yürümeden önce Artemision'un yıkıntısı ortasında kurban sunmuş ve tapınağa sahip çıkarak yeniden yaptırmak istediğini belirtmiştir. Efes'liler onun bu önerisine övgü dolu sözlerle karşı çıkmışlar "Bir tanrının tapınağını inşa ettirmek başka bir tanrıya yakışmaz" diyerek tapınaklarını kimseye bırakmadan kendileri yeniden yapmaya karar vermişlerdir. İsa'dan sonra çok tanrılı dinler son dönemlerini yaşarken, Artemis heykelleri yapıp satan Heseidos adlı bir kuyumcu Efes tiyatrosunda toplanmış halkı, hristiyanlık propagandası yapan St. Paul'e karşı ayaklandırmış. Böylece son günlerini yaşayan Artemis kültürüne sahip çıkarak korumaya çalışmıştır.

ARTEMISION'un rölyefli kolonlarının bulunduğu ön cepheden görünüş

Burada simgesel bir yapının tarih boyunca inşasında ve korunmasında; ister insan, ister tanrı, ister kral, ister halktan biri, hatta başka bir ülkeden Lidyalı yada Makedonyalı olsun. Tümünün toplumsal bir görev bilinci içinde (İnançlarına sahip çıktıklarını) üstlerine düşeni yerine getirdiklerini görüyoruz.

Bugün Artemision bataklığının ortasında duran devşirme bir kolondan ibarettir. Efes kentine gittikçe daralan bir rant çemberi içindedir.

Ürünlerinizde tabii ki estetikten bahsedebiliriz. Ama esasen olağan üstü bir teknik söz konusu ne dersiniz.

Binlerce yıldır süren seramik üretiminde uygulanan tona, baskı, döküm gibi temel tekniklerde büyük bir değişiklik olmamıştır.

Bununla birlikte çalışmanın farklılığından dolayı araç, gereç olarak taraktan- şişe kapağına, kıyma makine-

sinden- kompresöre kadar çok çeşitli araç gerek kullanılmış- gerekli detaylar için özel aletler yapılmıştır. Bazı yapı elemanlarının üretimi için pratik kalıp çözümleri gerekmiş, değişik yöntemler geliştirilmiştir. Hatta seramik malzemeleri nitelikleri zorlanmıştır.

Bu araç gereçleri kullanırken zaman zaman marangozluk, modelcilik yahut kalıpcılık gibi her biri ayrı uzmanlık dalı olan bu el sanatları beceri ile uygulamak gerekmiştir. Pişmiş toprak ile çalışmanın en önemli özelliği zamana karşı yapılan bir çalışma olmasıdır. Üretimin bir birini izleyen her aşamasında zaman sınırlarına kesintisiz uymak gerekir- yoksa kuru, deforme olur, kalıptan ince, veya katı çıkar, az yahut çok pişer, yapışmaz, işlenmez, çatlar, kırılır fire verir.

Güncel yaşantınızın tümünü o programlar. Bu nedenle de çalışmanız süresince sizi, gece gündüz ayırmaksızın kendine bağımlı kılar.

Çalışmalarındaki estetik, maketlerini yaptığım yapıların özünden gelmektedir. Buldukları dönemin tüm özelliklerini taşıyan mimari biçim olarak örnek yapılarıdır. Ben sadece bunu aktarmaya çalıştım.

Anadolu uygarlıkları doğal olarak sizi etkilemiş. Bu konuda neler söyleyeceksiniz?

Anadolu uygarlıkları etkilenecek bir seçenek değildir. Yaşadığımız bir olgudur. Bizim ve insanlığın tarihidir. Dünya üzerinde ülkemizi diğerlerinden farklı kılan, bu zenginlik beraberinde koruma sorumluluğunda getirmektedir. Le Corbusier "Geçmişe saygı her yaratıcı için doğal bir evlatlık borcudur. Her oğul babasını sever ve sayar" diyor. Bu gün Anadolu Uygarlıklarının kanıtları olan antik kentlerden bazılarını şöyle bir bakarsak;

Yapılarının arşitravları masa, kolon başlıkları sandalye, tapınakları eğlenme mekanları olarak kullanılan Side gibi. Üstünde uçak uçan, içinde deve güreşleri yapılan bağrına hava alanı saplanan Efes gibi, postmodern? kentlerin doğduğunu. Antik dünyanın rant potasında eriyip yok olmak üzere olduğunu görürüz.

Uğraşınız yaşantınızı çok etkiledi mi? Tabii ki terside olabilir. Yani yaşantınız sanatınızı etkileyebilir veya her ikisinde olabilir değil mi?

Şöyle anlatayım. Yaşantımın 3. cildinden bir alıntı; O zamanlarda tek sanayi ceryanı olan ev diye kiralağığımız eski evin bahçesindeki nargile köşkü, sadece nargile içmek için yapılmış. İçinde de 150 yıllık piyano, birde çalabilen olsa akortlumu anlayacağız. Bahçedeki manolya yapraklarını yakıp patates haşladığımız geldi aklıma.

Yoksulluğun lüksüne bak! yaşantım çok şiirsel ama yıpratıcı. Bütün hayatımı çalışmalarım yönlendirdi görüldüğü gibi.

Bu sözlerden çok etkilendim. O halde devam edelim. Genelde Türkiye'de sanatçının durumu nedir? Sanat nasıl kitlelere sevdirilip, etkinliklere yoğun katılım sağlanabilir.

"Sanatçı borçlu doğarmış" sözü devlete yardım eder, durumunda olan ülkemiz sanatçıları için söylenmiş olsa gerek. Sanatçılarımız kısıtlı olanaklar içinde ürünler vererek üzerlerine düşeni yapmaya çalıştıkları halde kendilerini aşan mekan, araç duyuru gibi konularda gerekli desteği yeterince görememektedir.

Toplumumuzun insanı ise ilk seçenek olarak önce sanatsal etkinliklere katılmaktan vazgeçmektedir. Bence bunun bir nedeni de düzeyli sanat etkinliklerinin yeterince halkla bütünleşmemesidir.

Sanatçı kaçınılmaz olarak Evrensel dili yakalamak çabası içindedir. Bu da yeterli kültür donanımına sahip olmayan halkla arasında bir kopukluk oluşturmaktadır.

Aristoteles, güzeli yararlı olarak tanımlar. Bende işlevselliğe önem veren sanatçıların, geniş kitlelere seslenen, eğitici, öğretici sanat etkinliklerine daha fazla katılarak, düzeyli bir kültür ve çevre bilinci oluşturulmasındaki katkılarını sürdüreceklerine inanıyorum.

Siz etkinliklere ne ölçüde katılılabiliyorsunuz. Son söz olarak neler söylemek istersiniz?

Dünya Seramik Kongresi 29 Haziran-4 Temmuz tarihleri arasında İtalya'nın Flaoransa kentinde yapılacaktır. İki ana konudan biri olan Mimaride seramik seksiyonunda, Antik dönemden günümüze pişmiş topraktan yapılmış yapı modelleri veya maketler, Doç. Sevim Çizer'in hazırladığı bir poster bildiri ile sunulacaktır.

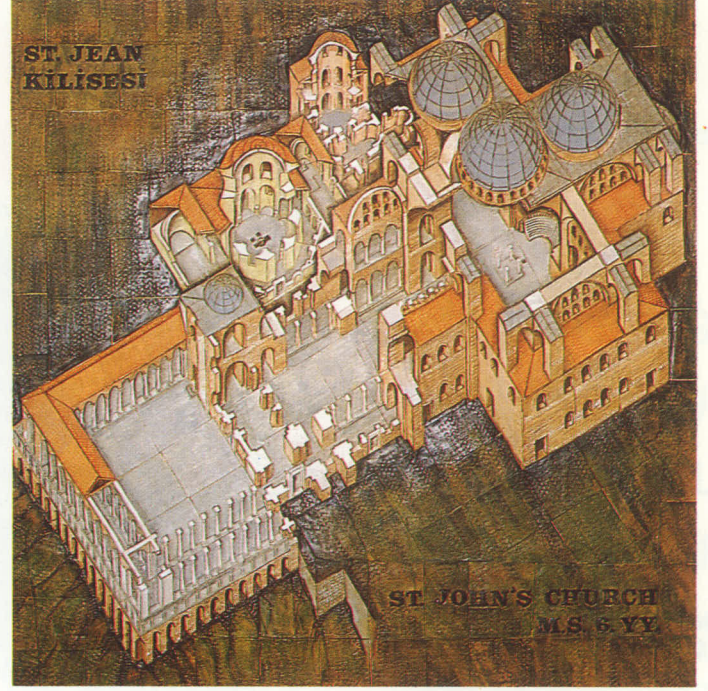
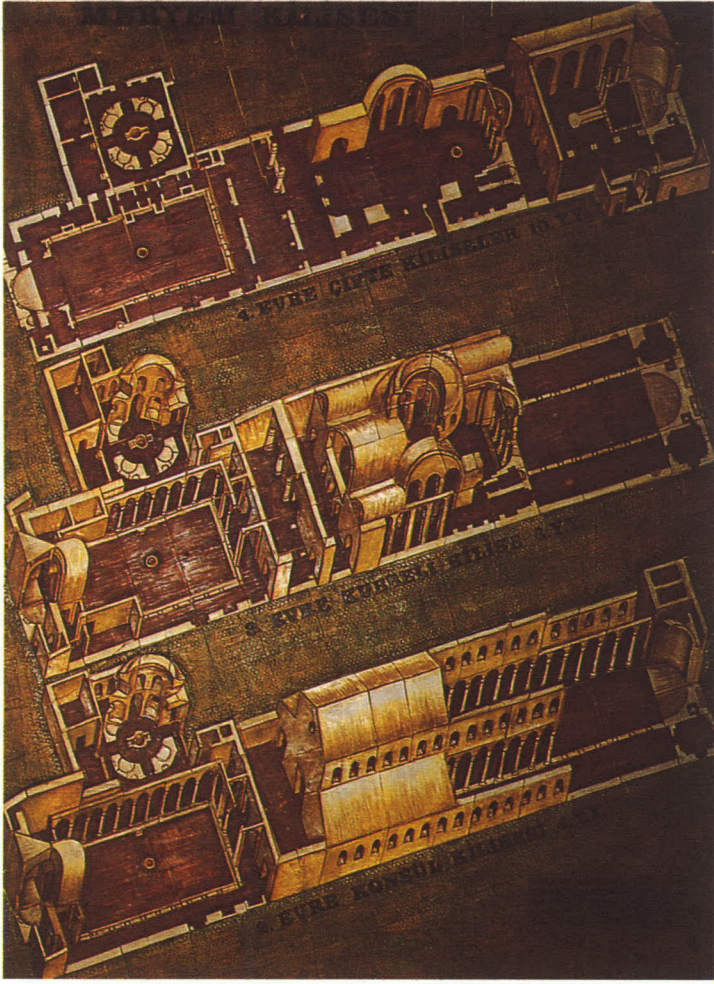
O dönemdeki yapıların: biçimi, işleyişi, malzeme kuruluşu ile ilgili çok değerli bilgiler veren belge niteliğindeki bu yapıtlar Seramik malzemesinin kalıcı olma özelliğinden dolayı günümüze kadar gelebilmiştir.

Bildiride; MÖ 3500 yılında tarihlenecek eski Filistin'de bulunmuş ev biçimindeki kapla başlayan çalışma Kıbrıs'ta, Girit'te, Yunanistan'da, Çin'de, Peru'da, Ekvador'da bulunmuş çeşitli kültüre ait yapıtların tanıtımı ile sürmekte. Benim çalışmalarında bu etkinlikte günümüzden örnekler olarak sunulmuştur.

Sonuç olarak şöyle söyleyebiliriz. Günümüzde yapılan restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları sayesinde, bugün mevcut olmayan ya da yıkıntı durumunda bulunan yapıların o dönemdeki durumunu o günün yapı teknolojisi hatta sosyokültürel yaşamını öğreniriz. Bu sayede sanatçıların fantazileri gelişir. Sanat tarihçileri ve arkeologların önünde yeni ufuklar açılır.

Size çok teşekkür ediyoruz.

Pirinci altına, nefreti sevgiye, yıkıcılığı yaratıcılığa çeviren bize dünyaları hediyeye eden, yaşantımızı zenginleştiren sizlere..... □

St. JOHN Kilisesi'nin iç kuruluşunu anlatan perspektif.

Meryem Bazilikasının 2. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar geçirdiği beş evreden üçünü anlatan rölyef pano.

ARTEMİSİON, Dünyanın yedi harikasından biri sayılan yapının M.Ö. 4. yüzyılda yapılmaya başlanmış olan 2. evresi